MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

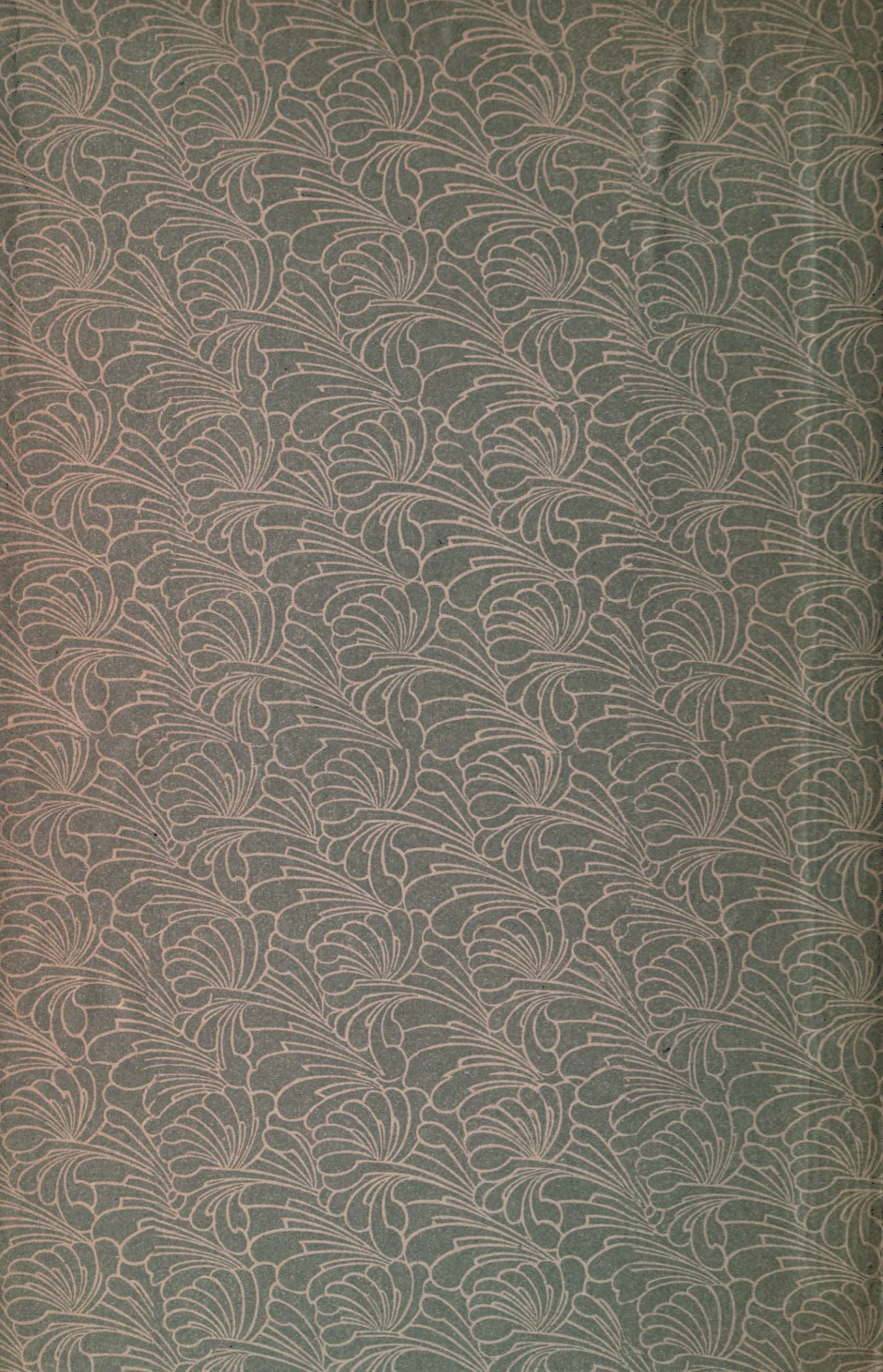
MIKSZÁTH KÁLMÁN

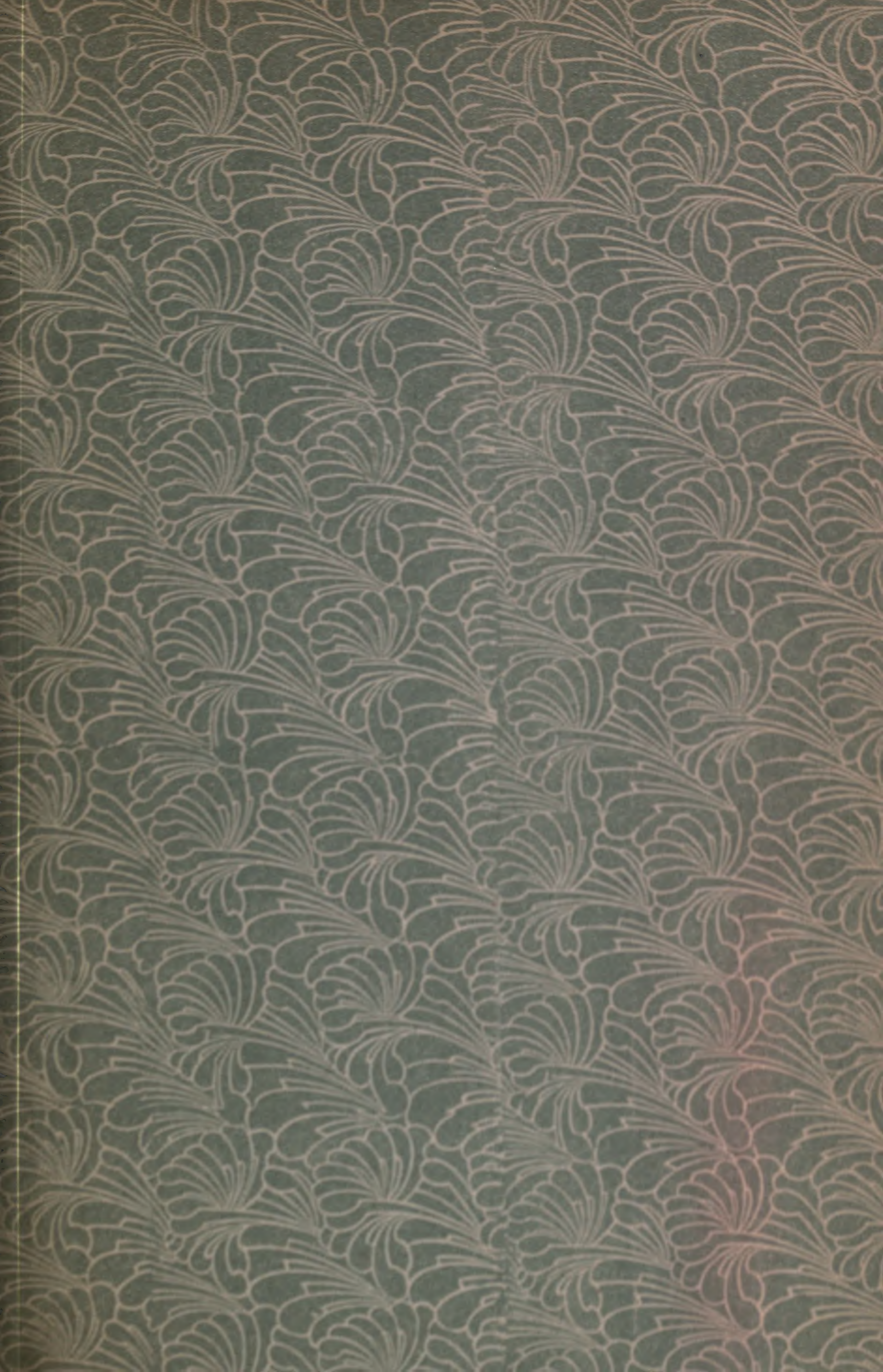
7

Nagy Ignácz

Magyar Titkok

III. Kötet

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

7. KÖTET

MAGYAR TITKOK

Irta

NAGY IGNÁCZ

III.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1908

MAGYAR TITKOK

REGÉNY

IRTA

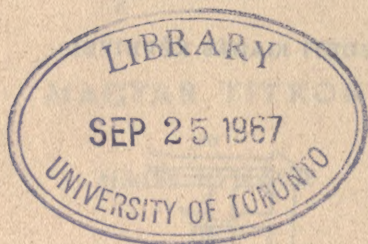
NAGY IGNÁCZ

HARMADIK KÖTET

AZ EREDETI KIADÁS KÉPEIVEL

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1908

Franklin-Társulat nyomdája.

I.

Élő halott.

Szemeimet figyelve függesztém az előttem ülő ájult hölgy arczának szabályos szép vonásaira, s kevés percz alatt tökéletesen meggyőződém, hogy sejtésem csakugyan való. A halál halovány színe s mereven mozdulatlanság kétségkívül ugyanaz vala, melyet a koporsóban fekvő Beattini grófnőn észrevevék; ez már nem lehete többé csalódás, és erősen hihetém, hogy a fiatal férfi és hölgy, kiket Dalmer társaságában láték, Eszter vala, kivel, ég tudja mi czélból, kettős szerepet játszatott, színlelt halála után, a gaz kalandor.

Kevés pillanat mulva ismét magához tért a szép asszony, de a jelentkezni kezdő élet azonnal ismét letűnt szemeiből, mihelyt kémlő tekintetemmel találkoztak, s csak gyorsan emelkedő keble tanúsítá, hogy lelke még nem hagyá el szép hajlékát. Szivemből sajnálni kezdém a szerencsétlent, mert erősen hivém, hogy ennyire nem rendülhet meg kebel, melyben egyedül csak elvetemültség uralkodik. Gyönge asszony ez bizonyosan, gondolám, kit heves véralkat és forró szív tévútra vezérlett, s ki nem bir annyi erővel, hogy jobb útra térhetne,

vagy az igazság feddő tekintetét rendületlenül kiállhatná. Ilyenekkel gyakran találkozunk az életben, s mindnyájan, kik nem irtózunk saját keblünkbe is nyúlni, bizonyosan csak szánakozást fogunk irántok érezni; mert az ily szerencsétlenségek áldozatai az életöröm legpezsgőbb perczeiben sem valódilag boldogok, miután keblök fenekén mindig megmarad a lelki vád mardosó hatása, mely lételöket megmérgezi.

A szép szemek ismét megnyíltak, s oly kérő kifejezéssel fordultak felém, hogy veszélyesen gyöngülni érzém szilárd szándékomat, s csak súlyos küzdés után határzám magamat maradásra, s föltett szándékom kiméletlen előmozdítására.

Mindenek előtt az özvegyhez fordulék, ki kiváncsian s egyszermind megdöbbenve tekinte e sajátszerű jelenetre, és távozást inték neki; ő azonban késkedett, s aggálylyal tekinte a halavány nőre, de ez igent bólinta fejével, és mély sóhaj emelkedék a szép hölgy kebléből, arczát gyönge pir futá el, de csak azért, hogy rögtön ismét annál föltünőbb halálszínnek adjon helyet, és alig hallhatóan szóla:

— Uram, ön engem ismer?

— Igen, — felelém határozottan, s megindulásomat leküzdeni iparkodva.

A hölgy remegett, szemeit földre szegezé, és fájdalmasan folytatá:

— Ön romlásomra esküdött!

— Ki mondá ezt önnek?

— Férjem.

— Schufterle Móricz?

E szavaim varázserővel hatottak a hölgyre, minden vonása legnagyobb rémülés jelét fejezé ki, tagjai remegtek, föl akart állani, de ismét székre hanyatlott, s elhaló hangon mondá:

— Mért nem hallhatok meg e pillanatban! Uram, legyen irgalmas és öljön meg!

Ezen indulatosság nyugtalanitni kezde, s féltem, hogy előttem adja ki lelkét a boldogtalan hölgy, őszinte vígasztalás legbensőbb hangján szólék tehát hozzá:

— Asszonyom, az istenre kérem, bátorodjék, ne engedje magát martalékul ily korlátlan kétségbeesésnek.

Eszter szemeibe könyek kezdének tolulni, lélekzete hosszabbult, s én bátorítólag folytatám:

— Úgy látszik, hogy nagy tévedés, vagy félreértés van közöttünk.

— Tévedés, félreértés? — rebegé a hölgy. — Mikép érti ön ezt?

— Kinek tart ön engem?

— Oly férfinak, kit én nem ismerek, kit soha gondolatban sem sértém meg, s ki mégis boldogságom és életem ellen törekszik.

— Ki mondá ezt önnek?

— Férjem.

— Ismét e válasz! Kicsoda ön férje?

— Beattini.

— És első férje?

— Ne emlékeztessen ön azon szörnyre, kit hitével együtt elhagytam! De mire valók is e kérdések, hiszen ön megbizottja azon borzasztó ember-

nek, kinek nevét ajkaim nem birják kimondani. Mit az ő gyilkos karja nem teljesíthetett, annak véghezvitelére önt bízta meg. Végezzen tehát, uram, öljön meg; csak gyermekemet kímélje, és én kiáltás, sóhaj nélkül fogok meghalni.

— Ezt mind Beattini mondá önnek?

— Igen.

— Szemtelen hazugság!

— És ön tagadni merészli?

— Tüstént föl fogom önt világosítani. Ön szavaiból azt kell következtetnem, hogy Móricz meg akará önt gyilkolni.

— Ezt ön épen olyan jól tudja, valamint én, mert hiszen másnap hozzám küldé önt a gyilkos, hogy munkája sikeréről meggyőződjék.

— Ezt is a nemes gróf mondá?

— Igen.

— Önök tehát megismerék Móriczot, a sötétség daczára?

— Mintha ön mind ezt nem tudná! Az első lövés magára voná figyelmünket, s a másodiknak föllobbanása világosan láttatá velünk azon arczot, melynek ördögi kifejezése gyilkolóbb volt, mint golyója.

— Mind ezt sejtém, sőt némileg hivém is; tökéletesen azonban csak most vagyok meggyőződve. Ön tehát azért tetteté magát halottnak, hogy Móricz üldözését kikerülje?

— Kell-e erre még igent mondanom?

— És Beattini ugyanez okból más nevet vett föl?

— Uram —

— Ő most Dalmer báró, valamint az előtt Zlatár Péter volt: de ki tudná, hányadik neve ez már!

A hölgy zavarodása perczről-perczre növekedék, a veszély nagyobbulásával azonban bátorsága is lassanként visszatért, s utolsó megjegyzésem után, midőn azt hivém, hogy megsemmisülve fog lábaimhoz borulni, rögtön fölegyenesedék, szép szemeit sajátszerű elszántság kifejezésével függeszté rám, s határozott hangon szóla:

— Uram, mi adhat önnek jogot e különös jelenet eljátszására? Férjem mondá, s szavainak igazságát e jelenet is tanúsítja, hogy ön gyilkosomnak czimborája, e szerint hármunk közt alkalmasint ön a legnagyobb bűnös, mert önt csak gyalázatos haszonlesés, vagy ég tudja mily zavaros forrásból eredő boszúvágy vezérli, míg mi csak szívünk szenvedélyétől elragadtatva vétkeztünk. Úgy van, uram, én félelem nélkül nézhetek ön szemeibe, mert megvetem önt. Szóljon, mit fizet önnek gyilkosom, én megkettőztetem az összeget, és azután távozzék —

— Asszonyom! — kiálték, csodálkozva e váratlan változás fölött, mely annyira meglepett, hogy nem tudám azt magamnak rögtön az asszonyi jellem rejtélyes redőiből megmagyarázni, ámbár e tekintetben, legalább hiedelmem szerint, nem csekély tárgyismerettel birtam, s tudnom kellett volna, hogy az ily váratlan átmenetek a gyöngébb nemnél sokkal gyakrabban szoktak megtörténni, mert az elkerülhetlennek hitt nagy veszély föltétlen megvetése inkább gyöngeségből szokott származni, mint

valódi bátorságból, mely utóbbi rendesen hidegen számol, s a menekülés lehetősége iránt soha nem esik kétségbe; a gyöngeség ellenben hősködés alá törekszik rejtezni, és behunyt szemmel rohan a a vészes örvénynek, menekülésre nem is gondolva.

Eszter az ajtó felé fordult, s nagy megerőltetésembe került, hogy karomat elébe nyujthatám, és tekintetemnek parancsoló kifejezést kölcsönzék.

E mozdulatom azonnal eloltá a bátorság fölvillant szikráját a gyönge nőben. Kezével a székhez kapaszkodott, s könyűi visszatarthatlanul özönlöttek le arczán, és remegő hangon szóla:

— Ön kérlelhetlen! Ám legyen tehát, teljesítse ön bakói kötelességét, s vessen véget életemnek, melynek terhe alatt már úgyis majd összeroskadtam, mióta ön koporsóm előtt megjelent.

Ezután mindkét kezét szemeire szorítá, s nehéz lélegzéssel a halálos döfésre látszott várakozni. Szelidebben szólék tehát:

— Asszonyom, ön nagy tévedésben van, én nem vagyok a gaz Móricznak eszköze, vagy czimborája, sőt inkább engesztelhetlen üldözője, s reménylem, hogy rövid idő mulva sikerülend őt a boszuló igazság büntető kezeibe szolgáltatnom.

— Hogyan? — szóla legőszintébb csodálkozás hangján Eszter, s arczán remény vidító sugára villant át. — Jól hallok-e?

— Igen. Ő az én életemet is kétszer veszélyezteté már, és minden pillanatban ujabb merénytől kell rettegnem, meddig szabadon jár.

— Hihetem-e ön szavait?

— Mi okom lehetne színlésre?

— De miért üldöz ön tehát engem, és — bizonyosan férjemnek is ellensége ön, mert különben ő nem mondta volna, hogy öntől még inkább kell mindkettőnknek őrizkednünk, — mint gyilkosomtól?

— És nem vádolja önt lélekismerete semmi más bűn miatt, azon megvallott egyen kívül, melyre, saját szavai szerint, szívének szenvedélye vezérlé?

— Uram —

— Ön jogszerű sajátja volt talán azon roppant pénzösszeg, melyet első férjétől eltulajdonított, midón tőle csábítója karjai közé szökött? Szerencsétlen asszony, hány becsületes ember véres verejtéke ég ön lelkén? Hány koldusbotra jutott árva fogja önt egykor átkozni, ha majd szegénység és elhagyatottság miatt rossz útra tévedend, és talán végre bitóra fog jutni! Nyuljon keblébe, szép asszony, emelje ingerteljes szemeit a tiszta égre, és szóljon: csak szívének nem korlátozott szenvedélye az, mely önt bűnössé teszi?

Eszter erőtlenül rogyott ismét székre, kendőjével elrejté könyező szemeit, és zokogva szóla:

— Oh, uram, bárki legyen ön, s bármi czél vezeté önt sarkaimba, könyörüljön szerencsétlen szívemen, ne kínozza azt vérig tövises szavaival, hanem vessen inkább egyetlen halálos szurással mindennek véget, mert így százszorosan gyilkol ön meg! A mit ön most mondott, az, fájdalom! nagyon is igaz; de szándékom nem volt oly rossz, mint ön képzeli. Kedvesem csak azért tanácslá

azon összeorzott kincs elvitelét, hogy azt a megcsalatott hitelezőknek ismét visszaadhassuk.

— És megtörtént ez? — kérdém növekedő részvéttel, s közelebb léptem.

A nő lesüté szemeit és akadozva viszonzá:

— Még nem. Eleinte bujdoklanunk kelle az országban, míg kedvesem hitére tértem és nejévé lettem; azután pedig tetemesen meg volt az öszszeg csonkítva, midőn Pestre visszatértünk. Férjem, hogy mielőbb teljesíthesse fogadását, azonnal játékasztalhoz folyamodott; ámde igen szerencsétlenül, mert sokat vesztett, mit folyvást ismét új játék által helyre pótolni iparkodott. Egyedül ez tartóztatott bennünket Pesten, még gyilkos szándékú megtámadtatásunk után is. Uram, ha ön is a hitelezők egyike, szóljon, és még ma ki fog elégíttetni, ámbár még korántsem vagyunk oly állapotban, hogy valamennyit kifizethessük; de legyen irgalmas, és ne lépjen föl ellenünk nyilvánosan!

— Én — viszonzám megindulva — nem vagyok hitelező, sőt inkább én tartozom sokkal Móricznak, és azon férfinak, kit ön második férjének méltóztatik nevezni.

— Nem értem önt.

— Meg fog ön érteni. Mindenek előtt méltóztassék meggyőződve lenni, hogy azok után, miket itt most hallottam, s mikhez én még igen sok lényegest tudnék toldani, nemcsak ellenséges indulattal nem viseltetem ön iránt, hanem inkább legőszintébb barátja vagyok, ki oly buzgón óhajtom ön valódi javát, mint ön maga.

— Uram —

— Kérem, engedje bevégeznem. Ma láttam Móriczot —

— Szent isten!

— Ő mindhármunk boszúszomjas ellensége, s azért tanácskoznunk kell, hogy mikép tehetnők őt árthatlanná.

— Oh, szóljon, szóljon!

— Meddig fognak önök még Pesten mulatni, asszonyom?

— Nem tudom.

— Őszintén szóla ön?

— Gyermekem életére, igen.

— És ma reggel nem akartak elutazni?

— Nem.

— Valóban?

— Csodálkozásomból láthatja ön, hogy valót szóltam.

— Annál jobb. Nekem még ma mulhatlanul szólnom kell ön férjével.

— Ha ő megegyezik —

— Arra nincs szükség.

— De —

— Ön s gyermekének élete forog koczkán, — szólék komolyan s nagy nyomatékkal, — most két élet és halál közt szabadon választhat ön.

— Istenem, — kiáltá szörnyű küzdéssel a nő, — mit kíván ön? Mikép merhetem férjem parancsát megszegni, miután mondá, hogy életünk forog veszélyben, ha ön, vagy más idegen szállásunkat megtudja.

— Oh, gyermekség, ő ezt bizonyosan csak azért mondá, mivel ugyanazon balhiedelemben volt, mint ön; azt hitte tudniillik, hogy Móriczczal czimboráskodom.

— Tehát fölvilágosítom őt.

— Azt magamnak kell tennem. Bizzék bennem, asszonyom; vagy nem kényszeríthetném most önt, hogy engem tüstént a városházba kövessen? Bízzék bennem, s istenemre esküszöm, hogy egykor e találkozásunkat áldani fogja.

— Ám legyen, — szóla hosszas tusakodás után Eszter, — hiszek önnek. Mi a — — i vendéglőben lakunk, első emeletben, — és — számok alatt.

— Mikor szólhatok ön férjével?

— Most nincs honn, de este hét órakor bizonyosan visszajő.

— Tehát hét óra előtt ott leszek. Gondolja meg még egyszer, asszonyom, hogy nemcsak ön, hanem gyermekének élete is kezeimben van. Ha megérkezésem előtt találna férje visszatérni, találkozásunkról szót sem szabad tudnia, különben —

— Igérem.

— Most üljön bérkocsijába, és távozzék; én pedig gondoskodni fogok, hogy gyermekén boszulhassam meg magamat, ha ön szavát nem teljesíti.

— Szentül igérem!

Eszter távozott, kocsiba ült, s eltünt, a nélkül, hogy az özvegygyel szót válthatott volna, kinek szorosan meghagyám, hogy másnap reggelig kívülem senkit ne bocsásson a gyermekhez, s az ajtót még Eszter előtt is zárva tartsa.

II.

Kaland a kalandban.

A kapu küszöbén megállapodám, és számot adék magamnak eljárásom iránt. Eleinte úgy látszott, mintha szemrehányásokat kellene magamnak e miatt tennem, mivel e kedvező alkalmat ki hagyám siklani, a nélkül, hogy abból annyi hasznot meríttettem volna, mennyire szükségem vala, s mennyit talán elérhetek, ha Dalmer arczáról a fátyolt levonom, s egész galádságában állítom őt Eszter elébe. Alaposb megfontolás után azonban ellenkezőről győződém meg, s tettemet javalnom kelle, mert ki a női szívvilágban kissé jártas, az tudni fogja, mikép a szerető asszonyt féltékenység fölgerjesztése által boszura lehet ugyan ingerleni, de csak akkor, ha nincs oka az ingerlő ellen bizalmatlankodásra; én pedig ezen utóbbi esetben valék, mert ő engem Móricz czinkosának tartott, s e gyanúját csak azzal csöndesíthetém le, hogy Dalmer ellen határozottan nem keltem ki. Be kelle tehát azon egy nyereséggel érnem, hogy lakásukat kitudám, s egyszersmind meggyőződém, mikép az asszony nem oly nagy mértékben vétkes, minőnek őt eleinte tartám, s hogy ennélfogva kiméletre nem épen méltatlan. Elhatározám, hogy a kitűzött óránál hamarább látogatom őt meg, s mindenekelőtt tökéletesen lefátyolozom a gaz Dalmert, mi által talán sikerülend frigyesemül megnyernem a nőt, mi tervem végrehajtását mindenesetre könnyítené;

ha pedig e reményem nem teljesülne is, azért nem sokat vesztenék, legalább nem annyit, mintha már most visszariasztottam volna őt vádjaim által, mert Dalmerrel legalább mindenesetre találkozni fogok, s gaztetteinek véget vetek, mit jobb ma teljesítenem, mint a holnapi párbaj idejére halasztanom. Ezen okoskodás által bánásmódom iránt magamat tökéletesen megnyugtatva érzém, mert azon gondolatnak legkisebb helyet sem adék, hogy a nő talán megcsalt, s nem mondá meg valódi szállását; a tettetés sokra képes ugyan, de emberismeretem itt tökéletesen megnyugtatott, mert azon indulatroham, melyen beszélgetésünk alatt Eszter átment, nem lehete színlés, következéskép annak eredményét sem lehete ocsmány tettetésnek tartanom.

Midőn a házból kiléptem, leeresztett bérkocsi hajtott arra, melyből nevemet hallám hangoztatni. A kocsi azonnal megállapodott, s üléséről segédszerkesztő barátom inte felém, és nagy szaporasággal szóla:

— Van önnek fél órányi ideje?

— Van.

— Igen örvendek, hogy véletlenül találkoztunk, már szállásán is kerestem önt.

— Baj történt?

— Még pedig nagy.

— Dalmer —

— Oh, nem azon oldalról! Furcsa kalandom volt, méltóztassék mellém ülni, mindent elmondok.

— Kiváncsi vagyok.

Helyet foglaltam mellette, és a kocsi tovább hajtott, s barátom nevetséges ünnepélyességgel szóla:

— Kevés pillanat mulva talán megszüntem élni.

— Hogyan? — kérdém kissé meghökkenve, nem tudván, hogy komolyan szól-e.

— Úgy van, párbajra megyek, és ön tanúm lesz. Reménylem, hogy nem fogja tőlem ezen baráti szolgálatot megtagadni.

— Semmi esetre, de —

— Kalandom igen édes, de nagyon is keserű kimenetelű lehet. Ön tudja, hogy a színházban majd mindennapos vagyok.

— Igen, s mondhatom, gyakran csodáltam béketűrését.

— Hja, barátom, segédszerkesztő vagyok, s így igen természetes, hogy vas gyomrom mindent megemészt, s az ismétléseket megszokta, miután minden krajczáros indítványt is ötven s néhányszor kell ismételve átolvasnom és javítanom. Tegnap is színházban voltam, épen a «Vadon fia» adatott, s annál fogva nem igen néztem a színpadra, és nem is figyeltem az előadásra, mert orangutangot állatseregletben szoktam csak keresni; de azért szemeim épen nem unatkoztak ám! Egy szép hölgy gyakran, mondhatom, rendkívül gyakran fordítá felém szemeit, mi csakhamar gyorsabb keringésbe hozta véremet.

— Szerencsés barátom.

— Nemde?

— És ki volt azon szép hölgy?

— Nem ismerem.

— Ah, már ez regényes.

— De hallja csak tovább.

— Figyelek.

— A szép hölgy szemjátéka mindig élénkebb lőn, s utóbb legyezőjét is oly sajátszerűleg forgatá, hogy nem lehete azt csupa véletlenségnek tartanom; sőt még szemcsőjét is igen különösen kezelte, mintha az által is figyelmemet kívánta volna magára vonni.

— Első látásra ez valóban sok.

— Oh, kérem, nem első látás volt ez.

— Hiszen előbb mondá ön —

— Hogy nem ismerem őt, de azért már többször láttam őt.

— És máskor is ily kitünő figyelemre méltatta önt?

— Nem. Legalább én nem vettem észre.

— Különös.

— Nemde?

— És mi történt tovább?

— Én lehető legnagyobb szeretetreméltóságot törekvém kifejezni. Kalapomat levevém, s újaimmal ügyesen fésülgetém hajfürteimet, bajuszomat bizonyos meglepő könnyűséggel pödörgetém, ajkaimra a legszívnyerőbb mosolyt varázsolám, szemeimnek kihívó és félig ábrándos kifejezést adék, szakállamat majd le, majd ismét fölfelé símogatám; szóval, ugyancsak derekasan működtem.

— Ön kitanult csábító.

— Hahaha!

— Mintha a legveszélyesb arszlániskolát is átúszta volna.

— Nemde.

— És a szép hölgy?

— Játékát fáradhatlan kitartással folytatá, s kezét kimondhatlan kifejezéssel szorítá kebléhez, midőn Parthenia mondá: két szív és egy dobbanás!

— Már ez sok.

— Még nem elég!

— Egyedül volt a hölgy?

— Öreg asszony s fiatal férfi közt ült.

— Ah, már ez veszélyes.

— Épen nem, az öreg asszony hihetőleg anyja, vagy nagynénje volt, a fiatal férfi pedig kávéházi meghittebb ismerősim egyike, kinek egyébiránt nevét sem tudám, s ez oly közönyösen ült a szép angyal mellett, hogy tőle épen nem félthetém, legalább én úgy vélekedtem, s helyemben bizonyosan más is ugyanezen hiedelemben lett volna; az unalmas színjáték oly gyorsan mult el, hogy még legalább is tíz felvonással szerettem volna megtoldani.

— Megfoghatlan!

— Micsoda?

— Ön fölhevülése.

— És ugyan miért?

— Én önt eddig igen higgadt kedélyű embernek ismerém, s azért igen csodálatosnak találom, hogy oly rögtön elhagyá magát ragadtatni, mint valamely tizennyolcz éves ifjoncz, ki még a kutgémre is szerelmesen hunyorgat, ha kötény van elébe kötve.

— Oh, barátom, épen az úgynevezett higgadt

kedélyű emberek azok, kik leghamarább olthatlan lángra gyúlnak.

— Valóban?

— Úgy van. A heves és víg jellemű emberek, kik mindig a világban élnek, s zajos társaságokban fordulnak meg, mindig erősebben tudnak a szív kívánataival daczolni; mert, például, a czukrászlegény is azért nem szereti az édeset, mivel mindig csemegék közepett él. Ellenben az író, különösen pedig a segédszerkesztő, ki mindennap a legunalmasb munka mellett ül, s még akkor is csak javítékon, szedőkön, levelezők olvashatlan s hibáktól pezsgő írásán, s a szerkesztőség által le nem küzdhető akadályokon jártatja gondolatait, midőn mulatóhelyeken jelenik meg, — az ily szerencsétlen férfi mindjárt mindenestől oda van, ha csak egyetlen nyájas tekintetet vet is rá valamely nem csunya hölgy; és pedig annyival is inkább, mivel hódítások után járásra nincs ideje, s azért két kézzel kell minden alkalmat megragadnia, mely e tekintetben véletlenül kinálkozik.

— Igaza lehet önnek, s megvallom, hogy az életbölcseség ezen tana még eddig ismeretlen volt előttem.

— Hja, sok van a csillagok alatt és fölött, miről a bölcsek nem is álmodnak!

— Úgy van.

— De hallja csak tovább.

— Tehát még több is van?

— Még csak most jön a java. A függöny utolszor gördült le, a szinészek kitapsoltattak, s a kö-

zönség oszlani kezde. Ekkor a hölgy is távozott. Én és egy ismeretlen férfi, ki még mindig dühösen tapsolt Partheniának, a pad végén állottunk, s midón a szép hölgy mellettünk elhaladt, még egyszer hátratekinte, igézően mosolyga, és távozott. Örömittas szemeimet szerencsére hattyunyakától kezdve karcsu derekáig végig legeltetém, — és — és gondolja ön csak, mit láttam?

— Kétségkívül félelmesen kidomborult keményített szoknyák iszonyú bástyáját.

— Ah, mily költőiség elleni kifejezés!

— Tehát mit látott ön?

— Parányi kezecskét fehér keztyűben —

— Melyet ön megszorított?

— Még nem. A fehér keztyűs kézben finom himzett zsebkendőt.

— Melyet a szép elejtett?

— Oh, nem, ez mindennapi fogás lett volna, mely szót sem érdemelne.

— Tehát mi történt?

— A kendő redői közül — rózsaszínű papiros kandikált ki —

— Ah!

— Én gyöngéden érintém két ujjammal a rózsaszínű papirost —

— És?

— A csinos levélke kezemben maradt.

— Teringettét!

— Szivem hangosan dobogott.

— Elhiszem.

— Ily szerencse álomnak is sok.

— És a szép hölgy nem fordult vissza?

— Nem, egy vastag úr botrányos teste nyomult a legközelebbi padból szépem mögé és orrom elébe, s így többé nem láthatám a kedvest; ámde könnyen vígasztalhatám magamat, mert kezemben volt a megbecsülhetlen rózsaszínű kincs. Kedves hölgy, gondolám, ki tudja, mily rég szeret már, s csak most vettem észre hajlandóságát, s szemeimből bizonyosan tisztán kiolvasá szerelmének viszonzását, mert különben nem adta volna át a kész levélkét, melyet talán már több nap előtt is megnyerhettem volna.

— Természetesen.

— A szinházi csarnok egyik zúgában fölnyitám az összehajtott, pecsételetlen és czím nélküli levélkét, s benne e sorokat, vagyis inkább szókat olvasám: «Férjem holnap délután nem lesz honn. Amália.» Nemde, különös?

— Épen olyan, mint az ismeretes: oh, Oszkár, elvárlak!

— Szakasztott olyan. Örömem oly határtalan vala, minőt csak valamennyi Pecsovics megtérése szülhetne bennem, s már arról gondolkozám, hogy mikép szabadulhassak ki holnap délután a szerkesztő-hivatalból, midőn rögtön eszembe villant, hogy a szép ismeretlen nő lakását és vezeték nevét nem tudom; Amália pedig annyi van Budapesten, hogy valamennyi magyar tudósra legalább is három jutna.

— Isten mentse meg őket!

— Az Amáliákat?

— Igen, és — a tudósakat is.

— Az éjt álmatlanul töltém, s ma az egész várost bebarangolám, minden ablakra föltekintek, de hasztalan, délben a szinházba menék, hol önnel találkoztam, s vigyázva tudakozódtam, de semmi fölvilágosítást nem nyerhettem. Azonban, miután öntől elváltam, azon kávéházi ismerősömmel találkozám, ki a szinházban kedvesem mellett ült. Hah, megvan, gondolám, s azonnal halk hangon kérdém, hogy ismeri-e tegnapi szép szomszédnőjét? Ő végig nézett rajtam, s vontatva igent monda. Erre nagy tűzzel lakását tudakozám, s isten bocsássa meg bűnömet, haszontalan hányavetiségből, vagy indulatom hevessége miatt annyit fecsegtem összevissza, hogy gúnyosan kérde: vajon szerelmes vagyok-e bele? Megsértett hiúság, s folytonos hideg gúnyai annyira vittek, hogy a levélkét megmutatám neki. Erre ő azonnal elsápadt, majd ismét legfinomabb paprikaszínű lőn, és dühösen szóla: «Uram, ön aláváló gazember, ha ma délután lakásomon meg nem jelenik, karddal vagy pisztolylyal, én — Amália férje vagyok.» Mit szól ön ehhez?

— Ördög és pokol, már ez erős dolog!

— Nemde? Most oda megyek, és ön segédem lesz. Ah, ott a — — szám, ez az ő háza.

III.

Kakasviadal.

Ime, nyájas olvasó, ily titkocskák nagy számmal történnek szinházakban, s ki valamennyit tudná, az valóban igen érdekes olvasmányt írhatna össze.

Mihelyt a házat megpillantám, melyre barátom távolról mutatott, azonnal furcsa világosság lángolt föl elmémben, s alig tudám a hangos kaczajt elfojtani. Barátom észrevevé rögtön támadt derültségemet arczomon, és csodálkozva szóla:

— Oly nevetségesnek találja ön ezen komoly kalandot?

— Magát e kalandot ugyan nem, hanem a másik kalandot, mely a kalandban rejlik.

— Kaland a kalandban? Ezt nem értem.

— Mindjárt megmagyarázom. Én e ház tulajdonosát jól ismerem, hitvesével együtt, sőt ez utóbbi titkainak egy részét is.

— Hogyan?

— Úgy van. Ön mellett a szinházban, mint mondá, bizonyos ismeretlen férfi is állott, nemde?

— Igen.

— Barna?

— Igen.

— Szürke kabátban?

— Igen.

— Kezében nagy fekete kettős szemcső volt, nemde?

— Tehát ön is ott volt?

— Épen nem, hanem, mint már mondám, e ház titkai némileg ismeretesek előttem, s azon férfi meghitt barátom.

— És mi következik mind ebből?

— Az, hogy kaland van a kalandban, és ön rútul megjárta.

— Hogyan?

— Oh, Oszkár, elvárlak! Hahaha!

— Barátom, e hang —

— Bocsánat, a hang oly víg, mint maga a kaland.

— De még mindig nem értem önt.

— Értsen meg tehát.

— Ideje is, mert mindjárt a ház előtt leszünk.

— Hallja tehát a szörnyű titkot. A szép hölgy nem önre tekintgetett.

— Micsoda?

— Hanem azon szürke kabátos barna férfira, és a levéike is ugyanahhoz volt intézve. Világos!

— De —

— A boldog barna férfi azonban, isten tudja, mi okból, épen oly szórakozott vala, mint önt elragadtatva, s innen származik az egész siralmas tévedés.

— Lehetetlen!

— Mindenesetre úgy van, hiúsága veszélyes hinárba vezette önt; de hiában, olyanok vagyunk mi gyarló férfiak, hogy alig tekint felénk valamely szép hölgy, s azonnal mindenre képesnek hisszük őt; sőt mi több, ha húsz férfi áll együtt, s egy hölgy tekint a nagy csoportra, bizonyosan mind a húsz szentül hiszi, hogy épen csak az ő szeretetreméltósága bájolta el a szép hölgyet.

— Hah, önnek csakugyan igaza lehet!

— Mindenesetre.

— És most még is vívnom kell.

— Úgy van.

— És a boldog szerető kikaczag.

— Nincs különben.

— De talán —

— Kérem, a valódi viszonyt nem födözhetjük föl a férj előtt, ezt a lovagiasság szabályai tiltják.

— Fájdalom, igaza van önnek.

A kocsi megállapodott, s kiszállottunk. Barátom oly fanyar ábrázattal lépett velem a házba, mintha halottja volna, s magam is komoly hangulatba esém, mert félni kezdék, hogy szomorú vége lehet e kettős kalandnak, s csak az vígasztalt, hogy nálunk a párbajok rendesen olyanok, mint a szinházi csaták: sok a zaj és nevetséges az eredmény, mert jelenkorunk emberei nem való, hanem csupán fölületes szín után kapkodnak s ennélfogva párbajainkat helyesebben csak kakasviadaloknak nevezhetni. Én legalább a párbajt mindenesetre lehető legnagyobb ostobaságnak tartom, mire művelt ember vetemülhet, s azért minden párvivót haláláig tébolydába szeretnék záratni, hogy a haza békés polgárainak többé ártalmára ne lehessenek, s egyedül azt tudnám némileg menteni, ha minden párbajban világosan itélne a gondviselés, és a sértő fél mindig halva maradna a küzdtéren. De könnyű karczolásokat osztogatni, vagy a megsértettet halomra lőni, s azután mégis bántatlanul, sőt köztiszteletben maradni, ez olyasmi, hogy nem

találok kifejezést e vad szokás illő megbélyegzésére.

A szobába lépvén, minden komolyságom azonnal eltűnt, mert a férj — a barna férfit mutatá be, mint segédét. Barátom arczáról első pillanatban minden nyoma eltűnt a pirosságnak, azután pedig vérvörösség áraszta el s csak kézszorításom nyugtatá őt meg ismét.

Szegény férj, gondolám szinte akaratlanúl, nőd kedvesét tartod legjobb barátodnak. Oh, ki az élet titkait tudná megírni, az olyasmiket hozhatna napfényre, mikről még Hamlet sem álmodott!

Kölcsönös üdvözlés után a férj hidegen szóla:

— Uram, nőmet s cselédimet elküldém, nem fogunk megzavartatni.

Eleget akarván a szokásnak tenni, néhány engesztelő szót mondék, de a férj gúnyosan szakaszta félben, mondván:

— Szót sem. Méltóztassék választani, kardot vagy pisztolyt, nekem mindegy.

— Úgy van, — jegyzé meg komolyan a barna férfi, — engesztelésről szó sem lehet, méltóztassanak választani.

— Mi tehát a kard mellett nyilatkozunk, — mondám én, — azon megjegyzéssel, hogy az első vércsepp a tusának azonnal véget vet.

— Jól van.

— Fej, nyak, mell, gyomor és has szorosan kiméltetni fognak.

— Legyen.

— Ujjaim is, legalább jobb kezemen, — jegyzé

meg boszus kifakadással barátom, — mert még ma a franczia trónbeszédet le kell fordítanom.

— Megegyezünk.

— Nagy kegyesség!

— A mellékszobában sebész van, mindenről gondoskodtam.

— Helyes.

— Tehát dologra.

A bajvívók leveték felső köntöseiket, ingöket fölgyűrék, kardjokat megsuhogtaták, és harczias állásba helyezkedtek; csak taréjok hiányzott, s egészen kakasokhoz hasonlítottak volna, amivel azonban nem akarom azt mondani, hogy a taréj hiányzása miatt kappanoknak tartottam őket. Lábaikat iszonyúan elterpeszték, elannyira, hogy színpadon járni szokott gőzös vagy vitorláshajó kényelmesen áthaladhatott volna alattok, mint a rhodusi óriás alatt; karjaikat oly messze nyújták ki, hogy az igazság példát vehetett volna magának, mert bizonyosan minden gazembert elérne, ha nem sajnálná karját ennyire kinyújtani; nyakukat ellenben annyira hátraveték, hogy fejök teteje úgyszólván csaknem hátgerinczökkel jött érintkezésbe, mintha orrukat féltették volna a kardéltől; pedig ettől nem igen lehete tartaniok, mert a két kardnak csak legvégső hegye találkozott egymással, s ez is csak néha történt, mintegy elvétve, miután különben csak a türelmes levegőt szeldelték. E közben szemeikkel néha pislogtak, mintha a kardvillanástól irtóznának, s lábaikkal egyet dobbantottak; ajkaikat pedig úgy összeszorították, hogy egyetlen

bátorító teringette sem fért volna ki közülök. Homlokukat nehéz verejtékcsöppek nedvesíték, karjaikon szőlővenyige vastagságra dagadoztak az erek, orrlikaik kitágultak, mintha lélekzetök minden pillanatban romboló viharrá akart volna változni, s füleik úgy neki vörösödtek, mintha keménypapirosból kimetszett súlyos szamárfüleket tartottak volna, mely szép diszítményöktől épen nem akarom őket megfosztani.

E szörnyű viadal már több egész perczig tartott, s az iszony és borzadás annyira erőt vett lelkemen, hogy alig bírám elfojtani az — ásítást, s már csaknem kétségbeeséssel küzdöttem.

Ekkor, de — nem, még nem történt semmi; bátorodjanak tehát nyájas olvasóim, s szemléljék nyugodtan az irtózatos kakasviadalt, mely mostani újmagyar nyelvünkön párviadalnak neveztetik.

A bajnokok vívtak, valódi nemzeti elszántsággal küzdöttek, s ha valaki a két kard éle közé kerül vala, bizonyosan megemlegette volna a magyarok istenét! szemeik szikráztak, keblök úgy emelkedett, mintha tűzokádó hegyekké akartak volna változni, s hah! kardjok legszélső vége kétszer egymásután valóban megérinté egymást. Hallatlan, de mégis igaz!

Most, — méltóztassanak kissé remegni, szives olvasóim, — most — — véletlenül megpillantám, hogy a férj kissé megvérezé karját ingének gombjával, midőn ingujját fölgyűré, s azonnal rémülve kiálték:

— Elég!

A két bajnok hátrahökkent, s iszonyúan remegett, mint a kocsonya.

— Uram, ön meg van sebesítve!

A férj lankadtan ejté el kardját, és elhaló hangon kiálta:

— Sebész úr! Sebész úr!

A sebész azonnal kirohant, a gombkarczolást megtekinté, ajkait összeszorítá, aggály miatt-e, vagy azért, hogy kitörni akaró kaczaját elfojtsa, azt nem merem meghatározni. Elég az hozzá, hogy a félelmes seb beköttetett, a férj pedig töredezett hangon szóla barátomhoz:

— Uram, az isten itélt közöttünk, nőm ártatlan, bár hittem volna esküinek! Uram, bocsássa meg indulatosságomat.

— Örömmel! — rebegé barátom, s homlokáról diónyi verejtékcsöppeket súrolt le zsebkendőjével.

— Kezét, uram! — szóla ismét a halavány férj, s aggályosan tekinte a sebészre — legyen ön ezentúl oly őszinte jó barátom, mint ez itt.

Ekkor a barna férfira mutatott sérületlen kezével, s barátom őszintén s lelkesülten szóla:

— Legnagyobb örömmel!

Elhiszem! gondolám, és — hallgattam. Most az ajtó hirtelen megnyilt, a szép nő, ki alkalmasint valamiképp értesült a veszélyről, berohant, nem ugyan szétzilált haját tépve, mi bizonyosan rendkívül regényes lett volna, hanem csinos szalmakalapját szép kezében tartva, és iszonyúan fölsikolta:

— Hah — —!

— Csöndesülj, édesem, — rebegé a sebesült férj, — csak egy kis húsvágás, épen nem veszélyes. Meg tudsz-e bocsátani, édesem?

— Oh — — !

— Ah, mintha sebláz vaczogtatná fogaimat. Uraim, bocsánatot, szeretett nőm, legjobb barátom, menjünk, pihenésre van szükségem. És ön, nemes bajtársam?

— Megyek, a — franczia trónbeszédet lefordítani.

— Isten önnel, mindennap szivesen látom önt szegény hajlékomban.

— Köszönöm.

A férj, neje és a barna férfi vállára támaszkodva, a mellékszobába vonult, s mi ketten hallgatva hagytuk el a házat, mely a legrettentőbb szerencsétlenségnek szinhelye — lehetett volna.

Ime, tisztelt olvasó, így orvosoltatnak a tizenkilenczedik században a becsület mély sebei. Orvosság és betegség igen méltók egymáshoz.

IV.

Művelt emberkinzás.

— Szerencsés kópé az a barna fiú, — szóla az utczán boszusan barátom, — az ő bűne miatt nekem kellett életemet koczkáztatnom, és a mellett — hallgatnom!

— Az öntudat megnyugtathatja önt, — viszonzám szárazon.

— Gyönyörű öntudat! Csak azt tudom, hogy jól ki fognak kaczagni.

— Jobb az, ha kinevetik önt, mintha sajnálkozniok kellene ön felett. Egyébiránt e furcsa kettős kalandot ujdonságul használhatja ön fel lapjában, s már ez is ér valamit.

— Isten mentsen, csak az kellene még! Hanem, barátom uram, nem lehetne talán mégis, valamiképen kéz alatt, a boldogtalan férjet fölvilágosítani?

— Világért sem! Első kötelességünk, embertársainkat boldoggá tenni, minek háborítnók tehát csöndes életét. Egyébiránt pedig az ily mindennapi események a mai világban szót sem érdemlenek.

— Ám legyen tehát, nyugodjunk meg a végzés titokteljes intézményeiben.

— Amen!

Azután elmondám vitéz barátomnak, hogy Dalmerrel alkalmasint találkozni fogok pár óra mulva, minek ő nemcsak rendkívül örvende, hanem azonnal kisérőül is ajánlkozott; mit azonban nem fogadhattam el, mivel épen most tanusított rendkívüli tüzessége és harczias szelleme igen alapos félelmet gerjesztett bennem, hogy kitörő hevességénél fogva Dalmert tüstént összedarabolandja, mielőtt még szóba állhatnék vele. Csak annyit mondék tehát neki, hogy másnap jókor reggel jelenjék meg nálam, s ha nem találna honn, azonnal rendőrség kiséretében siessen Dalmer szállására, melyet tárczájába iraték vele, mert bizonyosan még-

sem tudhatám, hogy nem lesz-e szerencsétlen kimenetele ezen találkozásnak.

Ebben megegyezvén, egymástól elváltunk, s már szállásom felé akarék fordulni, hogy esti találkozásomra illőn elkészülhessek, midőn eszembe juta, hogy még előbb a — — vendégfogadóba kell valakit kisérnem, ki ott egy fényképkészítő által arczának vonásait örökíttetni kivánta. Szállása felé irányzám tehát lépteimet, s épen furcsánál furcsább gondolatok kezdének agyamban támadni azon hiúságról, mely szerint alig van ember, ki legalább titkolt gyönyörűséget nem lel abban, ha becses vonásait örökíttetve szemlélheti, — midőn három férfit láték mellettem gyorsan elhaladni, kiknek külseje és szavai azonnal annyira magokra vonák figyelmemet, hogy lépéseimet gyorsítám, és nyomukból többé nem maradtam el.

E három férfi egyibe tökéletesen kimûvelt arszlán volt, a párisi selyem kalaptól kezdve, egészen le a fehér topányig, melynek piros sarkai igen kedvező benyomást okoztak, nem a kövezetre ugyan, mely igen kemény, hanem a szépek sziveire, melyek istennek hála! nem oly kemények, mint a járdák, ámbár annyiban mégis hasonlítnak ezekhez, hogy bennök is sok ember fér meg. Nyaka vékony vala, mint a gémé, mely fáradtan lesi az alkonyt; pisze orrát gyertya eloltására lehetett volna használni, s bajusza és kecskeszakálla úgy lekonyult, mintha legalább három napig folyvást konyhát meszeltek volna velök; egész sovány ábrázatán pedig oly minden kifejezés nélküli kifejezés ömlött el,

ha e furcsán hangzó kifejezést használnom szabad, mintha herbatéval vagy tisztesfűvel leforrázták és azután kőporos szalmacsutakkal lesúrolták volna. Szemei mindig nedvesek valának, mintha mindig valamit gyászolnának; csekély véleményem szerint ez onnan származott, mivel gyakran tekintének tükörbe, s így igen természetes, hogy ki nem fogyható gyászra csakugyan elég okuk volt, ha érdemes tulajdonosuk arczán s testén végig pillantottak. Mindezen jeles külsőségek méltán gyaníttaták velem, hogy ezen arszlán a legfinomabb s legfényesb állatseregletből származik.

A második férfi külseje lényegesen különbözött az elsőétől. Ez korra nézve legalább harmincz évvel előbb volt ugyan, de öltözetben mégis majd ugyanannyival mögötte állott. Frakkjából már rég kihízott, s a nadrágából lefityegő óraszalag legalább is Napoleon korszakából származott, míg nyakkendőjének kötése, és inggallérának kiálló csúcsai mindenkit akaratlanul a júliusi forradalom idejére emlékeztete, mely a divat e két nemét szülte; fölborzolt haja ellenben Murat, Davoust és Berthierre, szóval: a franczia császárság előtti korszakra vonatkozott; nadrágjának szabása pedig egészen jelenkorunké vala. Ezekből világos, hogy e férfi öltözete Lajos Fülöp rendszerét jelképezé, minden nevezetes korszakból utánozván valamit, hogy minden szinezetű párt legalább egy részben képviselve lássa magát, s kerülje a háborgást, és békével tűrjön. Még a vastag orr és mindig mosolygó pittyedt ajkak is ilyszerű világölelő emberszeretetet tanusí-

tottak. Egyébiránt, hogy mind ezekről álmodott-e valamit ezen ismeretlen férfi, azt nem merem állítani, mert hiszen elég nevezetes ember van a mai világban, ki szinte nem tudja, hogy mikép lett azzá.

A harmadik ismét ellentéte volt a másik kettőnek, mert sem ó, sem új divat szerint nem vala öltözve, hanem mintegy középen járt e kettő közt, s különben jelenkori politikai jellemmel látszott bírni, mert kabátja a meleg daczára is nyakig be volt gombolva, bizonyosan csak ellenzéki vágyból, vagy takarékossági ösztönből, hogy tudniillik most kárpótlásul izzadjon, mivel jövő télen át ugyanazon kabátban bizonyosan fáznia kellend. Arczán leírhatlan mogorvaság kifejezése unatkozott, s oda látszott mutatni, mikép ezen ember egyedül csak abban lelé kedvét, mi mások kedvét megrontja, s azután még maga ellen is kedvetlenséggel viseltetik, mivel valamiben mégis kedvet tudott találni. Kati legyen a nevem, ha ez nem czéhbiztos. De halljuk őket.

— A hatóság igen engedékeny! — mondá az arszlán, s ezen megeróltetése következtében nagyot köhintett, és selyem zsebkendőjével homlokát törlé; de csak igen gyöngén, hogy a rizsport valamikép le ne súrolja.

— Hiszen a mai világban a botot már csak sétálásra szabad használni! — tevé hozzá a régi korszak embere, és mérgében alsó ajkát majd lenyelte, mi arra látszott mutatni, hogy fogainak már szörnyű hiánya van.

— Már akár mit mondanak is az urak a sok

zöld asztal mellett, én ugyan nem is hederíthetek az afféle zöld beszédekre, hanem kötelességemet hiven teljesítem, meddig karomat és botomat birom; ebben tökéletesen megnyughatnak uraságtok. — Ezt a harmadik férfi mondá, és hivatalos dühében oly magosra rántá alsó ajakát, hogy csaknem orrát nyelte szájába, mi által a dohány- és illetőleg burnótárusok mindenesetre tetemesül károsultak volna.

— Jól mondja, biztos ur, mit a nagyok elmulasztanak, azt önök helyrehozni tartoznak, különben ugyan mit érne az egész polgári szabadság, ha végre minden paraszt vagy nemes ember szabadon üzhetné a szabómesterséget!

— Ugy van! Az ily potom emberek ugyis oly mohón látnak a munkához, hogy egész nadrágot megvarrnak, mi alatt én titoknokom és két irnokom társaságában egyetlen osztás whistet játszom el. És polgárnak s mesternek csak nem fogadhatunk föl minden jött ment legényt, ki müvelt társaságban még csak meg sem tud állani. Én csak finom legényeket tarthatok.

— Csak hiában ne járjunk.

— Oh, nem!

— Jól tudunk mindent.

— Bizonyosan rajta kapjuk.

— Tudom el fog jövendőre minden kedve menni a munkától a sehonnainak.

— Nem leszünk hálátlanok.

— Csak ne tessék őt kimélni.

— Mester ur, kérem, ne sértegessen!

Művelt emberkínzás.

E rövid beszédből láthatjuk, hogy két szabómester s egy biztos van előttünk, kik hivatalos eljárásban vannak, s alkalmasint valamely szorgalmas kontárt nyomoznak és üldöznek.

Most e házba lépnek, s a velök jött két város hajdut a kapu előtt hagyják. Ugyan mi baj érhetne bennünket ha utánok mennénk? Alkalmasint semmi, legfölebb egy pár czéhbeli titkocskának megtudásához juthatnánk, s ez ugyan nem baj.

Ezen hátulsó ajtón léptek be, nyissuk meg csöndesen és tekintsünk utána, talán nem vesznek bennünket azonnal észre.

A szoba szegényes, de tiszta, a földön két gyermek játszik, a harmadik bölcsőben fekszik, és hirlapirói pályára készül, azaz: valónak képzeli az ábrándot, vagyis: életadó emlő helyett rongydarabot szivogat. Asztal mellett két férfi s egy csinos fiatal asszonyka varrogat. Az anya mellesleg gyermekei látásában gyönyörködik, az atya pedig rémülve tekint a fönebb leirt három férfira, kik a szoba közepén állnak; a biztos természetesen föltett kalappal, hogy megmutassa, mikép neki nemcsak pimaszkodásra, hanem még többre is joga van, mit azonnal igy tanusít:

— Megfogtunk, gazember?

— Uram, — kiált a szabó még inkább elhalványulva, s munkáját elejtve, — én becsületes ember vagyok, adómat pontosan fizetem, és dolgoznom kell, ha élni akarok családommal.

— Akaszd föl magadat, s aztán mindjárt nem kell élned.

— Uram —

— Hallgass, kontár. Tudod é, hogy nem szabad legényt tartanod?

— Ez nem legényem, hanem jó barátom, ki nem rég szabadulván ki a kórházból, még eddig nem juthatott be mesterhez, s azért nekem segít, egy kis meleg ételért meg szállásért.

— Ej, akasztófa virága, még mentegetni mered magadat, és velem szembe szállasz?

— Uram, ne feledje, hogy szobámban van ön!

— Micsoda? Talán meg akarsz gyilkolni? Engem, ki a hatóság nevében állok itt! Hej, hajduk, segítség! Hamar!

E kiáltásra rögtön ott termettek a hajduk, a szabót megkötözték legényével együtt, a műszereket és ruhákat összeszedék, a siránkozó asszonyt meglökdösték, s a három férfi után vezették a kötözötteket, kik azonkül saját hátukon kényszerültek tova czipelni a műszereket, s félig kész ruhákat és kelméket.

Hja, hiában! A müvelt tizenkilenczedik század gyüléseket tart az állatkínzás ellen, de a müvelt emberkínzást nem akadályoztatja!

V.

Kontár és mester.

A mint az ajtót megnyitám, s a fönebbi jelenet néma tanuja levék, észrevevém, hogy egy öreg zsidó jelent meg mellettem, ki nagy részvéttel

figyeit mindenre. Arczának minden vonása szives emberbaráti indulatot árult el, s mihelyt a kis zsarnokok áldozataikkal távoztak, azonnal nyájasan vigasztalá a siró asszonyt, s a gyermekeknek néhány huszast adván, a szobát elhagyá.

Az udvaron fölvilágosítást kérék tőle, s ő tüstént engede kivánságomnak, és elmondá e szegény fiatal házaspár egyszerü történetét, melynek utóbb, hetek s hónapok mulva, szomoru kimenetelét is megtudám. Szó sem fordul abban elő nagyszerü szenvedélyekről és érdekfeszítő eseményekről, valamint fényes leirások és meglepő fordulatok sem jőnek benne elő; de mégis bocsánatot reménylek elmondásaért szíves olvasóimtól, mert oly oldalával ismertetendem ez által meg a mindennapi életnek, mely nem mindenütt ismeretes, és mely valóban figyelemre méltó, nemcsak emberiségi, hanem erkölcsi szempontból is.

Bizonyos Munkás nevü tisztviselő élt a két szomszéd város egyikében, ki nevének mindig derekasan megfelelt, ámbár a jutalom viszont nem igen felelt meg munkásságának, mikép azt napjainkban, fájdalom! elég gyakran tapasztalhatni. Ámde e miatt a végzésen kivül mást nem okozhatott, mely őt sok munkára és csekély díjra kárhoztatá, mely rendesen azon mértékben szokott növekedni, melyben a munka kevesebbül. Szomoruan tapasztalá, mikép minden erőködése hasztalan, mert az éveket nem változtathatta meg, s az előtte szolgálatba állottakat nem bűvölheté ki az életből, s igy várakoznia, mindig csak várakoznia

kelle, ámbár reá nem várakozott az idő, s hajszálait csak ugy megőszité, mintha már egész családja jövendőjét tökéletesen biztosította volna; pedig vajmi messze állott még ettől! Voltak fiai és lyányai, ezek örök pártának virultak elébe, mert napjainkban kevés kérdezősködés történik az erkölcs után, hanem csak pénz, és mindig csak pénz a házasságszerző, s legfájdalmasabb az, hogy e szörnyü irányt még csak nem is gáncsolhatjuk, mert a legszegényebb szülék is annyira erőjükön tul gyakorolják lyányaikkal a fényüzést, hogy ugyancsak helyén legyen azon esze s munkája után élő ifju szive, ki ily divatbubát pénz nélkül élettársul merészel oldalához bilincselni! A fiuk részint tanultak még, részint pedig ingyen gyakorlák azt, mit számos éven át tanultak, s ennél fogva szegény atyjoknak még folyvást nem csekély terhére voltak.

Mély gondjainak közepette búsan sétált egykor az utczákon föl és le az öreg Munkás, és pirulva bár, de mégis irigy szemmel tekinte a rongyos targonczásra, ki targonczáján végig nyulva, oly édesen aludt, mintha az élet kellemeit kénye szerint élvezné; pedig talán három nap óta sem látott kenyérnél egyebet. Ő azonban mégis elégült lehete, mert személye nem esett az előitéletek kemény biráskodása alá, s vele senki nem gondolt, ha bűnt nem követett el. Munkás ellenben más körülmények közt vala, ő szüntelen mások kivánatának kényszerült eleget tenni, bár mit sugalt is saját jobb meggyőződése. Ha szájától voná el a falatot, s magára és gyermekeire tisztességes ru-

házatot aggata, minden oldalról ezt sziszegé feléje a kajánság kigyónyelve: — Ez nem telik díjából, ugyan hol veszi a pénzt? Ennyit nem lehet igaz uton szerezni. — Ha ellenben gyermekeinek nevelésére, vagy jövendőjök némi biztosítására akart valamicskét fordítani, s e miatt kissé elmaradt a divat szeszélyes röpülése mögött, minden oldalról ily gúnyos megjegyzéseket kellett hallania: — Mily haszontalan lump ember, egész keresményét bizonyosan torkába veri, vagy kártyán harácsolja el! Ez csakugyan megérdemli, hogy pályáján derekasan elmellőztessék. — És ezen gyönge vázlat korántsem tulzás ám, ki ezen szerencsétlen osztály magán-vagyon nélküli tagjainak életét ismeri, az bizonyosan erősíteni fogja, hogy a színek, miket e képre használtam, nemcsak nem kiáltók, hanem nagyon is halaványak.

Szomoru sétája közben nagy háromemeletes házat pillanta meg Munkás, melynek akkor épen tetejét rakták.

— Kié e ház? — kérdé inkább szórakozás végett, mint kiváncsiságból.

— N.... szabómesteré! — hangzott a válasz.

Munkás ismét gondolatokba mélyedett, s későn este tért parányi szállására, mely kórházhoz hasonlíta inkább, mint tisztviselő lakához, midőn a család nyugalomra feküdt. Az éjt álmatlanul tölté a szegény apa, reggelre azonban határozattá szilárdultak kínos tépelődései. Legkisebb fiát — szabómesterhez vezeté, s inasnak akará szegődtetni; szive vérzett ugyan, mert a legjobb embernek is

vajmi nehezére esik az anyatejjel beszítt előítéletek leküzdése; azonban határozatát mégis csakugyan végrehajtá, s előre is kemény kéreggel borítá szívét, társainak megvető mérges gúnynyilai ellen.

Ámde még itt is csaknem legyőzhetlen akadályokkal találkozott. A mesterek, kik harsányan szoktak a nemesi büszkeség ellen kikelni, hideg gúnynyal fogadák őt, s nem akarák átlátni, mikép aljasíthatja tekintetes ur fiát szabóinassá. Bebizonyult itt is, mikép vannak az életben viszonyok és körülmények, mikben a legtulzóbb demokrata is született arisztokrata gyanánt viseli magát. Végre azonban mégis csakugyan akadt irgalmas mesterre, ki nemcsak fölfogadá a tizéves gyermeket, hanem még azt is megigéré, hogy a tekintetes ur iránti tekintetből, nem fog vele targonczát huzatni.

Nem akarom az egész család történetét vázolni, azért tehát csak Munkás Pálra, a szabóinasra szorítkozom. Tanulási évei elég szomoruan folytak le, mert legények, inasok és cselédek szüntelen gúnyolák őt származása miatt, s a mesternél sem lelhete kárpótlást, mert napjainkban a szabómesterek csak uraságokkal és müvészekkel társalkodnak, legényeikhez ellenben sátoros ünnepeken is alig szólnak, s az inasokat még verésre sem méltatják. A mester egyik kis lyánya azonban nem gondolkozott oly büszkén, mint nagyobb testvérei, kik egész nap a türelmes zongorát kalapálták, s örömest játszott a kis Palival, ki nem volt oly piszkos és garázda, mint a többi szabóinasok. Nem lehet

czélom, hosszu szerelmi történetet irnom, mely tiz év alatt nemcsak kifejlett, hanem kiirthatlan gyökeret vert e két szívben, s különben is igen furcsán hangzanék tulfinomult századunkban, ha valaki szabólegény regényes szerelmét kivánná érzékenyen festeni; pedig bizony bátran elhiheti mindenki, hogy az egyszerübb középosztályban sokkal több érzelemmélységet találhatni, mint azon elsimult és elfinomult körökben, miknek tagjairól divat és fölszineskedés nemcsak a durvaságot, hanem az érzelmet is legyalulta.

Pál és Mari szerették egymást, de a büszke mester szót sem akart összekelésről hallani, mert ő lyányát, mint mondá, nem haszontalan mesteremberneк, hanem legalább is kereskedő, vagy épen tisztviselő számára nevelte; ha pedig már csakugyan magához hasonló vőhez bocsátkoznék le, ugy ennek gazdag polgárfiunak kellene lenni, kinek atyja nagy befolyással bir a választó polgárság testületében.

E nyilatkozatától fogva mindenkép üldözni kezdé Pált, s nemcsak saját házából üzé el, hanem mestertársainál is könnyen kieszközlé, hogy sehol sem kapott munkát, s néhány hónap mulva szakadozni kezdett ruhája testéről, s veszélyben forgott, hogy mint munkátlan csvargó börtönbe fog záratni. Atyja már rég meghalt, s testvérei nemcsak nem segíthettek rajta, hanem magok is legnagyobb inséggel küzdöttek. Öreg anyját csak épen éhhalál ellen biztositá a parányi kegypénz, nővérei szolgáltak, a fiuk pedig dolgoztak és nyomorogtak. E szörnyü

állapot nem oltá ki Mari kebléből a szerelmet, hanem inkább magosbra gyujtá lángjait, mert egyedül csak magát okozá kedvesének üldöztetése és nyomora miatt. Nyilvánosan nem volt szabad egymást látniok, de a szerelem találékony, s ők titkon panaszolák egymásnak bánatukat. Valamint minden titkos összejövetel veszélyesb a nyilvános összegyülésnél, ugy e talákozások is szomoru következményüek lettek, és Mari kénytelen vala szüléinek házát elhagyni, s kedvesénél menedéket keresni. Ekkor egy öreg zsidó könyörült a szerecsétlen szerelmeseken, ki ócska ruhákkal kereskedett, s javítni valót adott nekik, és előre fizette őket, mi által végső kétségbeeséstől menekültek meg.

Összekelésök ellenben nem mehete véghez, mert a mester annyi akadályt tudott elébök gördíteni, hogy a szegény kontár nem győzheté azokat le. A becsületes zsidó, látván, hogy a puszta foltozás nem tarthatja fön a szaporodó családot, uj munkával is ellátá a kontárt, ki éjjel nappal legnagyobb szorgalommal dolgozott; ámde a mesterek üldözék a jogaikat bitorló kontárt, ki inkább dolgozni akart, mint lopni, s majd pénzbirságra itélteték, majd műszereit koboztaták el, mig végre, legényt találván nála munkában, kinek a szegény kontár többet fizetett, mint a gazdag mesterek, börtönbe záraták őt, s minden kelmét elszedettek tőle. Ennyi üldöztetés, ennyi nyomor megtörék a becsületes férfi erejét; nejét s gyermekeit éhséggel tudá honn küzdeni, saját becsülete örökre be volt szenynyezve, fájdalmas könyűit kaczagva gúnyolák a tol-

vajok és háztörők, kikkel ugyanazon börtönbe taszíttatott. Mind ez őrjöngésig tüzelé föl agyát, s csak azon egy eszme állott világosan elméjében, hogy a mester meg fog lyányának bocsátani, ha ő élni megszünik. E boldogtalan gondolat annyira erőt vett rajta, hogy reggelre a börtönajtó sarkvasára akasztá föl magát. Mari, értesülvén ezen ujabb szörnyű csapásról, magánkivül rohant szüléihez; de a büszke mester megvetéssel utasítá ki a kontár kedvesét, ki szégyenét s bánatát a Duna hullámaiba temeté. Az ártatlan gyermekeket nem hagyá ugyan éhen veszni a mester, de a születésökhez tapadó gyalázatot nem moshatá le, s az osztálygőg és czéhzsarnokság miatt három szerencsétlen árva lakolt, és lakolni fognak egykor gyermekeik is.

Ime, részvevő olvasó, ily szomoru titkot százával födözhetsz föl külvárosaink apró házaiban, s borzadni fogsz, ha az évenként születő gyermekek hivatalos sorozatát áttekinted, mert csaknem egy harmada mellett hiába fogod az apa nevét keresni! S honnan származik ez? Onnan, mivel számtalan vidéki s külföldi mesterlegény települ meg nagy fővárosunkban, kik nem lehetnek mesterekké, s mint kontárok nyomor és üldöztetések közt szenvednek, és erkölcstelenségre fajulnak, miután a minden tekintetben becsületes életmódtól csaknem áthághatlan választófalak által záratnak el. Ugy van, a mester a tekeasztal és kártya mellett, a kontár pedig szorgalommal dolgozva virrasztja át éjszakáit, s a mestert ünnepélyes zeneszóval kisé-

rik pompás emlékkel díszesítendő sírjába, a kontár pedig tulajdon bakója lesz börtönében, s magányos sírjáról még a füvet is kiszárítják megbélyegzett árváinak forró könyűi!

VI.

Városhajdu.

Borus kedélylyel távozám a müvelt emberkínzás szomoru színhelyéről, és epedve jártatám végig szemeimet az utczán, tárgyat kereső, mely gondolatimnak derültebb irányt adhatna, s a szerencse csakhamar megszánt, és oly emberre vezérlé kereső szemeimet, kinek természettörténete a legkomorabb kedélyt is édes vidámságra kényszerítheti, mert abban minden oly emberien gyöngéd, és oly gyöngéden emberi, hogy! És ki azon kedvderítő ember? Városhajdu, — mikép azt tüstént bebizonyítani szerencsém leend.

A világban sok balitélet uralkodik, melynek megczáfolásával vastag könyveket lehetne kiállítani, s e tömérdek balitélet legigaztalanabbjainak egyike kétségkül az, mely a városhajdut rendesen szivtelen és goromba embernek szidalmazza. Ugy hiszem, az emberiség egyik fontos ügyében szólalok föl, midőn e tévhitet, csekély erőm szerint, alaposan megczáfolni törekszem.

A városhajdu többnyire katonaviselt ember, vagy szolga volt valamely tanácsbelinél, és hasznos szolgálatainál fogva jutott e díszes hivatalba,

hogy a város jutalmazza őt meg, mit tulajdonkép hajdani gazdájának kellett volna tennie. Hogy a katonaság ezer meg ezer fáradalommal, nélkülözéssel és veszélylyel halmozott mostani élete szelidségre és emberséges bánásmódra szoktat minden katonát, az oly napnál világosabb, hogy meg sem kellett volna említenem; a ki pedig tanácsbelinél szolgáskodik, az pedig akaratlanul is elszokik minden durvaságtól, mert ettől gazdája hatályosan fölmenti őt; és ugyan kivel is gorombáskodhatnék a szolga ily szolgálatban, miután oda jobbadán csak kérők, folyamodók és »informálók« járnak, kik magok is oly szelidek, hogy mindig kezet szorítanak; nem azért ugyan, mintha valamit bele nyomni akarnának, hanem csupán szives indulatból. A városhajdu előkészületi helyzete tehát merő szelidségen és emberszereteten alapszik. Midőn pedig fontos hivatalába lép, mindenek előtt csak belső szolgálatra alkalmaztatik, hogy kissé megismerkedjék hivatala körével, és illő fölvigyázat alatt szokja meg a dörgést, mikép mondani szokás. Ez azután mintegy befejezésül szolgál szelidségi tanulmányainak, mikre koronát tesz föl szállásán nejének nyájas oktatása, kit rendesen tanácsbeli szakácsnék közől szokott választani vagy elfogadni. Hivataloskodásának ezen első szakában ugyanis mindenütt csak méltányosságot és szelidséget lát uralkodni. Ha a tanácsterem ajtaja előtt őrködik, egyetlen indulatos szót sem hall belőlről, s feje fölett kivülről az igazság jelképét látja trónolni. A kihallgatási terem előcsarnokában szinte

legnagyobb méltányosság és szelidség tanuja lehet; a felek, minden kedvezmény nélkül, azon rend szerint bocsátatnak be, mikép jöttek, s a legszegényebb is mindenkor illő bánásmódban részesül. Rárivalgás, vagy sértő lehurrogatás itt soha nem történik. Midőn ott őrködik, hol a rabokat vallatják, még kéjesb élvezetnek örvendhet lelke; soha nem feledik ott el, hogy az ember legiszonyubb eltévedésében is ember maradt, hogy a fogoly még nem mindig egyszersmind bűnös, és hogy a valódi bűnös is nem durva lealjasítást, hanem csak igazságos itéletet, és javító emberi büntetést érdemel. Ha pedig általános figyelő tekintetet vet az összes eljárásra, mindenütt csak azt tapasztalja, hogy az alattvalók szerető tiszteletet tanusítnak főnökeik iránt, ezek pedig nem üres bókolást követelnek, hanem szigoru megfelelést minden kitűzött kötelességnek, s egyszersmint ugy bánnak az alájok rendeltekkel, hogy soha nem feledik, mikép a vén kakas is tojásból bútt ki, a pápa is diákból lett, s hogy egykor társaik lesznek majd a fiatalabbak, és idővel talán épen az ő gyermekeiket fogják hasonló emberbaráti bánásmódban részesíthetni. Ugyan ki merne kételkedni, hogy az elsoroltaknak naponkénti szemlélése és tapasztalása, a már különben is jó alapu városhajdut, rövid idő alatt tökéletesen meg nem szelidítik? Bizonyosan senki.

Ezen gyakorlatidő után külső szolgálatra is bátran alkalmaztatik a városhajdu, s bármely ágát tekintsük is annak, bizonyosan mindenütt csak sze-

lidségét és emberbaráti érzelmeit fogjuk csodálhatni. Működéseinek egész tengerét nem uszhatjuk keresztül, mert arra hetek s hónapok kellenének, és oly munka mellett bizonyosan kifogyna lélekzetünk; azért azonban ne kövessük bölcs politikusaink példáját, kiknek semmi nem kell, ha minden nem adatik meg nekik, hanem soroljunk elő legalább annyit, mennyit lehet. Lássunk tehát néhány élő példát.

A városhajdu reggel sütőhez kisér egy rabot kenyérért, a rab neje garast ad férjének, melyet nehéz munka után szerzett béréből kuporgatott meg. A rab pálinkát vesz a garason, s megkinálja a hajdut; durva, goromba ember bizonyosan visszautasítaná ezt, de ő nem akarja a szegény rabot kevélysége által megsérteni, s hörpint egyet, mert azt tanulta pályája első szakában, hogy az ily megvetés igen fájdalmas, és azért minden durva visszautasítást kerülni kell. A piaczon éretlen gyümölcsöt koboztat el általa a biztos, azon meghagyással, hogy öntse a Dunába. Ő azonnal elindul, a parton azonban öreg asszony szólítja őt meg, mondván, hogy kár e gyümölcsöt Dunába szórni, neki egy malaczkája van, melynek bizonyosan nem ártana meg, és néhány garaskát épen nem sajnálna érette. Ugyan mért nem adná oda tehát a hajdu, miután csak az volt a czél, hogy ember ne egyék a rossz gyümölcsből? A szelid hajdu megszánja az anyókát, s átengedi neki a gyümölcsöt, és csak hosszu kinálgatás után fogadja el a pénzt. Hogy az anyóka kofa volt és embereknek adja el a gyümöl-

csöt, arról ő nem tehet, mert szolgálata eddigi tapasztalataiból tudja, hogy az igazságot vajmi nehéz kipuhatolni! — Valamely hintó gyorsan robog el az utczán s embert gázol össze; féktelen indulatu ember bizonyosan a kocsit törekednék megállítani, de a városhajdu ezt nem teszi, mert szelid szive az elgázolt fölsegélésére kényszeríti őt; a kocsist ugyis eléggé megbünteti majd mardosó lélekismerete. — Máskor a Duna partján őrködik, hol a révészek szörnyen gorombáskodnak az átszállíttatni kivánókkal. Durva hajdu azonnal botját használná: ámde ő nem oly goromba ütlek-virtuoz, ő át van hatva a tizenkilenczedik század szelid szellemétől, s tudja, hogy a tekintélyek ideje lejárt; annál fogva sem botját, sem tekintélyét nem használja, hanem szeliden tekint a czivakodókra, és lelke mélyéből sóhajt: — Uram jobbítsd meg őket! — Este szinházban van, természetesen a németben, és a karzaton. Előadás alatt néhány ur a hely miatt összezördül, s egymást derekasan öklözi. Goromba hajdu azonnal fülön csipné őket; de ő tudja, hogy nálunk sok a nemes ember, ki verekedni szeret, s e helyen szokott is; azért tehát félre fordul, és szemeit behunyja, mintha semmit nem látna, mert első szolgálatgyakorlata alkalmával gyakran tapasztalá, miképp sokszor igen hasznos, ha a józan és szelid ember mind a két szemét behunyja. — Vagy délután valamely utczaszöglethez támaszkodva áll, és kurta száru pipájából kedélyesen eregeti a füstöt, s látja, hogy egy targonczás az egész járdát elfoglalja, és egy pár

sétálót ugyancsak leültet. Neveletlen pimasz ekkor bizonyosan szitkokkal, vagy épen bottal támadná meg az izzadó targonczást; de ő mélyen sóhajt, s ily gondolatokra fakad: — Jó isten, mily keservesen keresi kenyerét ezen szegény ember, mig sok sétáló azt sem tudja, mire költse pénzét. A targonczás könnyebben tolja terhét a járdán, mint az utcza közepén; térjenek tehát ki előtte a sétálók, ők ezt könnyebben tehetik. — Este fiatal embert fog el, ki pipát lopott, s börtönbe akarja kisérni. Ut közben azonban oly keservesen könyörög a tolvaj, hogy szelid szive megesik rajta Ő tehát nem durva szitkokra fakad, hanem szívre ható szelid oktatást ad neki, mert a «Tudtán kivül kém» czimü vigjátékban hallá, hogy Napoleon élete is igy szabadíttatott meg egykor három összeesküttnek szelíd megtérítése által. Ő tehát, atyai intések után, szabadon bocsátja a jobbulást igérő tolvajt, kit a börtönben talán még inkább megrontana a rossz társaság, s a pipát elveszi tőle, hogy jogszerü tulajdonosának visszaadhassa, mihelyt magát nála jelenteni fogja.

Száz meg száz ily vonást sorolhatnék még elő a városhajduk mindennapi életéből, de meg vagyok győződve, mikép ez is elég annak bizonyítására, hogy ők valóban szelidek és emberszeretők.

VII.

Daguerreotyp.

A fönnebbi gondolatok csakhamar annyira földeríték lelkemet, hogy legjobb kedvvel üdvözlém ismerősömet, kivel a fényképkészítőhöz kelle mennem s ki már szállása kapuja előtt várakozott rám. Azonnal útnak indulánk a művészhez s az alatt nem keveset elmélkedtünk ezen új találmány fölött, mely által Daguerre valóban halhatlan érdemet szerze magának, már csak azért is, mivel ezzel a hazugságnak számos faját megszüntette és az ocsmány hizelgés egy nemét alapjában rendítette meg. Ha most például valaki távol menyasszonyának arczképét óhajtja látni, csak fényrajzban kövelelje azt s meg lehet győződve, hogy nem fog zsákban macskát vásárlani, mert a nap, valamint nem szégyenli saját foltjait mindenki által látatni, úgy mások foltjait sem engedi elpalástoltatni, ha sugárai ecset gyanánt használtatnak. Minden úgynevezett nagy férfit is ily rajzban kellene örökíteni, hogy halála után nagylelküséget, szilárdságot, nemesszivüséget és egyéb dicső jellemvonást ne hazudhasson homlokára a művész, mikről, míg élt, szót sem tapasztaltak kortársai. Bizony csodálatos, hogy épen jelen korunkban, melyben minden csak szinlésen alapszik, találtaték föl az igazság ezen tükre, még pedig franczia által, kik mindig a hizelgés nagymesterének tartattak! Még csodálatosb mindazonáltal az, hogy e találmány oly rendkívül gyorsan elterjedt,

daczára annak, hogy épen az igazság az, mitől a mostani gyarló emberek leginkább irtóznak s e tüneményt csak két szempontbó' magyarázhatni meg, az egyiknek neve hiúság, a másiké divat. Nincs ugyanis ember a türelmes föld hátán, ki a hiúságot nem ismeri, csak hogy azután a fokozatok különbözők, melyek szerint az külsőleg mutatkozik; különösen pedig abban valamennyi ember egyenlő, hogy saját becses arczával tökéletesen megelégszik, mi talán onnan származik, hogy minden embernek csak egy arcza van s azt nem igen cserélheti ki. Ennélfogva tehát egy sem irtózik a valótól, mert azt gondolja, hogy a nem szép arcz is jobb az arczátlanságnál. De ezenkívül a divat is ezen új modor mellett nyilatkozott és így szükségkép terjednie kelle, mert ezen zsarnok hatalma alól nem szereti magát az ember kivonni, főkép ha még azonkívül — mint itt — az olcsóság is mellette harczol.

Mikép fog majd az utókor csodálkozni, ha a tömérdek arczképet látja! Bizonyosan azt fogják gondolni, hogy Magyarországnak a tizenkilenczedik században rendkívül sok nevezetes embere volt, kikről a történeti évkönyvek irigységből, vagy isten tudja mi okból hallgatnak! Szerencsés találmány, melynek segélyével két jó forintért minden ember az utóvilágra és annak nyelvére juthat! És hány ember lehet az által művészszé! Valamint minden harangozó egyszersmind zenész, úgy a képírók ezen új faja is a művészek hosszú sorát szaporítja.

De már helyszinén vagyunk, menjünk a harmadik emeletre, mert az isteni művészet magosra,

egészen az istenekhez, szokta az embereket emelni, vagyis itt a legfelső emeletre. Ott, mindjárt a lépcső eléjén ily tartalmu irat függ: «Kéretnek a t. cz. uraságok, hogy itt méltóztassanak belépni és ne menjenek a — — szám alatti kontárhoz, ki inasom volt, művészetemet eltanulta s most saját rovására dolgozik és igen rosz képeket csinál. — Ime, mire vetemül a kenyéririgység! Hol a czéhek zsibbasztó hatása nem öleli sírba az iparkodást, ott piszkos haszonlesés vet neki gáncsot és ugyanazon eredményt szüli. Azért is az ócsárlotthoz menjünk tehát, mert a kezdők mindig jobban iparkodnak, mint azok, kik már bővében vannak a jól fizető keresetnek.

A szoba művészi rendetlenséget tanusít, mindenütt csak készületeket és eszközöket láthatni s ezek közt embereket, kik már négy óra óta várakoznak, hogy arczképök tíz másodpercz alatt elkészüljön. Ezen várakozási idő alatt a kész és készülő arczképek fölött műértő birálatokat hallatnak, melyek gyakran igen furcsák ugyan, de azért mégis csakugyan birálatok. Halljunk néhány ily megjegyzést.

— Ez igen jól sikerült kép.

— X . . . kereskedőé.

— Valóban rendkívül sikerült és nem is oly komor kifejezésű, mint a többi képek rendesen lenni szoktak.

— Elhiszem, mert nem mutathat az komor ábrázatot, ki már harmadszor jutott ügyesen csőd alá.

— Vagy úgy! —

— Ez igen csinos kép.

— Úgy tetszik, mintha ismerném azon hölgyet, kit ábrázol.

— Oh. én is ismerem, ez a vadászkürtbeli szobaleány képe.

— Ah, férjecském, te tehát ismered azon szobaleányt?

— Oh, hihetőleg csak az utczán láttam.

— Hihetőleg?

— Azaz, bizonyosan.

— De hát ez kicsoda?

— X . . . gróf kapusa.

— Lehetséges-e?

— Jól ismerem.

— Kapus!

— Hja, olcsóbb ajándékot alig adhatna mosóné kedvesének.

— Igaz.

— S az ily ajándék azonkívül még urias is.

— Úgy van.

— De hát ezen kihívó tekintetű pompás hölgyecske?

— Ah, ez titok.

— Titok?

— Igen.

— És három példányban van itt.

— Az is titok.

— De miért?

— Már csak megsugom.

— Halljuk.

— E három példány három utcza számára készült.

— Hogyan?

— Úgy van és a három utczában három bolt számára.

— Talán csak nem czimerül?

— Oh, nem. E kép mind a három bolt előtt az üveg rakszekrénybe függesztetik, mintegy ily aláirással: «Tiz másodpercz alatt készült. A művész lakása itt megtudható. Ára két pengő forint.» A szép kép föltünik és így sokan tudakozzák a művészt és illetőleg lakását.

— Természetesen.

— Mellesleg azután vagy a boltban, vagy a művésznél a szép eredeti után is tudakozódnak némely kiváncsiak s megtudván lakását, meg is látogatják, meg akarván győződni, hogy az eredeti is csakugyan oly bájos-e, mint a kép.

— Hát ezen pohos úr ugyan kicsoda?

— Nem ismerem.

— Ön sem ismeri?

— Nem.

— Én sem.

— Mi sem.

— Csodálatos.

— Épen nem, ez csak onnan van, mivel azok, kiknek idejök van rendkívüli meghizásra, rendesen semmit nem tesznek, mi érdemes lehetne arra, hogy saját becses személyökön kívül még más valaki is ismerje ő terjedelmességöket.

— Hahaha!

— És e szép hölgy?

— Ismerem őt.

— Ugyan kicsoda?

— Énekesnő.

— Olasz?

— Nem, pesti.

— Lehetetlen, hiszen még soha nem láttam szinpadon.

— Nem is igen lép ő fel.

— Tehát nem rendes énekesnő?

— Sőt igen, valóságos szerződött énekesnő.

— És miért nem énekel?

— Mert ha énekelne, úgy azonnal megszünnék énekesnő lenni.

— Hogyan?

— Úgy van, az igazgatóság csak azért fizeti őt, hogy ne énekeljen s a közönség ez által mélyen lekötelezve érezheti magát.

— Hahaha!

Ily megjegyzések közt lassan ugyan, de mégis eltelik az idő s a várakozók szépen egymásután helyet foglalnak a halhatlanító széken. Ime, most egy fiatal katona ül le, fekete frakkban és fehér nadrágban s így szól a művészhez:

— Uram, én polgári öltözetben ülök ugyan, de mégis szeretném, ha a képen látszanék, hogy katona vagyok.

— Oh, azon könnyen segíthetni, — mond udvariasan a művész, — háta mögé kardot függesztünk a falra.

— Gondolja ön, hogy ez érthető jel lesz?

— Mindenesetre, sőt még érthetőbb, mint ha oldalán függne, mert a mai világon mindenütt sze-

gen rozsdásodik a hadseregek kardja és vér helyett csak tenta folydogál a politikai harcztéreken.

A katona ezen fölvilágosítással beéri és leül s arczát nevezetes férfias kifejezésre erőteti. A művész neki irányozza műszerét, a fedőt hirtelen lekapja, hat lépést hátrál, hat lépést közelít, a fedőt hirtelen ismét földteszi s a katona föláll és nagyot nyujtózik. A nagy munka megtörtént. A művész a képet kiveszi, a várakozók oda rohannak s látják, hogy a lapocskán van — semmi.

— Ah, tökéletesen hasonlít! — hangzik minden ajakról, alkalmasint csak azért, hogy mielőbb ők is székre juthassanak s a harczfinak ne juthasson eszébe, új képet kivánni.

A művész más szekrénybe rejti a képet, melyen még csak semmi van és kéneső útmutatása szerint főzi, aranyolvasztékban és ime, itt is bebizonyul, hogy az arany semmiből is tud valamit csinálni. A kép kivétetik s már van rajta valami, ekkor minden ajak ismét kiált:

— Ah, tökéletes!

A harczfi pedig elégülten jártatja körül szemeit. Most még egyszer tűzre és vízre teszik a képet és e két ellenséges elem ugyancsak működik; a víz forr, a tűz sustorog s a katona kész, mit itt arra is lehetne magyarázni, hogy csak tűz teremhet valódi katonát.

Ekkor harmadszor hangzik a:

— Tökéletes!

A katona fizet és távozik s helyét csinos asszonyka foglalja el a nevezetes széken. Mivel azon-

ban arczánál sokkal szebb kecsekkel is bír s a szobában rendkívüli hőséget érez, tehát nyakkendőjét leveszi s keztyűit lehuzza. Itt is minden úgy megy, mint a katonánál, azon egy kivétellel, hogy az első kép nagyon feketének, a másik szerfölött halványnak, a harmadik rendkívül komornak s a negyedik csak meglehetősnek találtatott, miben a hölgyecskének csakugyan igaza is volt, mert mind a hármat sem adnám az eredetinek egyetlen nyájas pillantásaért.

Most egészen új jelenet következett, szerető férj és szerető nő ábrázolták le egymást, kölcsönösen akarván egymást arczképökkel meglepni, hogy mindketten két példányban bírják egymást, mi már csak azért is nevezetes, mivel vannak házasok, kik az egyetlen eredeti példányban is ugyancsak sokalják egymást. Egyébiránt azok fölvilágosítására, kik talán furcsának látják, hogy a meglepetést egymás jelenlétében eszközlik, meg kell jegyeznem, mikép a férj, mint hallám, rendkívül féltékeny s világért sem bocsátná szeretett hitvesét egyedül ily művészhez, mivel attól tart, hogy hamarjában majd más számára is hasonló kellemes meglepetést készíttet; és meg kell vallanunk, hogy ez valóban igen veszélyes találmánya a furfangos francziáknak, mert a törvénytelen szellemi meglepetéseket rendkívül könnyíti.

A férj képe igen sikerült s a nőé is; midőn azonban mind a kettő már rámába is volt foglalva, a nő rögtön észrevette, hogy szemei kissé homályos kifejezésűek s addig beszélt, míg végre férje is át-

látta e megjegyzés alaposságát. A nő tehát újra ült, de az új kép sütését s főzését már nem akará bevárni, mondván, hogy e pillanatban egyik barátnéjához kell férjével sietnie. Azon meghagyással távoztak tehát, hogy másnap cseléd által fogják a két képet elvitetni s hogy a nem sikerültet semmisítse meg a művész. Mondják, mikép a művész ezen utóbbi parancsot különösen jól megérté s a nem sikerült képet épen nem semmisíté meg, mert tapasztalásból tudta, hogy a nő találni fog majd alkalmat annak elvitetésére, hihetőleg valamely — barátnéja számára.

Ezután sajátszerű csoportozat következett, egész család — mindenestől. Vastag anya, vékony apa, négy gyermek, egy csecsemő, egy kanári madár és egy bozontos pisze orrú pincser.

— Uram, — így szól az érzékenység megható hangján a családapa, — mi mindnyájan egy képen akarunk lenni.

— A madár is? — kérdé a művész.

— Igen, az czukrot fog enni a kis Ricsi szájából, ez igen regényessé teszi a képet.

— De a kanári mozogni fog.

— Természetesen.

— Úgy a kép nem sikerülhet.

— De hiszen megfizetjük.

— Még sem lehet.

— De miért nem?

— Lehetetlen, az okokat azonban hosszas lenne előadnom és itt még sokan várakoznak.

— Holt kanárit kellene tehát szerezni.

— Oh, én azt kezembe nem veszem, — kiálta postasíp hangján a kis Ricsi.

— Hm, hm, ez nagy baj.

— Eh, mit, — szóla most türelmetlenül a családanya, — meg kell lenni; Ricsi erősen tartja majd a kanári lábát és az okos madár bizonyosan nem fog mozdulni. Próbáljuk csak meg, hiszen megfizetjük.

— Úgy van, mindenesetre megfizetjük, egy pár nyomorult forint nem a világ.

— Ám legyen, nem bánom, de előre is tudom, hogy nem fog sikerülni.

Hiába, a szeretetreméltó család nem tágított s a kisérletnek meg kelle történni. Két szék állíttatott egymás mellé, az egyiken az apa foglalt helyet, mindegyik térdére egy-egy gyermeket ültetve s a csecsemőt magosan dobogó atyai szivéhez szorítva. A másik széken az anya ült, ölében a pincsert tartva, melyben a két nagyobb gyermek állott, kiknek egyike, Ricsi, meggörbített mutató ujján az álmos kanárit tartá, ajkai közt pedig czukrot mutatott neki. A művész még egyszer szabadkozott ugyan, de végre csakugyan megnyitá a szekrényke csúcsát, miután az egész családnak mozdulatlanságot parancsolt. A szobában halotti csend uralkodott, oly nagy feszültséggel várta mindenki a történendőket. A kép szokott időre a másik szekrénykébe vándorolt s kevés pillanat mulva onnan is ki, és a bámulók szemei elébe került.

— Hiszen ez nem madár, hanem inkább bőregérhez, vagy békához hasonlít.

— A pincsernek nincs feje.

— A nagyságos asszonynak két orra van.

— Ricsi kisasszonynak két feje.

— Szent isten, a téns úrnak három szája lett!

— Hahaha!

És valóban úgy volt, a kép oly csodás szörnygyűjteményt ábrázolt, hogy azonnal megvásárlám s ritkaság gyanánt mutogatom még most is minden művészetbarátnak. A szerencsétlen család szörnyen zúgolódott, a művész lehetőségig mentegetőzött és igen sajnálá, hogy nem szabad a várakozók kaczajába vegyülnie; mi pedig nyájas olvasó, ha úgy tetszik, a szép Eszterhez siethetünk most, mert a találkozás ideje már közelít s a nem sikerült családi fényrajzot úgysem tehetjük sikerültté.

VIII.

Arszlánbarlang.

Az idő annyira eltelt a daguerrei műteremben, hogy már nem is meheték szállásomra, hanem egyenesen csak Dalmer lakására kelle sietnem, ha még hazajövetele előtt akarék Eszterrel szólani, mit semmi esetre nem kívántam elmulasztani, mert reménylém, hogy részemre hódíthatom őt, ha Dalmer gazságait előtte felfödözöm.

Lépéseimet gyorsítám tehát s fél órával a kitüzött idő előtt már ajtaja előtt állottam. Néhány pillanatig még haboztam, mert nem tagadhatám, hogy e lépésem nincs minden veszély nélkül; de

csakhamar mosolyogtam aggályomon, mert város közepén, nagy vendégfogadóban, esti hét óra előtt, ugyan mily komolyabb veszélytől lehetett volna tartanom!

Halk kopogtatás után, melyre azonban semmi neszt nem hallék, az ajtót megnyitám s beléptem. Az ablak mellett nőt láték ülni, homlokát tenyerére támasztva, bezárt szemekkel s mély gondolatokba merülve. E nő — Eszter vala.

Néhány lépést közelíték, a nő megrettent, fejét fölemelé s mintegy csodálkozva tekinte rám, mely érzelme azonban csakhamar leplezetlen rémülésnek ada helyet, mely minden vonását megremegteté. Hirtelen fölugrék székéről s elutasítólag inte kezével, majd ismét erőtlenül ereszkedék ülőhelyére s kezeit összekulcsolva ölébe horgasztá és sóhajtva szóla, mialatt szemeit kérőleg emelé arczomra:

— Ön itt?

Kissé meglepetve ezen váratlan kérdés által, csodálkozva viszonzám:

— Dalmer visszatérte előtt kívántam megjelenni.

Eszter halk hangon szóla s oly kifejezéssel, mintha csak most jutna eszébe, hogy ma már szólánk egymással s hogy e látogatásra el kellett volna készülve lennie:

— Ön korábban jött, mint igéré és mégis elkésett.

— Hogyan? Elkéstem?

— Férjem honn van! — E szók után a balololdali ajóra mutata, mely félig nyitva volt.

— Honn van? — kérdém kissé csodálkozva, gon-

dolván, hogy a nő talán szándékosan rendezé ezt úgy el; de legnagyobb nyugalommal tevém hozzá: jól van, végezni fogok vele.

Ezzel a baloldali ajtó felé fordulék, de Eszter megrettenve esenge:

— Az istenért, maradjon, férjem nincs egyedül.

Ekkor már kitárám az ajtót, de üresen lelém a nagy szobát s kedvetlenül szólék:

— Játékot méltóztatik velem űzni? Erre nem szeretem magamat használtatni.

— Oh, nem; férjem a harmadik szobában van, néhány barátjával. Már fél óra óta vannak együtt s ilyenkor nem szabad őt háborgatnom.

— Hihetőleg igen fontos ügyekről tanácskoznak, nemde?

— Uram —

— Bocsánat, nem akarok szerénytelen lenni. Mert fontos kérdésre kérek engedelmet.

— Méltóztassék.

— Ön Dalmert böcsületes embernek tartja?

— Uram, e hang —

— Kérem, nem használhatok kellemesb modorút.

— Én szeretem őt s szivében bizom; azonkívül pedig férjemet tisztelem benne és reménylem, ön elég gyöngédséggel birand —

— Engedje szép szavait félbeszakasztanom, azok föltett szándékomat nem ingathatják meg. Itt a pillanat, melyben önnek mindent tudnia kell, kimélésről tehát szó sem lehet.

— Uram, ön elrettent!

— Én nem, csak a viszonyokszülte kénytelen-

ség; mely azonban meg fogja önt gyógyítani, habár kissé fájdalmas leend is a műtétel.

— Mit fogok hallani!

— Mily viszonyban áll Dalmer bizonyos Dongai grófnővel?

— E kérdés —

— Ön üdvét határozza el.

— Jószágait kívánja megvenni.

— Valóban?

— Igen.

— És azért vezeté be önt nála kettős alakban, asszonyom?

— Oh, ennek igen egyszerű oka van. Férjem tanácsára férfiruhát öltém, miután üres koporsóm eltemettették, hogy gyilkosom figyelmét könnyebben kijátszhassuk s úgy jelentem meg ott is.

— De ön utóbb nőruhában járt oda.

— Igen, mert férjem zavarba akará önt hozni kettős alakom által s azonkívül —

— Azonkivül?

— Uram, megvallom, én e vallomást igen sajátszerűnek tartom s talán nem is kellene válaszolnom. Egyedül azon kívánság, hogy férjemet tisztán mutathassam be önnek, kényszerít szólásra. Azonkívül tehát attól tarta férjem, hogy valaemly nő — talán — oly érzelemre gyulhatna az álférfi iránt, mely bennünket zavarba hozhatna; azért tehát unokaöcscsét rögtön elutazottnak mondá s velem, mint unokahugával lépett föl.

— És miért nem nevezé önt nejének?

— Tehette-e ezt oly rögtön a — temetés után?

— De hiszen Beattini neje halt meg, ő pedig rögtön Dalmernek nevezé magát.

— Erre őt korábbi szomorú családi viszonyok kényszeríték, mint mondá s valahányszor ezt említém, mindig úgy elkomorodott, hogy utóbb örömest hallgattam róla.

— És mért nevezé magát az előtt Zlatárnak?

— Oh, hogy mint boltsegéd házunkba juthasson. Erre szive, szerelme ösztönözte őt.

— Mint szánom önt! Zlatár mint pénzhamisító szökött meg Horvátországból.

— Uram —

— Dalmer pedig Dongai grófnőt nőül akarja venni —

— Ez rágalom!

— Még ma szökött volna el, ha jókor meg nem akadályozom gaz szándékát.

— Mondom, rágalom!

— Esküszöm!

— Ő is esküdött, a szerelem legédesb hangján esküdött.

— Hazudott.

— Ő férjem!

— Én már azt sem hihetem.

— Uram, ez —

— Ön ártatlan lehet, de ő önt is megcsalta. Hallgasson meg engem s borzadva fog meggyőződni, hogy szívét, szerelmét, böcsületét a leggazabb kalandornak áldozta föl.

— Szent isten, mit fogok hallani!

— Igazságot!

Eszter arcza halálszint ölte, szemei elhomályosultak, ajkai összeszorultak s egész testén lázas remegés vonult át, midőn fejét a szék magas karjára hajlítá s kezével inte, hogy előadásomat kész meghallgatni.

Elmondám tehát kalandaim azon részét, mely őt közelebbről érdekelheté s csak Rózsa történetét és a mi azzal szorosb kapcsolatban állott, hallgatám el, mivel annak elbeszélését itt nem tartám elkerülhetlenül szükségesnek s különben sem akarék hoszszas lenni, hogy mindenről szólhassak, mielőtt Dalmer által meglepetnénk, kinek beléptét minden pillanatban várhatám. Elmondám tehát Dalmer korábbi s mostani viszonyát Dongai grófnővel, oly megható hangján az igazságnak s annyi részletekkel fölvilágosítva, hogy Eszter kénytelen volt szavaimnak hitelt adni, bár mennyire irtózott is ettől szerető szíve. Keblének nehéz emelkedése, arczának röpülő szinjátéka, melyet keblének viharzása okozott, világosan tanusíták, hogy szavaim nem hangzanak el hatás nélkül. Elmondám azon jelenetet, mely Dalmer és Lenke közt a kerti lugasban véghez ment; érzékeny szókkal föstém az ártatlan leányka tiszta szivét, melyet e szörny oly pusztítóan megmérgezett, két szív első szent szerelmét bűnös kezeivel szétrombolván. Elmondám a hárfás leány által velem megismertetett kártyavetőné szomorú történetét s legsötétebb szinekkel föstém az iszonyú lelki gyötrelmeket, miknek e szerencsétlen nő menthetlenül áldozatul esett. Szavaim súlya növekedő hatással nehezült a megcsalatott nő keblére, szemei-

ből forró könyűk zápora özönlött, fájdalmas sóhajtásai fojtott zokogássá változtak s kékült ajkai csak e szót rebegheték:

— Meghalok!

S valóban azt hivém, hogy e szóval lelke is elhagyá a boldogtalan Esztert. Szemei lezáródtak, ajkai félig nyitva maradtak, kezei a szék két oldala mellé hanyatlottak s csak keblének lassú emelkedése gyanítatá, hogy az élet utolsó szikrája még nem halt ki belőle. Az ablakot megnyitám, halántékait szagos vízzel törölgetém s szemeinek árja ismét megeredt, a nélkül azonban, hogy azokat megnyitotta volna. Keblemet dühösség szállá meg, midőn a szerencsétlen áldozatra pillanték s e perczben kezeimmel lettem volna képes megfojtani Dalmert, ha balszerencséje közelembe hozza.

Érzém, hogy hideg vérre van szükségem, mert ily helyzetben szenvedélyesség csak ronthat, és egyedül hideg megfontolás az, mi biztosan czélhoz vezethet. Valahányszor azonban a kimondhatlanul szenvedő hölgyre pillanték, mindannyiszor összeszorulni érzém szívemet, s nem tudék határozathoz jutni.

Csöndesen a mellékszobába léptem tehát, s eszméimet nagyobb nyugalommal kezdém rendezni. Nem kétlém, hogy a nő, mihelyt első legszilajabb fájdalmát valamennyire leküzdi, tervemet előmozdítandja, s hogy még ma egyetlen csapással véget fogok a gaz kalandor merényleteinek és bűneinek vethetni.

E közben egészen a harmadik szoba ajtaja mellé

Arszlánbarlang.

juték, s az abban uralkodó mély csönd inkább magára voná figyelmemet, mintha víg zajgást, vagy legalább hangos beszédet hallottam volna. Szemeimet ellenállhatlan erővel a kulcslikhoz érzém vonzatni, mert azon gondolat, hogy Dalmer talán el is távozott már, e pillanatban minden mást feledtetett velem.

A kulcs szerencsére úgy volt fordítva, hogy az egész szobát áttekinthetém. Kicsiny volt az, s igen egyszerű, és a társaság benne igen sajátszerű, mely azonban jelenleg mélyen hallgatott, s rendkívüli meglepetésbe vagy aggályba látszott merülve lenni. Valóságos arszlánbarlanghoz hasonlíta a szoba, csakhogy az arszlánok mind kétlábúak valának, és oly szelideknek látszottak, mintha leforrázták volna őket. Gömbölyű kis asztal mellett, a szobácska közepén, maga Dalmer ült, az asztalra könyökölve, s egyik lábát kinyújtva, a másikat pedig fölhúzva és a széken pihentetve; vonásai elernyedtek s mély gondolkozásra mutatók valának, mely lelki állapotában környezői is osztozni látszottak. Az ajtó közelében két arszlán állott egymással szemközt, az egyiknek arczát lefüggő szörnyű bajusza miatt nem láthatám, a másik némán meredezett reá, s még a szivar is kialudt a szájában; ezek mellett egy a pamlagon ült, kalapját mélyen homlokára húzva, és állát hatalmas markába sülyesztve; Dalmer háta mögött egy köpczös és egy szunyogalakú vitéz állott, kik annyiban hasonlítának egymáshoz, hogy az egyiknek bajusza, a másiknak pedig szakálla rendkívül hegyes volt; a túlsó olda-

lon négyen állottak, mind megannyi mintái a legújabb divatnak, arczaikon szinte komorság félreismerhetlen jeleit viselve. Mellettök egy vén arszlán ült, szemeit magasra emelve, mintha csak onnan várt volna tanácsot.

Végre fölugrott Dalmer, homlokát hevesen dörzsölé, mintha aggasztó gondolatait agyából száműzni akarná, és határozott hangon szóla:

— Történjék bármi, három nap alatt törni, szakadni kell a dolognak.

— De ugyan mi jutott Dongai grófnő eszébe, hogy elutazástokat rögtön elhalasztá? — kérdé a leghegyesb bajuszú arszlán.

— Asszonyi szeszély! — mondá megvetőleg egy másik.

— Nem, nem, nekem okom van hinni, hogy... Bende, azon átkozott kalandor van ismét nyomunkban, s azért szilárdul elhatároztam, hogy három nap alatt, jobbra vagy balra, végkép el kell ügyemnek dőlnie, habár vérrel kellene is erőműveim kerekeit megkennem.

— És mikor látjuk ismét egymást?

— Alkalmasint soha!

— Ah, azt csak nem teszed, hiszen mire megyünk mi nélküled?

— Leleményes eszednek köszönhetjük mostani jólétünket.

— És szerencsédnek, mely sarkaidhoz van lánczolva.

— Térj ismét vissza.

— Nem, szándékomat nem változtatom meg.

Ezen utolsó fogásommal beérem, s Amerika szabad földén boldogul fogok élni.

— Bizony kár ily hamar nyugalomra szállanod.

— Hiszen még csak most vagy pályád legfényesb időszakában.

— Épen azért lépek le, mert ha fölakasztanak, akkor nem vonulhatok többé vissza.

— Mily sötét gondolat.

— Látszik, hogy szerelmes vagy.

— Moor Károlyt is szerelem juttatá tönkre.

— Hiában beszéltek, barátim, határozatom rendületlenül áll.

— Ám parancsolj tehát velünk, mit tehetünk még utoljára érted?

— Szólj!

— Vigyázzatok ... Bende minden lépésére. Holnap hajnalban ismét megváltoztatom szállásomat.

— Hová költözöl?

— Azt majd csak holnap fogom veletek tudatni, mert e pillanatban még magam sem tudom. Alfred, te holnap reggel hét órakor a vasfürdőnél találkozni fogsz velem, jól fegyverkezve.

— Értem.

— Lóháton.

— Úgy lesz.

— Azután —

E pillanatban suhogást hallék mögöttem, s hátra tekintvén, Esztert pillantám meg, ki a mellékszobából felém közelíte. Arczán halál színe ömlött el, de szemeiből sajátszerű tűz fénylett, s minden vonását szilárd határozottság jellemzé; fejét emel-

ten hordozá szép nyakán, s lépései minden ingatagságtól mentek valának. Ki őt e pillanatban látá, az nem ismert volna benne az előbbi gyönge nőre, ki előadásom súlya alatt gyönge virágszál gyanánt összetörött. De így akará ezt a természet, az erős tölgyet gyökéből sodorja ki a vihar, a füszálat ellenben csak meghajlítja, és életét nem gyilkolja meg. Így a gyönge nőkebel is könnyen enged a lelkivihar csapásinak, de szintoly könnyen ismét fölemelkedik, míg az erősb alkotású férfi szive megtörik, vagy másét töri meg, s mindenesetre halálosan pusztít.

A nő felém közelíte, kezemet megfogá, s szó nélkül a másik szobába vezetett. Ott egyenesen megállott előttem, szemeit áthatólag függeszté tekintetemre, s oly varázshatalom rejtőzék szemeiben, hogy fejemet nem bírám elfordítani, mintha csörgőkigyó ellenében állanék, mely ellenállhatlan varázshatalommal vonz halálos közelébe minden élő lényt. Azután tompa, érctelen hangon szóla:

— Uram, mit kíván tőlem?

Egész erőmet össze kelle szednem, míg e néhány szót kimondhatám:

— Móricz orzott vagyonának törvényes kezekbe szolgáltatását.

— Legyen, mennyire az még birtokunkban van, és ékszereim által pótolható.'

— Kivánom továbbá, hogy ön Dalmer ellen mint tanu lépjen fel.

Eszter görcsösen szívéhez kapott, szemei ismét

könyüktől nedvesültek, s hangja elveszté korábbi határozottságát.

— Ha ön tudná, — szóla remegve — hogy mit kiván tőlem!

— Asszonyom —

— Ha ön valaha szeretett volna!

— Ki tudja! De —

— Oh, a férfiak szeretete csak nyári szellő, mely virágról virágra száll, s illatukat tova sodorja csapongó szárnyaival, de a nő szerelme levegő, melyben él, s mely nélkül meg kell halnia. Ez nagy különbség!

— Legyen ön meggyőződve, hogy helyzetének egész iszonyúságát érzem; de méltóztassék meggondolni azon hálátlanságot, melylyel —

— Oh, a női szív nem uzsorás, nem számol ez kamatra, s még fájdalmában is boldog.

— Kérem —

— Legyen ön irgalmas.

— Az idő siet —

— Szánja gyötrelmeimet.

— És feledi ön, hogy ezen áruló, ki iránt ön oly méltatlan szenvedélyt táplál keblében, több női keblet zúzott már szét, s hogy most is újabb áldozatok után veté ki vészes hálóját?

— Ég, légy irgalmas!

— Nem tudja ön, hogy ezt nem szabad tűrnie?

— Kimélet!

— Nem szólal fel lélekismerete, s nem vádolja önt, hogy vétkes ragaszkodása által a gaz csábítónak bűntársává aljasul?

— Elég!

— Méltóztassék határozni, különben magamnak kell cselekednem.

Pillanatnyi habozás után, karomat szenvedélyesen ragadá meg Eszter, szemeit oly merően függeszté arczomra, mintha lelkem legtitkosb rejtekébe akart volna hatni lángtekintetével, és nyomatékosan szóla:

— Tehát csakugyan mind való az, mit ön nekem most monda?

— Igen.

— Nem túlzott ön semmit?

— Nem.

— Ki áll nekem ezért jót?

— Legszentebb esküm.

— Ám legyen, történjék meg tehát, a minek meg kell lennie. Pohárban a koczka, egy dobás, és — földi sorsom el van határozva, visszavonhatlanul!

— Mit akar ön tenni?

— Foglaljon helyet e pamlagon.

— De —

— Nincs bátorsága?

— Kivánatát teljesitem.

— Jól van, ne mozduljon helyéről, ha élete kedves.

— Nem értem önt.

— Kevés pillanat mulva meg fog érteni. Ismétlem, helyét ne hagyja el, míg nem szólítom önt, különben nem állok jót életéről!

Ezen intés után, válaszomat be sem várva, gyorsan a mellékszobába távozott, s az ajtót félig bevoná maga után.

IX.

Ármány és gyöngeség.

Nem tagadhatom, hogy nem legkellemesb érzelmek közt maradék egyedül, mert a nő gyors változása gyanut ébreszte keblemben, melyet nem tudtam hirtelen és biztosan meghatározni vagy megfejteni. A női kebel titkos rejtekeibe vezető ösvényt egy halandó sem födözte még föl, s így nem merém meghatározni, mit és mennyit hihetek e nőnek, ki oly sokáig élt e ravasz férfi társaságában, hogy könnyen a romlottság ocsmány tömkelegébe juthatott. Szenvedése, indulatrohama és könyűi mellette viaskodtak ugyan, de hol a halandó, ki biztosan meghatározni merné, hogy hol szünik meg a tettetés éjszakája, és hol veszi kezdetét a valónak fényes nappala?

Hátha e nő csak kelepczébe akart juttatni, s most ellenem bószíti férjét és bűntársait, s ezek rám rohannak, és áldozatul esem dühös boszúvágyuknak, egyedül és védtelenül? Bohóság, gondolám, növekedő aggályomat erószakosan megnyugtatni törekedve, hiszen csak három lépésnyire van tólem a folyosó ajtaja; egyetlen ugrás, és én emberek közt vagyok, népes vendégfogadóban, hol egyetlen kiáltásomra ötven kéz leend kész segítségemre!

Gondolataim rögtön más irányt nyerének, mert Eszter a harmadik szoba ajtaján lassan kopogtatott, és egészen nyugodtan e két szót hallatá:

— Hamar, édesem!

E szókra az ajtó azonnal megnyilt, s férfi lépései hangzottak a mellékszobában. Szivem erősen dobogott.

— Maradjunk itt, — szóla ismét Eszter.

— Mi baj? — kérdé kedvetlen férfihang.

E hang Dalmer báróé vala.

— Szólnom kell veled.

— Csak hamar.

— Férjem, te sokszor legszentebb esküvel erősítéd, hogy engem szeretsz.

— Mikép jut ez most eszedbe?

— Hogy egyedül csak engem szeretsz.

— Igen, igen, de mire való ez most?

— Ez igen fontos.

— Tréfálsz, vagy boszantani akarsz.

— Esküszöm, hogy ez életem legkomolyabb pillanata!

— Nem értelek.

— Én neked mindenemet föláldoztam.

— Sajnálod?

— Nem, de ha okot adnál, hogy tettemet sajnálnom kelljen —

— Eh, halaszd jobb időre e leczkét, barátim várakoznak.

— Én hitvesed vagyok, várjanak.

— Asszony, én meg nem foghatlak, ily hangulatban még soha nem láttalak.

— Én sem éreztem még ily kínt!

— Ah, talán csak épen féltékeny vagy? Ez rám nézve igen hízelgő ugyan, de mégis kissé alkal-

matlan. Halaszszuk e nagyon polgárias bűzű társalgást máskorra.

— Most kell meghallgatnod.

— Ám legyen tehát, de csak röviden, mert barátimmal még sokat kell végeznem.

— Én téged szeretlek —

— Oh, hiszen nem kétlem.

— Engedj szólanom.

— Hallgatok.

— E szerelemért mindenről lemondék, mi az embereket egymáshoz csatolja e világban. Nekem nincsenek szüléim, nincsenek barátaim, nincs világom, te vagy mindenem; s ha téged elvesztlek, úgy csak az öngyilkosság nemei közt lehet választanom.

— De ugyan honnan e sötét ábrándok? Rossz álmaid voltak, vagy unalom zavarta meg szép kis fejedet, édes angyalom?

— Ne tovább, ne e hangon, mely elmémet egészen szivem parancsa alá igázta.

— S te ezért neheztelsz?

— Szólj, mily viszonyban állasz Dongai grófnővel?

— Ismét ezen üres agyrém!

— Szólj világosan!

— Hányszor mondám már? Jószágait akarom megvenni.

— Igen?

— Úgy van.

— De — kezével együtt, nemde?

— Mily bohóság!

— Mentsd magadat.

— Gyermekem, te valóban beteg vagy, orvosért küldjek?

— Nem fogsz ily könnyen kezeimből kisiklani, áruló!

— Eszter!

— Vagy talán Börger Lenkétől is jószágokat akarsz vásárlani?

— Ördög!

— Vagy nem ma reggel alkudoztál vele nyári lakásának kerti lugasában?

— Ugyan —

— És épen a jószág iránti alku miatt kelle párbajba keveredned.

— Asszony, ne ingerelj!

— Mentsd magadat.

— Eszter, a pokol leghazugabb ördöge szállotta meg lelkedet, vagy őrjöngesz?

— Ez nem mentség.

— Feledted-e, hogy Börgerék családja egyik legszerencsétlenebb hitelezője volt Móricznak?

— Hah! Szólj, szólj!

— Ki akarám velök ezen ügyet egyenlíteni, s egy dühös bolond, alkalmasint a leány szeretője, véletlenül találkozott velem, s mielőtt még szólhatnék, oly durva kifakadásokkal rohant meg, hogy kénytelen valék őt párbajra szólítani. Ez minden.

— Oh, ha szavaidnak hihetnék!

— Hazudtak-e valaha ajkaim? Hiszen csókjaid minden földi szenytől megtisztíták azokat. Kit te szeretsz, az nem lehet bűnös!

— Férjem, folytasd, beszélj sokat e kedves hangon, hogy föllázadt szivem ismét édes nyugalomba merülhessen. Beszélj!

— Majd máskor, édesem, most barátaim várakoznak.

— Ismét azok!

— Ej, hiszen azoktól talán csak nem féltesz, angyalom?

— Nem? Én a levegőtől is féltelek, mely szép szemeidet csókolja.

— Kedves gyermek!

— De Dongainé —

— Eh, hagyjuk őt. Tekints tükrödbe, és meg fogsz győződni, hogy e tekintetben egyetlen szóval sem kell magamat mentegetnem. De szólj, ki mérgezé meg szivedet a gyanu mérges fulánkjával?

Eszter hallgatott.

— Szólj, különben nekem kell majd hinnem, hogy másnak arczképe szorítá ki szívedből az enyimet, és —

— Nem, nem, ezt nem szabad hinned.

— Tehát szólj nyiltan.

— De —

— Mégis kétkedel?

— Még más is nehezíti keblemet.

— Tehát szólj, mondj meg mindent, hogy egyszerre tiporhassam el a rágalom kigyójának fejét, mely szerelmünk boldogságát meg akará mérgezni. Szólj minden tartózkodás nélkül.

Most elsorolá Eszter mind azt, mit neki férjéről mondék, de oly ingatag hangon, s oly félre-

ismerhetlen jeleivel az engesztelődésnek, hogy világosan érezhetém: mily varázshatalma van a szerelemnek az eltévedt szív fölött. Az első vádat csak hiúsága egyedül is képes vala eloszlatni, mihelyt Dalmer szépségét s a tükröt említé; a másik pedig azon puszta állításnak engede, hogy a párviadalt pénzügyek elintézése idézte elő. Ezen utóbbi azonban legalább valószinűséggel bírt, s ha meggondolám, hogy a vízben fuldokló még a legparányibb fűszál után is kapkod, Eszter állapotát pedig jelenleg minden túlzás nélkül ahhoz lehete hasonlítani, úgy valóban nem merém őt vádolni könnyenhivősége miatt; főkép, miután még az is járult ehhez, hogy ellenem már korábban hatalmas gyanut gerjeszte keblében Dalmer, melyet előadásom csak elaltatott, a szerelem szózata ellenben ismét fölébresztett. Valóban, gyakran játékszerré törpíti a gyönge női szívet a szilárd férfiakarat, s én azt hiszem, hogy e gyöngeség soha nem válhatik gyalázatára a nőnek, hanem erejével visszaélése csak az erős férfi homlokára süti a gyávaság undok bélyegét, ki nem irtózik poklot teremteni ott, hol mennyben kéjeleghetne, ha a női szent bizalmat visszaéléssel nem fertőztetné meg!

Eszter sokáig beszélt, de pillanatról pillanatra szelidülő hangon, s utoljára nyájas csevegéshez hasonlítának inkább szavai, mint keserű szemrehányásokhoz, s én csaknem bánni kezdém, hogy kisérletemmel nyugalmát megháborítám, sőt talán ügyemet is koczkáztatám, melyet eddigi útamon biztosb sikerrel mozdíthattam volna elő. Egyedül

azt hívém mégis vígasztalónak, hogy Dalmer szállását megtudám, s ennélfogva új szállásának megtudását is reményelhetém; mert erősen föltevém magamban, hogy a következő éjjel álöltözetben személyesen fogok a vendégfogadó előtt Bertókommal őrködni, és így csakugyan nem szalasztom el többé körmeim közül a gaz kalandort, és bűneinek bármely úton határt tűzök. Belső szózat többször sugallá ezek hirtelen átgondolása után, hogy most már jobb lesz távoznom, mert egyedül úgysem léphetek föl sikerrel a gaz czimboraság ellen, sőt pillanatra azon gondolat is elfoglalá figyelmemet, hogy most talán zajt kellene a vendégfogadóban ütnöm, és az egész szép társaságot elfogatnom; azonban, ismervén viszonyainkat, csakhamar meggyőződém, mikép zajt csinálhatok ugyan, mert hiszen én is magyar vagyok; de ugyan ki fogna majd tekintélytelen szavamnak engedni, és puszta parancsomra egész finom társaságot elfogni? Vagy rendőrségért fussak? Ez czélszerűnek látszott ugyan, de szorosb vizsgálat után azt hivém, hogy erre nincs még szükségem, mert az elfogatást, tudván ezentúl Dalmer szállását, minden pillanatban eszközölhetem; most azonban még nem jutottak felfödözéseim azon pontra, hogy ezt az egésznek koczkáztatása nélkül tenni merhettem volna, mert tanuim és bizonyítványaim még nem voltak úgy rendezve, hogy nyilvános föllépést óhajthattam volna, miután többoldalú tapasztalásból tudom, hogy oly bűnösek ellen, kik hosszasb idő alatt bizonyos neméhez a tekintélynek tudtak jutni, s kik azon-

kívül pénzzel és némi befolyású barátokkal vagy ismerősökkel bírnak, vajmi nehéz nyilvánosan föllépni; s hogy ily esetekben többnyire annyi kimélni és palástolni való fordul elő, hogy gyakran a legnagyobb bűnös is kisiklik az igazság kezei közül, s a meggondolatlan vádló csak vészes, vagy legalább igen kellemetlen üldöztetést von nyakára. Megnyugtatám tehát magamat, és egyszersmind elhatározám, hogy még maradok, s bevárom a kifejlést, mely az oldalszobában történni fog, mivel abból talán hasznot húzhatok.

Ezalatt Eszter bevégzé előadását, s e kérdést intézé férjéhez:

— Mit szólasz mind ezekhez?

Dalmer pillanatig hallgatott, s azután enyelgő hangon szóla:

— Mondhatom, nem épen minden érdek nélkül szőtt regény, de sok benne az apró történet, s nem szorosan a tárgyhoz tartozó leírás és kitérés; szóval, hiányzik belőle azon úgynevezett kerekség, melyet a műbíró minden regénytől szigorúan követel. Különben, élénkül leírva, meglehetős olvasmányul szolgálhatna

— Ez csak kitérés, férjem; én nem regényt dék, hanem valót beszéltem.

— Tréfálsz, édesem, annyi gazság nem találhat helyet egy ember keblében.

— De — hiszen itt épen rólad van szó, e bűnök miatt — te vádoltatol.

— Vagy úgy! Bocsánat, angyalom, de előadásod oly regényes vala, hogy annak okáról egészen

megfeledkeztem. Tehát én vagyok azon szörnyeteg? Mondhatom, szép találmány! S kinek köszönhetem e regényes megtiszteltetést, ha szabad kérdeznem?

— Bocsánat, férjem, de előbb mentségedet szeretném hallani.

— Mentségemet?

— Igen.

— Ha ily vádakat mentségre érdemesítnék, úgy csak legnagyobb megvetést érdemlenék részedről; ha pedig te csakugyan komolyan ily lealjasító mentséget követelsz tőlem, úgy arról győzesz meg, hogy engem soha nem szerettél, s ezen esetben azután különben sincs többé semmi mentségre szükségem, — egyetlen golyó fölmentend az élet minden terhétől.

— Férjem, egyetlenem! Hiszek, oh, mily örömest hiszek szavaidnak!

— Eszter, szerelmes angyalom!

— Büntess meg, hogy csak pillanatig is kétkedhettem benned.

— Örömest megbocsátok, édesem, hiszen csak szerelemből hibáztál.

— Mily jó vagy!

— A szerelem mindent megbocsát a szerelemnek.

— Magát a halált is!

— Úgy van, Eszter; de már most kérésem van hozzád.

— Parancsolj.

— Nevezd meg rágalmazómat.

— Minek az, hiszen már feledém undok hazugságait.

— Mindenesetre tudnom kell nevét.

— Ne kivánd —

— Eszter, szerelmünkre kényszerítlek, kérlek, szólj.

— Egy föltét alatt

— Parancsolj.

— Igérd meg, hogy nem fogod magadat rajta megboszulni.

— Minek ezen gyermeki aggály?

— Mert nem akarom, hogy életedet veszélyeztesd; mert életed az enyim, mert arról egyedül csak én rendelkezhetem.

— Ám legyen, igérem.

Ekkor, látván, hogy az ármány csakugyan tökéletesen diadalmaskodott a női gyöngeség fölött, s e szerint további maradásomból nem várhatok annyi hasznot, melylyel a kellemetlenség fölérhetne, mely abból származnék, ha most Dalmerrel szembe kellene szállanom, távozást határozék, és a pamlagról csöndesen fölállottam, s a folyosóra nyiló ajtó felé fordulék. E pillanatban mindazáltal rögtön megnyilt a mellékszoba ajtaja, s küszöbén — Eszter jelent meg, Dalmerrel karöltve, és ujjával rám mutatva, így szóla:

— Itt a rágalmazó. Uram, piruljon ön s távozzék, és küszöbünket többé ne merje átlépni!

X.

Éjféli temetés.

E váratlan jelenés által igen kellemetlenül lepettem meg, de érzém egyszersmind, hogy gyávaság nélkül most már nem távozhatom. Megálllék tehát, s hideg megvetéssel függesztém szemeimet az álnok kalandorra. Ez néhány másodperczig merevülten állott, arczát agyagszín borítá el, mely csakhamar lángvörösségnek adott helyet; szemeiből halálos gyűlölség szikrái világítottak, izmai feszültek, s éhes tigris gyanánt rohant rám és ujjait ércz gyűrűként nyakamhoz szorítá, mielőtt egyetlen hangot bocsáthattam volna ki ajkaimon. Azután dühösen csikorgatá fogait és remegve ejté ki ez egyetlen szót:

— Valahára! — és sajátszerűleg füttyentett, mire rögtön kirohantak czimborái a harmadik szobából, kérdő s csodálkozó tekintetet vetve Dalmerre. Szemeim fájdalmas szemrehányást löveltek Eszterre, ki halálhaloványan szemlélé e csoportozatot, s remegve emelé kezeit férje felé, ki azonban pillantásra sem méltatta őt, s növekedő dühhel szóla társaihoz:

— Itt van árulónk, kötözzétek meg, mert különben megfojtom.

Ekkor rögtön egész erőmet összeszedém, karjaimmal átölelém ellenségemet, de körmei nyakamba mélyedtek, s meleg vér szivárgott le hátamon, szemeim előtt tüzes karikák forogtak, mellem hörgött,

lélekzetem akadozott és karjaim lankadtan siklottak le a fojtogató testéről. Rövid küzdésünk alatt azonban oldalzsebéből tárcza hullott ki, melyből női arczkép gördült a padlóra. Eszter mohón ragadá azt meg, s szorosan szemeim elébe tartá.

— Börger Lenke! — rebegém elhaló hangon és Eszter szívrepesztő sikoltással a pamlagra hanyatlott.

Mind ez egyetlen másodpercz műve vala, s ez alatt kezeimet szorosan hátra kötözék és számat kendővel szoríták le, azután pedig közel álló karszékbe taszítának és a folyosóra nyíló ajtót bezárák. Gondolatim lázasan keringtek agyamban, s csak azt látám tisztán, hogy el vagyok veszve, s a gazság diadalmasan csavarja ki az igazság kezéből a fenyítő ostort.

Dalmer összefűzött karokkal állott előttem, elkékült ajkai remegtek, s dühössége hosszasb ideig nem engedé őt szóhoz jutni. Szemeiben s arczán oly ördögi kifejezés uralkodott, hogy czimborái is iszonyodva fordíták el róla szemeiket, s nem merészlettek hozzá közelíteni.

Mit azonban az erős férfiak tenni nem bátorkodtak, attól a gyönge asszony nem borzadt vissza. Esztert az arczkép meggyőzé, hogy igazat mondék, s Dalmer féktelen dühössége még inkább megerősíté őt e meggyőződésben mert a méltatlanság érzete nem így nyilatkozik, így csak a bűnnek tudata boszulja meg magát. Eszter fájdalmát s elkeseredését nagy mértékben nevelé még azon méltatlanság is, melylyel férje oly könnyen hazudta

el vádjait. Minden korábbi szerelmi szavait keserű gúnynak érzé most, mely marczongolóbban sebzé szívét, mintha legsértőbb nyilt megvetést kellett volna tapasztalnia. Ő imádott, s e férfi csak kaczagá föláldozását és legfölebb szánakozásból és alamizsnául tetteté magát, mintha ezen indulatot ő is viszonzaná. Ennek meggondolása kebellázító vala a boldogtalan nőre nézve, s valamint minden gyönge jellem, úgy ő is egyik túlságból másikba rohant. A pamlagról indulatosan fölemelkedék, szikrázó szemekkel állott meg előttünk, s szilárd hangon szóla hozzám:

— Bocsánat, uram, hogy elismerém önt. Most minden szavát tökéletesen hiszem és az élő istenre esküszöm, hogy megmentem önt, vagy legalább mindkettőnkért véres boszút állok ezen szörnyetegen!

E szók után az ajtó felé rohant, de Dalmer hatalmas karjai azonnal megragadák őt és előbbi helyére veték.

— Hah, nyomoru féreg! — szóla most dühének teljes kitörésével Dalmer, — tehát te is?

— Áruló! — rebegé a nő és ismét föl akart kelni, de Dalmer keze vállára nehezült, s a gyönge asszony nem mozdulhatott.

— Nyomoru féreg! — ismétlé Dalmer, — romlásomra esküdtél meg? Jól van, most az egyszer voltam irgalmas életemben, kímélni akarván téged, s irgalmam könnyen életembe kerülhetett volna, ha a szerencsés véletlenség segélye közbe nem jő! Bűneimre fogadom, hogy ez volt az első és utolsó irgalmasság és gyöngeség életemben.

— Szörnyeteg!

— Sziszegj, kígyó, mérged többé nem árthat nekem. Barátim, ezen asszony már rég utamban van, s miatta számos veszélynek tevém ki magamat, mert bohó indulatosságát sajnálám.

— Irgalom!

— És azért el is határozám, hogy kimélni fogom őt, s néhány ezer forinttal magára hagyom, mihelyt innen végkép távozom, hogy legalább más irgalmára, vagy még gonoszabbra ne kelljen szorulnia.

— Hah, embertelen!

— Jóságomért azonban ugyancsak majd megjártam. Barátim, ezen férfi és asszony ránk nézve igen veszélyesek. Ők annyit tudnak, hogy tudásuk terhe alatt mulhatlanul össze kellene roskadniok, ha — életben maradnának.

— Úgy van! Helyes! — hangzék minden oldalról.

— Tehát el van végezve, ezen két ember meg fog halni.

— Kegyelem — férjem!

— Ne élj többé vissza e szóval, asszony; én nem vagyok férjed.

— Szent isten!

— Igen hiú vagy, ha azt képzeléd, hogy oly férfi, mint én, hozzád fogja sorsát örökre lánczolni. Én tettem volna ezt, ki mindeddig minden gyönge nőszívet sajnálkozás nélkül tiportam szét, mely képemnek szállást adott? Botor asszony, hervatag kecseidben rendkívül elbíztad magadat.

— Ölj meg! Ölj meg!

— Előbb meg kell igazítanom azon hibás véleményt, melyben irántam mindketten voltatok, mert haldoklók előtt sem akarok gyöngének látszani. Tudjátok meg tehát, hogy én nem voltam férjed.

— Irgalmas ég, hol késnek villámaid!

— Az ég tiszta, egyetlen felhőcske sem mutatkozik az egész láthatáron, nyugodt lehetsz. Igen, én nem vagyok férjed; éjjel esküdtünk meg, legmélyebb titok fátyola alatt, s a szertartást — egyik czimborám teljesíté álruhában és igen természetes, hogy a szerelemittas hölgyecskét könnyen el lehete ámítani, hahaha!

— Nyomorult!

— Hah, felgörbed lábaim alatt a féreg? Tudd meg, hiú asszony, hogy mind az, mit ezen gyalázatos bűntársad monda, szóról-szóra igaz; ámde azon méreg, melyet füleidbe csepegtetett, halálodat és halálát okozza. Igen, én nem vagyok Zlatár, én nem vagyok Beattini, én nem vagyok Dalmer; — kedvesed valék, s azzal nem érted be, — jól van, e pillanattól fogva — ördögöd leszek, halhatlan boszúmban, mint ez — elkárhozásában. Élni akarok, s azért ti meg fogtok halni.

— Gyer — mekem — ! — rebegé alig érthetőleg a boldogtalan Eszter, s hosszú pillái szemeire borultak, arczának színe hamuszínre változott és feje mellére hanyatlott.

— Meghalt! — mormogá egy a társaság közől, s több arczot haloványulni láték. Tehát az elfajultság e fokán is marad még hely az emberi

kebelben, hol a méltatlan szenvedés visszhangra találhat.

— Dehogy halt meg, — mondá gúnyosan a kalandor, — jobban ismerem én az asszonyokat, nem oly könnyen lehet azokon kifogni. Azonban, még ma, ezen kiváncsi uracskával együtt, ki az ártatlanság védelmét tűzé ki czélul lovagias kalandor szellemének, mindenesetre meg fog halni. Ketten önök közől — itt két társára mutatott — éjfél előtt meg fognak nálam jelenni — temetésre. Egy ócska üveges hintót béreljetek ki, barátim, néhány napra, az én két hátas lovam hámban is eljár, azokat befogjátok, s egyik közőletek a kocsis szerepét viendi. Te, furfangos barátom, kis házikónk pinczéjébe téglákat és vakolatot vitetsz. Te pedig, hű czimbora, derék kőművest keresesz, szemeit bekötöd és a nagypiaczon, a lámpa mellett, tizenegy és tizenkét óra közt várni fogsz reánk. Akarom, hogy ünnepélyes legyen e bűnösek temetése, s hogy pompás kősírban várakozzanak a föltámadás tárogatójára. Én addig őrködni fogok az elitéltek fölött. Reménylem, hogy parancsaim pontosan teljesítetni fognak. Most el, mindenki dolgára, hogy az éjféli temetés illőn véghez mehessen.

A czimborák némán távoztak, s hóhérunk bezárá mögöttök az ajtót, s derekamat a karszékhez szorítá kötéllel, azután pedig Esztert is megkötözé, látván, hogy ismét lélekzeni kezd és száját fátyollal szorítá le. A bakói munkát végezvén, oly nyugodtan járt föl és le a szobában, mintha épen legmindennapibb foglalatosságot teljesített volna, vagy

mintha hosszas ülés után mozgás által kivánná tagjait kiegyenesíteni. Utóbb leült, gondolkozott, vizet ivott, majd ismét fölállott, irásokat, pénzt, drágaságokat, ruhákat nyalábolt és kötözött össze, s végre gyertyát gyújtott és az ágyra heveredett, jobbjában tőrrel, s szemeit folyvást élesen rajtunk nyugtatva.

Többször tanusítám életemben, hogy a vészt nem rettegem, s a haláltól nem iszonyodom, tudván, hogy ez emberi rendeltetésünknek végczélja, melyet csak tetteink kerülhetnek el, de mi magunk soha! Mit azonban e helyzetemben érzék, az világosan bizonyítá, hogy valamint minden, mit halandó ember művel, miért izzad, nélkülöz és törekszik, úgy a bölcsészet, mely tökéletesen kimerítve, istenhez vezérli az embert, csak szegény bábjáték, mulékony szappanbuborék, mely csak azért születik, hogy rögtön ismét elenyészszék!

Ne kivánja tőlem senki, hogy azon gondolatokat elsoroljam, melyek agyamat kínozák. Tűzjátékhoz hasonlítottak azok, melynek alakjai oly villámgyorsan változnak, hogy nem marad a nézőnek ideje megkülönböztetésökre, bármily feszülten erőteti is szemeit; midőn pedig végignézett mindenütt, szemei előtt még mindig megfejthetlen jelentőségű tűzjelek czikáznak, ámbár rég mély sötétség uralkodik már körülötte. Ilyen volt az én lelkiállapotom is. Agyam égett, s szemeim előtt, akár hunyva, akár nyitva tartám azokat, legcsodásb torzalakok űzék rémítő játékukat. Majd gyermekkoromba képzelém magamat vissza, s minden apró pajzánságra vissza-

emlékezém, melyek eddig soha eszembe nem jutottak; majd holtnak látám magamat, s irtózva seprém testemről a tüzes férgeket, melyek szívem felé törtek magoknak utat bordáim között; majd ismét röpülni képzelém magamat, de a lég nem birá meg könnyű testemet, bár miként csapdozám vért izzadó karjaimmal, s mindig közelebb juték a földhez, melyből villogó hegyes tőrök nyuladoztak ki testem után. Nem, nem, erőm elhagy, nincs bátorságom, nincsenek szavaim annak ismétlésére, mit e szörnyű éjen át szenvedtem és képzeltem. És a halálra itéltetett bűnös három nap és három éj folytában van e név nélküli kínnak kitétetve! Irgalmas isten, ez millió halálnál is sokkal borzasztóbb! És mennyivel kínosb lehet még annak helyzete, kit a bűnnek tudata is ostoroz. Elmém háborog, s a vér jéggé fagy ereimben, s földet és eget óhajtanék gyönge szózatommal ostromlani és az emberiség szent nevében istenhez és emberekhez irgalomért esengeni, ha erre gondolok! — — —

Az óra minduntalan ütött, úgy tetszett, mintha gonosz szellemek űzték volna velem galád játékukat, mert hiszen minden másodperczben ütött az óra, holott máskor csak minden negyedet szokott jelenteni. És ki magyarázza meg ezen ellentétet: az idő lábaihoz mégis ólomhegyek valának lánczolva; nem órák, hanem évek, századok csigamászása vonult el fejem fölött, vagy talán elveté megunt jármát az idő és megállapodott? — —

Ismét ütött az óra, hóhérunk fölemelkedék az ágyról, az ajtót megnyitá, s két czimborája nesz-

telenül lépett be. Fejükre álarczot illesztének, remegő tagjainkat bő köpenybe burkolák, s a szobát elhagytuk. Légben lebegtünk-é, vagy saját lábainkon haladtunk, azt csak ők tudnák megmondani. A folyosón senkit nem láttunk, az alsó teremből harsogó zene hangzott. Szent isten, mennyi ember mulata ott vígan és egy sem gondolá, hogy néhány lépésnyire tőlök két ember halálra hurczoltatik! A kocsi szorosan a lépcső mellett állott, mi ketten hátul, előttünk pedig hóhérunk és egyik bűntársa foglalt helyet. A kocsi elrobogott és — senki nem tartóztatta föl. Igen, mert hiszen vendégfogadóból éjjel-nappal távoznak és kinek lehetne arra mindig gondja, hogy miért és hová?!

Darab idő mulva a kocsi megállapodék, s egy ember a kocsis mellé ült, a másik pedig bakra ugrott, s ezzel ismét elindulánk.

Évekig, vagy perczekig haladtunk-é, azt nem tudom megmondani; szenvedéseim század kínaival értek föl, s az idő mégis oly hamar mult el, mint a boldogok legédesb pillanata.

A kocsi ismét megállapodott, s kiszállván belőle, néhány pillanat mulva lépcsőkön haladtunk le. Pinczében állottunk, mely két lámpa által világíttaték meg; többet nem láthaték, mert kalapomat fejemről levevék, s ekkor álarczom egészen szememre csúszott. Most így szóla ördögünk:

— Kőműves, a kialkudott díjt kétszerezve kapod meg, ha jól végzed munkádat. Szaporán, mert e szerelmes pár igen álmos és ágyba kívánkozik. Szót sem, különben tüstént halál fia vagy. Ha valaha

felfödöznéd ezen temetés titkait, csak magadnak ártanál, mert ellenünk semmit nem bizonyíthatnál. Hallgass, mondom és láss munkához, különben tüstént szörnyet halsz.

Ekkor fölemeltek bennünket és falhoz szorítottak, azután téglát téglára hallék helyeztetni, kevés pillanat mulva mindinkább tompábban hangzottak a kalapács ütései, végre egészen megszüntek és körülöttünk halotti csönd uralkodott.

XI.

Föltámadás.

Szeretem hinni, hogy szives olvasóim, legalább a szép Eszter iránt, sajnálkozási érzelmet tápláltak részvevő keblökben, midőn befalaztattunk, s azért megnyugtatásukra mindenek előtt e szót irom ide: megszabadultunk! Most azonban legyen szabad mégis röviden érintenem, mert leírni emberi erő azt nem képes, hogy mit szenvedtem, mielőtt ismét szabad levegő törhetett magának utat keblembe.

Eleinte mély álomnak hivém az egész borzasztó jelenetet, mert az emberi elfajultságot mindig igen sokra hivém ugyan képesnek, de ily elvetemültséget még most is a lehetetlenségek közé szeretnék szorozni. Ismétlem, azt hivém, hogy ez csak álom, mely gúnyolódva nehezűl szemeimre, s nyelvemet leköti, hogy még csak gyáva kiáltozással se lehessen magamat ólomsúlya ellen ótalmaznom. A síri

csönd azonban csakhamar más irányt adott gondolataimnak. Kezeimet a vékony kötél fájdalmasan metszé, lángoló arczomról jéghideg verejtékcsöppek gördültek lázasan dobogó keblemre, s roskadozó térdeim falba ütköztek, és iszonyú eszméletre ébredtem. Igen, nem csalatkozhatom, elevenen be valék falazva! És mi nehezült mozdulatlanul vállamra? Hah, ez Eszter volt, vagy talán holtteste, mert feje ismét vállamra esett, midőn térdeimet meghajlítám, hogy terhétől megszabadúlhassak. Szám be vala kötve, s nem kiálthaték segélyért; kezeim össze valának szorítva, s nem emelhetém tova vállaimról a nőnek mozdulatlan fejét; minden gondolatom szabadulás után lázonga, s meg sem mozdulhaték szűk börtönömben, mely egyszersmind koporsómul vala rendelve!

Düh és teljes kétségbeesés gyorsan válták föl egymást tüzelő agyamban, gondolatim imát kezdének rebegni, de alig nyilatkoztak néhány szóban, s már borzadva tapasztalám, hogy gonosz szellemem káromlásra torzítá el azokat. Több pillanatig hideg merevenség uralkodék minden tagomban, mintha már erőt vett volna rajtam a jótékony halál, s lelkem a képzelet bűvös szárnyain világokon röpült keresztül, a hitnek azon országába törekvő, honnan származott; ámde ezen boldogító öntudatlanság csakhamar ismét elenyészett, s legmarczonább fájdalomnak adott helyet. Kimondhatatlan kínos érzés ragadott meg, tüzes férgeket láték körülöttem villogni, melyek mind testemhez tapadtak s éles nyelveikkel ezer meg ezer sebet nyitottak

minden ízemen, és az életnek forrását még sem birák elenyésztetni, mert hiszen az ember, míg életben van, annyira gondját viseli testének, hogy az enyészet millió rágó férgei sem pusztíthatják el gyorsan a nagy hústömeget! Iszonyú érzéssel tapasztalám, hogy a levegő mindinkább gyérül körülöttem, s alig merék lélekzeni, csak hogy még legalább néhány perczet nyerhessek. Nem volt még fukar széles e világon, ki uzsoráinak ezreivel úgy gazdálkodott volna, mint én a levegővel; a levegővel, mely mindenkinek egyenlő sajátja az isten szabad ege alatt. Nem áldhatom eléggé a mindenható bölcs gondviselését, hogy kezeim szorosan meg valának kötözve, mert meg vagyok győződve, mikép boldogtalan szenvedő társamat bizonyosan megfojtottam volna, ha még nem halt meg, csak azért, hogy a levegőt ne segítse fogyasztani. Úgy van, egyetlen lélekzetért képes lettem volna gyilkosságot elkövetni, habár csak egyetlen pillanatra remélyhetém is ez által nyomorú életemet meghosszabbítani; vagy talán öngyilkossá lettem volna, hogy hamarább vethessek véget szörnyű kínaimnak!

A fájdalmas betegágyon fetrengők sorsát irigylém, mert azok megtört erővel tekintenek a halál elébe és szabadító védszellemet üdvözlenek benne; a halálra itélteket kimondhatatlanúl boldogoknak tartám, mert azok mindvégig kegyelmet és szabadulást reménylnek, s e boldogító reményök csak azon perczben szűnik meg, midőn már egyszersmind életök fonala megszakadt.

Örök isten, mily boldogtalan valék én ezekhez képest! A remény visszatarthatatlanul elfordult tőlem, s mégsem halhaték meg; nem a halál, nem az életnek megszűnése volt az, melynek előrelátása lángpallos gyanánt hasogatá agyvelőmet, hanem annak tudása, hogy még órákig kell élnem, órákig, miknek minden pillanata ezer fájdalmas halálnál is kinosabb. Szemeimből forró könnyűk özönlöttek, s tüzelő ajkaim remegve szívák föl azokat, mint tikkasztó nyári hőség után ellankadt virágkelyhek a jótékony éjjeli harmatot.

Minél inkább hivém a halált legiszonyúbb alakjában közelíteni, annál tisztábban kezde eszméletem működni, mintha nehezére esnék közelítő megszűnése, s azért utolsó erejét kivánná megfeszíteni, hogy dicsőn búcsúzhassék el, mint a leáldozó nap, mely akkor ragyog legtündöklőbben, midőn a láthatáron eltünni készül. Életem egész tarka képekben vonult át szellemi szemeim előtt, s tiszta és szigorú itéletet láték lelkemben fölmerülni minden tetteim és elmulasztásaim fölött, s hangos vádakat hallék, mikből világossá lőn előttem, hogy távolról sem feleléк meg annak, mi emberi és polgári kötelességem vala. S mégis meg kelle halnom, a nélkül, hogy az elmulasztottakat helyrehozhatnám; ámbár mind ezt meg tehettem volna még, mert hiszen a természet rendes törvényei szerint hosszú élet állt előttem, ha emberi kegyetlenség erőszakosan nem tépi azt szét.

És ki merné állítani, hogy ily iszonyú sorsban csak rendkívül kevesen, és mintegy kivételkép ré-

szesülnek? Kinek van bátorsága tagadni, hogy ily borzasztó esetet nem csak gyilkosak idéznek elő? Bizonyosan senki, ki nyilvános intézményeinket csak félig-meddig is ismeri. Mit cselekszik nálunk a halottvizsgáló? Szobába lép, s szemeit kezünkre függeszti, hogy kellő pillanatban nyujthassa saját kezét azon huszonnégy krajczár elfogadására, mely összeg őt, az orvosi tudomány ezen egyik legfontosabb gyakorlati ága kezeléseért törvényesen illeti. Azután tollat, tintát, papirt kér, leül, s a halott nevét, korát, betegségét, és az orvos nevét fölírja, kinek segélye mellett az árnyékvilágból kimult; s végre kérdezi: mikor akarják a halottat eltemetni? Ha a halott éjféltájban szűnt meg élni, úgy a temetés többnyire még ugyanazon napra, délutáni négy vagy öt órára határoztatik, ha reménylhetni, hogy a szabótól akkorra haza kerül a megrendelt gyászruha. Valóban meghalt-e a beteg, vagy csak mély ájulásban fekszik, azt annyira nem szokás megvizsgálni, hogy gyakran történt már, mikép a halottvizsgáló fiút irt a halotti bizonyítványba, ámbár kis lyány feküvék előtte. És lehet-e őt ezért szigorúan gáncsolni, vagy épen vádolni? Épen nem, mert díja oly rendkívüli csekély, hogy a nap minden pillanatával fukarkodni kénytelen, ha családját becsületesen eltartani kivánja. Vagy a családokat vádoljuk, mivel oly keveset gondolnak halottaikkal, és a temetést késleltetni nem iparkodnak? Ezt csak az tehetné, ki a budapesti életet nem ismeri. Nem akarok a szegény munkás osztályról szólani, melynek családai tízével laknak

együtt, oly nyomorú barlangokban, miket a legtúlcsapongóbb költői elragadtatás sem merészlene szobáknak nevezni, vagyis inkább gúnyolni; mert ezekben oly inség uralkodik, hogy a legegyszerűbb leírást is mindenki rossz szándékú tulzásnak, vagy hatásra számított haszontalan nagyításnak fogná gúnyolni. Csak azt jegyzem tehát meg: lehet-e kívánni, hogy a halottat napokig őrizzék oly szorult légű, szűk zugolyban, melyben két-három család lakik, gyermekekkel s apró marhákkal egy tömegben? Ezt nem csak kivánni nem lehet, de tűrni sem szabad, ha a nyomor és rossz, vagy helyesebben, semmi nevelésből származó romlottság miatt elvánnyadt szerencsétlen élőket is erőszakosan deszkára nem akarjuk teríteni a különben is egészségtelen lég végképi megmérgezése által. De tekintsünk végig az egész roppant középosztályon, és szomorúan fogjuk tapasztalni, hogy ettől sem szabad kíméletes és elővigyázó bánásmódot követelnünk halottaik iránt. A fényűzés ezen osztály tagjai közt oly félelmes fokra emelkedék, hogy egészség és kényelem kellékeire fillér sem maradhat. Csak utczán és nyilvános mulatóhelyeken jelenhessék meg illő pompában ezen korlátolt jövedelmű osztály tagja, s tekintélye és becsülete, mint hiszi, meg van mentve a biráló világ szigorú szemei előtt; a nőkön selyem, bársony, arany csillog, míg szűk szállásaik kopár falai közt éhes gyermekek siránkoznak, s magok is csak legdurvább és alig elegendő eledellel tengetik testöket, gondolván, hogy ez nem átlátszó, valamint ajtaikon

sem pillanthat be a világ itélő szeme. Ha már ily család valamely tagját a halál elragadja, úgy mielőbb eltakaríttatni törekszenek testét, mert annyi csakugyan bizonyos, hogy halála után még azzal sem szeretünk sokáig egy szobában, vagy tőle csak egy ajtó által elválasztva lenni, kit életében mindenek fölött szerettünk. Hogy ez így, s nem máskép történik, bizonyítja azon elvitázhatlan adat, mely szerint gazdag családokban soha nem történnek ily gyors temetések, mert ezek nemcsak távol tarthatják magoktól a holttesteket, hanem még oly fénynyel is környezhetik, hogy a hosszas közszemlélgetés által egyszersmind dicsőségöket hiszik nagyobbíthatni; pedig ily családokban soha nem oly rendkívűl nagy a veszteség, mert pénzköltőnek mindenkor könnyen akad utódja, de a pénzszerző gondos családapa helyét nem oly könnyen lehet kipótolni! —

Tehát a nyilvános elhanyagoltatás ezen legiszonyúbb neme is jobbadán csak a szegényebb osztályok tagjait taszítja a kétségbeesés örvényébe, mert századunk önző jelszava: mindenki magáról, isten mindnyájunkról!

Oh, bár szerény tollamat vérbe márthatnám, szavaimnak a menydörgéstől kölcsönözhetnék hangokat, s a vihar villámszárnyain röpíthetném azokat tova, hogy befogadásukra a siketnek is megnyílnának fülei, s rémesen csendűlnének hónapokig, évekig, mindaddig, míg lehetetlenné nem tétetik az, mi most mindennap legalább háromszor történhetik meg! Kell-e mondanom, hogy az ele-

venen eltemettetés irtózatos veszélyét értem, mely ellen csak a gazdagok vannak ótalmazva, de a szegények nincsenek, kik mellett különben is életökben sem igen akarnak segédkarok emelkedni, annál kevésbé tehát haláluk után, midőn még csak eszközül sem lehet őket már többé használni! És most van szükség ily hangon szólásra, most, midőn a szelídnek gúnyolt korszellem a rablók s gyilkosak életét biztosíttatni kivánja az igazságos törvény szigorúsága ellenében. A rabló és gyilkos több figyelmet érdemel tehát, mint a kenyerét verejtékével kereső becsületes családapa, mint a gyermekeit hasznos polgárokká nevelő anya, mint a haza virágzását egykoron előmozdítandó gyermek?! A rablót s gyilkost ne lehessen többé gyors halállal kivégeztetni, hogy többé semmiesetre ne háborgathassa a becsületes polgárok életét, vagy vagyonát; arra nézve ellenben legparányibb gondoskodás se fordíttassék, hogy a hasznos honpolgárt ne lehessen többé elevenen sírba temetni, melyben millió hóhérolásnál is kínosabb a fölébredés?! Egyetlen nagyszerű táncz-vigalom oly roppant pénzösszeget nyel el, hogy felével tökéletesen biztosítni lehetne Budapest lakosit e megnevezhetetlen kínu ismételt halál ellen, s nem csodával határos-e, hogy mindeddig semmi elhatározó lépés nem történt ez ügyben, ámbár minden ember tudhatja, és mindenesetre tudja is, hogy saját személye sincs ez ellen biztosítva?! Habár csak egyetlen másodperczig érezte volna néhány száz ember azt, a minek meggondolása még most is

jéggé dermeszti ereimben a vért, s mit teljes iszonyúságában leírnom épen oly lehetetlen, mintha leggyöngébb hangszeren az ég haragját, vagy tenger csattogó viharát utánozni akarnám, úgy bizonyosan nem enyhíthetnék éhségöket, nem szomjukat, mindaddig, míg épületet nem emelnének e vész elhárítására, habár véres verejtékkel kellene is a köveket egymáshoz ragasztaniok! —

Az idő visszatarthatlanúl haladt, s lélekzésem mindinkább nehezült, testemet lankasztó hidegség kezdé borítani, s szemhéjaimat ólomsuly nyomá, de én kétségbeesetten küzdék e terhes súly ellen, s meredezésig feszítém ki szemeimet, hogy az örök álom le ne zárhassa azokat. Pillanatról-pillanatra mindinkább iszonyodtam a haláltól, ámbár kínos érzelmeimhez képest legnagyobb jótéteménynek kellett volna azt tekintenem. Minden izmam görcsösen vonaglott, füleim zúgtak, mintha föllázadt hullámok csatáztak volna fejem fölött, lélekzetemet erős csuklás akadályozá, véremet rohanva érzém szívemhez tolulni, és . . .

Itt eszméim összezavarodtak, s nem mondhatom meg, hogy meddig valék ezen tompa elfásultságban, melyből utóbb közel zörej által ébresztettem föl.

Úgy tetszett, mintha síromon kopogtak volna. Mozdulni akarék, de nem lehetett; nyelvemet szólásra forgatám, de szám be volt kötve.

Talán visszatért gyilkosom, gondolám, és meg akar ölni? És én borzadtam e gondolattól, mert az életnek minden perczéhez ragaszkodtam, mint

a milliókkal biró fukar, kit egyetlen fillér elvesztése is kétségbeesés örvényéhez ostoroz.

A kopogás fejem közelében történt, s homlokomat hűvös levegő érinté. Hah, egy szeget kivontak tehát koporsómból, egy téglát kivettek a falból, s a megújult levegő minden tagomra éltetőleg hatott.

— Nagyságos uram! — hangzott most sírom széléről, s e hang ismeretes vala előttem, de elmém nem találhatá meg hirtelen a beszélőnek nevét.

Ismét néhány tégla emeltetett ki, lélekzetem hosszabulni kezde, és a görcsös csuklás egészen megszünt.

— Szent isten, talán meghalt! — mondá az előbbi hang.

— Dehogy, — jegyzé meg más valaki, — hiszen feje táján lehetőségig kiméltem a vakolatot, hogy egy kis szabad levegő juthasson be hozzá.

— Miért nem szól tehát?

— Hiszen szája be van kötve. Csak segítsen, most már könnyen megy a munka.

Hah, ezek nem gyilkosim, világosan meg valék győződve, hogy mind a két hangot ismerem.

— Hála istennek, még mozog!

— Mondtam, ugy-e?

— De az asszony mozdulatlan.

— Talán elájult.

— Nem ismeri őt?

— Nem.

— Nagyságos uram!

E hang! Úgy van, nem csalatkozám, ez Bertókom hangja volt s a másik beszélő — házmesterem vala.

Maig sem foghatám meg, mikép történhetett az, hogy sem a legszilajabb kín, sem a legkicsapongóbb öröm nem foszta meg elmémtől; annyit azonban mégis elevenen képzelhetek már, hogy az öröm is öldöklő hatásu lehet.

Kevés pillanat mulva Esztert elemeltetni érzém oldalam mellől.

— Erre nézve elkéstünk!

— Talán nem.

— Egészen hideg.

— Az asszonyok gyöngék, de az orvosok talán mégis életre hozhatják.

— Adja isten!

Most két erős kar által érzém magamat megragadtatni, és siromból kiemeltettem. Az álarcztól megszabadítottak, számat és kezeimet föloldák, és mély lélekzet tört magának utat összetapadt ajkaim közül.

Tündérfényű palotában hivém magamat lenni, ámbár a homályosan égő üveglámpa halvány fénye alig engedé a tárgyakat három lépésnyi körben egymástól megkülönböztetni.

— Kedves jó uram!

— Nagyságos uram!

— Csakhogy nem késtünk el.

Fejem szédült, s Bertókom vállára támaszkodám. A házmester Esztert tartá karjaiban, és halántékait borral mosá, de a szerencsétlen hölgy moz-

dulatlan maradt. Bertók ajakimhoz szorítá az üveget, s erősítő tartalma csakhamar oly jótékonyan hatott, hogy érthetőleg kérdezhetém szabadítóimat:

— Jó emberek, mikép jöhettetek ide?

— Kedves jó uram, már megszólalt!

— Lassabban, mert nem tudhatjuk, hogy a gyilkosok közül nincs-e valaki közelünkben.

— Bánom is én, — mondá dühösen, de hangját mégis mérsékelve Bertók — husznak is szemébe néznék most kedves jó uramért.

— De szóljatok, mikép?

— Arra most nincs idő, — szóla sürgetőleg a házmester, — csak iparkodjunk minél előbb tovább állani, mert e zsiványfészek falainak is fülei lehetnek.

Megzavart eszméletem daczára is átlátám e megjegyzés fontosságát, s azért minden további kérdezősködés nélkül a pincze ablakához vezettetém magamat, melynek vasrúdjai ki valának feszítve, és kevés pillanat alatt, Bertók erős karjai által gyámolíttatva, utczán látám magamat. Azután Esztert emelé ki Bertók, kit a házmester nyomban követett. A szabad levegő oly csodás erővel hatott tagjaimra, hogy többé semmi gyámolításra nem vala semmi szükségem; de Eszter, fájdalom! még mindig mozdulatlan és jéghideg volt, mint a halál. —

XII.

Párbaj és árulás.

Néhány perczig mozdulatlanul állottunk a pinczeablak előtt, körülbelül legkisebb nesz sem volt hallható, mintha az egész természet mély álomba szenderült volna. E csönd új borzadást szűlt lelkemben, mert korábbi elhagyatottságomat rémesen idézte ismét előmbe minden iszonyaival.

— Siessünk, — mondám sürgetve, s e pillanatban Eszter sem juta eszembe, ki még mindig mozdulatlan vala.

— Házmester, — suttoga inasom, vigye az asszonyságot, én majd a nagyságos úr mellett maradok.

— Jól van, könnyen elbirom a hintóig, hiszen olyan könnyű, mint a lepke.

— Kocsival jöttetek?

— Igen.

— Nagyságos uram szokott bérkocsisát felköltöttük, minthogy különben is mellette kellett elhaladnunk.

— Itt az utcza szögletén hagytuk, hogy ne tudjon meg mindent.

— Mert a házmester félt, hogy könnyen bajba keveredhetnék.

— Úgy van.

— De hátha megtámadtattunk volna a pinczében?

— Oh, arra is volt gondunk.

— Derekasan fölfegyverkeztünk.

— És négy városhajdút hagytunk a hintó mellett, kik legkisebb neszre azonnal a kocsissal együtt segítségünkre rohantak volna.

— Mindent jól kiszámítottunk.

— Pedig ugyancsak meg voltam ijedve.

— Jó ember.

— Ha holnapra ki nem lel a hideg, úgy bizonyos, hogy katonának születtem.

Ez alatt a bérkocsihoz érkezénk, s Bertók azonnal pénzt nyujta a hajduknak s elutasítá őket, mondván:

— Itt egy kis borravaló, csak áprilist jártunk; a nagyságos asszony szegényeket ment gyámolítani s a nagy nyomorúság láttára elájult. Azért késett nagyságos uram, és mi már azt hittük, hogy isten tudja miféle zsiványfészekbe jutott.

— Annál jobb, ha nincs baj; jó éjszakát! — mondák a hajdúk, s álmosan a legközelebbi mellékutczába távoztak és szemeink elől csakhamar eltűntek.

— Haza hajtassunk? — kérdé Bertók, miután Esztert kocsiba emelék és a hátulsó ülés oldalához támasztták.

— Nem, a — — vendégfogadóba megyünk, de minél gyorsabban.

Én Bertókkal a kocsiban, a házmester pedig a kocsis mellett foglalt helyet és a lovak gyorsan tova robogtak.

Szándékom vala az iszonyú gyilkost ágyában meglepni és elfogatni, mire két fegyveres társamat

a vendéglői szolgákkal együtt, elegendő erőnek hittem; erről azonban le kelle mondanom, ha magam is, legalább közvetve, gyilkosságot nem akarék elkövetni, mert Eszterben a kocsi rázása sem ébreszté föl az életerőt. Arcza és kezei jéghidegek valának, ujjai minden hajlékonyságukat elveszték, s az ütér nem lüktetett. Halál volt-e ez, vagy mély görcsös ájulás, azt nem merém meghatározni; anynyiról azonban mindenesetre meggyőződém, hogy lehető leggyorsabb segélyre van itt szükség, ha emberi tudomány által még csakugyan segíthetni e félelmes merevültségen.

Ismerős orvoshoz hajtaték tehát, hosszú harangozás után megnyítá végre a házmester a kaput s lámpájával arczomra világítván, mogorván szóla:

— Kit tetszik keresni?

— Az orvos úrhoz kell mennem, — mondám sürgetve, és be akarék a kapun nyomulni, de a házmester utamba állott, s durván viszonzá:

— Az orvos úr megparancsolá, hogy esti tiz óra után senkit ne bocsássak hozzá.

— Eresszen be, mulhatatlanul tüstént szólanom kell vele.

— Nem lehet.

— Ember, ezen asszony meghal, ha rögtön segítséghez nem juthat.

— Több is meghal a két városban, azért mégis elég marad.

— Gazember.

— Uram, most mindjárt —

— Nesze pénz, csak bocsáss be.

— Mondom, nem lehet.

— Be kell mennem, Bertók, csinálj útat.

— Tüzet kiáltok!

— Ember, menj föl az orvoshoz, mond neki, hogy — — van a kapu előtt, s hogy emberélet forog veszélyben.

— Tudom, hogy megszid, ha felköltöm.

— Ő jó barátom.

— Igen? Hát a pénz?

— Itt van.

— Isten neki, hát csak megpróbálom.

A házmester becsuká a kaput, s azonnal hallottuk nehéz lépéseit föl felé csoszogni, oly tunyán és lassan, mintha legközönösb hirnek vivője lett volna.

Távozása után óráknak hivék minden perczet, mert két életért kelle reszketnem; Eszteréért, hogy menthetlenül elvesz, és Dalmeréért, hogy visszaszerezhetlenül megszabadul, s nagy önmegtagadásomba került, hogy az elsőt az utóbbiért föl nem áldozám. Órám azonban, melyet fe'edett elrablani boszuszomjas gyilkosom, némileg megnyugtatott, mert még csak háromra mutatott, s így alapos okom vala reménylenem, hogy még fészkében lelem a gyilkost, ki ezen éji merény után szükségesnek tarthatá a nyugalmat.

Hosszu várakozás után ismét lépéseket hallánk, s a kapu megnyilt, és a házmester boszusan szóla:

— Ugyancsak káromkodott az orvos ur!

— De reménylem —

— Igen, igen, csak tessék fölmenni, de azután jól erszényébe nyuljon az ur, ha meg akarja az

orvos urat engesztelni; mért nem tetszett inkább fiatalhoz menni, vagy legalább zsidóhoz, azok örömest szolgálnak minden órában, de az olyanok bizony meggondolják magokat, kik már annyi házikót építettek a temetőben, hogy végre magoknak is nagy házat építhetnek, hahaha!

A házmester sikerült elmésségét csak fél füllel hallgatám, s Esztert azonnal fölvitetém. Az orvos meglehetős nyájassággal fogadott, nekem legalább ugy tetszett, mert nem igen lehete gondom arczkifejezésének mélyebb vizsgálására, s Esztert pamlagra fektettük.

Az orvos gondosan megvizsgálá őt, karján eret vágott, orra alá erős szeszt tartott, halántékait dörzsölé, s ajkaira pelyhet tőn; de mindez legparányibb jelét sem idézé elő az életnek, s még néhány sikertelen kisérlet után igy nyilatkozott az orvos:

— Okom van ugyan hinni, hogy ezen asszonyság halva van —

— Szent isten!

— Ugy van, én holtnak hiszem őt; azonban vannak példák, hogy az idegrendszer rendkivüli fölizgatottsága minden jeleit idézi elő a halálnak, a nélkül, hogy az még tulajdonképen valósággal bekövetkezett volna. Az ily görcsös állapot gyakran több napig is eltart, s a szerencsétlen beteg nem mozdulhat.

— De fölgyógyulhat?

— Arra is vannak példák, gyakran mindazáltal, egy pár nap mulva, valóságos halállá változik az

ily betegség. Méltóztassék a beteget itt hagyni, én mindent el fogok követni, mi csekély erőmtől kitelik.

— Hálám —

— Oh, kérem, csak kötelességemet teljesítem, s egyszermind ismereteimet mozdítom elő, mert ez a legritkább esetek közé tartozik, ha csakugyan nem valóságos halál, mit nem merek egész bizonyossággal meghatározni.

— Ne kiméljen ön semmi költséget.

— Holnap reggel tüstént tanácskozásra hivatom legértelmesb társaimat.

— Fogadja ön előre is legforróbb köszönetemet, és —

— Tökéletesen meg lehet ön nyugodva, semmi nem fog elmulasztatni, mi az emberi ész korlátait tul nem haladja. —

Ezen biztatások által valamennyire megnyugtatva, az orvost elhagyám, s lehető legnagyobb gyorsasággal a — — vendégfogadóba hajtattam. Bertók csöngetett, és a kapus elég gyorsan nyitá meg az ajtót, és udvariasan szóla:

— Szobát méltóztatik parancsolni?

— A — — számu szobába kivánok menni, s ön oda fog kisérni, egy pár pinczérrel.

— Engedelmet kérek, azon szoba még nincs kitakarítva.

— Hogyan?

— Azon uraság, ki ott lakott, éjfél után jött ma haza, és tüstént mindenestől elment.

— Elment?

— Igen, azt mondá, hogy levele érkezett gyors postán, s annál fogva még ezen éjjel el kell utaznia Pestről, nagyon sietett.

— Hová?

— Azt nem szoktuk vendégeinktől kérdezni, mert arra nincs jogunk.

— Látnom kell azon szobát.

— De —

— Mondom, látni akarom, nem kivánom ingyen fáradságát.

— Ha épen parancsolni méltóztatik, tehát tessék követni.

Fölmentünk a lépcsőkön, a kapus megnyitá a szobát, de az a két mellékszobával együtt, egészen üres volt. Még a szekrények és asztalok fiókjait is megnyitám; de semmit, még csak egyetlen papirfalatkát sem lelheték, mi nyomába vezethetett volna a gaz kalandornak.

— Mikép ment el ezen ur? — kérdém a kapust, ki csodálkozva szemlélé motozásomat.

— Kocsin.

— Bérkocsin?

— Nem, üveges hintóban, melynek nem volt száma.

— Merre hajtott?

— Nem tudom, mert távozása után mindjárt bezárám a kaput.

— Megismerné ön azon urat, ha valahol történetesen ismét látná?

— Mindenesetre, öt pengő forintot ajándékozott, midőn a hintóba lépett.

— Ha engem azon urnak nyomába vezethetne, száz pengő forintot fog ön kapni.

— Rajta leszek.

— Én az országuton lakom, — — szám alatt, nevem — —

— Értem.

— De ha szólni találna ön vele, ugy ezen megbizatásról hallgatni fog.

— Természetesen.

— Ne feledje a száz pengőt.

— Világért sem.

Többet ezen éjjel nem tehetek. Szállásomra hajtattam tehát, s lankadtan pamlagomra vetém magamat; azután a házmestert fölhivatám, és megindulva szólék hozzá:

— Ön életemet menté meg, még pedig oly borzasztó haláltól, melyet hiában iparkodnám szavakkal leirni. Hálám méltó lesz ön tettéhez.

— Oh, nagyságos uram, — viszonzá érzékeny jószivüséggel a házmester, — hiszen csak kötelességemet teljesítettem, még pedig kettős kötelességemet, mert én — falaztam be a nagyságos urat.

— Micsoda?

— Ugy van.

— Szólj, mikép jutál e borzasztó munkához, szerencsétlen ember?

— Jól mondja, nagyságos uram, hogy szerencsétlen ember vagyok, mert ha meg nem szabadíthattam volna, ugy most már bizonyosan nem élnék; bizonyosan fölakasztottam volna magamat, büntetésül, hogy el hagytam magamat csábítatni,

ámbár akkor még magam sem tudám, hogy tulajdonképen mire!

— Szóljon, az istenért, szóljon, hamar!

— Csak el tudnám voltaképen röviden és mégis ugy mondani, mikép történt. Hát tegnap este szokás szerint fütyörészve tértem haza a munkáról, midőn a háromdobutcza szögletén egy finom öltözetü ur egyszerre csak megállított, és igy szóla hozzám: — Kőmüves, akar é kend jó pénzért könnyü munkát vállalni? — Én erre csak azt válaszolhattam, hogy kőmüvespallér mellett hét számra dolgozom, és annak okáért más munkát most nem vállalhatok. — De ha éjjel? — kérdé ismét az ismeretlen ur. Akkor alszom, hogy másnap ismét derekasan munkához láthassak, feleltem én; de miután mondá, hogy alig kell fél óra az egész munkára, s e csekély fáradtságért annyi pénzt igért, mennyit két hónap alatt is alig kereshetek, én bizony megegyeztem. Azután foglalóul husz váltó forintot nyomott markomba, lakásomat fölirta, és megparancsolá, hogy szerszámaimmal éjfélkor várakozzam rá a nagy piaczon. Ez nekem furcsának tetszett ugyan, de együgyü fejemmel azt gondoltam, hogy talán valami gazdag zsugori, és pénzét akarja általam befalaztatni, és ebben megnyugodtam, mert effélét már több kőmüvestől hallottam. Éjfélkor tehát minden aggódás nélkül megjelentem a kitüzött helyen, s alig állottam meg, midőn üveges hintó koczogott oda, mely szinte megállott. Ekkor azon ur, ki megfogadott, szememet beköté, és fölültetett. Ezen különös bánás-

módra valamennyire borsózott ugyan hátam, de megint meggondoltam, hogy bizonyosan félti tőlem pénzét, és azért nem akarja, hogy tudjam: hová megyünk. Különben, szegény ember létemre, ugyan mitől is félhettem volna? A kocsi sokáig hurczolt bennünket, alkalmasint, hogy jobban megzavarhassa eszemet, mert én Pestnek minden zugát ismerem, s a kocsizás ideje alatt bizonyosan akár Uj Pestre is kiérhettünk volna. Végre a kocsi megállott, leszállottunk, mentünk, lépcsőkön botorkáltunk le, és midőn szemeimről a kendőt levették, láttam, hogy pinczében vagyunk.

— A többit, fájdalom! nagyon jól tudom magam is; de szóljon, mikép ismert meg engem, álarczom daczára?

— Oh, hiszen termete, öltözete, szakálla, óraláncza oly ismeretesek előttem, hogy józan fejjel lehetlen volt a nagyságos urat azonnal meg nem ismernem. És higyje el, nagyságos uram, épen azért nem vonakodtam az irtózatos munkától, mivel megismertem, különben inkább a legkinosabb halált is kiállottam volna.

— Hogyan?

— Ugy van, mert attól féltem, hogy vagy megölik a nagyságos urat, vagy más kőmüvest hoznak, ha én nem engedelmeskedem. Igy tehát csak rászántam magamat; egyébiránt pedig különben saját életem is veszélyben foroghatott volna.

— De mikép találta meg ismét azon házat?

— Az volt az igazi szerencse! Látja, nagyságos uram, valamint a szabó megismeri a keze varrta

nadrágot, ugy a jóravaló kőmüves is megismeri a saját keze szennyét, vagyis munkáját. Az volt tehát a szerencse, hogy azon pincze árvizkor leszakadt, és én állítottam ismét helyre, s kalapácsommal még az esztendő számát is a falra karczoltam, kezem vagy kalapácsom vonását pedig ezer közől is kiismerem. Azonkivül oly különös régi alkotásu volt azon pincze, hogy vaknak kellett volna lennem, vagy részegnek, ha első körültekintésre mindjárt nem tudtam volna, hogy hol vagyok. Az efféleékre nézve nekünk kőmüveseknek rendkivül jó emlékezetünk van ám.

— És mért nem jelentette be kiszabadulása után mindjárt az egész eseményt a városháznál?

— Mert azzal mindenesetre sok kellemetlenségbe keverhettem volna magamat, és aztán ki tudja, az ottani segély megérkezéseig nem fult-e volna meg nagyságos uram. Szükség esetére elég volt a négy hajdu, és mi ketten, s lármánkra bizonyosan majd a szomszédok is mozogtak volna.

— Igaza van. És nem ismerte azon gazembereket?

— Kettő álarczot viselt, de azt, ki megfogadott, bizonyosan megismerném, ha parókát és idegen szakállat, meg bajuszt nem viselt, mert az ilyen akasztófavirágok nagyon furfangosak szoktak lenni.

— De mikép szabadult ki körmeik közül?

— Igen egyszerüen. A teljesített munka után gazdagon megajándékoztak, s bekötött szemmel ismét a kocsiba ültettek, vagyis tulajdonképen a kocsis mellé. Azután megint bebarangolták velem a

város nagy részét, és végre földre tettek ott, hol először felültettek. Ekkor a kocsi gyorsan elhajtott, s azon ur, ki megfogadott, pisztolyt emelt ellenem, és arczczal a földre feküdnöm parancsolt, igy szólván: — Olvass százat, aztán mehetsz isten hirével; ha előbb mozdulsz, vagy ezen éjfél titkát valakinek elárulod, ugy halál fia vagy, mert mostantól minden lépésedet, minden szódat száz szem fogja őrizni. — Én természetesen teljesítém parancsát, mert hatalmában voltam, s a százat kétszer is elszámláltam, azután pedig haza iramodtam, Bertókot felköltöttem, és hála istennek, még csakugyan jókor érkeztünk nagyságod megszabadítására!

Ezzel vége lett a házmester előadásának, melyből hálásan kelle megismernem a gondviselés csodateljes működését, mely ily rendkivüli körülmények közt sem hagyá a gazságot egészen diadalmaskodni.

Egyedül maradván, a gyilkosok további nyomozásáról kezdék gondolkozni, de érzém, hogy mindenek előtt nyugalomra van szükségem, mert ezen éj rémes borzadalmai erős idegzetemet is annyira megrendíték, hogy elmémet minden komolyabb s fárasztó müködésre alkalmatlannak tapasztalám.

Lefekvém tehát, de izgatottságom sokáig távol tartá szemeimről a jótékony álmat, mig végre oly közép állapotba juték az álom és ébredés közt, melyet legjobban félájulásnak nevezhetni. Mind azon iszonyuságok, miket a legközelebb lefolyt pár óra alatt átéltem, egész borzasztóságukban

ujultak meg előttem, s ennek hatása valódi mély ájulásba sülyeszte, melyből csak akkor ébredék föl, midőn már magosan járt a nap.

Ijedten ugrám ki ágyamból, s első tekintetem órámra fordult. Már elüté a kilenczet, s e szerint Dalmer és Pándy párbajáról elmaradtam! Pedig mily sokat várék a találkozástól, főkép most; megjelenésem bizonyosan hatalmunkba adta volna a megrémült gonosztevőt!

Azonnal sietve felöltözém, s már épen indulni akarék, midőn ajtóm hirtelen megnyilt s a segédszerkesztő porosan belépett.

Ijedten kiálték, midőn őt megpillantám:

— Elkéstem?

— Már megtörtént! — viszonzá ő, s pamlagra veté magát.

— Az istenért, szóljon.

— Engedjen lélekzethez jutnom.

— Meghalt?

— Nem.

— Hála istennek!

— Én is azt mondom, mert már azt hittem, hogy nagy baj érte önt.

— Oh, csak a párbajról előbb, rólam majd azután: szóljon, gyorsan.

— Tüstént. Én megjelentem a kitüzött helyen, mivel nem lehete elkésés nélkül ide jőnöm, ámbár azt akarám tenni; közbejött akadályok gátoltak. Aggályom perczről perczre növekedett, midőn a csata helyén hiában várakoztam önre Pándyval. Végre Dalmer is megjelent segédével lóháton, s

hiában törekvém a küzdést mindenféle ürügy alatt halasztani. A felek, Dalmer kivánatára, pisztolyban egyeztek meg, s előbb mind a kettő rajzónnal néhány sort irt, mikben azt vallák, hogy öngyilkosság által vetettek életöknek véget; ezt is Dalmer sürgeté. Most a helyet kimértük, s ekkor Dalmer rögtön kisüté pisztolyát Pándyra, mielőtt még jel adatott volna, s lóra veté magát, és társával együtt kaczagva eltűnt, miután a szerencsétlen Pándyt összeroskadni látá.

— Szent isten!

— Üldözésről természetesen szó sem lehetett.

— És Pándy?

— Jobb oldalán mély sebet kapott, mely azonban szerencsére nem veszélyes.

— Hallatlan gazság!

— Mihelyt barátomat orvosi kezekre bizám, azonnal őröket vevék magamhoz és Dalmer szállására siettem.

— Hiában! Hiában!

— Ugy van, a főpinczértől megtudám, hogy éjfél után elhagyá azon vendégfogadót.

— Ezer ördöggel kell szövetkezve lennie!

— Csakhogy legalább nagyobb baj nem történt. De hát önnel mi történt? Legnagyobb aggályban voltam ön miatt.

Röviden elmondám történetemet, s barátom bámulva kiálta föl:

— Hallatlan! Tehát csakugyan való az, mit csak henye mesének hittem?!

— Hogyan, ön hallotta már?

— Borbélyom beszélé ma jókor reggel, mikép az egész város tele van azon hirrel, hogy mult éjjel valaki befalaztatott; csak abban különböztek a vélemények, hogy asszony vagy férfi volt-é a szerencsétlen, vagy épen két áldozatot falaztak-é be?

— Megfoghatlan! Mikép juthatott ez köztudomásra ily hamar?

— Alkalmasint a házmester fecsegett felesége előtt.

A házmester már nem volt honn, de felesége megvallá, hogy egy sógornéjával csakugyan közlé a nagy titkot, midőn a piaczra ment. Pár hétig a a két városban majd kizárólag csak ezen rejtélyes befalazásról beszéltek, s még a hirlapi ujdonságirók is hosszasan tárgyalák azt, ámbár a borzasztó történet valódi mibenléte folyvást mély titok maradt, minek az lett következménye, hogy végre az egész eseményt csak alaptalan koholmánynak bélyegezte a közvélemény, mely ennél fogva, valamint sok másban, ugy itt is hatalmasul csalatkozott. —

XIII.

Zsibárus és hadastyán.

— De mit tegyünk most? — szóla barátom, miután a hallottak fölött darab ideig mélyen gondolkozott, s kérdőleg emelé rám borús tekintetét.

— Ha valamikor, ugy most bizonyosan nehéz erre a válasz, — felelém elcsüggedve, mert ennyi

sikertelen merény tetemestül lehangolá bátorságomat és reményeimet.

— Talán mégis rendőrséghez kellene folyamodnunk? — kérdé ismét barátom.

— Megvallom, én attól most még kevesebbet remélylek, mint mennyire ez előtt jogosítva érezhettem volna magamat.

— Miért?

— Semmi oly bizonyítványnak nem vagyok birtokában, mire hivatalosan építni lehetne valamit, s azonkívül a mult éjjeli szerencsétlen esemény is aggaszt, hogy még magam is kellemetlen vizsgálatokba bonyolulok, ha csak a borzasztó tényt adom elő, a nélkül, hogy bizonyító adatokkal léphetnék föl.

— Ez való.

— Sőt a vizsgálat lármája majd csak vigyázóbbá tenné a gaz czimboraságot, mig igy, ha tudniillik hallgatok, teljes bátorságban hiendik magokat, és annál hamarább horogra kerülhetnek.

— Hátha rögtön azon házat motoztatnók meg, melyben ön mult éjjel csaknem sirját lelé?

— Ez már nekem is eszemben volt, de ettől sem remélylek sikert.

— Talán mégis.

— Nem, mert abban, mint a czimborák beszédéből tegnap kivehetém, csak valamely társuk lakik, vagy orgazdájuk: s ez, ha nem ment is le ma hajnálban a pinczébe, körültekinteni, az utczán bizonyosan észrevette már, hogy a pinczeablak vasrostélya ki van feszítve, és azóta mindenesetre el-

háríta vagy eltakaríta minden gyanus nyomot, mi ellene bizonyíthatna, sőt a házat is elhagyhatta.

— Igaza lehet önnek.

— Azonban Bertókomnak mindenesetre megparancsolom, hogy forduljon meg azon ház körül, s iparkodjék magának mindenről tudomást szerezni, mit talán hasznomra lehetne fordítanom.

— Ez helyes.

— Magam pedig mindenek előtt a boldogtalan Eszter után látok.

— Ha az föléled, ugy mégis lehetne talán törvényes lépéseket is tenni.

— Mindenesetre.

— Pándyban is elég súlyos tanuja lehet önnek.

— Most fekszik?

— Igen, de néhány nap mulva már elhagyhatja a szobát.

— Addig sok változhatik.

— Engem egész nap honn találand ön, ha talán segélyemre lenne szüksége.

— Köszönöm.

Ezen meglehetős meddő tanácskozás után elváltunk, s kiadván inasomnak a szükséges utasítást, Eszterhez sieték.

Az országuton levő zsidó zsibárus boltok előtt kellvén elhaladnom, mintegy önkénytelenűl mérséklém lépteimet, mintha azt sugta volna valamely homályos sejtés, hogy talán megpillanthatom itt véletlenül Móriczot, midőn épen valamely orzott tárgyat áruba bocsát. Minden boltba kémkedve pillanték, s nem egy zsibárus tekinte aggódva fe-

lém, mintha attól tartana, hogy sajátomat fogom megpillantani boltjában. Oh, ezek mindenesetre becsületes emberek, gondolám, mert ki lopott jószággal tudva kereskedik, az nem szokta azt közszemlére kifüggeszteni, hanem mindenek előtt megváltoztatja alakját, és azután is többnyire csak titkon ad túl rajta.

Ezen boltok egyikében igen díszes butorokat láték, melyek bármely uri teremben is méltó helyet foglalhattak volna el, s e mellett használatnak még nyoma sem látszott rajtok. Kiváncsi valék megtudni, hogy ugyan mikép jutottak ezen hozzájok annyira méltatlan helyre, s kérem a nyájas olvasót, ne méltóztassék ezen talán helytelennek látszó kandiságomon megütközni, mostani állapotomnál fogva. Midőn ugyanis az ember nagy veszélytől szabadult meg, szinte jól esik lelkének, ha gondolatait más derültebb tárgyakra viheti; midőn pedig oly dolog áll előttünk, melynek bal kimenetélétől rettegünk, jobbra fordultát ellenben alig merjük reményleni, akkor akaratlanul is halasztjuk a végső meggyőződést, s ha sietünk is elébe, oly kellemetlen érzést tapasztalunk, mintha a földhez tapadnának lábaink, s vonakodnának gyorsan teljesíteni szolgálatukat, csak hogy valamivel továbbra haladjon azon pillanat, mely kitűzött reményünket végkép meg fogja semmisíteni. Meddig ellenben a bizonytalanságot tűrhetlenebbnek tartjuk a valónál, addig bizonyosan még mindenkor tulnyomólag uralkodik keblünkben a remény.

Beléptem tehát, s kérdém:

— Hol vette ön ezen butorokat?

A zsibárus, népének szokott bőbeszédüségével viszonzá:

— Oh, ezen szép butorok már harmadszor vannak birtokomban, még pedig mindig ugyanazon személytől.

— És kicsoda az?

— Müvésznő. Ezen butorok eredeti bolti ára összesen ezer jó forint volt, de a művésznők pénzviszonyai oly változékonyak, mint az áprilisi idő. A müvésznő hatszáz forintért adá nekem e butorokat, s ebből kétszázat ócska butorokkal fizettem le; ezeket rövid idő mulva százért adta vissza, és a finomakat nyolczszázért vásárolta meg. Utóbb ötszázért adta ismét nekem, s a korábbi ócskákat kétszázért számolám neki vissza. Ha e csere még egyszer megtörténik, ugy ingyen fogom ezen szép butorzatot birni, s reménylem, hogy ez néhány hónap mulva csakugyan meg is fog történni.

— E szerint már gazdag ember ön?

— Oh, kérem alázatosan, a művésznők nem minden ágon teremnek ám; de bezzeg van ellenben sok uraság, kiktől nem tud a szegény ember pénzt csikarni, s még ki is dobják, ha gyakran alkalmatlankodik.

— Hát ezen pompás lószerszám honnan került ide?

— Ezt az utolsó rákosi táborozás után hagyta itt gazdája.

— És lovait?

— Örült, hogy legalább pőrén hazavihette a szegény párákat.

— Hát ezen csinos görbe kard?

— Ezt egy jurátus ur már négyszer vette meg tőlem öt pengő forinton, s ugyanannyiszor ismét eladta két forinton, midőn haza akart utazni.

— A mint látom, ön könyvekkel is kereskedik?

— Mindennel. Azonban csak német könyveket szeretek leginkább venni, mert azokat font vagy zsák számra kapom.

— És a magyarok?

— Oh, azok sokkal kapósabbak, s csak ritkán jutnak hozzám.

— Hát azon nagy kötegben mi van?

— Német ujságok.

— Ujságok?

— Igen, azokat mázsa számra veszem, mert igen sok marad meg az első kiadásból, miután az ujságiró urak már a harmadik kiadás megjelenését hirdetik.

— Ej, hiszen azok ön hitsorsosi, és mégis ellenök beszél?

— Oh, nagyságos uram, én azt hiszem, hogy nem gyaláz az ember akkor senkit, midőn az igazságot kimondja!

— Ön igen jól fejezi ki magát, szinte azt kell hinnem, hogy nem volt mindig az, a mi most.

— Eltalálta nagyságod.

— Nemde?

— Orvosnak neveltettem, mint félig tehetős hitsorsosim fiainak nagy része; utóbb azonban egyik

csapás másik után éré családomat, a nagy oklevéli díjt nem fizethetém meg, s néhány törött üveggel, miket egy nélkülözhető nadrágom árán vásárlottam, zsibárússágra adám magamat és most legalább a mindennapi kenyérnek nem látom szűkét.

— És nem utálja ön e keresetmódot?

— Arra egyáltalában nincs okom, mert mindennap legszebb tapasztalásokhoz juthatok az emberismeretben, a mi épen nem megvetendő.

— Valóban?

— Oh, igen! Például anya jő hozzám, ki ugyancsak föl van piperézve és néhány párnát, vagy gyermekruhát árúba bocsát; ez arra emlékeztet, hogy mily boldog házasságok vannak a világon. A nő sírva adja el férje öltönyeit, hogy magának gyászruhát vásárolhasson és én örülök, hogy nem lettem orvossá és nem az én segélyem által költözött más világra a szegény férj. De mi több, minden eladónak arczából világosan kiolvashatom, hogy nyomor, vagy korhelység vezeti-é hozzám, s az utóbbi esetben igen rosszul fizetek, hogy az előbbiektől, saját károm nélkül, valamicskével drágábban vásárolhassak. Továbbá, midőn nagyon keveset igérek valamiért, akkor, hogy elhigyjék, miképp többet csakugyan nem adhatok, a kártyás előtt böcsületemre hivatkozom, mert minden ember azt tiszteli leginkább, mije magának nincs; szerelmi kalandor előtt esküszöm és ő mégis hisz, ámbár maga számtalanszor hamisan esküdött örök hűséget; részegeshez pedig így szólok: soha egyetlen csepp bort se lássak, ha többet adhatok és ő iszonyodva

hiszi minden szavamat. Így aztán csak megél a szegény ember.

A fecsegő zsibárús őszintesége szinte föl kezde már kissé vidítani, midőn egy hadastyán, kit különben magyarul invalidusnak, vagy a sernek derekas ivása miatt sérvitéznek szoktak nevezni, lépett a boltba, s a zsibárús önéletirását megszakasztá.

Ezen hadastyán igen hasonlított többi társaihoz, dereka és bajusza feszes, lábai kissé behajlottak és mozdulatai igen fesztelenek valának, valamint beszédmódja is tanusítá, hogy nem sokat értett a finom társalgási teketóriához; öltözete pedig azt mutatá, hogy a laktanyából kilépett és büszke függetlenségben költi el mindennap egy jó garasból álló nyugdíját, műkedvelésből néhány nőtelen urat mellesleg szolgálva, hogy garasát csonkítás nélkül tehesse mindennap, nem kamatra ugyan, mert a pörlekedésnek épen oly nagy ellensége, mint Napoleonnak, hanem a dohányárús kofa mosdatlan markába. Vászonkabátja alatt posztórájthuzlit visel, mikép a pitykés nadrágot nevezni szereti, mi ellen különben senkinek nem lehet törvényes kifogása; kardja nincs, minthogy a finom illatú kapadohányt két garasos kusztorájával is fölmetélheti, ha nem sajnálja élét előbb néhányszor végig vonni vörösses csizmájának szürke talpán; fejét pedig magyar süveg ékesíti, mely bizonyosan sok gyűlésteremben megfordult már, ámbár most már szörnyen hibázik mellőle a kócsagforgó; melynek hiányát azonban néhány égésfolt lehetőségig pótolja, mikhez alkalmasint fűtés közben jutott, midőn fiatal urának ócska

könyvei vagy papirosai hirtelen lobbat vetettek a kis vaskályhában. Iszonyú sérelmet követnék el ellene, ha mondanám, hogy kurta szárú makrapipája derekasan füstölt, mert azt úgyis mindenki tudja, hogy a talpraesett derék hadastyán mindig füstöl, mint a vendégszerető magyar gazda gólyafészkes kéménye. Az érdeme szerint méltánylott hadastyán pillanatra kivevé fogai közől pipáját, s fejével kissé biczczentett; azért-é, hogy kényelmesebben pökhessen, vagy, hogy üdvözletét fejezze ki ez által a zsibárúsnak, azt nem merem meghatározni; annyi azonban bizonyos, hogy a zsidó ezen jellemző műtétnek az utóbbi magyarázatot adá, mert azonnal igen nyájasan szóla:

— Jó reggelt, Péter gazda, miben lehetek szolgálatára?

Vitéz Péter gazda vastagon eregeté a füstöt, s szintoly vastag hangon viszonzá:

— Van-é kendnek pénze, atyafi?

— Talán szerelmesek az urfiak, hogy oly sokat költenek?

— Feleljen kend egyenesen, ha azt nem akarja, hogy francziának nézzem.

— Hohó, vitéz Péter gazda, ha francziának nézne engem, úgy alkalmasint nem állna meg előttem, hanem derék bajtársainak példáját követné.

Péter gazda nem érté, vagy legalább nem akará megérteni ezen megjegyzés fulánkját, s csak bajuszán pödörített és komolyan szóla:

— Ha kendnek nincs pénze, majd lesz másnak!

— Oh, hiszen nem úgy értettem, kedves Péter

gazda; böcsületes ember számára mindig van pénzem, ha böcsületes eladni valót hoz.

— Most nem a téns urfiak dolgában jövök, mert azok már nem adhatnak el semmit, ha csak bőrüket nem küldik ide.

— Köszönöm, én csak marhabőrt vásárlok.

— Nem is azért mondottam, mert hiszen tudom, hogy kendtek csak nyúzni szeretik uzsorájukkal az embert, de bőrét aztán mégsem veszik meg. Most az egyszer én akarok kendnek valamit eladni.

— Tán csak meg akar házasodni, katona uram? Hiszen eddig mindig nagyon jó gazda volt, mikép szorulhatott meg tehát pénz dolgában?

— Nem is nekem kell, atyafi, hanem az egyik uram, szobatársával együtt, nagy bajban van; mindenöket eladták és két hónapi béremmel is adósak. Azoknak szeretnék pénzt kölcsönözni, mert különben nagyon fölsülnek.

— Hová gondol, Péter gazda, meg akarja magát csalatni?

— Lassabban, atyafi, ne rágalmazza az én jó uraimat; az uzsorás zsidót megcsalják ugyan, de böcsületes szolgájoknak bizonyosan uzsorával fizetik majd vissza a kölcsönt, mihelyt hazulról megérkezik számokra a megváltó.

— Ám lássa, Péter gazda, mit csinál, én nem leszek oka, ha megcsalják. Lássuk hát, mit akar eladni?

— Egy szép tőrt. Nem örömest búcsúzom el tőle ugyan, mert már több esztendő óta híven őrizem; de már csak meg kell tőle válnom, mert

nekem is sokszor jól esett, ha a korcsmáros, vagy a dohányárús megemberelt, mikor megszorultam. Itt van, nézze meg kend, nyele vert ezüstből van, élével pedig akár a disznó hátát is meg lehetne borotválni.

— Meglehetős biz az, de ki keres nálam ilyesmit? Esztendőkig is elheverhet benne pénzem.

— Na, ne fukarkodjék kend, egy hónap mulva akár magam is visszaváltom, ha addig el nem adja kend; de most csak fizesse meg böcsületesen, különben tőlem ugyan soha egy rozsdás patkószeget sem kap.

— Itt név is van bele vésve.

— Igazán? Láttam ugyan, hogy valami vakarás van rajta, de én bizony nem tudtam elolvasni.

— Lássuk csak, igen — Dongai.

— Dongai? — kérdém csodálkozva, s közelebb léptem. — Hol vette ezen tőrt, atyafi?

— Furcsán jutottam biz én ehhez.

— Mondja el és én megveszem a tőrt; tíz pengő forintot nem sajnálnék érette, ha ezzel megelégszik.

— Tizenkét váltó is elég, nagyságom uram.

— Ki kérdezte kendet? Áll az alku.

— Tehát szóljon.

— Taliánországban feküdtünk, nagyságos uram, valami Terácsina nevű faluban, melynek vidéke oly híres zsiványtanya, hogy a Bakony és Hortobágy még csak fia sem lehet; már csak azért sem, mert a talián szegény legények nemcsak szükségből ölnek, hanem akárkit is agyonbicskáznak, ha valaki

megfizeti munkájokat; az obestlájdinántunkat is így vesztettük el, pedig minden közembernek valóságos édes apja volt és szükség idején bizonyosan a falatja felét is megosztotta volna velünk. Ezen szegény legények ellen egykor másodmagammal forposzton állottam, az idő már szürkület felé járt és unalmamban olyanokat ásítottam, mint egy sallangos juhászbunda, midőn egyszerre lövést és jajgatást hallottunk a berek közepéről, melynek végén állottunk. Az igaz, hogy nem lett volna szabad helyünkből kimozdulnunk, hanem csak jelt kellett volna adnunk a távolabb álló vártának és mi ezt is megtettük ugyan, de azért szaladtunk is ám a jajgatás után, mert az, kit a taliánok megtámadtak, magyarul jajgatott és ezt egy böcsületes Frimont huszár sem hallhatta hideg vérrel, habár megfarmatringozták volna is, mivel posztját elhagyta. Azonban mégis későn érkeztünk, mert a magyar utazó már haldoklott és két talián tova száguldott a jó magyar lovon. De a harmadikat bezzeg megborsoltam, mert az csak gyalog rugtatott utánok. Ez a gazember csak azt vallotta, hogy a magyar utazónak, ki csak sétálás kedvéért fordult egyet a szép vidéken, saját felesége bérelte őket ezen gyilkosságra. Én, uram, ezt nem hittem soha és ha csakugyan úgy történt, úgy felesége bizonyosan nem volt magyar. A szegény úr holttestét a faluba vitte három legény, kik a vártahelyről érkeztek és én kukkot sem hallottam többé az egész történetről. Ezen tőr a magyar úr zsebéből hullott a fűbe és én bizony megtartottam, gondolván, hogy vala-

mikor talán fölvilágosíthatja majd a dolgot, de biz én mind e mai napig hiában várakoztam arra és így már csak túladok rajta.

A tőrt zsebembe rejtém, árát kifizetém, a hadastyán nevét s lakását följegyzém és a zsibárúsboltot elhagytam.

XIV.

Művelt állatkegyelés.

Iszonyúan teljesült tehát sejtésem, mely mindjárt azon pillanatban lelkemben támadott, midőn Hánitól hallám, hogy Dongai Terracinában meggyilkoltatott, s özvegye nem oly leveretve tért vissza, mint ily esetben illett volna. Nem tagadhatám ugyan, mikép az öreg katona előadása általánosan, s különösen az orgyilkos vallomása, törvény előtt nem birhatnának meggyőző súlylyal; de azért meggyőződésem szilárdul állott, hogy Dongainét csakugyan gyilkosság terheli. Igen, ő meggyilkoltatá férjét, ki őt a szegénység nyomasztó terhe alól fénypolczra emelé! Ámde iszonyú vétke magában hordá egyszersmind a büntetést, mert az, ki miatt gyilkossá lőn, nemcsak gaz kalandor, hanem szinte gyilkos vala és azonkívül csak játékot űzött vele, hogy vétkes úton szerzett kincseit elrabolhassa; mert teljességgel nem hihetém az eddigiek után, hogy Dalmer csakugyan komolyan házasságra gondol.

Rövid tusakodás után elhatározám, hogy még e nap folytában találkozni fogok Dongai grófnővel, s egész iszonyúságában fogom vele éreztetni a

Művelt állatkegyelés.

bűntudat súlyát, melyet eddig vak szerelme nem engede keblében fölébredni, s meg valék győződve, hogy szavaimnak súlya mindenesetre meg fogja őt rendíteni, mert a legnagyobb elfajultságnak is kiszabja végre határit az isteni gondviselés.

Ily gondolatok vizsgálata közt az orvos házához érkezém, hol mult éjjel Esztert hagyám. Szívem gyorsabban dobogott, midőn a kapun beléptem, a lépcsőkön azonban akaratlanul, mintegy ösztönszerűleg, késleltetém lépteimet, hogy tovább élvezhessem a remény utolsó vigasztalását, mely még keblemben szólott. Azonban végre csakugyan meg kelle a valóról győződnöm és én az előterembe léptem, hol csak az orvos szolgáját lelém, ki kérdésemre azon fölvilágosítást adá, hogy ura most a baloldali teremben gyűlést tart, Eszter pedig a jobboldali szobában fekszik, melynek kulcsát az orvos magával vitte. Az üvegajtón mindent láthaték, mi a gyűlésteremben történt, s a beszédeket is világosan érthetém, mert hiszen a magyar gyűlések zajosak szoktak lenni.

Hosszú asztal körül nyolcz férfi ült, az elnökszéken pedig az orvos begyeskedett, s mellette valóságos eleven négylábú szamár hegyezé füleit. Nem tagadhatom, hogy e tekintetre eleinte igen meghökkentem, ámbár efféléket már elégszer láttam gyűlésekben; de orvos elnöksége alatt, s négylábú szamár jelenlétében — ez igen meglepő és eredeti látvány vala. Miféle gyűlés lehetett ez? Talán hasonlatosságok után kutattak a természet külön országai közt? Ezt azonnal meglehetősen

valószínűnek hittem, mert arra már volt példa, hogy valaki a majom és ember közti különbségről értekezett, itt tehát talán a szamár és ember közti különbséget vitatták, mi igen érdekes lehetett, mert valamint ellene, úgy mellette is igen sok okkal állhatni elő, ha az ember valamennyire jártas a mai világban. Azonban talán csalatkozám, s egészen mással van a gyűlésnek baja, mert ugyan ki tudná meghatározni, hogy hányféle gyűlés tartatik most nálunk? De hiában, a magyar rendkívül sokat vitt már véghez a tények hasznos mezején, s testi, lelki és országos boldogságát annyira megalapította immár, hogy nincs többé semmi dolga, s annálfogva bizvást meddő gyűlésezésre fordíthatja minden idejét, ha csak örökké aludni nem akar. Különben pedig az ily gyűlésdi játékoknak még azon rendkívül hasznos eredménye is van, hogy a dohány ezentúl mindenesetre olcsóbb leend, mivel gyűlésekben nem szabad dohányozni, s így nem fogy el annyi dohány, mint ezelőtt, mi még az egészségre is jótékony hatást gyakorolhat. De minek fárasztjuk magunkat okoskodásokkal, hagyjuk a gyűlés tagjait szólani és mindjárt megtudjuk, hogy hányadán vagyunk.

Az elnök épen néhány pillanattal beléptem után végzé magasztaló beszédét a szamár jeles tulajdonságairól, melynek elmulasztását épen nem kell sajnálnunk, mert hiszen affélét már mindenki gyakran hallott és olvasott, ki nyilvános ügyeinket figyelemmel kiséri. Halljuk tehát más szónok nyilatkozását.

— Tekintetes elnök úr, tisztelt társaság! Az előttem szólott érdemdús elnök úr oly emberbaráti lelkesüléssel védé a szerencsétlen állatokat azon kínzások ellen, miket az emberektől szenvedni kénytelenek, hogy mindenek előtt a társaság köszönetét kivánom ezért jegyzőkönyvileg kinyilatkoztatni.

— Éljen! Helyes!

— Nem különben bámulatosnak nyilatkoztatom egyszersmind a tekintetes elnök úrnak azon mély politikai ügyességű tapintatát, mely szerint épen a legmegvetettebb állapotban szenvedő állatot állítá elő példaul előnkbe, s elnyomatásának igazságtalanságát fényesen bebizonyítá, mert ezután már annál inkább hihetjük, hogy a nemesb állatok elnyomatása még sokkal jogsértőbb.

— Tekintetes társaság, én ezen utóbbi nyilatkozat ellen óvást, ünnepélyes óvást teszek, mert emberbaráti czélainkat tisztán demokratai elvekre kivánom alapítani, s azért nem ismerek nemes vagy nemesb állatokat és ezen alapuló jogkülönbséget; mert akár nemes a szamár, akár nem, az a tisztelt társaságnak nem adhat irányt határozataira nézve.

— Éljen! Éljen!!

— Szavaim félre magyaráztattak, én épen nem szándékoztam aristokratai elveknek hódolni, s magam is meg vagyok győződve, hogy a szamár soha nem lehet nemes, valamint más barmot sem fogok soha nemesnek tartani, mert hiszen nem szólunk most emberekről; én csak azt akarám világosan kimutatni, hogy más állatok nagyobb tekintélylyel

birnak a világban, mint a szamár és így kínoztatásuk mindenesetre kebellázítóbb, mint a szamáré, annálfogva amazok védését bizonyosan még inkább helyeslendjük, ha már a szamarat is méltónak tartottuk hatályos ótalmunkra.

— A tisztelt szónok ismét előbbi hibájába méltóztatott visszaesni, mert, esedezem alázatosan, a tekintélyek idejét én részemről már lejártnak szeretem hinni; egyébiránt pedig nagy kérdés, hogy ugyan nem bir-é gyakran épen a szamár legnagyobb tekintélylyel.

— Oh! Oh! Halljuk!

— Ennek megvitatásába azonban nem kivánok ezúttal bocsátkozni, hanem csak hangosan mondom: valamint az emberek közt, úgy a szamár és egyéb állatok közt sem akarok különbséget és elválasztó falakat látni, mert mi mindnyájan egyenlők vagyunk, s az én jelszóm: éljen az egyenlőség!

— Éljen! Helyes! Éljen!

— Szót kérek.

— Halljuk!

— Minekutána az előttem nyilatkozott igen tisztelt urak így nyilatkoztak, azt bátorkodom hinni, hogy az én állhatatos alázatos véleményem szerint, miszerint mi mindnyájan tulajdonképen azért gyűltünk itt össze, miszerint alázatosan bátorkodom kérni, méltóztassanak megengedni, hogy mindent tekintetbe vegyünk; miszerint életbei léptetésüknél fogva oda törekedjünk, miszerint czélbai vételére működjünk annak, miszerint az állatok kínzásárai vetemülést, miszerint jogtalanságrai elfajulás-

sali visszaélések történnek, meggátlásárai buzgalmunkat, miszerint e nélkül dugábai döntéstőli veszélytől félhetünk, méltóztassanak figyelembei vételt határozni. Ez az én alázatos indítványom.

Ezen lelkes indítványhoz hasonló szónoklatokat mindenki hallhat, ki nem sajnálja a nyilvános gyűléseket meglátogatni és a másodrangú szónokokat is figyelemmel hallgatni.

Most egy idegen inas lépett be, s valamit súgott az egyik állatkegyelőnek, ki erre oly dühbe jött, hogy a hely méltóságáról egészen megfeledkezve, a szegény inast derekasan eldöngette. Ezután így nyiatkozott az elnök:

— Tekintetes társaság! Az eddigi érdekes viták minden oldalról tökéletesen fölvilágosíták teendőink sorozatát, s így már bizvást alakultaknak nyilatkoztathatjuk magunkat.

— Éljen! Helyes!

— Jelszónk: Művelt állatkegyelés!

— Éljen!

— Most válaszszunk elnököt.

— Önt, önt, önt!

— Köszönettel fogadom. Ezután jegyzőt

— Balgafi úr!

— Éljen!

— Köszönettel fogadom el.

— Éljen!

— Önök, uraim, pedig választmányi tagok lesznek, mindnyájan, kik itt vannak.

— Éljen!

Most a szamár is hallatá szavát, alkalmasint azért,

mivel azt hitte, hogy, mint szinte jelen levő, ő is választmányi taggá neveztetett.

— Arról, hogy tulajdonkép mit kell cselekednünk, majd máskor fogunk határozni.

— Éljen! Éljen!

A gyűlés eloszlott és én örömtől dagadozó kebellel gondolám: mily boldog ez a szép Magyarország, parasztjait már legjobb állapotba helyezé, a polgárságot illő jelentékenységre emelé, a népnevelést lehető legszebb virágzásba hozá, nyilvános intézeteit gyümölcsözőkké tevé, városait vaspályákkal szomszédokká varázsolá; szóval, mindent megtett, most tehát nincs már semmi egyéb teendője, mint hogy az állatokról is gondoskodjék! Itt azonban mégis kérnem kell a nyájas olvasót, hogy ne méltóztassék emlékezetébe visszaidézni a «Művelt emberkinzás» czímű előadásunkat, mely ehhez igen szívvidítólag illik!

XV.

Pesti típők.

A gyűlés eloszlása után azonnal szólék az orvossal, bizonyosat azonban most sem hallhaték. Eszter még mindig előbbi állapotában volt, ámbár fölelevenitésére már több hatályos eszköz kisértetett meg, s az orvos mind e mellett sem meré határozottan kimondani, hogy már csakugyan meghalt a szerencsétlen asszony, valamint azzal sem kecsegtetett, hogy életéhez reményt tarthatok, hanem csak

oly általános kifejezésekkel élt, miket kedvem szerint jobbra-balra magyarázhattam, hogy tudományát valamikép hiúnak ne mondhassam. Ismét vigasztalatlanul kelle tehát távoznom.

Midőn a kapun kiléptem, számos embert láték a ház előtt csoportozni, össze-vissza kiáltozva:

— Ő lopta el.

— Meg kell kötözni.

— Üssétek agyon.

— Tömlöczbe vele.

— Le kell a fülét vágni.

— Vagy orrát.

— Hogy órizkedni lehessen tőle.

— Mi történt? — kérdém, egy tisztes külsejű férfihoz fordulva.

— Lopott, — felele ez nagy indulatossággal, — a dobos valamit hirdetett, a nép összecsődült és ez a gazember pipát lopott egy úr zsebéből.

— Melyik?

— Az a kék frakkos.

Szemeimet a kimutatott kék frakk tulajdonosára vetém, s azonnal egyikét azon embereknek ismerém meg benne, kiket eddig senki nem tudott voltaképen megnevezni, s kiket annál fogva a tiszteletre méltó ripők czímmel fölruházhatóknak hiszek és pedig következő igen nyomós és fontos okoknál fogva.

Budapesten a naplopók hatalmas tábora három fő osztályra szakad, az elsőt képezik az úgynevezett arszlánok, vagyis arczátlan uracsok, kiknek egy részét finom gazembereknek is szokták némelyek

nevezni, kikről már többször kimerítőleg szólottam; a harmadik osztályba pedig a betyárok tartoznak, kik rongyokba burkoltan a hajóhíd elején, a vácziút kezdetén és farakhely körül tátják szájokat, hogy legalább levegővel jól lakhassanak, mi elég sovány eledel ugyan, de legalább kényelmesebben megszerezhető, mint az, melyhez csak szorgalmas munka által juthatni és ezekről is többször volt már szerencsém a nyájas olvasónak fogalmat nyújthatni. A középosztályról azonban még nem szólottam, pedig ez is nagy figyelmet érdemel, mert tagjai szinte magosra juthatnak, meddig a halálbüntetés megszüntetve nem leend. Ezeknek eddig, mint már mondám, nem volt külön nevök, s azért a ripők czímet bátran rájok ruházhatni. Természettörténetök röviden ebből áll.

A pesti ripők legtöbbnyire nem pesti születés, mert a pesti középosztályúak csak fölötte ritkán korcsosulnak egészen el, hanem vidékről származik ide iskolába, azon reménynyel, hogy ily nagy városban pénz nélkül is könnyen átfuthatni az iskolákat; reményében mindazáltal rendkívül csalatkozik, mert minél több valahol az ember, annál nehezebb rendesen a keresetmód. A leendő ripők tehát szörnyen csalatkozik vérmes reményeiben, s utolsó néhány garasával oly csapszékbe menekszik, hol legolcsóbban hiszi táplálékát meglelhetni. Ott rendesen több egészen kész ripőkkel ismerkedik meg, kik nagy falatokat esznek, hosszú kortyokkal isznak és ebéd után többnyire huszast váltatnak, míg ő öt zsebből is alig birja az

öt garast összekeresgélni. Ezektől ily beszédeket hall:

— Bolond, ki tanul.

— Mennyi már az orvos.

— Hát még az ügyvéd.

— A tudósak sem élhetnek.

— Legkisebb hivatalra is száz ember vár.

— Okos ember iskola nélkül is megélhet.

— Úgy sem veszi annak hasznát, mit iskolában tanul.

— Szemesnek a világ.

— Én a jég hátán is megélek.

— Még pedig jól.

— Legjobb iskola az élet.

— Gyermeknek való a tanulás.

A leendő ripóknek az ily beszédek rendkívül tetszenek, s a boldog falatozók sorsát irigyli és mihelyt ezt teszi, akkor már megragadta őt üstökénél az ördög, s kit az egyszer megragad, az ugyan nehezen szabadul meg többé!

Az ismeretség csakhamar bensőbbé válik, s a ripók az iskolát eleinte hanyagul járja, utóbb pedig végkép odahagyja. Első működése többnyire ebből áll.

Valamely utczasarkon két szolgáló találkozik egymással, az egyik kezében kosár van, a másikében nem annyira finom, mint piszkos zsebkendő; amaz tehát szolgálatban van, ez pedig szolgálatát nem rég elhagyta.

— Hová, Náni? — szól az első.

— Szolgálat után látok, — felel a másik.

— Hány forintra?

— Ötre is beállanék.

— Elment az esze?

— Dehogy ment.

— Hiszen mindnyájunk dolgát megrontja.

— Miért?

— Még kérdezheti? Öt forintra be nem állanék, ha engem szolgálna is az asszony.

— Elhiszem, de nagy bajom van.

— Micsoda?

— Asszonyom azt írta könyvembe, hogy a piaczpénzt mindig megdézsmáltam.

— Már ez csunyaság!

— Az bizony.

— Még csak szólni is ily potomság miatt!

— Úgy van, és már most nem kaphatok becsületes helyet.

— Dehogy nem — szólt most nyájasan a ripők — van-e egy huszaskája?

— Annyi csak van még.

— Úgy hát semmi baj! Én egy huszasért kivakarom a becstelenítő szavakat, és helyökre legjobb bizonyítványt írok.

— Igazán?

— Becsületemre!

Ez az első lépés, a tapasztalt ripők azután soha nem fogy ki az efféle keresetből. Utóbb apró csapszékekben a játékasztalok mellett vagy közelében ácsorog, s vagy maga is játszik, vagy a hamis játékosok mellett küzd, ha verekedés támad. Máskor a vendégfogadók és kávéházak falát támogatja, s

mindenre fülel, és a hajhászokat értesíti, ha valami koppasztásra alkalmas bangót födöz fel, és ezért illő jutalomban részesül. Alkalom adatva pipákat, s egyéb apróságokat zsebébe dug; szóval, mindent elkövet, mi őt kitűzött magas czéljához közelebb juttatja. Öltözete igen változékony, s egészen körülményeihez van alkalmazva, melyek néha nagyobb költséget is megbírnak, néha pedig arra kényszerítik őt, hogy csupán annyit költsön, mennyi élete föntartására mulhatlanul megkivántatik. Felső öltönye és nadrágja azonban mindig van, s csak a mellényt s inget tartja gyakran igen nélkülözhető fényűzési czikknek. Erénye csak egy van: adósságot soha nem csinál, mert hitelezőre még eddig egy ripók sem akadt!

XVI.

Utazás gőzhajón.

A pesti ripököt városházi szállásra vezeték, hol alkalmasint többször megfordult már, s én Dongai grófnő szállása felé menék, kivel szerettem volna már tisztába hozni ügyemet, főkép most, a hadastyán váratlan felfödözése után, s mivel egyszersmind reménylém, hogy nála talán halhatok valamit, mi által ismét nyomába jöhetnék Dalmernek, ki vagy teljes bátorságban vala most, engem, Eszterrel együtt, holtnak hivén, vagy talán csakugyan el is hagyá már Budapestet, ha megtudá, hogy véres tette nem sikerült, s koporsómból kiszabadultam. Oda érkezvén, hallám, hogy a grófnő nincs

honn, hanem szokása szerint, a császárfürdőben van; kitudám egyszersmind, hogy két nap mulva végkép elhagyandja Pestet. Úgy látszott tehát, hogy fenyegetésemmel nem sokat gondolt, mert különben nem feledte volna el igéretét oly hamar; vagy talán üres ráijesztésnek tartá rejtélyes megjelenésemet, mivel azóta nem mutatám magamat még nála. Nyugalmát iszonyúan el fogom oszlatni, gondolám, s azonnal a Duna partjára sieték, hogy még a császárfürdőben szólhassak vele, hol talán még épen Dalmerrel is sikerülhete találkoznom.

Buda gőzös épen a parton horgonyozott, s így tudhatám, hogy nem kell igen sokáig várakoznom, és mégis gyorsabban juthatok czélhoz, mintha tüstént kocsira ülnék, még pedig por és rázás nélkül, s mi szinte figyelmet érdemel, egyszersmind olcsóbban. És ki hinné, mégis találkoznak sokan, kik csupa ragaszkodásból a régihez, mind e mellett is inkább kocsiba záratják magokat, és útközben annyi port nyeldesnek, hogy a császárfürdői meleg víz azután egész valóságos pocsolyát készít gyomrukban. Legcsodálatosb azonban az, hogy nemcsak a régiség konok tisztelői követik el ezen nevetséges fonákságot, hanem még azon vagyonosak is, kik nem igen tisztelnek más valamit, vagy valakit, hanem csak tiszteltetést igényelnek, szinte kirázatják és beporoztatják magokat hintaikban, és megvetik a gőzhajó kényelmeit, holott különben mindennemű kényelemnek igen is nagy barátai; ez azonban alkalmasint csak onnan származik, mivel másokkal osztozni nem szeretnek, s így inkább nél-

különözik a kényelmet, hogysem azt másokkal megosztanák, kik véletlenül csak sátoros ünnepeken járhatnak egyszerű honi selyemben, míg ők mindennap bársonyon pihentethetik lábaikat. Mégis csak van költői igazság a világon, mely saját bohóságaik által bünteti meg a szánakozás mosolyára méltó bohókat; azonban hibáz, ki őket az ilyesmikért bántja, mert ugyan mit kaczaghatna majd a jó vérű ember, ha minden bogaraikból kijózanulnának?!

A csinos Buda födözete már hemzseg vidám arczú emberektől, s még a beteges szinűek is mosolyognak, mert az idő szép, a levegő éltető erejű, s a vidámság szemlélése jó kedvet ébreszt minden romlatlan kebelben. Valóban, a gőzhajótársaság rendkívüli érdemet vítt ki magának Buda gőzös építtetése által, már csak azért is, mivel a budapesti lakosság szaporodását tetemesül előmozdítja, miután e gőzhajón igen sok ismeretség kötteték már, melynek házasság lett vége, s ezt annál inkább magasztalhatni, mivel túlfinomult napjainkban anynyira haladt már ifjaink iszonyodása a házasságtól, ha azzal egyszersmind háziúrságot nem lehet kapcsolatba hozni, hogy valóban negyven lóerőre van szükség, ha őket ezen édes igába fogni óhajtjuk, mert minden ifjú, mihelyt szakálla annyira növekszik, hogy a bontó fésű megakad benne, azt hiszi, hogy nincs hölgy széles e világon, ki kimondhatlan és egyszersmind leírhatlan boldogságnak nem tarthatná, ő uraságával oltár elébe léphetni!

Buda harangját másodszor kongatják, s a kapitány oly mozdulatot tesz a parton, hol egy pár

barátjával enyeleg, mintha valóban ő is hajóra akarna már lépni; e mozdulatra mindenki ugyancsak siet, s azok, kik még csak a német szinház mellett jőnek, rendes futásnak erednek, mintha a haladás háromszínü zászlaját lobogtatnák előttök, s hátuk mögött lovassági gyakorlat tartatnék; pedig már rég ki is fútták magokat a hajón, és a kormányos még meg sem tölté pipáját, s a kapitány új kalandot kezd parton álló barátinak elbeszélni, mert meg kell vallanunk, hogy csakugyan bővében lehet a rendkívülibb kalandoknak az oly tapasztalt utazó, ki mindennap nyolczszor utazik Pestről Ó-Budára és vissza. Az ily tapasztalásdús férfi nem látja ugyan a híres tengeri kigyót, mely oly nagynak mondatik azon utazók által, kik még soha nem látták, hogy minden zápfogába kilencz oláh falut lehetne templomostól épiteni; de bezzeg lát elég karcsu tarka kigyócskát, miknek fulánkja szinte hegyes és gyakran ugyancsak mérges is; nem lát pusztító tengeri vihart, de bezzeg lát viharrongálta szépségeket, miken már hatvan éves aggastyán szive sem szenvedhet hajótörést; tengeri szüzeket sem lát, de vajmi sok szép budapesti bimbót lát, miket a pogány istenek magok is örömest keblökre tűznének; nem hallja a szürke viharmadár rémes ordítását, de bezzeg hallja számos arszlánnak borzasztó daljátéki rűköléseit, melyek minden becsületes fülü ember ereiben szinte megfagylalják a vért; tengeri kalózokkal sem kell megküzdenie, de az utasok ugyancsak vigyázzanak zsebeikre, mert a szárazföldi martalóczok is elég veszélyesek, fő-

kép a selyem zsebkendőkre nézve. Végre harmadszor kongatják a kis harangot, a kapitány födözetre lép, a kormányos csihol, az erőművész leszalad a hajó gyomrába, mely ezen eleven eledeltől azonnal émelyegni kezd, és ugyancsak okádja a füstöt, s kedvetlenül morog. Ezen mozgás egy kis fiút szörnyen elrémít, és sírásra fakaszt, mi az apát nem csekély zavarba hozza, mert minden szem azonnal rátapad. Valamennyi ülőhely el van foglalva, s még mindig rohannak az emberek; hah, az utolsó már alig bír beugrani, s legalább is huszan vakarják fejöket, kik szaladásuk daczára is elkéstek, ámbár alig bírnak lélekzeni. Hja, úgy van az, a ki annak idejében kezd mozogni, az becsületesen czélhoz ér, ki pedig eleinte az időt elharácsolja, az azután utóbb minden erőlködése daczára is elmarad. Nem kell esztelenül rohanni, hanem mindig haladni, és soha nem vesztegleni.

A kapitány kezébe veszi a réz szócsőt, s lekiáltja az angol parancsszót, és a kerekek megindítják a hajót. Talán angol a kapitány? Nem, ő olasz, és az öt parancsszón kívül semmi más angol tudomány nem lakik belsejében. Tehát az erőművész angol? Nem, az bajor, s ha németül nem tudna, úgy néma szerepet kellene játszania. Vagy a kormányos angol? Oh, nem, a kormányos becsületes komáromi magyar ember, és azt sem tudja, melyik fán termett az »anglius« nemzet Tehát mire való ezen angol parancsosztás? Oh, ez igen szükséges, mert a magyar nagyon szeret abban bízni, mit nem ért, s bizonyosan rendkívül rettegne

a gőzüstök elpattanásától, ha a parancsszókat magyarul hangoztatná a kapitány!

A hajó gyorsan halad, s először is az szolgál érdekes vitatási tárgyul, hogy ugyan megtartotta-e a kapitány pontosan az indulási órát, mert ez folyamatba hozza a beszédet, és egyszersmind alkalmat szolgáltat a szép zsebórák megmutatására, miknek látása tudatja a hölgyekkel, hogy hányat ütött az óra, mert minél laposabb az óra, annál kevésbé lehet attól tartani, hogy az erszény is lapos. Ezen műtétel mindennap és minden induláskor megújul, s a kapitányt mindannyiszor ugyancsak lerakják háta mögött, mert minden ember azt szeretné, hogy épen csak saját órája szerint induljon a gőzös; lehetséges-e ennek kivitele, vagy nem, arra senki nem gondol, mert napjainkban nálunk minden ember egyszersmind politikus, és eszméinek kivihetősége felől nem igen szokott gondolkozni. Ezután elménczkedések kerülnek szőnyegre, mert nálunk minden ember arra törekszik, hogy mást megnevettessen, mi, csekély nézetem szerint, azt tanusítja, mikép minden ember átlátja, hogy szomorúságra igen sok okunk van. Halljunk egy párt, ha úgy tetszik.

— Szeretném tudni, hogy ezen gőzös Buda várostól, vagy Buda vezértől vette-e nevét?

— Mindenesetre Buda vezértől.

— Miért?

— Azért, mert Buda város nem oly gyors haladású.

— Mért költi pénzét sok gazdag úr rendesen külföldön?

— Mert hazájában pirulna annyi bohóságot elkövetni.

— Ugyan mért ment azon finom öltözetű úr a második helyre?

— Mert észrevette, hogy felesége az első helyen van, s nem szeretne vele találkozni.

— De ugyan miért nem?

— Mert vannak férjek, kik Ó-Budán igen jól tudnak mulatni, ha — egyedül vannak.

— Gazsi, azon eleven kis lyánynyal meg kell ismerkednünk.

— Hallgass, nem látod, hogy éhes ujdonságíró kullog körülöttünk.

— Hát aztán?

— Majd megró ujságában.

— Fogadom, hogy ki is porolnám frakkját, ha azt tenni merészlené!

— Ugyan mért oly sáros mindig Budának rácz-városi és halászvárosi része a híd közelében?

— Mert a polgárság folyamodott a tanácshoz, hogy a város ezen részeit soha ne tisztíttassa.

— És mért kivánják ezt?

— Ennek igen egyszerű oka van. A budaiak Pesten szeretnek mulatni és vásárolni s így minden pénz Pestre vándorol; az iparűző polgárság tehát óhajtja, hogy minél nagyobb sár legyen mindig a híd közelében, s e miatt a Pestre menni kivánók közül legalább is minden tizedik ember honn maradni kényszerüljön. Ugyan ez okból a

budai polgárok az állandó híd elkészültét sem igen óhajtják.

A harang cseng, s a gőzös a budai bombatér előtt megállapodik.

— Ugyan mért van ott oly sok bomba és vasgolyó fölhalmozva?

— Azért, hogy a tér meg ne hazudtolja régi nevét, s Budán méltóképen tisztelik a régiségeket.

E megjegyzésre néhány hajadon mintegy akaratlanul fejét csóválja, mintha azt akarnák mondani, hogy nem minden régiségen kapnak Budán, különben ők nem unatkoznának mindenektől elhagyottan a zöld lóczán.

Most néhány úr és hölgy a hajót elhagyja, s helyettök legalább harmincz új vendég jelenik meg a födözeten, kik fölött a régibbek szemlét tartanak, midőn soraik közt végig haladnak. Egy vizivárosi úr, ki a bombatéren szállott hajóra, szomszédával találkozik, ki Pesten lépett be, s megszólítja őt:

— Barátom uram, Pestről méltóztatik jőni?

— Igen.

— Dolgának méltóztatott Pesten lenni?

— Nem, hanem midőn a császárfürdőbe akarok menni, előbb mindig Pestre szoktam átgyalogolni, és azután ott szállok hajóra.

— És miért méltóztatik ezt tenni?

— Mert ha már innen is úgy egy tizest kell fizetnem, mint Pestről, úgy inkább Pestről indulok, legalább azután jobban kiveszem pénzem hasznát a gazdag gőzhajótársaságtól.

Ez annál furcsább, mivel a kérdéses férfi oly távol lakik a vizivárosban, hogy könnyebben kigyalogolhatna a császárfürdőbe, mint a gőzös pesti állomására. De hiában, ilyen a magyar gazdálkodás, valamint kicsinyben, úgy nagyban is. Egyébiránt a budai férfiakat azonnal megismerhetni, ha Pesten szállnak is hajóra, mert csizmáikon vagy sárga sarat, vagy sárga port láthatni.

A hajó ismét elindul, s ha a budai parti házakon végig tekintünk, történeteink tudása nélkül is azonnal sejtjük, hogy itt törökök laktak hajdan, s csaknem azt kénytelen az ember hinni, hogy csak néhány év előtt költöztek el innen, mert házak és utczák oly igénytelen pongyolában hevernek egymáson és egymás közt, mintha lakosaik a mekkai szent vándorlásban oly sok időt töltenének, hogy egyáltalában nem juthatnak időhöz, a tisztaság némi fölületes föltartására.

Néhány úr kávét iszik, mely kissé kőszénszagú ugyan, de azért mégis fekete kávé, s így legalább az illedék mindenesetre meg van mentve. Mások azzal töltik az időt, hogy a hajószobába mennek, s onnan ismét feljönek, mi nem rendkívül mulatságos ugyan, de mégis fogyasztani segíti az időt, és ezt már magában is sokan nagy nyereségnek tartják, kik az életben még ujonczok, s épen oly zavarban vannak az idővel, mint kezeik használatával az ujoncz szinészek. Egy pár vastag asszonyság izzad, s igen szeretné homlokát és arczát megtörleni, ha attól nem kellene tartaniok, hogy színöket ezen jótékony műtétel által fölháborítják,

mely épen oly állhatlan, mint a mesterkélt politikai föllelkesülés, mely szinte minden hevülés után megváltoztatja szinét. Az apró gyermekek neki bátorodnak, egymással ismeretséget kötnek, és az ülők tyúkszemeinek nem csekély botrányára futásban gyakorolják magokat a keskeny pályatéren. Az urak szivaroznak, s a Duna vizét ivók iránt dicséretes kiméletből a hajó födözetére köpködnek; a fiatal hölgyek pedig vidáman mosolyognak, nem azért ugyan, mintha példátlanul jól mulatnák magokat, hanem csupán annak kimutatására, hogy igen tudnának örvendeni, ha a lovagias szellemű férfiak kissé nagyobb figyelemre méltatnák őket. Most egy kis csónak suhan el gyorsan a gőzös mellett, a benne ülő két férfi ugyancsak működik az evezővel, hogy a fölháborodott hullámok által valamikép föl ne fordíttassanak, s az ujdonságíró már kivonja tárczáját, hogy a szörnyű szerencsétlenséget hevenyében följegyezhesse; azonban a kis csolnak szerencsésen kiszabadul, s az ujdonságíró zsákmány nélkül marad, ha csak arról nem fog majd szükségből írni, hogy ez alkalommal nagy szerencsétlenség történhetett volna. Ah, de mégis akad prédája, a vizimalmokon néhány molnárlegény káromkodik egymásra, s ez igen jó tárgy a népnevelés elhanyagoltatása ellen fölszólalásra. Már ez maga is megéri a tíz krajczárnyi gőzhajói díjt.

Ismét csöngetnek, s az egész társaság zajosan fölkel és a kijárás felé tolong, ámbár a hajó még nem állapodott meg. Az abroncsos szoknyák összenyomatnak, a tolongásban néhány selyem zseb-

kendő csöndes búcsúvételre kényszeríttetik törvényes tulajdonosától, s egy pár gyermek az ének azon kellemetlen modorában hallatja magát, melyet köznapi nyelven sírásnak szokás nevezni. A fürdőből számos ember tolong ki az érkezők elfogadására, s számtalan szemcső keresgél a hajó födözetén ismerős, vagy legalább szép arczokat. Néhány ó-budai lakos, kiket már rákokká főzött a meleg víz, sietve fejezik be öltözésöket a parton, hogy valamikép el ne maradjanak a hajóról, melynek födözete csakhamar kiürül, mert reggeli tíz órakor csak igen kevés ember megy Ó-Budára. Az új vendégek helyet foglalnak a gőzösön, a kis harang ismét megcsöndül, a kerekek mozognak, és Buda tovább folytatja útját.

XVII.

Fürdői kaland.

Azok, kik fürdeni kivántak, medréből kiszabadult folyam gyanánt rohantak a csinos épületbe, hogy az üres kádakat s medenczéket azonnal elfoglalhassák, a többi jövevények pedig csak kényelmesen sétáltak be. Ez utóbbiak közé tartoztam én is, mert már a hajóról partra tekintvén, meggyőződém, hogy Dongai grófné nem jött ki, s így alkalmasint még fürdik; rendkívüli sietésre tehát nem lehete okom, minél fogva mindenesetre körül tekinthettem kissé a parton. A koldulás, mint tudjuk, szigorúan tiltva van Budapesten, jól fogja tehát

mindenki elintézni dolgát, ha néhány réz garast visz magával a császárfürdőbe, mert meg lehet győződve, hogy mindjárt partra léptekor legalább hat piszkos kéz nyúlik orra elébe, s ugyanannyi nyelv magyarázza meg egyszersmind e mozdulat jelentését és ugyan ki ne adna örömest az ily szegény koldusoknak néhány fillért, hiszen nekik is vajmi jól esik, ha megfüröszthetik — torkukat, mert nem kell feledni, hogy vannak naponként órák, midőn a valódi beteg szegények, az irgalmas barátok utalványa mellett, ingyen részesülhetnek e gyógyvíz jótékonyságában; az ily egészséges kéregetők azonban nem szeretik a vizet, s este felé többnyire nagyon utoléri őket a gyöngeség. Egyébiránt nemcsak ezek hazudnak, hanem maga az épület homlokzata is roppant hazugsággal üdvözli az érkezőket, mert rajta e szók tündöklenek a két ölnyi magos erkély fölött: «Császárfürdői kéjhely». Lássuk csak, miből áll tulajdonképen e kéj? Bármely részéből fúj a világnak a szél, úgy átjárja ott az embert, hogy csúzzal kell távoznia, mi hat héti hivatalos fürdést von maga után; a hajóvontatók oly port küldenek föl, hogy a tüdő szinte kaczag örömében, mit máskép köhögésnek is nevezhetni; néhány meztelen fiú majd a vízbe ugrik, majd a porba heveredik s e kedélyes játékukkal a paradicsomi örömekre emlékeztetnek; ha sem szél, sem por nem alkalmatlankodnék is, akkor a megnevezhetlen szomszéd csatornák felröppenő kipárolgása arra emlékezteti a kéjelgő halandót, hogy csakugyan igazuk van az olaszok-

nak, midőn a németeket, örökös náthájok miatt, irigyletre tartják méltóknak. Ezek szerint alkalmasint csak valamely titkos kéj lappanghat ott, melynek kulcsát még eddig nem találhattam meg, s ebben mindnyájan kénytelenek leszünk ezúttal megnyugodni. Innen kimondhatatlanul szurtos és rongyos udvaron át a kertbe juthatnj, s ezen udvar azért hagyaték ily kétségbeesett állapotban, hogy a kert példás szerénysége, ily ellentét mellett, ne tűnhessék rendkívül szembe, s legalább valamenynyire kielégítse a zöldsovár vándor szemeit. Balra ezen piperézetlen udvartól, keskeny folyosón, a díszes épület csinos belsejébe jutunk, melynek tág oszlopfolyosója valóban meglepő hatású, épen olyan, mintha például utczai szemét közt rögtön gyémánt gyűrűt találna az ember. E folyosón és kivüle az udvaron tarka vegyületben kering a tömérdek ember, mintha malomban erőművet hajtanának kénytelenített toporgásukkal. A fényűzés nagyszerű, mindenütt csak gyémánt, arany, selyem és bársony csillog és suhog, s annyi szép szem villog, hogy ugyancsak ember legyen talpán, ki e helyet tízszer meglátogatja, s mégis megőrzeni képes szabadságát, vagy legalább erszényét. Zsidólyány, bolgár és oláh papok, török és szerb miniszterek, bojárok, köszvényes bécsiek, budapesti arszlánok, nagyurak, kártyahősök, örömvadászok, divatmajmok, sánták, tánczosak, szinészek, sárga tudósak piros fűzfakisasszonyok, katonák oly közönyösen sétálgatnak egymás közt, mintha mindnyájan egy kalap alá tartoznának, s hogy itt sok érdekes és édes kaland

megy véghez, az épen nem titok, de igenis nagy titok az, hogy mért nem követik nálunk is a bécsi példát, hol két nembelieknek nem szabad ugyanazon fürdőszobába menniök, mi csak a tisztaság, s e szerint egészség rovására történhetik. Az udvar közepén zenészek működnek, kik mindennap rendesen ugyanazon darabokkal állnak elő, de azért pontosan minden óranegyedben megkerülik tányérukkal az udvart, s a szemérmes embert hatszor is megsarczolják, ha nem bír elég ügyességgel előlök kitérni. Itt még mellesleg meg kell említenem, miképp egykor bizonyos úr boszúságból egy krajczárt vetvén a tányérba, a kéregető rendkívüli lélekéberséggel kérdé:

— Mennyit méltóztatik parancsolni, hogy visszaadjak belőle?

A körülállók kaczagtak, a boszús úr pedig meglehetősen elszégyelte magát.

Már háromszor kerülém meg az udvart, s épen vissza akarék térni Pestre, gondolván, hogy hiában fáradtam ide, midőn egy kőfürdő ajtaja megnyilt, s Dongai grófnő, egy barátnéja s komornája kiséretében, belőle kilépett.

Szemeink azonnal találkoztak egymással, s a grófnő láthatólag megzavarodott.

— Menjünk a kertbe, — szóla barátnéjához, s elfordult.

Hiában iparkodol tőlem menekülni! gondolám, és távolról követém lépteit.

Ő egyszer sem pillanta vissza, ámbár alkalmasint mégis sejté, hogy nyomában vagyok, mert majd

gyorsabban, majd ismét lassabban ment, mintha nem tudna határozathoz jutni, hogy mikép kelljen magát tulajdonkép ellenemben viselnie.

A kert távolabb részében, hol kivülünk akkor épen senkit nem láték, elébök kerülék, s rövid üdvözlet után mintegy meglepetve szólék:

— Nagysád, még az év e hanyatló szakában is használni méltóztatik a fürdőt?

— Az idő igen szép — felele ő röviden, s mintegy visszautasítólag.

— Különben is útra készül barátném — szóla enyelegve a másik hölgy, — s csak azért fürdött, mivel nem akarja magával vinni a budapesti port.

— Tehát utazni méltóztatik?

— Igen.

— Azt hivém, hogy elhalasztá nagysád ezen szándékát?

— Igen, de kedves barátném szerfölött szeszélyes, és ismét mást határozott.

— Szabad reménylenem, hogy nagysád ismét visszatérend korábbi határozatához?

— Uram —

— Ej, igérd meg, édesem!

— Hallgassa meg kérésinket nagysád.

— Szándékom változhatlan.

— Oh, te makacs!

— Viszonyaim távozást parancsolnak.

— Oh, én mégis reménylem, hogy kérésimnek sikerülend e parancsot elnémítani.

— Semmiesetre.

— Talán mégis.

— Inkább nekem engedj, barátném, mert különben fél:ékeny leszek.

— Ismétlem, nem lehet.

— Én mégis reménylem.

— Sajnálom.

— Nagysád —

— Netti, állítasd elő a kocsit.

— Már haza méltóztatik?

— Igen.

— Lehet szerencsém nagyságodat déli tizenkét órakor meglátogathatni?

— Sajnálom, hogy tagadólag kell válaszolnom.

— De kérem —

— Úti készületeim minden pillanatomat igénylik, s azért senkit nem fogadhatok el.

— Ugyan ne légy oly szigorú.

— Kérem nagysádat!

— Nem lehet.

— Pedig igen fontos ujságot kell nagysáddal közlenem.

— Ah, csak halljuk hát.

— Csupán négyszem közt szólhatok.

— Utoljára mondom, uram, hogy nincs időm. Menjünk, édesem.

Ekkor könnyeden bólintott fejével s mindketten gyorsan az ajtó felé távoztak; én azonban nyomban követém őket s e szókat suttogám, a grófnőhöz hajolva:

— Nagysád pontban tizenkét órakor egyedül fog rám várakozni, különben az illető hatóság előtt

mondom el ujságomat, mely egyenesen — Terracinából származik!

A grófnő felsikolta.

— Az istenért, barátném!

— Úgy tetszett, mintha békára hágtam volna, de csalatkoztam.

— Még egyszer bátorkodom nagysádat kérni.

— Ám legyen — honn leszek!

A két hölgy távozott s a grófnőhöz e kérdést intézé barátnéja:

— Kicsoda ezen tolakodó szemtelen ember?

A feleletet már nem hallhatám, mely azonban nem is igen érdekelhete többé, miután czélomat elértem s meg valék győződve, hogy a szép grófné bizonyosan szigoruan meg fogja szavát tartani, mert tudhatá, hogy böcsülete, élete kezei közt van s midőn ily érték forog koczkán, akkor nem szokott az ember tréfálni.

A fönebb említett szurtos kis udvaron keresztül akarék a partra sietni, hogy a gőzhajó megérkeztét el ne mulasszam s rögtön visszatérhessek Pestre. Már közel valék a kapuhoz, midőn e szókat hallám hátam mögött dünnyögni:

— Milliom teringettét, ez ám az ördöggel bélelt furfangos ficzkó!

Hátra tekintvén, falábu koldust pillanték meg, ki legnagyobb alázatossággal s fájdalmas orrhangon szóla, öblös markát felém nyujtva:

— Könyörüljön rajtam szegény nyomorulton, drága nagyságos uram.

Mi vala ez? Kettőnkön kívül más senki nem volt

az udvaron s ezen hang mégis egészen különbözött azon hangtól, melyet fönebb hallék s mely előttem ismeretesnek tetszett. Csodálkozva tekintél körül s most fölkaczagott a koldus, falábát rongyos csizmájához üté és előbbi nyers hangján szóla:

— Ördög a sátán, milliom teringettét, ugyancsak szép bőrbe búttál, czimbora!

Ah, emlékezetem nem csalt, ezen hangot már hallám, utóbbi szavai után tisztán emlékezém, hogy ez azon zsivány, ki által a «Tarka macska» korcsmában leányrablásra fogadtattam föl. Egyetértés mosolyával közelíték tehát hozzá s nevetve szólék:

— Hja czimbora, szemesnek a világ!

— Szó a szó, czimbora, de látom, hogy az ördög csak azért furfangosabb náladnál, mert már vénebb. Minő begyesen tudsz járni, mintha dajka tején nőtél volna föl.

— Kiki úgy járja, a mint tudja; de hát te mikép jutottál ide, szurtos fütykös?

— Csak gyalog, mint a szegény ember talyigája; sokat lát itt az ember, aztán egy kis czélunk is van egy itteni vendégre, azért hát körül akartam kissé tekinteni, hogy ne csak amúgy bolondjában fogjunk a munkához.

— Nem lesz rám szükséged?

— Majd elválik! De tudod-e, te fehér keztyüs ripők, hogy ugyancsak jókor találkoztál velem.

— Ugyan miért?

— Mert új parancsot kaptunk.

— Hogyan?

— Még ma este tizenegy órakor kell a leányt elczipelnünk.

— Ne beszélj.

— Úgy van, vagy talán nincs már kedved a dologhoz, mivel most, a mint látom, nyakig pehelyben ülsz?

— Dehogy nincs, bizonyosan ott leszek a kitűzött helyen.

— Fogaidat otthon ne feledd.

— Bízd csak rám, úgy jövök én, hogy legalább is négyszer lőhessek.

— De mondd csak, mikép jutottál czifra bőrödhöz, kit nyúztál meg?

— Emberek közelítnek, majd elmondom ma este s tudom, jót fogsz nevetni.

— Igazán?

— Majd meglátod.

— Elvárlak hát.

— Ott leszek.

Ezzel elhagyám a báránybőrbe bútt farkast s a partra léptem, csodálkozva s egyszersmind örvendve ezen váratlan kaland fölött, mely biztosítá, hogy a hölgyrablást csakugyan megakadályozhatom, mely, ha sejtésim nem csalnak, alkalmasint szoros kapcsolatban leend eddigí kalandimmal, sőt talán azok végképi befejezését is siettethetni fogja. A gőzhajó épen akkor tért vissza Ó-Budáról s így azonnal minden késedelem nélkül visszaindulhattam Pestre.

XVIII.

Hazamentők.

Mihelyt Pesten szárazra léptem, azonnal fölfelé sieték a parton, mert nem volt szándékom egyedül tenni látogatásomat Dongai grófnőnél. Épen a pompás Dunafürdő előtt haladék el, azon nagyszerű téren, hol nemzeti szinházunknak kellene diszelgnie, ha bizonyos nagy embereink jobbnak nem látták volna, azt sárba temetni, a baromvásár közelében, mely helyhez isten tudja miféle okból vagy rokonszenvből vonzódtak, ha csak valami nagyszerű s politikai fontosságú titok nem vezérlé őket e csodás lépésre, melynek megfejtése csekély fogalmunkat túlhaladja. Megállapodám pillanatra, de oly szépnek lelém azon tért, hogy akaratlanul is keserű érzelem emelkedék keblemben azok ellen, kik készek inkább fanyar vaczkorba harapni, mint fél óráig az izletes ebéd elkészültére várakozni. Távozni akarék tehát, de ekkor igen sajátszerű csoportozatra estek véletlenül szemeim, mely lebilincselé figyelmemet, annyival is inkább, mivel következő indulatos kifakadásokat hallék a csoportból kihangzani :

— Az ország veszélyben van.

— Oda leszünk.

— A muszka készül.

— Apám, ehetném.

— A magyar nyelv terjed.

— A paraszt urrá lesz.

Hazamenlők.

Nagy : Magyar titkok III. 159. lap.

— A polgárság tönkre jut.
— Minden zsidó egyenlő jogú leend velünk.
— Szerbia is fölzendült.
— Apám, menjünk haza.
— Fogd be szádat!
— Ily törvények!
— Ki hitte volna ezt?
— Száz egyesület.
— Száz társulat.
— Kétszáz egylet.
— Valamit mindenesetre tenni kell.
— Apám, menjünk már.
— De mit?
— Meg kell a hazát menteni.
— Úgy van.
— Csak én parancsolhatnék! Fogadom, hogy minden máskép menne.
— Elhiszem.
— Tanácskoznunk kell.
— Hiszen már életünk sincs bátorságban, minden ifjoncz azt követeli, hogy magyarok legyünk, most, vénségünkre!
— Hallatlan zsarnokság!
— Még utoljára azt is ujságba teszik, ha töltött káposzta helyet spinátot eszünk.
— Borzasztó!
— Ha nem tetszik a magyaroknak, hogy olyanok vagyunk, a minők vagyunk, tehát mért nem vándorolnak ki?
— Úgy van!
— Menjenek vissza oda, honnan jöttek.

— Egy szó mint száz, ez már nem maradhat így, mindenesetre meg kell a hazát mentenünk, bár mibe kerül is a nagy munka.

— Apám, fáj a gyomrom.

— Hallgass!

Úr isten, mi történt, vagy kik ezen derék emberek, hogy úgy örülnek a közös haza haladásának, mintha házuk égne s már két év óta nem fizették volna meg a biztosítási díjt? Tekintsünk végig e félelmes csoportozaton, mely ily hő buzgalommal akarja kedves hazánkat megmenteni, hogy közelebbről ismerkedhessünk meg ezen óriási buzgalmú daliákkal. Heten vannak s már maga e szám is rendkívül jelentékeny, melynek némelyek nagy szerencsét, mások ellenben tömérdek szerencsétlenséget tulajdonítnak. Egyébiránt e szám mindenesetre már azért is különösen nevezetes, mivel Róma is hét dombon épült, Egyptus pedig hét országos csapást volt kiállani kénytelen; mi által azonban nem akarom azt kimondani, hogy ezen hét hazamentő is «csak» hét csapást érdemel. Középen vastag úri ember áll, ki alkalmasint elnöki szerepet játszik köztük, mert testének terjedelme leginkább látszik őt erre följogosítni s a kezében látható burnótszelencze is eléggé bizonyítja, mikép készületei legtökéletesbek. Fölszítt ajkainak kifejezése arra mutat, hogy gondolatait ezúttal nem tudja ugyan kifejezni, de hallgatása azért mégis oly kifejezésdús, hogy környezői bizonyosan jobban értik e némaságát, mintha legnagyobb ékesszólással mennydörgené füleikbe nagyszerű tanait. Mesterségére

nézve przmisli vagy bunzlai serfőző, ki tiz év alatt minden iparkodása daczára is csak két külvárosi házikót birt magának Pesten szerezni. Balról agárorrú, tüskés bajuszú férfi támaszkodik hozzá, ki leghevesebben szónokol, mert meg nem bocsáthatja a szegény magyaroknak, hogy rendkívüli fényüzések daczára sem akarják kizárólag az ő fényes csizmakenőcsét használni, melyet hazájában nem adhatott el, miután ott még sokkal nagyobb a csizmátlanok száma, mint nálunk, ámbár azért legtávolabbról sem hasonlíthatni őket a franczia nadrágtalanokhoz, kik a magok idejében annyira elhiresültek, hogy sok kis magyar saját erszényéből iparkodott maroknyi alattvalóit megnadrágosítani, csakhogy maga a megnadrágoltatást valamikép elkerülhesse. Ez igen veszélyes ember, mert a legnagyobb politikai erényt is befeketítheti kenőcsével. Közvetlenül mellette, botjára támaszkodva, czipős sovány úr áll, pápaszemmel orrán és igen szeszélyes alaku kalappal fején. Inggallérа, nyakkendőjének vége és orra egyenlő hegyességüek, torkát azonban annyira tompává reszelte már a budai vörös bor, hogy a német szinházi karszemélyzet közt már csak száját mozgatja, mi némely könnyenhivőknél azon édes csalódást idézi elő, hogy ő még most is valóban énekel. Ezt leginkább rendkívüli műveltsége teheti veszélyessé, mert Majna melletti távol hazájában, mint székesegyházi harangozó, igen magas körökben forgott s egyetlen jeladása is képes volt a nagy város nem csekély részét mozgásba hozni. Most természetesen senki nem hallja szavát

s ez az, mi őt oly félelmesen borsolta föl a magyarok ellen, kiknek bora maga is képes vala őt semmivé tenni. E kettőnek háta mögött jó husban levő apa áll, jobbjával egy kis katonaruhás ordítozó pirókot tartóztatva, kiről a bába azt mondá, hogy tökéletesen hozzá hasonlít s annálfogva fiává született. Ez olasz hegedűcsináló s meglehetős vagyonkához juta letelepülése után, most azonban igen megcsökkent keresete, mert a magyar úgy kezdi a tánczát járni, a mint maga fujja s az idegen hangszereket föl sem veszi. Ezen méltatlanság természetesen kimondhatlanul fölingerlé őt, főkép miután az sem nagyobbítá keresetét, hogy nevének kis örökösét hitvese, ég tudja mily fonák rokonszenvből, magyar bőrbe bútatta. Ez már annyira megszokta a húrokat magosra feszíteni, hogy merényes szellemétől valóban félhetni. A tulsó oldalon pipás ember feje látszik, kinek szájsarkai oly mogorván függnek le, mintha hervadozó gyászfűznek ágaiból készültek volna. Ez moszka bagáriával üzérkedett, de legújabb időben visszavonulni kényszerült munkássága köréből, miután valahára meggyőződtünk arról, hogy nálunk is elég ökör van s annálfogva, valamint saját bőrünket nem adjuk másnak, úgy viszont mások bőrét sem kívánjuk használni. E változás nem tetszik neki s azért nagyon szeretne bennünket Szibériába szállíttatni nyusztfogásra, habár talán idővel neki is utánunk kellene jőnie; mert hiszen ha ő tudta volna, hogy Magyarországban még magyarok is laknak, úgy nem költözött volna ki Lapponia és Finnland határáról, hol valaki azon henye mesét

hitette el vele, hogy Magyarországban tulajdonkép lappok és finnek laknak, kik ugyanazon nyelvet beszélik. Mennyire csalatkozott a jámbor! Valóban szinte sajnálni lehetne őt, ha kaczagni nem kellene inkább botor könnyenhivőségét, mely szerint ily körmönfont hazugságot engedett orrára bigyesztetni. Ennek elkeserültsége nem annyira veszélyes, mint nevetséges és azért magosra nem igen fog jutni, hanem legfölebb csak oly intézetben kaphat helyet, melyben az emberek rendesen másnak képzelik magokat, mint a mik. Szomszéda kopasz és igen szomorú, még pedig méltán, mert ő berlini parókásmester és nálunk már csaknem egészen tönkre jutott. De ugyan mikép jöhete hozzánk szerencsétlen mesterségével, miután jól tudhatá, hogy a magyarok igen szeretnek egymás közt hajba kapni, miből mások elég hasznot huznak ugyan, de a parókásmester csakugyan nem boldogulhat, mert azok, kik hajba szeretnek egymás közt kapni, bizonyosan nem igen fognak parókát viselni, mely ellenségök markában maradna, mi által igen nevetségesekké fognák magokat tenni. Ez már aggasztó hatalmú ember, mert nemcsak derekasan megfésülhet bennünket, ha hozzánk fér, hanem üstökünkbe is markolhat, sőt még hajunkat is elnyirhatja; a magyar pedig mindig eskütt ellensége volt minden körülnyirbáltatásnak, mit mindenkor veszélyes elgyöngülés szokott követni. Mellette hosszú kabátú ember görnyedez, koppantóalakú orral, kásás hurka metszetű szájjal és tátongó bajor sipkával. Ez hallá, hogy Magyarországban igen kevés a pénz

s azért ide siete néhány ezrével, hogy százszoros uzsora által mielőbb ugyancsak fölpénzelhesse magát. Reményében nem is igen csalatkozott, de magáról itélvén, az ügyvédek böcsületességében nem akart bizni, maga pedig nem tudott magyarul s így mindig azon kinos tépelődés közt él, hogy pöreiben és szerződéseiben megcsalatik. Sőt legújabb intézkedések következtében még attól is kell tartania, hogy a magyar majd böcsületes úton is pénzhez fog juthatni, mi neki bizonyosan végromlást eszközlend. Ez veszélyes lehetne, mivel sok pénze van, de fukar kezében csak olyan a pénz, mint fabábéban a töltetlen fegyver. Ime, ezek azon emberek, kik a fönebb leírt vészjóslatú nyilatkozatokat hallatták s árva fejöket a haza megmentésében törték.

De hát azon arszlánias külsejű úr ugyan kicsoda, ki egy korlátkő előtt áll, jobb kezét zsebében tartva és hirlapot olvasva?

Le a kalappal, uraim és hölgyeim, ez igen nevezetes és fontos tekintélyű ember, ámbár semházája, sem neve, sem czíme nincs. Ő az ekétől s minden más böcsületes munkától mindig irtózott és őrlésre adta magát, de nem malomban, hanem itt is ott is nemzetek és egyének böcsülete romboló őrlésére. Magyarul: ő meglehetősen megtanult írni, olvasni és neki állott a tudományoknak, mint tónak az ökör, mely tücsköt bogarat gyomrába temet ilyenkor, a nélkül, hogy e mellett valamit gondolna. Az ily firkász nem tud tanitani, nem tud mulattatni, mert mind ezekhez tiszta forrásra van szükség, ő pedig csak pocsolyából szokott meríteni, melynek béka-

nyálas, büzhödt tartalmával minden tiszta embert leönt, mi nemcsak magának, hanem rendesen a tisztátlanoknak is örömet szerez, kik szeretik, ha mások attól fosztatnak meg, minek ők magok nincsenek birtokában. Az ily irodalmi bicskáskodás azután természetesen szűkké teszi nekik azon helyet, hol születtek és ők kivándorolnak. Hova? Darab idő óta leginkább hozzánk, kárpótlásul azon sok szarvasmarháért, mely hazánkból évenként kihajtatik. Itt néhány emberrel megismerkednek, kik nálunk még nem igen dicsértettek nyilvánosan s annál fogva nagyon sóvárak az efféle maszlag után, melyet külföldről is örömmel fogadnak el. Ezek közt fülheggyel hall egyet mást az idegen irodalmi csalitlovag, mást hirlapokból jegyezget össze, mást utczai fecsegéssel fog föl, mint például most cselekszik, ezen fontos főemberek politikai nyilatkozatait hallgatván, hogy azokból Magyarország jelen átalakulási korszakát leírhassa! Ezenkívül híven megkérdezi a magyar hirlapok és játékszini czédulák kihordozóit, hogy X . . . szerkesztő melyik lábára huzza föl először a csizmát, X . . . drámairó hányszor náthás minden évben, X . . . gróf szereti-e a fáczánhust, X . . . ujdonságiró maga borotválkozik-e, vagy mennyit fizet évenként borbélyának, a magyar paraszt miért visel nyáron is subát, X . . . grófné tűznél főzeti-e theáját, X . . . bárónak orra alatt van-e szája vagy homlokán? Ezen tiszta és eredeti forrásból merített nagyérdekű hireket a tudatlanság vizével fölereszti, a gorombaság fütyköseivel megspékelni iparkodik, a rágalom tajtékával körül ön-

tözi, hazugságba takarja és álnevüség piszkos condrájába burkoltan külföldre küldi, hol az efféle habarékon meglehetősen kapnak, mert Magyarország most épen oly divatban van, mint a polkatáncz. Külföldön e czédaságokat kinyomatják s becsempészik hozzánk, hol aztán azok kapnak rajta, kik még egy böcsületes ügyet sem rántottak ki a sárból s azért szeretik olvasni, ha mások sárba ránczigáltatnak, kik jóban s hasznosban fáradoznak és meggyőződésöket bátran merészlik követni, nem gondolva semmiféle sunnyogó kuvaszok kámpolásaival. E szép műtétekért az ily hősök némi szűk zsoldot huznak s ezzel beérik, valamint a kigyó is megelégszik, ha békákkal enyhítheti éhségét. Egészségökre váljék az egyenlő becsű eledel. Ezt alkalmasint egy böcsületes ember sem fogja tőlük irigyleni, ki tisztességesb és egyszersmind emberibb táplálékhoz szokott. S ne csodálja senki, hogy ily banka természetű nádiverebek bántatlanul tartózkodhatnak köztünk, mert bizonyosan favágó sem találkoznék nálunk, ki jó élű fejszéjét ily faragatlan tuskókon koptatni akarná, sőt harangozó sem igen akadna, ki őket kiharangozná, mert az úgynevezett Arme-Sünder-Glöcklein-t senki nem szereti kongatni, őket pedig csak ez illethetné.

Ezek elmondása és illetőleg leírása után, szánkat és tollunkat megmossuk, a nyájas olvasótól bocsánatot kérünk, hogy néhány pillanatra oly rosz társaságban tartóztattuk, mely még a «Tarka macskában» összegyülekezni szokottat is túlhaladja és utunkat folytatjuk.

XIX.

Anya és gyermeke.

Azon nevelőintézetbe érkezvén, hol Rózsát hagyám, kettős meglepetésben részesülék, melyek annyival inkább csodálkozásra birtak, mivel egyiket sem vártam. Rózsa ugyanis, azon rendkívül rövid időhöz képest, melyet ott eltölte, annyira megváltozottnak látszék, hogy alig ismerhettem rá. Tartása nemesb vala, beszéde finomabb s egész magaviselete csaknem oly kevéssé hasonlíta a korábbihoz, mint ruházata, mely szinte nagy mértékben szolgált segélyül kedvező átváltozásához. Még inkább meglepettem azonban Börger Lenke látása által, ki, mit eddig még nem tudék, franczia nyelvre tanítá a növendékeket és Rózsával barátságot kötött, mi fogékony keblű fiatal leányoknál rendesen sokkal gyorsabban szokott kifejleni, mint férfiaknál, ámbár mind a mellett nem ritkán szilárdabb is szokott lenni, főkép, ha szerelem, vagy kölcsönös féltékenység nem háborgatja meghitt viszonyukat, mert ez azon egy, mely a legszentebb női barátság kötelékeit is széttépi.

— Kisasszony itt? — szólék palástolatlan csodálkozás hangján Lenkéhez.

— Barátnőmnél! — felele ő nyájasan s egyszersmind kérdő tekintetet vetve Rózsára.

— Pártfogóm, — szóla ez vidámul s elómbe futott, — kiről már oly sokat szólottam.

— Örvendek, uram, ön szép tettet követe el,

midőn Rózsát az emberi társaságnak ismét visszaadá, melynek bizonyosan diszére fog válni.

— Főkép ön baráti vezérlete mellett.

— Úgy van, Lenkétől fél óra alatt többet tanulok, mint az intézetben napok alatt. Önre azonban neheztelnem kellene.

— És ugyan miért?

— Mert most látogat meg először, már azt gondolám, hogy egészen megfeledkezett rólam és ez engem rendkívül elbusított.

— Igen panaszkodott Rózsa.

— Pedig nem volt oka, mert ki egyszer látta őt, az nem fog róla többé megfeledkezni. Egyébiránt igen el valék foglalva s oly eseményeken menék keresztül, melyek könnyen örökös elmaradásomat is okozhatták volna.

— Szent isten!

— Talán betegség? —

— Hosszú lenne azt most elmondanom. Némileg Lenke kisasszony is okozá hosszasb elmaradásomat és bajaimat.

— Hogyan?

— Én?

— Igen. Vagy nem emlékszik ön már a tegnapi eseményre?

— Nem értem önt.

— Azon kerti jelenetre, mely —

— Ön tudja?

— Szemtanuja valék.

— Oh, szóljon kérem, mi történt?

— A párbaj véghezment.

— Párbaj? Mi az?
— Az istenért, Dalmer?
— Vér folyt!
— Dalmer?
— Él és egészséges.
— Hála istennek!
— Ne örvendjen, kisasszony, mert ábrándjait kiméletlenül el kell oszlatnom.
— Mit kell hallanom?
— Dalmer orozva lött Pándy Elekre.
— Az lehetetlen! Nem hihetem.
— Mindent el fog ön hinni, szép kisasszony s áldani fogja azon kezeket, melyek szemeiről a szenvedély fátyolát föl fogják lebbenteni.
— És Pándy?
— Veszélyen kívül van és sebe nem fáj, mert önért vérzik.
— Uram —
— Bocsánat, mindent tudok és ön bizonyosan köszönni fogja kiméletlenségemet, mely önnek most fájdalmat okoz.
— Az istenért, Lenke, elhalványulsz!
— Semmi — csak fejem szédült kissé.
— Kisasszony, kérésem van önhöz.
— Szóljon!
— Rózsát valahová vezetem most, hol sorsa végkép el fog határoztatni.
— Az én sorsom?
— Igen. Kérem kisasszony, legyen szives bennünket oda követni.
— Én — uram —

— Igen, mert ott ön jövendője is el fog határoztatni.

— Nem értem önt.

— Meg fog érteni.

— De anyám tudta nélkül —

— Hiszen barátnéja kiséretében fog ön velem jönni.

— Hová?

— Dongai grófnőhöz.

— Nem ismerem őt.

— Ő sem ismeri önt, de az nem tesz semmit, ha tisztán óhajtja ön az igazságot látni, úgy követni fog bennünket.

— Ám legyen!

— Rózsa, menjünk!

A két hajadon tüstént fölkészült, bérkocsiba ültünk s kevés pillanat mulva Dongai grófnő szállása előtt állapodtunk meg. A szép özvegy honn volt s az előszobában a szolgától hallám, hogy ő nagysága várakozik rám. Tehát csakugyan megtartotta szavát, gondolám és a két fiatal hölgyet a grófnő látogató termébe vezetém.

— Nem egyedül jövök, — mondám a szokott rövid üdvözlet után, — tolakodásomért kellemes meglepetéssel akarám nagysádat kármentesíteni.

A grófnő félig fölemelkedék kényelmes karszékéből s nem minden zavarodás nélkül szóla:

— Szabad tudnom —

— Hogy kicsoda e két fiatal kisasszony? Oh, mindenesetre, sőt azt hiszem, hogy az egyiknek kilétét már gyanítni is méltóztatik nagysád.

— Uram —

— Nem? Tehát világosan szólok. Én nagyságodot most a legnagyobb örömben részesítendem, mit asszony érezhet.

E szók után Rózsa kezét megfogám, közelebb vezetém a grófnőhöz és ünnepélyes hangon szólék:

— Nagyságos asszonyom, szerencsém van önnek e hölgyben rég elveszett leányát, Dongai Ida kisasszonyt bemutatnom.

— Igen, igen, e név ismeretes előttem — kiálta indulatosan Rózsa, vagy most már Ida és anyja lábaihoz borult, ki halálsápadtan ugrék föl, de azonnal ismét erőtlenül székére hanyatlott.

XX.

Rémes viszontlátás.

Néhány pillanatig néma csönd uralkodék a teremben. Ida indulatos jelleme nem engedé érzelmeit szavakban nyilatkozni ezen első lázongásukban, Lenke örömét pedig csak könnyűi fejezték ki. És az anya? Ennek hallgatását is könnyen magyarázhatni meg. Nincs a női elfajultságnak oly foka, melyen az anyai érzelem végkép megszünhetnék. Rövid időre elhallgattathatják ugyan féktelen szenvedélyek e szent érzeményt, de hatalmas tüzét örökre soha nem olhatják ki s mindig marad a női szívben oly hely, melyben a gyermeke iránti szeretet varázs szózata kitörő viszhangra talál s a leg-

gonoszabb gyermekgyilkos anyának is vannak pillanatai, mikben vérkönyűket sajtol szemeiből a mardosó lelki vád. Dongai grófnő szándékosan hagyá el gyermekét, mert vak szenvedélye korlátlanul uralkodék rajta, de megölni mégsem tudta gyermekét, ámbár korábban épen nem irtózott soha nem szeretett férje élete ellen orgyilkot bérleni. Azóta sem költözött ugyan ki szivéből a féktelen szenvedély, de az évek hosszú sora mégis kevesb tűzzel hajtá már ereiben a vért s az ész szózatán nem birt többé korlátlanul uralkodni a vak szenvedély. Voltak pillanatai, mikben férjének véres árnyéka fenyegetve vonult lelki szemei előtt s ilyenkor Dalmerre sem tekinthete iszony nélkül és érzé, hogy egyedül csak gyermeke karjai közt lelhetne megnyugtató enyhülést, kit oly könyörtelenül taszíta a világ vészes hullámiba s ki talán már az isten trónja előtt egyesíti szörnyű vádját az atyjáéval, vagy, mit még borzasztóbbnak kelle tartania, talán annyira merült a bűnök fertőjében, hogy életének megkimélése a legkegyetlenebb testi halálnál is irtózatosb vala! És most előtte térdelt e gyermek, oly szépségben virítva, melyben ő maga is ragyogott, midőn csecsemőjének első mosolyát anyai örömkönyűkkel üdvözlé! Minden vonása félreismerhetlenül az övé vala s szemeiből szeplőtelen tisztaság fénye ragyogott; tehát nemcsak életét, hanem lelkének épségét is megtartá az isteni gondviselés. Ez több vala, mint legmerészebb ábrándaiban reménylhetni vélt s az öröm csaknem eszméletétől fosztá őt meg, mert ez első pillanatban az anyai

szent érzelem varázs hatalma egészen háttérbe szorítá a némber szenvedélyét.

— Anyám!

— Gyermekem!

E két szóba olvadt az indulat ereje s e két szót többször ismétlé az anya és gyermeke s megrendülve érzém, hogy én nem léphetek föl mint vádló ezen asszony ellen, ha ezentul hű anyja leend gyermekének s szentül hivém, hogy ez a férj és apa véres árnyékát is meg fogja engesztelni, az anya és nő pedig úgyis keményen bűnhődni fog, ha előtte Dalmer titkairól a bűnfátyolt lerántom.

Az indulatok rohama mindkét részről csöndesülni kezdvén, nyugodtan kérdém:

— Mi fog már most történni, nagyságos asszonyom?

— Tudom is én! — szóla leányát csóközönnel halmozva, a grófnő. — Leányom keblemen van s csak annyit tudok most, hogy ön adá őt nekem vissza s hogy ez ajándékot életemmel sem fizethetem önnek meg.

— Nem vagyok haszonleső.

— De szóljon, mikép találta ön meg Idámat, egyetlen gyermekemet?

— Azt majd ő maga fogja elmondani.

— Igen, igen, édes anyám, mindent el fogok mondani, de csak azért, hogy azután mindketten örökre feledjük mind azon viszontagságokat, miket eddig szenvedtem.

— Szegény jó gyermekem, te sokat szenvedtél! Hátha tudnád —

— Nagyságos asszonyom, Ida tudja, hogy édes anyja karjai közt van és ez elég.

— Ah, igaz!

— Vétkezném, ha e pillanatban ennél még többet kívánhatnék.

— Soha nem bocsátlak többé karjaimból.

— Soha!

— De mégis, hanem csak egy két napra.

— Nem, nem.

— Mulhatlanul szükséges.

— Gyűlöletté akarja ön hálámat változtatni?

— Nem, azt ön nem teendi.

— És mégis meg kell lenni, vagy feledi nagysád Dalmert?

— Ah, Dalmer!

A grófnő elhalványult és karszékhez támaszkodott, Ida ijedten ragadá meg anyja jobbját és tüzesen ajakihoz szorítá; de ez remegve voná vissza kezét s töredező tekintetét meredten és aggályosan rám függeszté.

— Egy szóm van nagysádhoz, — mondám szeliden és a legtávolabb ablakhoz vezetém őt. Ott röviden elmondám mai találkozásomat a hadastyánnal, a tőrt megmutatám neki s határozottan és egyszersmind ünnepélyesen szólék.

— Üdv és kárhozat van kezeim közt, nagyságos asszonyom, ön még boldog lehet és tiszta maradhat a világ előtt, ha kívánatomat teljesíti.

— Uram — parancsoljon!

— Ida kisasszonyt most visszaviszem a — — —

nevelőintézetbe, hol bátorságban és legjobb kezek közt van.

— Oh!

— Meg kell lenni, — emlékezzék nagyságod — Dalmerre.

— Legyen!

— Holnap éjfélkor azon kártyavetőnél fog nagysád megjelenni Dalmerrel, kinél már egyszer lenni méltóztatott.

— Hah, ön mindentudó!

— Legalább némely titkok ismeretesek előttem. Tehát el fog nagysád menni?

— Már unszolám egyszer Dalmert, de kikaczagott.

— Kívánja ön, mint szerelme mulhatlanul szükséges bizonyítványát, hogy jövendője iránt a jósnő által megnyugtattassék.

— És mi fog ott történni?

— Nagysád és gyermekének boldogsága fog örökre megalapíttatni.

— Eljövünk!

— Minderről azonban szót sem szabad Dalmernak tudnia.

— Igérem.

— Esküdjék nagysád — férjének véres árnyékára és Ida üdvére.

— Esküszöm!

A grófnő remegett s karom segélye nélkül nem birt volna karszékére visszatérni.

Ezután nyájasan szólék Idához.

— Kisasszony, most vissza kell önnek a nevelőintézetbe térnie.

— Oh, nem! Én itt maradok, nemde, édes jó anyám?

— Csak két napra, de ez mindenesetre mulhatlanul szükséges.

— Igen, gyermekem, ez szükséges.

Ida szomoruan csókolá meg anyja kezét és az ajtó felé fordult.

— Még egyet, nagyságos asszonyom; feledni méltóztatott Ida kisasszonyt értesíteni, hogy nagysád — menyasszony.

— Valóban, édes anyám?

— — — Igen — gyermekem.

— Oh, mennyire örülök! És kit fogok — atyámnak nevezni?

— Dalmer bárót.

— Menjünk!

*

Lenke karját hirtelen megragadám, mert szinváltozása elrémített; azonban egyetlen hang sem árulá el keble viharát s erőltetett mosolylyal hallgatá Ida vidám csevegését a kocsiban, ki örömében egészen feledé kérdezni, hogy hol és mikor halt meg édes atyja és csak a fényes menyegzőről ábrándozott.

Fölkisértük őt szobájába s épen távozni akarék, midőn az ajtó megnyilt és Idának e hangos sikoltását hallám:

— Szent isten — Sobri!

— Jaj nekem! — kiálta Lenke és ájultan karjaimba rogyott.

Szemeimet legnagyobb meglepetéssel az ajtóra

függesztém. Az, ki belépett s kit Ida Sobrinak nevezett — Dalmer báró vala!

XXI.

Nyeremény és veszteség.

Dongai Ida fölkiáltása mindnyájunkra bűvös hatású vala. Az ő arczain örömnek bíbora virult föl, mert első ifjúsága regényes életének valamennyi tarka ábrándképe villanyos erővel rezge át keblének húrjain, s az édes viszhang néhány pillanatra mindent feledtetett vele, mit fölvilágosulni kezdő elméje vádul emelhetett volna örömének lehangolására. Nem az elhíresült vakmerő rablót láták benne elbűvölt szemei, hanem csak a teljes férfiasság vonzó erejében díszlő hajdani deli ifjút, ki egykori szomorú helyzetét tűrhetővé tette hatályos parancsa által, s ki azóta szünet nélkül igéző hőse volt regényes ábrándainak és sejtésdús álmainak. És ezen érzelme annál természetesb vala, mivel oly állapotban látá hősét megjelenni, mely akaratlanul is rögtön azon sejtésre kényszeríté őt, hogy kedvese elhagyá azon pályát, melynek gyalázatosságát, művelteтése rövid idejének daczára is, már tökéletesen átlátta, s hogy oly helyet tart az emberi társaságban elfoglalva, melyben pirulás nélkül emelheti rá szemeit, s anyja előtt is bátran bemutathatja őt. Hogy elkövetett bűnöket nem lehet a világ által ily könnyen feledtetni, hogy az igazság pallosának élét több évi megtérés sem tompít-

hatja el, hogy a külső fénymáz alatt rútabb erkölcsi szeny lappanghat, mint a hajdani zsiványfőnök durva szűre alatt, ezek s ezekhez hasonló megjegyzések távol maradának Idától, mert midőn a szív forró vágyai lángolnak, akkor az észnek hideg szózata hallatlanul párolog el.

Lenke eszméletlenül karjaimban nyugvék, s arczáról az élet minden színe eltünt. A legközelebb lefolyt néhány óranegyed szilárd férfikeblet is megrendíthetett volna, épen nem csodálhatni tehát, hogy a gyönge hölgy idegzete a ránehezült hármas csapással nem vala képes megküzdeni. Először azon férfi megsebesültét kelle hallania, ki őt szive teljes erejével szerette, s ki iránt eleinte ő is édes rokonszenvet táplált keblében; azután Dalmer jellemtelenségéről értesült, ki orozva akará Pándyt meggyilkolni, s ki miatt ő a becsületes ifjú szivét oly halálosan sérté meg! És ez még nem volt elég, mert azt is meg kelle tudnia, hogy Dalmer más nővel akar összekelni, s nála csak mint galád csábító oltározott, míg Pándy szívében legtisztább szerelem lángja dobogott. S most, midőn már ennyi kín dúlta keblét, a legiszonyúbb csapás nehezült reá, mit képzelhetni, mert rablónak hallá neveztetni azt, kit eddig legforróbb szerelmére méltónak tartott; hogy pedig ezt elhitte, azt igen természetesen magyarázhatni meg, mert Ida sokat beszélt neki első ifjúsága kalandiról, s midőn a szerető hölgy kedvesének hűtlenségéről tökéletesen meg van győződve, akkor minden más vádnak is könnyen hitelt ad, mert a szerelem halála egyszer-

smind maga után vonja a bizalom kimulását. Ennyi erőszakos rohama az indulatok változásának tehát erősebb testalkatot is megrendíthetett volna, s rettegésem leírhatlan vala, mert attól féltem, hogy karjaim közt fogja lelkét kiadni.

Mi engem illet, Ida fölkiáltása által csak igen kevés pillanatra lepethettem meg, mert az, mit a kártyajósnő, hárfás lyány s az öreg czimbalmos előadásaiból összeállíthaték, világossá tevé előttem, miként a Zlatár, Beattíni és Dalmer nevek alatt azon merész zsivány rejtezik, ki Sobri név alatt Magyarország nem kis részét huzamosb ideig rettegésben tudta tartani. A hirlapok halálát jelenték ugyan, azon megjegyzéssel, hogy katonaság ellen küzdve halt meg, de e hírek annyira ellenkeztek egymással, s oly bizonytalan habozással adattak elő, hogy igen sokan találkoztak, kik nem igen adtak nekik hitelt, s azért időről időre mindig újabb meg újabb kalandos hírek kezdének róla terjedni. Mi azonban az öreg czimbalmos előadásából tudjuk, hogy szerencsétlen atyja őrizet alatt tartá őt huzamosb ideig, mely alól azonban kiszabadulnia sikerült. Mind ezt eddig is hittem ugyan, de nem minden árnyéka nélkül a kételkedésnek, mert napjainkban az életből a könyvekbe költözött a regényesség; most azonban, Ida fölkiáltása után, legszilárdabb meggyőződésig hittem, hogy a Bakony félelmes hősével állok szemközt. E bizonyosság, s a karjaimban nyugvó élettelen Lenke szomorú állapota annyira megrendítének, hogy lábaim mozdulatlanul a padlóhoz gyökerez-

tek, nyelvem letapadt, s fogaim fájásig összeszorultak. E pillanatban a rabló mindhármunk életének véget vethete, a nélkül, hogy egyetlen hangra vagy mozdulatra képesek lettünk volna. Ámde ő maga is rendkivüli állapotban lehete, habár Idát alkalmasint nem ismeré is meg, ki gyermekévei óta egészen megváltozhatott; de hallá a Sobri nevet, mely hihetőleg régóta nem érinté már füleit, s látá Lenkét, és látott engem, kit holtnak hitt, s ezenkívül mit kelle Eszterről gondolnia, kit velem egy sírba temetett el. Kalandos élete azonban a legkeményebb csapásokat is megszoktatá vele, s mi mást eszméletétől foszta meg, az őt legfölebb csak pillanatra rendítheté meg, és azonnal ismét még nagyobb elszántságra aczélozá. Arcza elhalványult ugyan, s ajkai remegve mondák e néhány szót: Tehát a halottak is föltámadnak?! — de ugyan e pillanatban már egyetlen ugrással kifordult az ajtón, s mire Lenkét a szoba másik oldalán álló pamlagra fektetém, és a rabló után rohanék, már legkisebb nyomát sem láthatám az utczán. A háznak több lépcsője, s két kapuja volt, ő tehát könnyen megszabadulhatott, s nem is üldözhetém őt, mert nem tudhatám, hogy merre távozott, kérdezősködés pedig semmit nem használt volna, mert oly nagy házak egyszersmind utcza gyanánt szolgálnak, s annyi ember jő és megy rajtok folyvást keresztül, hogy a lakosok egyre sem figyelnek. Csaknem kétségbeesve menék ismét föl a lépcsőkön, annyira fölháboríta e veszteség; úgyszólván kezeimmel érhetém el a rablót, s mégis megmenté őt gonosz

szelleme, mi annál sajnosb vala, mert, mint fölkiáltásaiból érthetém, megszabadulásomat még nem tudá meg czinkosaitól, s így első meglepetésében ellenállástól sem igen tartható részéről, ha tüstént megrohanhattam volna őt. Egyedül azon remény vígasztalt némileg, hogy huszonnégy óra mulva éjfélkor a kártyajósnőnél mindenesetre találkozni fogok vele, mert az iránt semmi kétségem nem volt, hogy Dongainé bizonyosan meg fog vele ott jelenni. Ezenkívül e váratlan találkozásból legalább azon megbecsülhetlen nyeremény háramlott rám, hogy nemcsak Lenke szivének tökéletes meggyógyulását reményelhetém ennek következtében, hanem egyszersmind Ida regényes kedélyének tetemes lehangolását, mi mulhatlanul szükséges vala, hogy ifjúsági ábrándit, és heves agyának túlcsapongó képzelődéseit jobb irányra vezethessem. Ezeknek gyors átgondolása után annyira megnyugtatva érezém magamat, hogy meglehetősen derült arczczal lépheték a két hajadon szobájába.

Egymás karjai közt lelém őket, csöndesen sírva. Talán egyetlen szót sem mondának ajkaik, és mégis megérték egymást, és érezék, hogy ugyanazon nyíl sebzé meg mindkettőjök szívét; mert van a rokon lelkeknek néma szózata, mely a világ legpergőbb nyelvénél is érthetőbben beszél, s valamint a fönségest a nevetségestől csak egyetlen lépés választja el, úgy a szerelem és gyülölség közt is csak hasonló parányi elválasztó tér áll, csak hogy az elsőnél könnyen és gyorsan történik az átlépés, míg ennél legnagyobb fájdalommal esik

meg, mert itt a szívre kell tiprania, mielőtt másik oldalra juthatna az ember, és ezt nem vihetni véghez könnyen és gyorsan. Bizonyosan mindketten meg valának e pillanatban bensőleg győződve, miként ezentúl csak legmélyebb megvetést szabad érezniök azon férfi iránt, ki eddig regényes álmaiknak fényes középpontját alkotá; de e meggyőződés oly szilaj fájdalmukba került, hogy nem lelhettek még szókat annak nyilvánítására. Mily könnyű a lyány ártatlan szivén sebet ejteni, s mily nehéz annak megorvoslása! Mily könnyen ad hitelt az ártatlan lyány a ravasz szívtelen csábszavaknak, s mily nehezen bír szép bizalmától megválni! Szerettem volna egy sereg kéjenczet idézni e látvány szemlélésére, hogy borzadjanak vissza vétkes útaikról, miken szívből szivbe hazudják magokat csengő szavaikkal, csupán azért, hogy mondhassák, miképp ott is voltak, mint a henye utazó, ki minden szikla s épület falába haszontalan nevét vési, hogy legalább ily úton az utóvilágra juthasson, csakhogy ezek legfölebb szánakozó mosolyt okoznak, míg amazok gyakran oly fájdalmat hagynak magok után, mely csak az élettel enyészik el, s a létel minden pillanatát megmérgezi.

Véget kelle e néma s fájdalmas jelenetnek vetnem, határozottan közelíték a két hölgyhöz, és részvevőleg szólék:

— Méltánylom önök fájdalmát, de át kell látniok, hogy indulatukon uralkodniok szükséges.

Lenke letörlé könyűit, de Ida még indulatosabban zokogott, mert a természet mesterkéletlenebb

modorú gyermeke nem oly könnyen enged magának az illedék által parancsoltatni, s még erősebben tör ki, ha korlátokra talál.

— Ida kisasszony, — folytatám megnyugtatólag, — ön még nem tud mindent, holnap tökéletesen fölnyitandom szemeit, s reménylem, hogy azontúl nyugodtabb leend.

— Üdv-e a látás, — zokogá Ida, s szemeit kendőjébe rejté, — ha csak szomorú tárgyakat hoz lelkünk elébe?! Bár inkább vakságomban maradtam volna!

— Ida, te igazságtalan vagy, mert nem is sejted ezen ember egész iszonyúságát, — jegyzé meg fájdalomtól remegő hangon Lenke; — gondold meg, hogy nemcsak mi ketten, hanem édes anyád is siratni fogja ezen áruló sima szavait és hazug szemeit, melyek lelkünk nyugalmát földulták!

— Anyám! Istenem! — sóhajta Ida, és a pamlag párnáiba sülyeszté fejét.

Vannak a fájdalomnak pillanatai, mikben minden avatkozás nagyobbítja azt, és egyszersmind idegenkedést szül az ellen, ki e szenvedést háborgatja, s valamint a legerősb szerek rendesen önmagokat emésztik föl, úgy a bánat első kitörését is leginkább csak a magára hagyatás szelidítheti. Ez okból szó nélkül fordulék el Idától, s Lenkéhez halk hangon e kérdést intézém:

— Többször volt itt már ezen ember?

— Igen, a leczkéről gyakran haza kisért.

— Idát azonban csak most látta először?

— Igen.

— Most haza fog ön menni?

— Igen.

— Édes anyjának ne méltóztassék e jelenetet elmondani.

— De ha ismét hozzánk jőne ezen —

— Azt nem fogja merészleni, s különben is reménylem, hogy holnap egész súlyával rá fog nehezülni az igazság büntető keze.

— Az istenért, mit forral ön?

— Legyen nyugodt, kisasszony, ön mindenesetre meg van mentve, de ennyi bűn nem maradhat boszulatlanul, különben a legtisztább erény is elvesztené becsét.

— De anyám —

— Föl fog világosíttatni, csak holnap éjfélig méltóztassék hallgatni.

— Uram, ön el akarja ezen embert fogatni?

— Nem szólhatok világosabban.

— Gondolja meg ön, hogy életembe kerülne, ha mint tanunak kellene ellene föllépnem, minden ember ujjal mutatna rám!

— Nyugodjék meg, ön becsülete szent előttem, s reménylem, hogy az egész ügyet botrány nélkül fogom bevégezhetni.

— Az istenért, talán életét akarja ön koczkáztatni, mint —

— Mint Pándy?

— Oh, a szerencsétlen!

— Nem, nem, párbajra nem fogom a gyalázatos rablót szólítani, és reménylem, hogy életemet sem fogom többé miatta koczkáztatni; legalább tökéletes siker nélkül bizonyosan nem.

— Istenem, mi fog történni!

— Csak az, minek mulhatlanul meg kell lenni. Egyébiránt kérem önt, méltóztassék mindenki előtt gondosan elhallgatni ez eseményt, s egyszersmind vigyázni, hogy ezen emberrel többé ne találkozzék.

— Soha!

E rövid szóváltás után levezetém őt az utczára, s a künn várakozó bérkocsin anyjához küldém; azután pedig fölmenék a nevelőnéhez, és szívére kötém, hogy Idát többé egyetlen pillanatig se hagyja magára szobájában, és kívülem senkit ne bocsásson hozzá. Ezen intézkedés után elhagyám a házat, s szállásom felé sieték, mert tudni vágytam már, hogy mi sikere lett Bertókom kémlelődésinek, mult éjféli sírom körül. Alig haladék azonban néhány lépésnyire, s már találkozám vele.

— Hová oly gyorsan, Bertók? — kérdém.

— Onnan jövök, hol mult éjjel sírásó voltam a házmesterrel, — felele ő.

— Mire mentél?

— Nem sokra.

— Nos?

— A pincze ablaka úgy helyre volt állítva, midőn oda érkeztem, mintha semmi nem történt volna rajta.

— Hát a szomszédok?

— Kukkot sem tudtak az egész dologról. Az átelleni szatócsboltban egy korty pálinkát ittam, és kérdeztem, mi ujság? De semmi különöset nem hallhattam. Darab ideig azután föl s alá sétáltam az utczában, de a mi kis házunkban legmélyebb

csöndesség uralkodott, s a táblák mind be voltak zárva. Már távozni akartam, s csaknem azt hittem, hogy talán eltévesztettem az utczát, ámbár akár meg mertem volna esküdni, hogy jó helyen járok, midőn egy finom úr egyenesen a ház ajtajához közelített.

— Nem ismerted?

— Nem, de minden mozdulatára vigyáztam. Épen a kilincsre tette kezét, midőn hirtelen visszahökkent, s a szomszéd kis sikátorba sietett.

— Nem mentél utána?

— Nem, mert azt gondoltam, hogy eltévedt. Azonban alig ment el, és már egy rongyos ember közelített, de ez meg sem fogta a kilincset, hanem tüstént elsietett, mihely az ajtóra pillantott.

— És ezt sem vetted üldözőbe?

— Nem, hanem rögtön az ajtóhoz siettem, s láttam, hogy korommal két kereszt van rámázolva. Ez mindjárt szeget ütött a fejembe, és azt gondoltam, hogy ez jeladás talán, és azt mondja, hogy nem kell bemenni. Most erősem kopogtam az ajtón, mert be volt zárva, de semmi nesz nem hallatszott belülről. Erre, mint már szokás itt Pesten, mindjárt sok ember csődült össze körülöttem.

— Talán csak nem fecsegtél?

— Világért sem, de annyival többet beszélt a csőcselék nép. Itt baj történt, talán megölték a lakosokat, meg kell nézni, így beszéltek össze vissza, s a sok szónak az lett vége, hogy az ajtót betörték.

— Betörték?

— Be bizony, és a többivel azután én is a házba nyomultam.

— Találtatok valamit?

— Csak szemetet. Úgy látszik, hogy csupa nőtelen emberek laktak benne, mert a sok vastag pókhálóból akár csizmát lehetett volna talpaltatni.

— Talán mégis eltévesztéd a házat?

— Oh, nem! A pinczébe is lementünk, és ott még mindent úgy találtunk, a mint ma hajnalban elhagytuk. Egy helyen azonban föl volt a föld ásva, s úgy látszott, mintha ládát vettek volna ki a gödörből.

— Egyebet semmit nem láttatok?

— Semmit, kivévén, hogy az egyik szobának két padlódeszkája föl volt feszítve, mintha onnan is valamit félre takarították volna. A szomszédok azt mondták, hogy egy öreg úr lakott a házban, kit sok ember szokott meglátogatni, miből némelyek azt következtették, hogy talán zálogra kölcsönöz, és hogy talán megölték és kirabolták a mult éjjel. Én természetesen csak hallgattam, és azt gondoltam, hogy szurokszagot érzett a vén orgazda, és azért mindenestől tovább állott. Hanem ugyancsak jól jártunk ám, hogy nem késtünk sokáig a pinczében ma éjjel, mert alkalmasint alig mentünk el, és a zsiványok már körül néztek alant, különben nem tisztulhattak volna el oly gyorsan. A nép azután darab ideig még pletykázott, és végre eloszlott. Ennél többet nem tudhattam ki.

Ezzel tehát be kelle érnem, s szinte örvendék, hogy ennél fogva nyilvános tárgyaltatás alá már

csakugyan nem fog e kaland kerülni. Világossá lőn egyszersmind előttem, mikép a gaz czimborák, szökésök sietőssége miatt, Sobrit még nem értesítheték éjféli merényök váratlan kimeneteléről, és igen természetes vala rendkívüli meglepetése, midőn engem élve pillantott meg. Szolgámat némely újabb utasításokkal elbocsátván, vendéglőbe indulék, azon határozattal, hogy útközben Pándyhoz is be fogok tekinteni.

XXII.

Lélekvásárlás.

Alig haladék néhány lépést, és igen meglepetve állapodtam meg. Egy kis csapszék előtt hosszú saraglyán hosszú fekete ládát pillanték meg, melynek kopottsága gyaníttatá, hogy igen gyakran s régóta használtatik, míg záratlansága oda mutatott, hogy nem igen becses holmit szoktak benne tartani. Ugyan mi lehet e ládában, gondolám, s kandiságomat még az is nagyobbítá, hogy az arra jövő emberek mind kitértek a rejtélyes láda elől, mintha félnének vele közelebb érintkezésbe jőni, vagy bizonyos irtózatot éreznének iránta. Több pillanat óta állék már a láda közelében, s tulajdonosa, vagy vivői mégsem mutatkoztak, kik bizonyosan a csapszékben idogáltak, nem is gondolva arra, hogy az alatt a ládát egy pár naplopó könnyen tovább emelhetné. Már föl akarám kissé emelni a láda tetejét, midőn a csapszék ajtaja megnyilt, s két ember kilépett, markába köpött, és a ládát fölfogá.

— Kendtek fölvigyázata mellett hatszor is ellophatták volna ezen ládát, — mondám s tovább akarék haladni.

— De, uram, — szóla a megszólíttottak egyike, — nincs a két városban ember, ki ezt ellopná, ha három napig az utczán hagynók is; pedig hej, sok pénzbe került ám az, a mi benne van.

— És ugyan mi az?

— Hiszen látja a tekintetes úr.

— Én csak egyszerű ládát látok.

— Ládának látszik ugyan, az igaz, de valóságos neve — koporsó!

— Koporsó?

— Az bizony, és oly szép lyány fekszik benne, hogy hozzá foghatót még nem láttam kórházunkban, pedig már húsz esztendő óta szolgálok ott.

— És hová viszik most?

— Az orvosi kar épületébe, hol azok rendesen fölbonczoltatnak, kik a városi kórházban rokonok és ismerősök nélkül halnak meg.

— Ki volt ezen lyány?

— Hosszú és érdekes annak története, de nem mondhatjuk el, mert már is görbén néznek ránk az emberek, hogy fényes nappal oly sokáig időzünk halottal az utczán.

Ezzel fölemelék szomorú terhöket és tovább ballagtak vele, s én már szinte azt akarám gondolni, hogy mégis rendkívül botrányos, nappal, népes utczákon keresztül holttesteket a bonczterembe hurczolni; azonban csakhamar eszembe

jutott, mikép ez alkalmasint azért történik így, hogy a könnyelmű és kicsapongásra nagyon is hajlandó emberek az ily jelenetek látására kissé magokba szálljanak. Egyébiránt, azon néhány szó, melyet e szerencsétlen halottról hallék, még inkább fölgerjeszté kiváncsiságomat, minél fogva rövid idő mulva kitudám egész szomorú történetét, mely nem igen érdekes ugyan, de az elmondást talán mégis megérdemli, mert tanusítja, hogy mennyire képes a gazdag és szegény elfajulni, ez, mivel szükségben szenved, amaz pedig, mivel bőségben úszik, s mind a kettő azért, mivel gyávasága nem bír az élettel megküzdeni.

Mindenütt, következéskép hazánkban is, vannak emberek, kik fiatalok, gazdagok és függetlenek. Ezek közt nem ritkán olyanok is találkoznak, kik az emberiség legszentebb kincsét, a függetlenséget, csak arra használják, hogy minden jó tanácsot és oktatást mellőzve, vagyonukon és ifjúságukon mielőbb túladhassanak, és nem gondolják meg azt, hogy többé egyiket sem fogják visszaszerezhetni. Az ily életpazarlók és pénzfecsérlők, jószágukon unatkozván, pénzzel rakodtan a fővárosba érkeznek, s itt azonnal oly emberekkel ismerkednek meg, kiknek egyetlen föladásuk: az ily gazdag bangók erszényét megkönnyíteni, s erre minden eszközt használnak, mik közül természetesen a szívkalandok sem hiányozhatnak. Az ily nadályok nemcsak a városban, hanem műveltebb társaságokban iszonyú pusztításokat visznek véghez, és e mellett még oly emberektől is kézszorítást kapnak, kik a becsüle-

tes parasztot még keztyűs kézzel sem fognák illetni, s hogy ezen iparlovagok börtön helyett puha pamlapokon ülnek, azt épen nem kell csodálni, mert ők honiak, jelenleg pedig a honi ipar minden ágát pártolni kell, következésképp az iparlovagokat sem szabad bántani.

Egy ily iparlovag szokás szerint ismeretségbe jutott bizonyos birtokos uracskával, ki azon nemes szándékkal jöve fővárosunkba, hogy- egy két év alatt nemcsak megszegényedik, hanem még a természetet is megtréfálja, s ugyanazon rövid idő alatt tökéletesen meg is öregszik. Az iparlovagnak azonban ugyancsak meggyűlt vele baja, mert az uracs nemcsak pénzben, hanem erő és egészségben is oly gazdag volt, hogy tönkre juttatása hallatlan pusztítást tett szükségessé, főkép miután az uracs nem kártyázott, a boritalt pedig úgy győzte, mintha kortesvezérnek született volna. Annál gyöngébb volt azonban a szépnem ellenében, sőt valóságos gyermeknek mondhatni őt e tekintetben, mert a mi szemeinek megtetszett, az után mindjárt kiváncsian nyujtá ki kezeit, és a legnagyobb áldozatoktól sem riadt vissza, mihelyt azok által czélhoz jutást vélt reménylhetni, valamint a gyermek, ki egyetlen kis játékszerért milliókat is kidobna, ha történetesen ily kincs fölött rendelkezhetnék. Az iparlovag tehát majd kizárólag csak e körben működheték, s kifogyhatlan volt újabb meg újabb tárgyak kikutatásában Történt azonban egykor, hogy az uracs igen gyönyörű fiatal hölgyet pillanta meg az utczán, minek természetesen az lett

következménye, hogy megismerkedni óhajtott vele, miért is az iparlovagnak azonnal kiadá a szükséges utasítást. Ez csakhamar kitudá, hogy a lány falun lakik, s anyjával bizonyos pör miatt van itt, mely egész jövendőjüket el fogja határozni, mert atyja, ki mezei haszon bérlő volt, nemrég meghalt, s egész vagyona nagy veszélyben forgott, bizonyos kereskedőnek rögtön bekövetkezett megbukása által. Az özvegynek még hat gyermeke volt otthon s nála levő tizenhat éves lánya ezek közt a legidősebb. Ezenkívűl az illető ügyvédektől még azt is kitudá az iparlovag, hogy az özvegy pöre mindenesetre szerencsétlen kimenetű leend, és az asszony örvendhet, ha annyi pénze marad, hogy koldusbotot vásárolhasson rajta. E hirek természetesen megörvendezteték őt, mert ily szomorú körülmények közt könnyen czélhoz vélt juthatni, főkép, miután az sem kerülé el hiúz szemeinek figyelmét, hogy az özvegy koránsem tartja a tükröt fölöslegesnek, és a tiszta fehér keztyűt nem örömest nélkülözi. Várakozásában mindazáltal csalatkozott, mert a hiúság közel rokonságban áll ugyan a romlottsággal, de azért mégsem mindig ikertestvére; az ártatlan lányka pedig nem érté az iparlovag relytélyes szavait. E nehézségek elkedvetleníték az uracsot, és az iparlovag kénytelen lőn mindent elkövetni, ha tovább is zsebelhetni kivánta gazdag pártfogóját, mely szép jogról nem örömest mondott volna le. Iparkodása azonban alkalmasint mégis hajótörést szenvedett volna, ha ez említett pör, ránézve épen legjobb időben, itélet

alá nem jő. A szegény özvegy csakugyan koldusbotra jutott, és ezen állapota annál szomorúbb vala, mivel a nélkülözést eddig épen nem, a munkát pedig csak kellemes időtöltésül ismerte, ámbár szegény szüléktől származott; ámde korunk betegségei legveszélyesbjeinek egyike az, mely szerint a legszegényebb ember is magosan állása fölött szokta lányait neveltetni, főkép, ha szépség jeleit látja külsejökön kifejleni, s ez által rendesen sírt ás gyermekei boldogságának, mert a vagyon nélküli szép lány csak ritkán jut gazdag férjhez, a szegény pedig fél az ily elkényeztetett hajadonhoz közelíteni, ki azután többnyire csábitásnak áldozatul esik, vagy legjobb esetben mint agg szűz siratja szüléinek fonák nevelési rendszerét. A szóban levő özvegy szerencsésb sorsban részesült, mert szépsége gazdag haszonbérlőt hoza neki férjül, ki mellett kényelmes életet folytatott, s a munkától még inkább elszokott. Mi vala tehát természetesb, mint hogy most, rögtön legnagyobb nyomorba jútván, kétségbeeséssel küzdött, miután arra még csak gondolni sem tudott, hogy gyermekeit talán munka által is megmenthetné az éhhaláltól! Ily viszonyok és gondolkozásmód mellett eleinte harag nélkül, utóbb figyelemmel, s végre azon óhajtással hallgatott az iparlovag csábszavaira, hogy bár elfogadhatná fényes ajánlatait. Mihelyt ennyire megbarátkozék ezen eszmével, azonnal könnyebbült az iparlovag játéka, ki világosan kimondá, miképp nemes pártfogója oly hévvel imádja a szép kisasszonyt, hogy bizonyosan rögtön kezével kinálná meg, ha azt e

pillanatban bizonyos családi viszonyok miatt tehetné; hogy azonban ezek legfölebb egy-két év mulva bizonyosan meg fognak változni, és akkor az ünnepélyes nyilvános menyekzőt többé semmi sem fogja gátlani. E vigasztaló szókat néhány ezeres bankjegy kiséré, nem megvesztegetésül, mert hiszen ki merészlene ilynemű megvesztegetéssel anya elébe lépni, hanem csak némi kis segítségül, melylyel a jövendő vő, hitvesének anyját, mostani zavarában valamennyire vigasztalni iparkodott. Az iparlovag legalább így szólott, s a gyarló ember örömest hiszi azt, mít óhajt. Az özvegy is hitt e becsületes hangú szóknak, vagy legalább elhitette lelkével, hogy hitelt ad nekik, és elutazott, lányának ily tartalmú levélkét hagyván: «Kedves, szeretett gyermekem! ..... úr anyádat és árva testvéreidet éhhaláltól mentette meg. Szived még szabad, s te mindig jó gyermek valál; add tehát neki igéretedet, hogy hitvese leendesz, mihelyt családi viszonyai engedni fogják, hogy téged nyilvánosan nejének vallhasson. Addig nem csak rólad, hanem anyádról is gondoskodni fog.» Az ártatlan hajadon ebben semmi rosszat nem sejte, és csak azt sajnálá, hogy anyjától meg kelle válnia; azonban ezen fájdalma is mindinkább enyhült, mert az uracs szép és hizelgő bánásmódú vala és oly ügyesen hálózá körül a tapasztalatlan falusi lánykát, hogy csakhamar forró szerelmet gerjeszte keblében. A kéjencz mindazáltal ezen előtte szokatlanabb érzelemben sem lelhete sokáig gyönyört, s valamint a leszakasztott rózsa hamar

veszti illatát és elhervad, úgy e viszony is elveszté előtte ingerét és érdekét, s egykor hidegen búcsúzék el a szerencsétlen lánytól, mondván, hogy némely családi ügyek miatt néhány hétre el kell utaznia. Ezután tetemes pénz összeget ada az iparlovagnak, azon meghagyással, hogy adja azt át a lánynak, és küldje visza anyjához, mert gyávasága nem engedé, hogy ezt maga tudassa azzal, ki minden szavának oly feltétlenűl és oly örömest hitt. Az iparlovag azonban a pénzt megtartá, s a lányka több hétig busongva várakozott hű vőlegényére, míg végre a vendéglői szolga egész illedelemmel fizetést követelt a több héti tartózkodás és élelemért. A szerencsétlen hajadon megijedt, szabadkozott, jegyesének visszatértére hivatkozott, a pinczér pedig rendőrséggel fenyegetőzött. Ekkor az iparlovag belépett, egy tisztes asszonyság kiséretében, ki magát az uracs rokonának mondá, az adósságot kifizeté, és a lányt magával vivé, állítván, hogy ez mátkájának kívánsága, ki csak egy pár hónap mulva fog visszatérhetni. Hogy mind ez gyalázatos koholmány vala, mely az iparlovagnak ismét néhány forintot gyümölcsözött, azt alkalmasint fölösleges mondanom, valamint azt sem szükség körülményesen elmondanom, hogy ármány és kétségbeesés néhány hét alatt gondtalan örjöngő vígságra, több hónap mulva pedig kórházba juttatá a szerencsétlen hajadont, hol az élettől csakhamar megszabadult. Azt azonban ismételve is ki kell mondanom, mikép e szomorú történet minden legparányibb körülménye tökéletesen igaz, s hogy

ehhez hasonló titkokat vendéglőink és kórházaink szóbeli krónikáinak nyomán igen nagy számmal lehet hallani, mert az arany, valamint mindenütt, úgy nálunk is félelmes erővel bír, s egy erszény arany ezer embert is mozgásba hoz, míg a leghatalmasbnak mondatni szokott gőz csak lelketlen erőműveket képes mozgásra indítani. — —

Pándyt ágyban lelém, sebét azonban épen nem fájlalá, hanem csak haragtól lángolt a rajta elkövetett méltatlanság miatt, s mennyre-földre esküvék, hogy véres boszút fog a gyilkoson állani, habár a föld gyomrába rejteznék is előle, s hevében annyira ment, hogy szinte komoly neheztelését fejezé ki, midőn mondám, hogy nem leend boszura szüksége, mert egész iszonyúságában fogja az utolérni a bűnöst, mielőtt ő még szobáját elhagyhatná, főkép, ha indulatoskodása által a seblázt még nagyobbítja. Ezen utóbbi megjegyzésemre nyugodtabbá törekvék lenni, s Lenke iránt tudakozódott. Erre a mai eseményekről csak annyit mondék neki, miből következtetheté, hogy Lenke tökéletesen meggyőződék vetélytársa jellemének aljasságáról, s hogy ennélfogva lehet még reménye szívének visszanyeréséhez. Mind ezek láthatóan megnyugtaták őt, s távozásomkor igéré, hogy minden indulatoskodást kerülend, és a gyilkos nyomozására tudtom nélkül nemcsak lépéseket nem teend, hanem egyszersmind az egész eseményt titkolni fogja. Ezt igen szükségesnek tartám, mert minden idő előtti zaj csak vigyázóbbá tette volna Sobrit.

Az utczára érkezvén, kocsi hajtott el mellettem, melyből az orvos magához intett, s a kocsi megállapodása után így szóla:

— Jó, hogy történetesen találkozom önnel.

— Talán föleszmélt? — kiálték legnagyobb örömmel.

— Nem, hanem folyvást egyenlő állapotban van, míg a valódi halott külseje csaknem minden órában változik.

— Tehát lehet még reményünk a szerencsétlen asszony fölgyógyulásához?

— Azt mégsem merem mondani, mert a fönebbi szabály néha csakugyan kivételt is szenvedhet; de már az is némi nyereség, hogy az enyészetnek semmi világos jele nem mutatkozik rajta, és így ha nem növekszik is reményünk, de legalább még eddig nem is csökkenhet.

— Még egyszer szívére kötöm önnek a szerencsétlen sorsát.

— Csak inkább tudományszeretetemre, mert ki a boncztan szerint ismeri és taglalja a szivet, az legfölebb is csak annyira becsűli azt, mint fülét, vagy könyökét; egyébiránt legyen ön meggyőződve, hogy minden meg fog történni, mi tudományunk körét tul nem haladja.

Ezzel a kocsi tovarobogott, és én nem tudám; halált vagy fölébredést keljen-é inkább a boldogtalan Eszternek kivánnom, kit talán még egyszer megölne annak megtudása, hogy tulajdonkép ki az, kit lelkének egész erejével szeretett. Azonban, ha ismét gyermekére gondolék, úgy mégis azt kelle

kívánnom, hogy új életre ébredjen, s okulván sajá keserves tapasztalásain, becsületes embert iparkodjék belőle nevelni: s ha ez sikerülne neki, úgy megtisztultan állhatna ismét a világ előtt, mert véleményem szerint nincs annál nagyobb érdem, mint ha a hazának vagy hasznos polgárt, vagy legalább becsületes embert nevelünk, s ez talán inkább érdemlene jutalmat, mint valamely egyenes lábú csikó vagy tinó gazdája az állatmutatáson.

— Hová, hová, barátocskám? — szóla most egy mellettem elrohanó ismerősem.

— Ebédelni.

— Ah, mily boldog ön! Ki tudja, fogok-e ma ebédelni, esti hét óráig még kilencz gyűlésen kell szónoklanom, pedig már hét gyűlésen voltam ma jelen.

Ki volt ez? Oly rendkívüli fontosságú ember, hogy érdemeinek kellő méltánylása külön fejezetet igényel.

XXIII.

Magyar lángész.

Sok bűn miatt vádolnak bennünket, igazságosan, vagy ártatlanul, ezt e helyen bebizonyítani nem lehet szándékom, mert arra nemcsak ívek, hanem könyvek kellenének; egy vád, vagyis talán helyesebben: kisebbítés ellen azonban mégis sorompóba lépek, habár egynél több csepp tentába kerülne is a szörnyű viadal. És e kisebbítés abból áll, hogy ellenségeink — sőt talán irigyeinknek is

szabad őket már neveznem — igen szeretik mondogatni, miképp Magyarországban a burgonya és tengeri közt nem terem még úgynevezett lángész, vagyis oly ember, ki meg tudja saját orrát tulajdon szájától különböztetni, s ki előtt mindenkinek bámulással kellene meghajlania, még a herrnémetnek és a pánszlávnak is! Ezen vád annyiszor ismételteték, hogy a jószivű magyar, kinek egyik ieggyöngébb oldala a hiszékenység, végre maga is hinni kezdi ezen állítást és igen szerényen mentegetőzik ellene, mondván, miképp eddigi diákos neveltetésünk, és egyéb korlátolt viszonyink nem engedék bennünk az isteni szikrát oly tökélyre kifejleni, mint más szerencsésb körülményű nemzeteknél, s hogy lovagművészetre, kötéltánczolásra, kutyaidomításra, bolhák megszelidítésére, és a magasztos művészet egyéb felső fokainak gyakorlatára nem igen támad ugyan bennünk oly rendkívül elmetehetség, mint például szeretett sógorinknál; de hogy azért a dunai gőzhajót mégis megtudjuk már az alföldi szénás szekértől, vagy búbos kemenczétől különböztetni; sőt ha oly rossz bort iszunk, mely torkunkban oly kellemes érzést gerjeszt, mintha fiatal macskát nyeltünk volna s azt farkánál fogva visszarántani iparkodnánk, a macska ellenben körmeivel makacsúl gégénkbe kapaszkodnék, — azonnal tudjuk, hogy alkalmasint nem valódi franczia pezsgővel volt dolgunk. Ámde, fájdalom, konok ellenséget az ily mázsányinál fontosb ok sem térít meg, mivel csak szavakból áll, miket bárki leirhat, mihelyt arra magában kedvet érez.

Én tehát, minthogy nem vagyok politikus, nem puszta szóárral fogok kisebbítő irigyeink ellen viaskodni, hanem tényeket hozok szőnyegre, melyek maguk szólandnak, és alkalmasint mindenkit meg fognak arról győzni, hogy csakugyan van magyar lángész, még pedig ötvenével, százával, és uton-útfélen, minőkkel Európa egy nemzete sem dicsekedhetik. Igen, bátran ismétlem, válasszatok ki Európa legkitünőbb férfiai közül száz lángészt, s előadásom után mégis bámulva tapasztalni fogjátok, hogy a magyar lángészszel egy sem mérkőzhetik; mert, hogy néhány fölvilágosító példát használjak: Vieuxtemps jó hegedűs, lángész, de meg tudná-e mondani, hogy mikor kell a kukoriczát másodszor kapálni? Thiers politikai lángész, de tudja-e, hogy mért beszélnek a magyarok németül? Baeuerle előfizetés-hirdetési lángész, de ugyan tudja-e, hogy mikor kell a sulymot a Hortobágy, vagy Berettyóból szedni? O'Connel izgató lángész, de ugyan be tudná-e bizonyítani, hogy a pesti Komlókert Rákóczy-rostélyosa nem valóságos honi készítmény? Sue titkos lángész, de ugyan van-e csak legkisebb fogalma is a patkányok kiirtásáról, vagy épen némely magyar politikus titkos indokairól? Tadolini asszonyság éneklő lángész, de ugyan tudna-e debreczeni pereczet, vagy miskolczi kocsonyát készíteni? És így száz meg száz külföldi lángészt idézhetnék még, kik minden kivétel nélkül, mindnyájan ugyanezen egy leglényegesb hibában szenvednek, azaz: mindnyájan egyoldaluak! És ez az, a miben magosan és di-

csőségesen fölöttük áll a magyar lángész, mert ő mindezekre és még másokra is, tökéletesen meg tudna felelni. Tekintsünk szét az utczán, nyájas olvasó, s kapjuk ki az első csinos öltözetű férfit, kinek orráról azt olvassuk, hogy nem csizmadia, és meg lehetünk győződve, hogy magyar lángészt fogtunk; főkép, ha még nem idős, mert az öregek közt valamivel ritkábbacska már az ily lángész, minthogy az ósz szakállasok százados tekintélye immár lejárt.

És most vége legyen a szónak, s csupán az elősorolandó tettek pánczélos serege harczoljon.

A lángész jókor reggel fölkel, s mivel szolgája még nem tisztítá meg csizmáit, asztalához ül, szivart dug orra alá, és verset «csinál», még pedig a hazához, mert ez annyit szenvedett már, hogy bízvást még ezt is eltűrheti. Mire a csizma megfényesűl, akkorra a vers is elkészűl, s nem a lángész hibája, ha e vers nem hoz a hazára oly fényt, mint a — subiksz a csizmára; mert tehet-e ő arról, hogy a dicsőségöket féltő szerkesztők nem adják ki készítményét?! Azonban, az öntudat megnyugtatja őt, mert hiszen Byront, ki szinte lángész vala, szinte az öntudat nyugtatta meg az irigyek táborának ellenében! E munka után politikai gyűlésbe megy a lángész, hol így hallatja magát:

— Az előttem szólott . . . . . . úr indítványát szívemből pártolom, és hű szavait könnyes szemekkel ismétlem; mindenek előtt magyarokká kell lennünk, mert nekem sem ideig, sem örökké tartó

boldogság nem kell, ha abban a legtisztább magyar szellem kizárólag nem uralkodik.

Éljen! Éljen!

Innen a zenetársulat gyűlésébe rohan, és így hallatja magát:

— Tökéletesen osztozom az előttem szólott tisztelt tagtárs véleményében: az isteni zenét nem lehet korlátozni, mert hazája a nagy mindenség. Midőn tehát a mindenható zene ügyében tanakodunk, akkor nemcsak minden idegen nyelvet bátran használhatunk, hanem kivételkép talán még a magyarnak is adhatunk néha parányi helyet, ha azt némely tulbuzgó urak kívánnák.

Éljen! Éljen!

Most valamely szinházügyi választmány ülésébe siet, melynek szinte tagja, és lelkesen szónokol:

— Nemzeti színházunk két legfontosb kellékünknek őre, és ezek: magyar nyelv és nemzetiség; mivel pedig e kettőt egymás nélkül, s Magyarországot e kettő nélkül nem is képzelhetni, tehát lelkes felszólítást kell a két ikerváros minden tehetősb intézetéhez beadni, hogy nemzeti színházunkat egész erejökből pártolják.

Helyes! Éljen!

Innen bérkocsin a Kasinoba siet, hol szinte gyűlés van, és ilyetén beszédet bocsát ki ajkain:

— Megvallom, tekintetes társaság, mikép én részemről szörnyű fonákságnak tartom, hogy a nemzeti színházban páholyunkat továbbra is megtartsuk. Mi itt néhány százan vagyunk, s e drága páholy kényelmeit csak néhányan élvezik, kiket

mindennap ott láthatni; sőt mi több, ha néha mi is oda vetődünk, meg lehetünk győződve, hogy a páholy mindennapi látogatói még csak át sem fogják nekünk helyeiket engedni. Én tehát nyiltan indítványozom, hogy ezen költséges páholyról mondjunk le, s e helyett inkább a kártyapénzt szaporítsuk.

Éljen! Éljen!

Rettenetes! Mi oly lassan haladunk, az idő ellenben oly gyorsan rohan, hogy a lángésznek ugyancsak nyargaltatnia kell bérkocsiját, ha a gyermek óvó intézet gyűlésébõl el nem akar maradni, hol szinte szavazattal bír, és ezeket mondja:

— Uraim, sok fontos és üdvös eredménynyel kecsegtető intézet létezik hazánkban, de teljes legjobb meggyőződésem szerint nyilvánítnom kell, hogy egy sincs, mely e zsenge intézetünkkel hasznosság tekintetében vetélkedhetnék; mert ez talpkövét teszi le a haza boldogságának, miután az anya emlőiről leszabadult kisdedeket ápoló védkarjai közé szorítja, s közös anyánk — hazánk számára, hasznos polgárokká kezdi kikészíteni. Azt mondom tehát, hogy valamennyi intézetünk pangása sem fogna bennem oly fájdalmat gerjeszteni, mintha — mitől a magyarok istene mentse meg szegény hazánkat — ezen zsenge intézetünk akár erkölcsi, akár pénztekintetben valaha csorbulást találna szenvedni.

Éljen! Éljen!

Alig mondá ki e tartalomsúlyos szókat, s már az állatkinzás elleni társulat ülésébe kellett röpülnie,

mennyire a bérkocsis lovainak szomorú ügetését szárnyaláshoz szabad hasonlítani, és bús kifejezéssel szól, miután orrát kifúvá, és szemeit megdörzsölé, mit rendesen rendkívűli elérzékenyülés jeleinek szokás tekinteni.

— Tisztelt társak! Hazánknak sok teendője volt. Igen — volt! Büszkén mondom ki e szót, mert most már mindenről gondoskodva van. A népnevelés teljes virágzásban áll, pompás országutainkon gondolatgyorsan röpülünk egyik helyről a másikra, nemzeti iparunk bármely nemzetével is bátran kiállhatja a versenyt, a szegény földművelő osztály szabad és boldog, a nemesség lelkesülve segíti vinni szélles vállain a haza közterheit, a nyilvános oktatás záporával fogja a hazát elönteni a nagy férfiaknak, csatornáink és vasutaink szomszédaink irígységét ébresztik föl, a törvény egyenlőn osztja mindenkinek malasztjait és ostorát; szóval, hazánk a szellemi és anyagi boldogság tetőpontjára jutott. S mivel mindez már nemcsak megtörtént, hanem meg is van késő századokra szilárdul alapítva, tehát itt van valahára ideje, hogy a szegény oktalan állatokra is kiterjesszük atyáskodó gondjainkat. Uraim, a vér jéggé fagy ereimben, ha például csak azt gondolom is meg, hogy sok szamárnak mily iszonyú teher alatt kell reggeltől estig görnyedeznie, mig mi oly kényelmesen ülünk itt a zöld asztal mellett! Hátha még arra gondolok, hogy a boldogtalan rákokat elevenen főzik meg! Bocsánat szavaim remegő hangjáért, uraim, de e tény kebellázító! Igen, ennek nem szabad

továbbra is így maradnia, e bajon segítnünk kell, s hogy mindenek előtt pénzhez juthassunk, emberbaráti czélunk előmozdítására, vagyis az állatkínzás megszüntetésére, tehát, véleményem szerint, a kisdedóvó intézeteket meg kellene szüntetni, és azok tőkéjét állatóvásra forditani; mert ugyan nem kötelesek-e a szülék gyermekeiket óvni és nevelni, miután a mérges fenevadak is dühösen ótalmazzák kölykeiket?!

Éljen! Éljen!

Mivel az állatok egyik tartományát alkotják a természettudomány roppant országának, tehát igen természetes, hogy innen egyenesen a természettudományi társulat gyűlésébe siet a lángész, melynek ő szinte szavazatos tagja, és ekképen hallatja eszének kiskorú magzatjait, a csillogó szókat:

— Tekintetes társaság! Vannak botor emberek, kikre gondolni sem tudok szánakozó mosoly nélkül, kik minden szellemi és anyagi erejöket arra fordítják, hogy távol külföldön búvárkodó vérmes reményű tudósak fürkészéseit előmozdítsák. És ugyan mit hajhásznak azon szerencsétlen tudósak? Agyrémeket! Azt akarják ugyanis megtudni, hogy a régi haddöntő magyarok hajdan hol laktak! Lehet-e ennél nagyobb botorságot képzelni, most, midőn szép hazánkról, melyben jelenleg lakunk, még csak épen annyit tudunk, hogy a nadragulyát és macskanadrágot nem lehet herbaté gyanánt használni! Hagyjuk a külföldet, uraim, és iparkodjunk inkább szép hazánk természeti kincseivel megismerkedni.

Éljen! Éljen!

Most a Reguly-Társaság gyűlése következik, hol a lángész hasonló lelkesüléssel nyilatkozik:

— Tisztelt urak! Kevesen vagyunk ugyan itt e pillanatban, de méltóztassanak meggondolni, mikép■ a sveizi óriás bérczek csúcsairól is csak parányi hógömb szakad le, és oly roppant tömeggé növekszik, mire a völgybe gördül, hogy egész helységeket fagyos sírhalommá változtat. Így növekedhetik a mi erőnk is, azon különbséggel, hogy növekedésünk nem vészt, hanem áldást fog az egész hazára árasztani. E növekedésünket pedig bizton reménylhetjük, mert valamint a fecske honába vágyik, és a vadludak is fölkeresik ősi lakásukat minden évben, úgy az ember is tudni óhajtja őseinek bölcsőjét. Mit ér nekünk hazánk minden természeti kincseinek pontos ismerése, ha még csak azt sem tudjuk, hogy az égből, vagy a lappok, finnek, cseremiszek vagy épen szellemdús csuvaszok közül pottyantunk-e ide, mostani fiókhazánkba? Igen, uraim, e nagy kérdést kell mindenek előtt tisztába hoznunk, s csak ennek tökéletes megfejtése után foghatunk más hazaboldogító czélok eléréséhez.

Éljen! Éljen!

Ezután a védegyleti gyűlésen így halljuk a lángészt szónoklani:

— Az isten saját arczára teremté az embert, akarván, hogy az hozzá hasonló legyen; az apa csak akkor örvend igazán gyermekének, ha abban saját képmására ismerhet, s miről ismeri meg hű

gyermekét a haza? Arról, ha mindazt, mit annak testén és testében megpillant, tulajdonának vallhatja. Ki tehát hű fia kiván lenni hazájának, az egyedül honi eledelekkel táplálja és egyedül honi készitményekkel ruházza testét, hogy ráismerhessen hazája, mert jaj azon gyermeknek, kit anyja nem akar megismerni.

Éljen! Éljen!

A kereskedelmi társaság gyűlésén ilyeténképen hangzik előadása:

— Tisztelt társaság! A védegylet tönkre silányítással fenyegeti egész kereskedésünket, mert ha mi nem hozhatunk be semmit, úgy mások viszont kivitelt nem fognak tőlünk elfogadni. Mi szeretjük a hazát, de magunk ellenségei sem lehetünk, s józanul bizonyosan senki nem fog bennünket vádolni, ha a külföldi czikkeket honiak gyanánt áruljuk, mert élnünk mindenesetre kell.

Éljen! Éljen!

Most a Kasinoban hirtelen angol levest, elevenen főtt rákot, velenczei kagylót, nápolyi makarónit, stájer kappant és sveizi sajtot eszik, franczia pezsgőt és török kávét iszik, amerikai szivart dug az orra alá és a gyáralapító társulat gyűlésébe nyargal, hol ekkép okoskodik:

— Uraim! gyári ipar nélkül nem boldogulhatunk, csak ez az, mi a hazát súlyegyenbe hozhatja más európai nemzetek ellenében, s ha a kis selyembogár képes selymet gyártani, ugyan mért ne gyárthatna a magyar nemzet is valamit? Nyissuk meg hazánk kapuit a százezer német rohanand

hozzánk, kik legfényesb tetőpontra emelendik a magyar ipart és nemzetiséget. Gyárakat állítsunk tehát mindenáron, vagy semmit.

Éljen! Éljen!

E gyülést a gazdasági egyesületé követi, melyben igy vélekedik a lángész:

— Tekintetes társaság! Ne mondja nekem senki, hogy csak gyáralapítás emelheti a magyart az európai nemzetek sorába. Mi földmüvelő nép vagyunk, s hazánk is erre legalkalmasabb. A gyáripar szükségkép annyi idegen elemet hozna hazánkba, hogy nemzetiségünknek mulhatlanul sirba kellene szállania, ily áron pedig nincs boldogság, melyet megvásárolni akarhatnánk. Egyedül a mezei gazdaság boldogíthatja hazánkat!

Éljen! Éljen!

E pillanatban már a nemzeti kör gyülése is meg van nyitva, s a lángésznek még csak torokköszörülésre sem marad ideje, hanem azonnal beszédre kell ajkait megnyitnia:

— Uraim! Azért egyesültünk, hogy egyesítsünk! Iparkodjunk tehát fővárosink összes szellemi erejét magunk körül öszpontosítani, még pedig tisztán szellemi élvezetre. Tekeasztal és kártya mindenkinek, vallási és rangkülönbség nélkül, díjmentesen szolgáljon szellemi élvezetül, s hogy ezt könnyebben kivihessük, tehát könyvekre és hirlapokra csak lehetőségig keveset költsünk, mert mi nem akarjuk e helyet tudós szaggal megfertőztetni, valamint üres okoskodások csatapiaczává sem óhajtjuk azt tenni. Czélunk: a magyar nyerseséget si-

kolt padlónkon kissé lesimítani, hogy minden fényes teremben zavarodás nélkül jelenhessünk meg, mert erre van mostani békés századunkban leginkább szükségünk, nem pedig isten tudja miféle elmebeli vagy nyers testgyakorlatokra.

Éljen! Éljen!

Innen csak legnagyobb sietség mellett érkezhetik még jókor az agarász-társaság gyülésére, hol ezek szerint nyilatkozik:

— Uraim! A magyar annyira elpuhult már, hogy görcsöket kap, ha fél óráig nyeregben kell ülnie, s ez szégyen, gyalázat! Nem kell nekünk sikolt padló, sem csuszkálás fényes termekben, sem lélekölő kártya és egyéb ily elpuhitó nyomoruság! Lóra termett a magyar, s ha nincs is már pusztító török a szép magyar hazában, de bezzeg van elég gyáva nyul és ravasz róka, kiket üzőbe kell vennünk. Mindenek előtt testi erőnket kell tehát kifejlesztenünk, mert beteges korcs testben a lélek is gyönge és tehetetlen!

Éljen! Éljen!

Most a Kisfaludy-Társaság gyülésébe rohan, és igy szól:

— Valóban, nem birom eléggé érzékenyen kifejezni örömemet, hogy ezen tisztelt társaságnak is tagja vagyok, mert egyedül a szépirodalom az, mely nemzeti nyelvünket terjeszti, s ez által leghatalmasb tényezője a haza boldogításának, miután mi a szépnemhez szólunk, ez pedig a férfiak fölött uralkodik, s igy ezek által közvetve mi parancsolunk az egész országnak.

Éljen! Éljen!

Ezután más székre ül a lángész, frakját balról a jobb oldalra gombolja, arczára komoly és busongó kifejezést ültet, s összegörnyed, mintha hirtelen meghült és csikarást kapott volna. Természetesen, mert hiszen most a tudóstársaság gyülésében ül, és ezek szerint nyilatkozik, egészen megfagyasztva a tudományosság szele által:

— Tekintetes társaság! Szomoruan kell tapasztalnunk, hogy társaink nagy része a szilárd tudományosságot nem igen kedveli, pedig a mely nemzetnél a tudományok nem müveltetnek, ott valódi nagyságot nem is képzelhetni. Én tehát, a társaság ezen balirányának megváltoztatására, azt indítványozom, hogy ezentul egy oly uj tagot se válasszunk, ki magát a szépirodalom mezején kitüntette, és nem tud értekezést irni a görbék meghatározásáról, vagy az infusoriák anatomiájáról, mert az ily tag sem társaságunknak díszére, sem a hazának hasznára nem válhatik.

Éljen! Éljen!

Ime, hol Európában oly lángész, ki a magyar lángész iszonyatos sokoldaluságával mérkőzhetnék? Pedig felét sem soroltam ám el azon társulatoknak, mikben ő hasonló nagybefolyásu szerepet visel. És ne mondja őt senki szavaiért kétszinűnek, mert épen az a valódi lángész legkitünőbb érdeme, hogy ő magát mindenütt és mindenkor ügyesen föltalálja, és zavarba soha nem jő. Légy tehát büszke, oh, haza, és némuljatok el, rágalmazó irigyek, mert százával van köztünk az ily hasonlíthatlan lángész!

XXIV.

Lyányvásár.

Ebéd után pillanatra szállásomra térvén, Bertókom ily tartalmu czédulát ada kezembe:

— Ma délután a városligetben fontos hir várakozik önre.

Az irást nem ismerém.

— Ki hozta ezt? — kérdém inasomat.

— Azon hárfáslyány volt itt, kit már egyszer láttam, és itt irta a czédulát, mivel személyesen nem szólhatott a tekintetes urral.

— Jól van. Bertók, siess Marczihoz, én a városligetbe megyek, s ti engem követni fogtok, és mindenütt nyomomban lesztek; de okosan, hogy jelenlétetek szemet ne szúrjon.

— Értem.

E rövid utasítás után a városligetbe indulék, melyre inkább illik e név, mint a büszke erdő czím, miután csak épen annyi fa van benne, hogy néha egy-két életunt golyhó fölakaszthatja magát, kik már puszta kétségbeesésből is véghez vihetik ezen kedélyes műtételt, ha a helyszinén meggondolják, hogy a nagy Pestnek ez egyetlen mulatótanyája. Azonban, lehet, hogy ennek is van jó oldala, ha meggondoljuk, hogy csak szorgalmas munka után igényelhetünk mulatságot, ebben pedig Budapesten nem igen erőtettük meg magunkat. És ugyan ez annak oka alkalmasint, hogy ezen ugynevezett mulatóhelyre is csak verejtékezve jut-

hatunk ki, nemcsak távolsága, hanem még inkább az ut kényelmetlensége miatt. Ha minden ember, ki a városligetbe megy, csak egyetlen krajczárt fizetne is, ugy egy pár év alatt valódi bájkertté lehetne azt varázsolni; de hiában, nálunk sem a törvényes, sem az önkéntes adó nem kaphat lábra, mert az elsőt ellenzik, a másikat meg kinevetik. Ennél fogva tehát a városliget is megmarad a réginél. Az oda vezető királyutczáról nem is akarok többé szólani, mert annak érdemeit annyira méltánylottam már, mintha fizetéstelen történetirója volnék, és igy csak a hosszu fasort említem meg, mely a királyutcza végéről az igéret földére vezet. E fasor közt először honi por, azután honi szivar, és honi viz az, mi a vándort megenyhíti, vagy honi sár, ha az égnek csatornái megerednek, és bebizonyítják, mikép a sár nem kellemesb a pornál, s hogy e szerint a rendes öntöztetésre egyáltalában nem kell pénzt fecsérleni. A két oldalon kertek magas falaiba ütközik a szem, mi igen jótékony hatásu, mert legalább messze látásban gátolja az embert, s emlékezteti, hogy ne lásson orránál tovább, ha mulatni, vagyis kellemesen élni kiván. E kertek ajtai zárvák, s falaik mögött mély csönd uralkodik, mert mi csak tanácskozni szeretünk zajosan, de családi köreinkben oly csöndesen és elzárkozottan mulatunk, mintha attól félnénk, hogy hangos örömünk talán még mást is fölvidítana. Itt ott poros csemegét kinálgatnak németül, hogy pillanatig se feledje az ember, mikép a magyar főváros egyetlen mulatóhelyére siet; a

nyomorékok és egyéb koldusok ellenben magyarul kéregetnek, tudván, hogy a magyar jószivü, és mindenét örömest elosztogatja, mihelyt gyönge oldalán támadtatik meg. A fasor végén korlátokba ütközik az ember, melyek a mulatóhely előtt föllállítvák, és mindenkit arra emlékeztetnek, hogy rendkivüli jó kedvnek át ne engedje magát, mert minden csak ugy jó, ha korlátok közé van szorítva, mi alól még a gondolatot sem vehetni ki; mert ugyan mi lenne a világból, ha minden ember azt gondolhatná, hogy neki igaza van? Egyébiránt e korlátfákat talán példás szerénység jeleinek is tekinthetni, mintha tudniillik arra akarnák az embert előre figyelmeztetni, hogy itt bizony csak rendkivül korlátolt örömeket fog élvezhetni, főkép ha bal csillagzata azon gyalulatlan szálfák és deszkák közé vezeti, hol pallérozatlanok számára holmi faragatlanságot mutatnak és adnak elő, szinköri előadás czim alatt, melynek csupán azért nincs födele, hogy a zápor néha elmoshassa a sok mosdatlan beszédet, a szél pedig ártalom nélkül tova sodorhassa a száraz előadásokból emelkedő kártekony port. Most már egyenesen, s jobbra és balra mehet az ember, mert meg lehet győződve, hogy a három ut egy czélhoz vezet, tudniillik a gyönyörüségek közepéhez, vagyis azon néhány öreg fához, melyek egyike oly dús lombozatu, hogy árnyékában legalább hét vagy nyolcz ember elfér, midőn a nap nem süt épen oda. Ezen fa alatt mindig több szalmaszék áll, miken igen kényelmesen lehet ülni, ha a rajtok ülők a súlyegyent fön tudják

tartani, s hevesb mozgalmaknak nem nagy barátai. Azonban, nemcsak ezen kényelmes székek miatt nevezetes e fa, hanem még azért is, mivel alatta rendesen lyányvásár szokott tartatni. Igen, igen, lyányvásár! És kérem a nyájas olvasót, ne méltóztassék e kifejezésben megütközni, mert reménylem, hogy sikerülend azt tökéletesen igazolnom. Már eladó lyánya van, — ez oly szokott kifejezés nálunk, hogy hallása senkit nem botránkoztat meg; a hol pedig eladni való tárgy van, ott természetesen igen örülnek, ha a vásár nem marad el; de különben is, nálunk legujabb időkben minden megvásárolható lévén, a szabad nemes ember meggyőződésétől, vagyis szavazatától kezdve, egészen a kállói gubáig és honi makrapipáig, bátor vagyok reménylení, hogy a lyányvásárban sem fog senki megütközni. Tehát e fa alatt rendesen lyányvásárt szoktak tartani, mert minden ember, ki e mulatóhelyre jött, vagy innen távozott, kénytelen vala e fa előtt kétszer elhaladni, ha épen más rendkivüli és még rosszabb utat nem választott jövetelre vagy visszatérésre. A vásár most is állott, midőn arra menék. Középen kövér asszony támaszkodék a fához, mely örömest meghajlott volna e nagy teher alatt; arcza és szemei mosolyogtak, s minden arra menő nadrágos férfi ezen óhajtást olvashatá vonásaiból: jer, halandó, jer, válassz lyányaim közől, és boldogságod halhatlanná teend. Ez ohajtást azonban nem igen akarják az emberek érteni, s ezt nem is lehet csodálnunk, ha meggondoljuk, mikép a sok gyülési fanyar beszéd annyira elkeseríté

Lyányvásár.

már az embereket, hogy a szót sem birják megértetni velök a szónokok, főkép, ha adóról folynak a viták. Lehet é pedig nagyobb adózás annál, mit a vastag asszonyság ohajtása, még testénél is vastagabb sohajtások közt, kifejezni és megértetni törekszik?! Előtte két üres szék áll, körülötte hat üres szív csücsül, azaz: hat eladó lyány, kiket oly emberbaráti szelid érzelmekre nevelt, oktatott, és szoktatott, hogy minden embert, még az ökölnyi férfit is, oly örömest boldogították volna, habár ez tulajdon életüdvöket dulandá is föl. Mily készek voltak az áldozatra a szegény báránykák, de a sors megkimélte őket. Könyörtelen, kegyetlen sors!! Pedig mily szépek valának mindnyájan! Az anya jobbja mellett a szende Etelka ült, kezei ruháján és szemei kezein nyugodtak, s vékony dereka oly mozdulatlan vala, mint a beszorult járomszeg; ha valaki rátekinte, ő azt nem vette észre, de mégis elpirult, mert az édes mama parancsoló hangon suttogá:

— Etelka, pirulj el!

Ime, a tisztelt nőtlen olvasó, ha szende emlénykét kivánsz kebledre tűzni, tekintsd meg jól e hajadon képét, jegyezd meg magadnak vonásait, és keresd föl. Az anya baloldalán a szendeség ellentéte, az arszlánias kihivó tekintetű Aranka ül, hosszu fürtökkel, merészebb vágásu öltözetben, s villogó szemeit bátran jártatva végig minden férfi arczán, még a házasokén is, mert hiszen a házasférfiak özvegyekké is válhatnak. E két lyány közellete rendkivül emeli egymás különböző jellemét,

s ajkaik is oly jellemzetesek, hogy Etelka, csupa szendeségből, a borsót bizonyosan bojszónak mondaná, mig Aranka akár egy pár lánczhordtát is ki tudna szalasztani, ha ezen elszánt kifejezés a csizmás férfit papucsviselővé változtathatná. Aranka mellett a falusias egyszerüségű Piroska ül, kissé hegyes orral, és tompa búkifejezéssel; ez ismét ellentéte a másik kettőnek, és leginkább oly férfit boldogíthatna, ki falusi jószágán szeretné napjait csöndes boldogságban leélni. Kételkedve csóválja ön szép fejét, nyájas falusi olvasónő, s azt hiszi, hogy a városi, főkép budapesti hajadonok nem szeretnek falun lakni? Oh, méltóztassanak szavaimnak hítelt adni, mert becsületemre mondom, hogy Budapesten ezer meg ezer szép lyányka van, kik annyira gyűlölik a fővárosi szegénységet, hogy legnagyobb örömmel falura költöznének — férjök jószágába. A többi három lyányka háttal ül felénk, de azért bizvást meg lehetünk győződve, hogy ezek sem kevésbé érdekesek. De mit használ példátlan szeretetre méltóságuk az érzéketlen férfiak ellenében! Ime, azon vastag ur, ki Etelka mellett áll, egyetlen tekintetre sem méltatja őt, ámbár már tiz percz óta folyvást pirul a hasonlíthatlan deliségü hölgy. Fogadni mernék, hogy ezen hustömeg nem is sejti a szépek jelenlétét, hanem talán épen azon töri fejét, hogy mikép állíthatna föl valamely honi gyárt, melyben silány külföldi készítményeket drága pénzen árulhatna. Piroskával szemközt pedig a mostani arszlánias ifjuság legtündöklőbb példányképe áll, kinyujtott gémnyakkal, és annyira

meggörbesztett derékkal, hogy hátán három majom kényelmesen lovagolhatna egymás mellett, vagyis inkább egymás mögött; s ezen szeretetre méltó ifju sem tekint rá, hanem meglehetősen koros asszonyságnak udvarol, kinek hatalmas befolyása által, legfölebb tiz év mulva, alkalmazást remény1 mint számfölötti tiszteletbeli valami. Szegény kis lyányok, ne szomorkodjatok e miatt, mert hiában, a mai romlott világban az ifjak inkább szeretnek így udvarolgatni, mint nőt venni, miután mindinkább terjed azon szomoru tapasztalás, hogy a fizetés nélküli hivatalocska mellett is jobban megél az ember, ha egyedül marad, mint szük hivatalban másodmagával. Szegény lyánykák, ti ennek nem vagytok okai, mert hiszen ti nem vagytok követelők, s becsületes szegény ifjuval is örömest kezet fognátok, és legfölebb csak azt igényelnétek a boldogítandó férjtől, hogy azt szerezze meg számotokra, mire mulhatlanul szükségtek van, s e kivánságtokat néhány nyomoru ezer forintocskával évenként vajmi könnyen kielégíthetni! De a férfiak, a férfiak! Ők azt hiszik, hogy nem lehet akkor néhány ezret költeni, midőn néhány száznak sincsenek birtokában, és e botrányos tévhit miatt nektek ismét és ismét csak ülnötök kell a lyányvásáron, s nem csoda aztán, ha végre ugy megszokjátok a sok ülést, hogy világért sem birnátok saját tüzhelyetek mellett mindennap néhány pillanatig állani. És mennyit kell ezen sok ülés alatt szenvednetek! A mama mindig zsémbel, s csak bennetek szereti a hibát keresni, pedig le-

het-é ennél igazságtalanabb bántalom? Ti mindent elkövettek, mi erőtökből kitelik; de ki birná a férfiak szeszélyit kitanulni? Az egyikhez könyvekről szóltok, és ő iszonyodva fordul el, mert tudós nőtől, saját tudatlansága teljes érzetében, borzad; a másikhoz konyháról szóltok, és ő orrát fintorgatva távozik, mert nőt és nem szakácsnét keres; a harmadik előtt vig kedvet mutattok, és ő hátat fordít, mert nem akar könnyelmü bohóval párosulni; a negyedik jelenlétében komolyak vagytok, és ő ijedve fut, mert oly nőt keres, ki életét földerítse; ha csinosan öltözködtök, fényüzés ellen kiáltoznak; ha igen egyszerüek vagytok, akkor lomha izetlenséget emlegetnek; ha szépek vagytok, házibarátoktól rettegnek, a rutakra pedig nézni sem akarnak; szóval, valóságos tizenkilenczedik századbeli csoda, ha férjhez juthattok, s legtöbb esetben csak arra számolhattok, hogy idővel hites betegápolónőkké lesztek, s mégis boldogoknak kell magatokat tartanotok, ha legalább kétségbe nem kell esnetek.

Ily gondolatok jártak agyamban, midőn ezen érzékeny lyányvásárt látám, és sohajtva fordulék más oldalra, hogy vigabb látványon legeltethessem szemeimet; tekintetem azonban a hárfás lyány halavány arczára esett, ki szorosan mellettem állott és halkan szóla:

— Holnap éjfélkor.

— A kártyajósnőnél? — kérdém, oly kifejezéssel, mely tudathatá vele, hogy nem mond előttem különös ujdonságot.

— Igen, s ön már tudta ezt?

— Legalább sejtém, mert az egyik félnek igéretét birom.

— Hogyan?

— Ugy van, nem vagyok ugyan jós, de mégis mindenesetre hatalmas. Ön szomoru történetét már ismerem, s azért reménylem, hogy ön is mindenesetre jelen fog lenni.

— Minden bizonynyal. Még azt kell önnel tudatnom, hogy semmi elővigyázatot ne mulasszon el, mert különben

— Oh, jól tudom, most, vagy soha!

A szerencsétlen lyány a tömeg közé vegyült, s én örvendék, hogy Dongainé megtartá szavát, és csakugyan hálóba kerítjük a rablót.

XXV.

A nép mulat.

E nap igen nagy nap vala, nem azért ugyan, mintha nagyobb lett volna a többinél, hanem mivel nagy hirdetmények tudaták minden emberrel, hogy a városerdőben nagyszerü mulatság fog tartatni, parányi belépti díj mellett, bizonyos meg nem nevezett nagyszerü jótékony czélok előmozdítására, mikép azt némely ügyes vállalkozók, nevezni szokták, kik néha magokat is jótékony czéloknak tartják; még pedig teljes joggal, mert ugyan mikép szerethetne az mást, ki magát sem szereti? Vannak, kik nem szeretik, ha jótékony

czélok előmozdítása végett az emberek mulatnak, s ez mindenesetre nagy tévedés, mert csak amugy szárazon pénzzel adakozni nem minden ember szeret; de ha ezzel mulatság van egyszersmind kapcsolatban, akkor örömestebb mozdul meg, s már maga ezen megmozdulás is nagy nyereség nálunk, hol oly nehéz mozgalmakat eszközleni. S ha elcsöppen is valamicske a bevételből, az épen nem baj, mert a vállalkozó nem tartozik ingyen fáradozni, s az egész összeg nagyobb része mégis csakugyan jótékony czélokra fordíttatik. Ily nagyszerü ünnepély volt tehát a mai, mely sok ezer embert csábíta ki a városerdőcskébe, s a budapesti zsebelőket rendkivüli zavarba hozta, miután csak nehezen birák magokat elhatározni, hogy künn a sűrű néptömegek közt használják e hosszu újjaik ügyességét, vagy pedig a városban, az üresen hagyot szállásokon. Én nem merem ugyan meghatárczni, hogy mire határozták magokat, de mégis hajlandó vagyok hinni, hogy sokkal jobban értettek az elosztáshoz, mint a tagosztály némely kezelői, mert mínd a városban, mind künn annyi lopás történt, hogy mind a két osztály tökéletesen megelégülhetett napi munkájának sikerével, és sok mulatozó azon nem igen kellemes tapasztalást tevé, hogy a szabadban erszényét, vagy zsebeit, négy fala közt pedig szekrényét, vagy ládáját üriték ki.

Midőn egyes embereket vagy zárt köröket látunk mulatni, az oly mindennapias, hogy említést sem érdemel; de midőn mondhatjuk: a nép mu-

lat, ez már egészen más! A nép, mely izzad, dolgozik hat napig, hogy a hetediken egy pár óráig mult nyomorát feledje, és azt is, hogy másnap ismét meg fog az ujulni. És mily kevés kell arra, hogy e boldogtalan nép mulathasson és magát boldognak képzelhesse! Sokan ezreket dobnak ki pillanatnyi kéjekért, s bizonyára nem élveznek annyit, mint ezek néhány fillérökért. A legszegényebb napszámos is kimegy e mulatságra, mert hiszen csak tiz krajczárt kell fizetnie, és e csekélységért legalább tiz óráig mulatságok örömében uszhatik. Ő legalább igy nyugtatja meg magát, s ha gazda nélkül csinálja a számadást, mint a németek mondani szokták, azért épen nem kell őt gáncsolni, mert ezt legnagyobb politikusainknál is annyira megszokhattuk már, hogy ilyesmi miatt az együgyű dolgozó osztályt épen nem szabad kinevetnünk; sőt inkább örvendenünk kell, hogy ők is értik már a napi politikát.

De tekintsünk körül a sok ezernyi sokaság közt, és lássuk, mikép mulat a nép, tiz krajczárért. Először is meg kell jegyeznem, hogy sem a tiszta levegőért nem kell külön fizetnie, sem a por elnyelésében nem tartozik magát korlátozni, hanem mind a kettőt teljes mértékben, szabadon és ingyen élvezheti. Mégis csak szép a szabadság, sőt még a virágok illatát is egész erővel magába szíhatná, ha körülötte virágok volnának. Pipára is gyujthatna, mert hiszen nemcsak dohány van zsebében, hanem pipa is, ha ezen utóbbit véletlenül el nem lopták volna; de hiszen ugyis rossz volt már, ez-

zel vigasztalja magát, s szivart vásárol, és ugyan ki merné őt ebben gátlani? Most egészen egyenlőnek képzelheti magát bármely finom uracskával, mert az ő fogai közt is szivar füstölög, s ez csak nagyobbíthatja jó kedvét, mert az egyenlőségi eszmék előtte sem ismeretlenek. És mennyi mulatságos látvány terül most el bámuló szemei előtt! A hárfáslyány ügyesen pöngeti műszerét, s ügyesen jár körül tányérával; az üveges szemü uracs megvetéssel fordul el, mert a lyány beesett szemeiből nem pattognak kihivó nyilak, de a nép embere zsebébe nyul, mert a halavány arczot szeretné fölvidítani, miután maga oly vidámul érzi magát, hogy egy-két fillért akár ellenségével is megosztana. A szivar csipi nyelvét, s ő egy pohár vizet iszik, és nevetve dob krajczárt a szurtos suhancznak, mert igen mulatságosnak találja, hogy még a vizet is pénzért adják. Amott kerek épület áll, egészen malomhoz hasonló, s egyik zugából vig zene harsog; ez azonban nem malom, hanem oly neve a játéknak, melyet a magyarok Ringelspielnek neveznek; melyet mindazáltal inkább politikai pályafutásnak kellene nevezni, mert a legkisebb gyermekek is magos paripára ülnek és ugyancsak forognak, a nélkül, hogy valaha czélt érhetnének. És mi hozza őket mozgásba? Alól kereket forgatnak, s ha ez eláll, ugy ők is megállapodnak és ismét leszállani kényszerülnek magas paripáikról, épen mint a mai politikai keringésben, hol szinte csak egy ember hajtja a kereket, s a sok gyermek örvend, ha annak mozgása kö-

vetkeztében elhiteti magával, hogy bizony ő is halad. A szegény napszámos itt sem sajnál egy pár garast, s lóra ül. Hagyjuk lovagolni, hiszen minden embernek megvan a maga nádlova. Amott hinta kinálkozik kellemeivel, mely oly gyorsan magosra juttatja az embert, hogy szinte elbizhatná magát, ha rögtön ismét mélységbe nem sülyedne. Ki ebbe ülni elég bátor, az tüstént tekintélylyé emelkedik, azon egy különbséggel, hogy a magasból lehullott tekintélyek nem juthatnak az életben ismét oly gyorsan föl, mint a hintában. — Itt sokan elszédülnek, de azért mégsem riasztnak vissza senkit, mert hiszen az életben is tapasztalhatjuk, hogy ha életet veszti is valaki magas polczon, azonnal száz meg száz ember kész veszélyes helyét elfoglalni. A tó is nagyszerű mulatságul kinálkozik, az emberek törédékeny csónakokban tolongnak, lábaikat föláztatják, bőrüket a nap jótékony sugarai által megpörköltetik, a hölgyek visítnak, a férfiak nevetnek, néhány garast fizetnek, és rendkivül jól mulatnak mindnyájan, mert hiszen egy sem veszti életét e kis tengeren. Ott rongyos pokrócz van pázsitra terítve, s néhány még rongyosabb gyermek mindenféle bakugrásokat visz rajta véghez, és irgalomból mindenki vet nekik egy-két fillérkét, ámbár kár ezt tenniök, mert a kis szemfényvesztők derekának nagy hajlékonysága kétségbevonhatlanul mutatja, hogy idővel nagy vagyon s még nagyobb befolyásnak birtokába juthatnak. Kissé távolabb medvét tánczoltatnak, mely morog ugyan, de mégis sip és dob hangja szerint

tánczol, mintha valamely alkotmányos ellenzék eljárását akarná kigúnyolni. E látvány tőszomszédságában éhségtől elkényszeredett majom mutatja ügyességét, s rendkivül haragos ábrázatot ölt, midőn gazdája fejében semmit nem talál; ez igen furcsa, mert akaratlanul is azt juttatja mindenkinek eszébe, hogy az ugynevezett divatmajmok, vagyis arszlánok fejében is hiában keresne az ember valamit; mit azonban annyira megszokott már minden ember, hogy e miatt bizonyára senki nem fog neheztelni. Csak az igazságtalan, hogy ezen izzadó majom szinte csikorog éhség miatt, mig a beszélni tudó majmok rendesen nagy bőségben válogatnak; sőt mi több, ezen oktalan majom egy embert tart ki munkássága által élelemmel, mig a beszélő divatmajmot gyakran ezer ember munkásságának gyümölcse sem birja kielégíteni, s mégis: ez veret, amaz pedig — verettetik. Aztán ki ne keljen ki a sors igazságtalansága ellen?! Kissé távolabb kötél van kifeszítve, melyen egy sovány öreg ember arról törekszik a nagyérdemü közönséget meggyőzni, hogy hajdan ügyes kötéltánczos vala; de a nézők nem politikusok, s annálfogva ily puszta szemfényvesztésnek nem hisznek, hanem tényeket akarnak látni, s haragosan pisszegnek, mivel ezek nem következnek be. A férfi tehát leszáll, s tányérral sétál a közönség közt; de a tányér oly szép tiszta, hogy senki nem meri néhány garaskával bepiszkolni. Vastag asszony lép tehát a kötélre, s nagyot ugrik, és lezuhan a kötélről.

— Jaj, feleségem! — kiált az öreg férfi.

— Szegény asszony! — sóhajt a nép.

— Jaj, árva gyermekem!

— Boldogtalan!

— Szörnyűség!

— Elájulok!

— Miből temetem el?!

Ez hangzék minden oldalról s a tányér megtelik, a szerencsétlen asszony pedig fölnyitja arczának zsirjába mélyedett szemeit és repedezett klarinét legérzékenyebb hangján sipog:

— Csak egy csepp — sört!

És miután a sörből oly cseppet hörpint, mely czinkotai itczének is beillenék, fölkel, tagjait kinyujtóztatja, talpát meggrétázza és ismét a kötélre kapaszkodik, a közönség leírhatlan tetszésvihara közt s az emberek ismét vetnek néhány krajczárt a tányérra, mert különben irgalmatlanoknak fognának tartatni, ha az öröm nem tenné őket oly adakozókká, mint a szomoruság. E közben ily bámuló fölkiáltások hangzanak:

— Mily szerencse!

— Ilyenek a gondviselés megfoghatlan útai!

— Szegény asszony!

— Bizonyosan ördöge van.

Ott sorsjáték űzi mesterségét, egy krajczáron forintos poharakat nyernek az embernek fiai és leányai, azok tudniillik, kik nyernek s a legszegényebb ember is ugyan miért ne veszthetne el néhány garast, miután a szegény vállalkozónak is csakugyan nyerni kell, hogy élhessen; ha pedig sokacskát veszt a

szegény ember, akkor igen természetes, hogy veszteségének egy részét ismét vissza kívánja nyerni s tehet-e róla, ha azután utolsó fillérét is elveszti? Távolabb innen kintorna síró hangjai nyöszörgenek s vén asszony öblös torka gyilkos történeteket rikácsol és a műértő közönség, mely körülötte összecsoportosul, iszonyuan borzad a rettentő történet- vagy irtózatos hang miatt-e, azt csak a mindentudó határozhatná meg. Egy krajczár itt is elbúcsuzik a szegény embertől, ki már egy-két huszaskát költött, ámbár azt hitte, hogy ugyan miért ne költhetne tiz krajczárt, tiz órai mulatságért? Ismét távolabb négy hangászkar az utolsó itéletet harsogtatja, külön beléptidíj mellett s a fák között néhány árva ágyú s ugyanannyi mozsár vagy taraczk mennydörög, miket különben a Duna jegének elindulásakor szokás ropogtatni. Az iszonyú zaj nem birja ugyan a temető néma lakosit arra, hogy csontjaikat összeszedjék, de a csirkecsontokat sok gyöngébb idegzetű hölgy rémülve tányérjára ejti, mert azt alkalmasint említnem sem kell, hogy az ily ünnepélyes mulatságnál az eszem-iszom sem hiányozhatik, csakhogy ezen igék kellemes hajtogatásában nem minden ember fia részesülhet, mert sokan borzadva veszik észre, hogy a sok mellékes mulatság egészen kiüríté erszényöket s hogy a sok gyönyörnek élvezete miatt éhes hassal kell szállásukra visszatérniök. De ezt föl sem veszik, mert hiszen ők csakugyan mégis mulattak s ha minden kívánságuk szerint menne, úgy végre azt is felednék, hogy szegény emberek s hogy a szegénynek még mulatsága is szegény;

mire nézve azonban legalább azzal vigasztalhatják magokat, hogy a gazdagoknak viszont unalmuk is gazdag és kifogyhatlan. E mulatságokat este lövöldözés és nagyszerű tűzjáték fejezi be, miből világos, hogy nem csupán a politikusok pazarolnak el sok lőport.

Most Bertókot és a hajdani csárdást látám felém közelíteni és az előbbi ezt suttogá:

— Marczinak fontos mondani valója van.

— Mi ügyben? — kérdém hirtelen.

— Szólj, Marczi.

— Úgy hiszem, hogy nyomába jutottam.

— Kinek?

— Hát a zsidónak.

— Móricznak?

— Igen ám.

— Hogyan? — kérdém kitörő örömmel, nem is várva e fontos tudósítást.

Egy ismerősöm akadt néhány hét előtt s attól hallám ma reggel, hogy ismeri Móriczot.

— Nem csalatkozol?

— Dehogy csalatkozom, hiszen oly világosan leírta, mintha egyenesen szemem elébe állította volna, sőt még nevét is tudta ismerősöm.

— És tudja lakását?

— Nem.

— Úgy tehát semmi hasznunk nem lehet ezen felfödözésből.

— De mégis.

— Szólj gyorsan.

— Hát ismerősöm félittas volt s azzal dicseke-

dett, hogy sok pénzhez juthatna, ha egy kis vértől nem borzadna. Én gyanítottam ugyan már előbb is, hogy ez az ember nem jó úton jár s alkalmasint gyakran magáénak tekinti a másét s azért kerültem is, de ő úgy ragaszkodott hozzám, mint a kullancs; azt azonban még sem gondoltam, hogy a vérontás is közel áll hozzá.

— Csak dologra, dologra!

— Tüstént. Bort töltöttem neki tehát, mert csapszékben beszélgettünk és bizodalmasan mondám, hogy nem olyan-e e kaland, melyben én is részt vehetnék? Nem, czimbora, így szólt ő, én nem gyilkolok, habár különben azt tartom is, hogy a szűkölködő ember néha pénz nélkül is vásárolhat, ha nincs pénze és éhezik; én tehát az ajánlatot nem fogadtam el, hanem máshoz utasítottam a megrendelőt, ki apját is megöli egy fületlen pitykéért. Ezután, folytonos borozás közt, kitudtam tőle, hogy a megrendelő a mi Móriczunk volt, ki hires tolvajtanyán találkozott ismerősömmel.

— És ki ellen akarta őt Móricz kibérelni?

— Azt nem tudom, mert ő sem mondotta meg neki, miután tapasztalta, hogy nem akar kívánságára hajlani.

— E szerint mégsem lesz hasznunk ezen történetből.

— Talán mégis, mert azt is kitudtam a gaz czimborától, hogy ma este, tíz és tizenegy óra közt, el fogja Móriczot azon emberhez kísérni, ki a munkát bizonyosan magára fogja vállalni.

— És tudod azon helyet?

— Nem. Váltig iparkodtam ugyan tőle kitudni, de ezen titkot részegségében is meg birta őrizni.

— De mikép juthatunk tehát nyomába?

— Oh, igen könnyen, mert tudom a gazember lakását; kilencz órától fogva tehát a ház körül fogunk sátorozni és azután mindenütt nyomban követjük és Móriczczal együtt nyakon csípjük.

— Hozzá fog Móricz jőni?

— Azt nem tudom.

— És hol lakik embered?

— A . . . házban.

— Jól van, siessetek tüstént szállásomra, én is követni foglak és majd meglátjuk, mikép juthatunk a gaz czimborák nyomába.

XXVI.

Egy hár titkal.

Embereim távoztak s én gondolatokba mélyedten követtem lépteiket. Mindinkább közelít tehát az óra, melyben véget vetendek e két ember bűngyakorlatának; ez volt azon pont, mely körül gondolataim működtek s épen azért, mivel ezen óra közelge, érzém annak fontosságát, hogy most minden lehető elővigyázattal éljek, ha azt nem akarám, hogy valaminek elmulasztása által ismét ki ne szalasszam kezeim közül a kedvező alkalmat, mi könnyen végkép semmivé tehetné eddigi törekvésimet. Sobrira nézve inkább meg leheték ugyan nyugodva, mert holnapi találkozásomat bizonyosnak tarthatám e sokalakú

kalandorral és épen azért annál kivánatosb vala előttem, hogy addig Móriczczal is végezhessek; de épen ez volt az, mit igen nehéznek kelle tartanom, mert Marczi hirei koránsem voltak olyanok, hogy bizonyos sikerre lehetett volna számolnom. E sikert kelle tehát mindenek előtt lehetőségig biztosítanom. Eleinte azt hivém legczélszerübbnek, hogy a kitüzött órát nyugodtan bevárom s embereimmel a gaz kalauzt mindenütt követem és rögtön mind a kettőt elfogjuk, midőn egymással találkoznak. Mélyebb vizsgálat után mindazáltal meggyőződém, mikép e terv nem biztosítja eléggé az óhajtott sikert, mert például, a kalauz lakásán kívül tölthetné az időt a találkozás órájáig, vagy a sötétben nyomát veszthetnők, vagy észrevehetné, hogy nyomait követjük és elfuthatna előlünk, a nélkül, hogy Móriczczal találkozhatnánk. Ezen s ezekhez hasonló kétségekkel tépelődtem s átlátám, hogy más módot kell megkisértenem. Talán a hatósághoz kellene folyamodnom és a kalauzt elfogatnom? Ezt nem helyeselhetém, mert kérdés: fogna-e valamit vallani? Vagy tudja-e Móricz szállását, ha akarna is vallani? Ezt sem fogadhatám el tehát, mert legjobb esetben is attól lehete még félnem, hogy a törvényes késkedés által Móricz legalább időt nyer s gyilkos szándékát végrehajtatja mielőtt kézre lehetne őt keríteni. S ki tudja, nem épen az én életemre tört-e? Hátha részemre iparkodnám nyerni a kalauzt és saját hálójában foghatnám meg Móriczot? Ez legkivihetőbbnek tetszék előttem, mert az arany mindenható hatalmát többször volt már alkalmam

tapasztalni s így alaposan reménylhetém, hogy tetemes pénzösszeggel meg fogom a kalauzt nyerni, főkép, miután legalább még annyi emberi érzés lakott benne, hogy a vérontástól visszaborzadott. De mikép eszközöljem ezt? Lakását tudom, gondolám, azonnal fölkeresem őt tehát s igéret és szükség esetén fenyegetés, bizonyosan czélhoz fognak vezérleni. Szállásomon megtudám még nevét Marczitól s azonnal hozzá sieték, mert az égen fekete felhök kezdének tornyosulni s gyaníthaták, hogy az alkony hamarébb fog bekövetkezni, mint különben az ősz utolsó szakában történni szokott.

A kalauz négyemeletes házban lakott, kinél s melyik emeleten, azt Marczi nem mondhatá meg és így előre el valék készülve, hogy fáradalmas vándorlást kell tennem, míg nyomába jöhetek. Az ily nagy házakban annyi ember lakik, hogy két oláh falut meg lehetne belőlük népesíteni, jövedelme pedig meglehetős uradalom tiszta hasznával is vetélkedhetik s történetei némely kis német birodalom évkönyveivel is fölérnek. Hátha még minden titkát tudhatná az ember az ily házóriásnak, mily érdekes regényre nyujthatnának ezek tárgyat!

Beléptemkor a házmester lakát tudakolám, de zárva találám, mert, mint egy ácsorgó cseléd mondá, saját házába ment. Az ily nagy házmesterek, vagy nagy házak házmesterei gyakran három eladósult falu urával sem cserélnének, mert csak az éjjeli kapunyitásból is mindennap közel tíz forintnyi jövedelmet huznak, új év napján pedig legalább kétszáz forintot vesznek be s így nem csoda, ha oly álla-

potba jőnek, hogy néhány év mulva tulajdon házukban magok is házmestert tarthatnak. Földszint csupán boltok vannak, mikben siker nélkül tudakozódtam emberem után s csak azon tapasztalást tevém, hogy még a kávés zsákra is «Honi» czímet ragasztottak. Ebben már szinte meg akarék botránkozni, de csakhamar eszembe juta, mikép ezen kávé alkalmasint azon részében termett a török birodalomnak, mely hajdan hazánkhoz tartozott s hogy e szerint azt mindenesetre teljes joggal honinak mondhatják a kereskedők, mert hiszen ők nem okai, hogy azon részeket a sors éles ollója hazánkról lemetszé. Ezen igen alapos okoskodást sok más külföldi czikkelyre is alkalmazhatni, melyek most épen oly jogszerüleg honiak gyanánt árultatnak. Ime, csak igazi nyitját kell a dolognak tudni és azután mindjárt megnyughatunk, főkép ha meggondoljuk, hogy a mai politikában nem kevés embert sokkal alaptalanabb okokkal is meg lehet nyugtatni. Az első emeleten négy nagy szállás van s a legszebbben talán maga a háziúr lakik? Oh, nem: az oly háziúr, ki nagy hasznot kényelemmel akar házából huzni, mindig távol szokott attól lakni, mert így nem ostromolhatják őt oly könnyen az alkalmatlan lakosok, szállásaik javitása ügyében s ez által igen sok pénzt takarithat meg. Az első emeleten tehát gazdag zsidók és főranguak laknak; az utóbbiak rangjok parancsolta fényűzésből, az előbbiek pedig takarékosságból, mi ellenmondásnak látszik ugyan, de mégis való, mert az ebből származó időkimélet által többet nyer az ügyes tőzsér, mint mennyit a magasb

emelet közti árkülönbség által veszteni látszik. Egyébiránt azzal még más politika is kapcsolatban áll. Az ily tőzsér ugyanis még a harmadik és negyedik emeleten is tart egy parányi szobát konyhával, még pedig igen fontos okból, mikép tüstént látni fogjuk. Valamely kávéházban, például, két úr ül egymás mellett, bizalmasan beszélgetve, körülbelül ilyképen:

— Egy kis zavarban vagyok, szeretnék ezer forintot kölcsön felvenni.

— Folyamodjál hajhászhoz, barátom.

— Egyet sem ismerek.

Most egy rendkívül igénytelen külsejű úr, ki eddig a szomszéd asztalnál egészen az »Ofner Zeitung« olvasásába látszott elmerülve, szerényen szól:

— Szolgálhatok a tekintetes úrnak?

— Ön hajhász?

— Igen.

— Ha jutalmasan ezer forinthoz segíthetne ön, úgy —

— Olcsóbb szolgálatra bizonyosan nem fog a tekintetes úr találni.

— Jól van, hát mikor értekezhetnénk?

— Egy óra mulva szállásomon leszek.

— Hol lakik ön?

— A . . . házban, negyedik emeleten, . . . szám alatt.

— Eljövök.

Egy óra mulva a tekintetes úr megjelenik a kitűzött helyen és nyájasan szól, mert a tekintetes urak is mindig nyájasak, midőn pénzre van szükségük:

— Lesz pénz?

— Mindenesetre, — felelt kezeit morzsolva a hajhász.

— Tehát kérem, végezzünk szaporán.

— Meg kell vallanom, nekem nincs pénzem, de szerezhetek, ha minden száztól hatot méltóztatik vagyis ezertől hatvanat.

— Megadom.

— De még azt is meg kell vallanom, hogy én egy tőkepénzest sem ismerek.

— És mégis pénzt tudna nekem szerezni?

— Igen, mert egy ügyvédet ismerek, ki több tőzsérrel összeköttetésben áll, oda fogom a tekintetes urat vezetni s a pénz mindjárt meglesz.

— És annak is fizetnem kell?

— Alkalmasint, de mindenesetre csak csekélységet.

— Tehát menjünk az ügyvédhez.

— Méltóztassék.

Most a harmadik emeletre vezeti a tekintetes urat a hajhász s az ügyvéd szállására mutat. Mindketten belépnek.

— Ezen urnak ezer forintra van szüksége, — szól a hajhász.

— Szivesen, — viszonozza az ügyvéd — de minden száztól hatot bátorkodom kérni.

— Ön is? — kérdi kissé szomoruan a megszorult tekintetes úr.

— Természetesen, hiszen ez kenyerem.

— Ám legyen.

— Fél óra alatt itt lesz a pénz, méltóztassék leüln

— Köszönöm.

— A tekintetes úr egy évre ezer forint helyett ezerötszázat fog írni.

— Hiszen ez hatvankét forint minden száztól, ha önök díját is ide számítom!

— Ily olcsón sehol sem fog pénzt kapni.

A tekintetes úr kénytelen megegyezni s az úgynevezett ügyvéd leszalad az első emeletre a tőzsérhez és elhozza a pénzt, mert a kölcsönzőnek nem szabad őt látnia, nehogy máskor személyesen mehessen hozzá. Sőt az ügyvéd utoljára még bérkocsira két jó forintot huz le, mintha messziről hozta volna a pénzt. A hajhász és ügyvéd a tőzsér meghitt emberei, kik csekély rendes évdíjat kapnak s gazdájok kamatait ily hatályosan szaporítják.

A második emeleten legalább is egy művésznő lakik s több kisebb rangú kereskedő és gyakran megtörténik, hogy az egyik keresztel, míg a másik halottat sirat, az egyik házasodik, míg a másik azon töri fejét, hogy ugyan miképp lehetne feleségétől elválnia. Az egyik zálogra kölcsönöz, a másik mindenét elzálogosítja; az egyik csődöt hirdet és nem bukik meg, a másik ellenben nem hirdet annak idejében csődöt és megbukik. Az egyiknek szívén kívül mindene honi, a másiknak pedig szíve ugyancsak honi, de sem honi, sem külföldi tulajdona nincs. A harmadik emeleten kézművesek tanyáznak, kik ugyancsak lenézhetik a büszke kereskedőket: ezek közt legtöbb a művészi kiképzettség jele, mert minden szabóleány zongorát kinoz, habár tulajdon zsebkendőjét sem tudja is beszegni. Ezen emeletre,

főleg a rendes bolti órák alatt, igen sok látogató jár s az itteni estélyek is nevezetesek, mert a szinházi karénekesek s egyéb ily művészek örömest megfordulnak oly helyeken, hol fesztelenül mulathatni s az asztalok nem üresek. A negyedik emeleten leginkább irókat és művészeket találhatni, mivel a nagy szellemek rendesen magosra törekszenek; vagy mosónőket, mivel a padlás közelsége igen könnyíti mesterségök gyakorlását. Ezek mind sokat dolgoznak, keveset mulatnak s meg lehetnek győződve, hogy minden erőlködésök daczára sem juthatnak magosabbra. Ha még néhány padlásszoba van a házban, úgy bizonyosan szegény özvegyek lakják azokat, kiknek férjeik egész életökben böcsületesen szolgáltak másokat s azért magok és özvegyeik számára semmit sem gyűjthettek. Egyébiránt igen messze vezetne kitűzött czélomtól, ha mind azt el akarnám mondani, mit e házban kérdezősködésim folytában tapasztaltam; elég legyen tehát csak általánosan annyit mondanom, hogy pazarlás, nyomor, böcsületesség, gazság, öröm, bánat, szerencse, boldogtalanság minden emeleten oly közel tanyáznak egymáshoz, hogy ezen egyetlen házban bárki jobban megtanulhatná az élet útait, mint száz meg száz kötetnyi könyvtárból!

A kalauzról senkitől nem nyerheték fölvilágosítást, nevét senki nem akará ismerni s ezt csodálnom sem lehete, mert ily nagy házakban épen nem ritkaság, hogy a szomszédok sem ismerik egymást. Kedvetlenül menék tehát le a véget érni nem akaró hosszú lépcsőn s a kapu alatt néhány pillanatra

megállapodám, várva, hogy a véletlenség talán kedvezóbb lesz irántam és elómbe hozza emberemet. Több csinos leánykát láték részint kocsin, részint gyalog érkezni, kik mind sietve haladtak föl a lépcsőn. Már legalább huszat számíték meg s hiában iparkodám jövésök czélját magamnak megfejteni. Ekkor egy kávéházi barátom lépett be a kapun s szinte a lépcső felé fordult.

— Hová, barátom? — kérdém kiváncsian.

— Haza, — felele ő s megállapodott.

— Tehát itt lakol?

— Igen.

— Talán táncziskola van itt?

— Nincs.

— Vagy temetés?

— Tudtomra az sincs.

— Tehát menyegző?

— Nem tudom, de miért kérdezősködöl?

— Mivel oly sok szép leányt láték itt fölsietni, hogy bizonyosan nem lakhatnak mindnyájan itt.

— Ah, ez ingerlé föl kiváncsiságodat?

— Igen.

— Halld tehát, e szép hölgyek gyűlésre jöttek.

— Tréfálsz?

— Épen nem. Jer szobámba és tökéletesen meg fogsz győződni, hogy igazat mondék.

XXVII.

Leánytársulat.

Barátom e különös szavai oly érdeket gerjesztének bennem, hogy pillanatra a kalauzt Móriczczal együtt tökéletesen feledém s nagy kandisággal sieték föl a lépcsőn. Barátom szobájába vezete a második emeleten, melynek ajtaja folyosóra nyilt, de más ajtó által több szobával is kapcsolatba látszék lenni.

— Ime, — így szóla barátom, miután az ajtót bezárá, — itt vagyunk. Most segíts e szekrényt az ajtó elől csöndesen elemelnem, így; a hátulsó oldalon is szekrény áll ugyan, de ezen székről egy repedésen, mely ott fönn látszik, könnyen áttekinthetünk.

— Ki lakik ott? — kérdém csodálkozva.

— Kereskedő s ez dolgozószobája, ilyenkor azonban távol szokott az öreg úr lenni s ezen időt két leánya s ezek barátnői tánczra s egyéb mulatságra használják, mert ez legtágosabb szobájok. Én zsellérök vagyok s egyszersmind félig-meddig ügyvéde az öreg kalmárnak.

— De te gyűlést említél?

— Igen, ma lesz az első.

— Mi iránt?

— Azt magam sem tudom, de tegnap látogatáson valék a házi kisasszonyoknál s nagy titkukat félig-meddig elárulák előttem.

— Különös!

— Leánytársulatot akarnak alkotni.

— Nem lehetnénk mi is tagjai?

— Világért sem.

— Tehát csupán leányok?

— Igen.

— Ez nevezetes.

— Miért? Hiszen ha férfiak gyűlésein rendesen megjelenhetnek a hölgyek, nem látom át, mért nem gyűlésezhetnének saját rovásukra még inkább, így legalább nem fognak annyi botrányost látni és hallani, mint a férfiak gyűléseiben.

— Ez igaz.

— De csitt, az ajtó nyilik.

— Hamar a széket.

— Itt van, te magos vagy, én törpe, a hosszú repedésen tehát mindketten átláthatunk.

— Jól van, dicső látvány!

S valóban annak nevezhetém azt, mert mintegy huszonöt oly deli leányka sürgött a szobába, hogy ugyancsak munkát adott volna a legszebbnek kiválasztása; barátom is egészen el volt ragadtatva s iszonyú esküvel erősíté, hogy két év előtt tánczvigalomban volt Párisban s háromezer hölgy közől nem válogathatott volna ennyi szépet.

— Együtt vagyunk, — szóla most oly kellemes hang, hogy minden betűjét kész lettem volna czukorkivonat gyanánt elnyelni, — kezdjünk a tanácskozáshoz.

— Oh, nem, tánczoljunk előbb egy keringőt, hiszen a férfiak is mindig konferencziát szoktak a tulajdonképeni gyűlés előtt tartani.

Derék leányka, akaratlanul mily jellemző megjegyzést tevél!

— Hová gondolsz!

— Tánczoljunk.

— Éljen! Tánczoljunk!

Mily pompás egyetértés! Valóban tanulhattatok volna itt, oh, gyűlésező férfiak, hogy mikép kell gyorsan megegyezni és nem vesztegetni a drága időt! A tisztes és szép társulat jól tánczolt és azután ismét megszólalt a csodabájú hang, melyet először hallék:

— Elég, a konferencziának vége, most dologra.

— Helyes! Éljen! Hahaha!

— Illő viselet-e ez gyűlésben?

— Talán soha nem voltál férfiak gyűlésében, hogy még ezt is illetlenségnek nevezed?

— Legyünk mi jobbak.

— Éljen!

— Rendet kell tartanunk.

— Úgy soha nem lesz belőlünk valódi társulat.

— Hahaha!

— Válasszunk legalább elnököt, hogy böcsületesen egymásután szólhassunk.

— Helyes!

— A legöregebb legyen elnökünk.

— Én nem! Én sem!

— Hiszen mind fiatalok vagyunk.

— Talán férfit kellene elnökül választanunk, hogy legalább ne kelljen minmagunk közől valakit boszantanunk.

— Úgy van, mert az elnököt minden gyűlésben boszantani szokták.

— Nem lehet, férfit nem bocsáthatunk ide.

— Igaz! Helyes!

— Ha senki nem akarja az elnökséget elvállalni, tehát én kész vagyok ezen áldozatra.

— Éljen!

— És most tanácskozzunk komolyan.

— Mimi, hogy volt rőfe ezen szövetnek?

— Három forint.

— Gizi, ki varrta burkonyodat?

— Mindszenty.

— Voltál tegnap színházban?

— Nem, Görgei úr sem jár.

— Bársony kalapot csináltatsz télre?

— A mama nem engedi.

— Ah, ez uj karperecz?

— Dehogy, még tavaly kaptam névnapomra.

— Mily szép gyűrű.

— Emlék ám!

— Az istenért, mily csevegés! Csöndet kérek.

— Csak tessék szólani, hiszen a férfiak gyűléseiben is így hallgatják a szónokot, ha némán nem bámulnak ránk föl a karzatra; miért ne cseveghetnénk tehát mi, miután nincs hová bámulnunk? Csak tessék szólani.

Csókolni való piros ajkak, mily mázsányi igazságot mondottatok!

— Halljuk! Halljuk!

— Mi nagy czélra akarunk egyesülni...

— Kérem, már egyesültünk.

— De...

— Mondom, már egyesültünk, mert a férfiak

is mindjárt alakultaknak nyilatkoztatják magokat, mihelyt oly számmal sikerül összegyűlniök, hogy a tisztviselőket maguk közül megválaszthatják.

— Éljen! Halljuk!

— Ám legyen, tehát mi nagy czélra egyesültünk.

— Ah, mily daliás huszártiszt!

— Hol? Hol?

— Ott az utczasarkon.

— Mint ágaskodik lova.

— De ő nem tántorog.

— Lovát még sarkantyúzza.

— Bizonyosan le fog esni.

— Dehogy.

— Mintha csak a nyeregből nőtt volna ki.

— Hah, most ágaskodik a ló.

— Két lábra áll.

— Nagyot szökik.

— Elvágtat.

— Mintha föltekintett volna a lovag.

— Gondolod?

— Bizonyosan.

— Talán látott is bennünket!

— Mindenesetre, én igen közel állottam az ablaknál.

— Én az üvegre támasztám fejemet, engem bizonyosan látott.

— Nemcsak téged.

— Már eltünt.

— Valóban, eltünt! Folytassuk tehát a gyülést. Ismétlem, mi nagy czélra egyesültünk.

— Halljuk! Halljuk!

— A mai férfiak nem azok már, kik hajdan voltak. A házasságtól irtóznak.

— Németül vagy francziául beszélnek.

— Még pedig mindig csak politikáról, vagy lovakról.

— Tánczolni nem szeretnek.

— Kivált magyarul épen nem.

— Jogainkat nem tisztelik.

— Úgy van, minket korholnak a fűzésért és ők ugyancsak fűzik magukat.

— Az ily férfiakban bizonyosan rendkivül parányi a lélek, s azért fűzik magukat, hogy összeszorított testökben ne tévedhessen el oly könnyen.

— Hahaha!

— A pénzt igen szeretik.

— A háziasságot nem akarják eléggé méltánylani és . . .

— És mind ezen hibákat a mi nyakunkra szeretnék róni.

— Ti mind elmondtátok azt, mit mondani akarék, s azért most már csak arról kell tanácskoznunk, hogy mikép lehetne őket megtérítenünk?

— Menjünk mindnyájan kolostorba és hagyjuk őket busulni.

— Oh! Oh! Majd bizony!

— Csak kikaczagnának.

— Példánkat nem sokan követnék.

— Én mást fogok indítványozni.

— Halljuk! Halljuk!

— Nem akarom mondani, hogy szépek vagyunk.

— Hát talán épen rútak.

— De a szerénység ...

— Gyakran valódi kevélység, ha rossz helyen alkalmaztatik.

— Az igazságot mindig ki kell mondani.

— Ki a napfényre! Ez jelszónk.

— Tehát mi nem vagyunk rutak, s szabad hinnünk, hogy találkozni fog férfi, ki... ki... ki....

— Halljuk!

— Ki kezünk birását kívánatosnak tartandja.

— Természetesen.

— Éljen!

— Én, vagy azon férfi?

— Mind a kettő!

— Fogadjuk tehát ünnepélyesen, hogy mi szivünket és kezünket csak oly férfinak adandjuk, kinek minden gondolata magyar, s ki a férfi nevezetre minden tekintetben tökéletesen érdemes, és egyetlen hibával sem bir, melyek előbb itt elsoroltattak.

— Helyes!

— Kérem, kezünket talán kihagyhatnók a fogadásból, mert arról gyakran szüléink vagy gyámjaink is rendelkezhetnek.

— Semmi kihagyás; inkább kolostorba, mint korcs férfival oltárhoz.

— Éljen! Éljen!

— Én is megnyugszom!

— Indítványom tehát egyhangúlag elfogadtatott.

— Igen!

— Kötelezzük továbbá magunkat arra, hogy mindnyájan fejenként legalább egy lánytagot szerezünk társulatunkba, ki ismét szinte egyet tartozzék szerezni, és így tovább.

— De csak szépeket.

— Természetesen.

— De nem maradunk-e pártában, ha majd nagyon sokan találunk lenni?

— Ez fontos kérdés!

— Ettől épen nincs mit tartanunk, mert ha valamennyi szép lány tagja leend társulatunknak, ugy a legelkorcsosultabb férfi is kénytelen leend megtérni, és magyarrá fog változni, s minket magasztalni fognak a történeti évkönyvek ezen nagyszerű átalakítási munkáért.

— Helyes! Éljen!

Az apa megérkezése a gyűlésnek véget szabott és mondhatom, hogy ily rövid idő alatt még egy férfitársulat sem hozott ily főbenjáró fontosságú határozatot. A szerény hölgyek alkalmasint nem akarák, hogy e határozatuk köztudomásra jusson, s ők bizonyosan híven megőrízték volna e titkot, mert hiszen csak mintegy huszonöten voltak jelen, azt pedig ki ne tudná, hogy száz hölgy is meg tud egy titkot híven őrizni; de mint férfi, szoros kötelességemnek tartottam, e titkot felfedezni, hogy hazám, s mindenek előtt Budapest ifjai tudják meg: hányadán vannak, és ugyancsak iparkodjanak valódi magyarokká lenni, ha agglegények nem akarnak maradni, mert én Budapesten még egyetlen rút valódi magyar lányt sem láttam....

XXVIII.

Bitófa és gyümölcsei.

A fönebb leírt kellemes látvány után, gondolataim ismét idejövetelem tulajdonképeni czélja felé fordultak s kérdém barátomtól, nem látott-e egy szűrös zömök termetű embert e házban gyakran megfordulni. Rövid gondolkozás után válaszolá, mikép úgy tetszik neki, hogy az ott lakó kocsisokkal gyakran látott egy középkorú parasztot beszélgetni, ki leírásomnak egészen megfelelt.

— Alkalmasint segéde a kocsis segédének, — tevé hozzá mosolyogva.

— Segéde a segédnek? — kérdém csodálkozva.

— Úgy van, erre Budapesten a legmagasb köröktől egészen a legalsóig számtalan példa van, s a segédek sorsa mindenütt egyenlő abban, hogy ők dolgoznak legtöbbet, s mégis legkevesebb haszonban részesülnek. Így, hogy csak egyetlen példát említsek, a szabómester kilencz forintot kap egy kabát varrásáért, s ő a legénynek csak négy forintot fizet érette, s harmadfél forintot zsebébe dug, a nélkül, hogy egyetlen öltést tenne a kabáton. Így a kocsis mellett rendesen segédet tartanak, ki a lovakat vakarni, kefélni és az istállót tisztán tartani köteles; lehet tehát, hogy ezen segéd valahol más tisztességesb hivatalt visel, mivel nálunk a hivatalok halmozása nagy divatban van, miután oly kevés az alkalmas ember, hogy a leg-

parányibb ingyenhivatalkára is száz alkalmas egyén jelenti magát, s annál fogva ezen szegény paraszt által teljesítteti kötelességét, mit azzal jutalmaz meg, hogy helyet ad neki az istállóban, hol fáradt testét megpihentetheti, ha a lovak patkóitól nem fél, sőt néha azon abrak árából, melyet a lovak nem «akarnak» megenni, egy meszelyke bornak harmadrészét is átengedi neki.

Azonnal lemenék tehát, s az istáló előtt nagy örömemre megpillantám a kocsist, nagy álmosan forgatva a legujabb álmoskönyv zsiros lapjait.

— Itt a segéd? — kérdém bizalmasan.

— Melyik? — kérdé ő nagyot ásítva.

— A paraszt.

— Ferkó?

— Igen, ki mindig szűrben jár.

— Ah, a lovászom segéde! Nincs itthon.

— Mikor jő haza?

— Ma nem kell már befognunk, így hát alkalmasint majd csak a hajnal veti haza, mert nagy korhely; ha jobb embert találok, mindjárt kiadok rajta.

— És hol van most?

— Bizonyosan a tehénutczai csapszékben.

— Mi a czímere?

— Nem tudom, én nem szoktam oly szurtos csárdákba járni.

Ezen büszkén kimondott megjegyzés után ismét az álmoskönyvre függeszté szemeit a lóigazgató, mi azt látszott értésemre adni, hogy nincs többé kedve a drága időt rám vesztegetni, s ezt annyi-

val inkább hihetém, mivel, a gyorsan növekedő sötétség miatt, az álmoskönyv művészi tökélyű honi képeit már teljességgel nem különböztethette meg a krajczárnyi fekete zsírrétegektől. Kedvetlenűl távozám tehát, s csaknem attól kezdék már félni, hogy a rév előtt kell ismét hajótörést szenvednem.

Szállásomon Bertók és Marczi legalább azzal némileg megvigasztaltak, hogy a tehénutczában csak egyetlen csapszék van, s hogy ennél fogva nem téveszthetjük el emberünket, ha valóban ott van. Marczi azonnal kinálkozott, hogy oda siet, és szóba ered vele, de az óra már nyolczra járt, s így nem akarám ez ügyet koczkáztatni, mert Ferkó könnyen gyanút érezhetett volna e tolakodás következtében. Tervemet tehát megváltoztatám, s elhatározám, hogy mind a hárman együtt fogunk menni, mert így legalább nem lobbantható szememre hanyagságot, ha törekvésem siker nélkül találna is maradni. Erősen fölfegyverkezve, nyolcz óra tájban útnak indultunk, s szivem nyugtalanul dobogott, mert érzém, hogy sokára veszthetem el ismét Móricz nyomát, ha ezuttal is kisiklik kezeim közül.

Az eget koromfekete felhők borították, s a szél rémesen sírt végig a néptelen utczákon, és hideg záporcseppeket ostorozott arczunkra, ámbár távolban egyes villámsugárok nyargaltak le a láthatáron, s tompa dörgések, a késő ősz daczára, nyárias elemcsatát jóslottak. A nagy házak elbűvölt óriások gyanánt állottak körülöttünk, s a gyéren világ-

gított ablakok mint megannyi bolygó lidérczek csillámlottak utunkon. A fehér köpenybe burkolt tűzőrök csörtetve lépdeltek el mellettünk magas lovaikon, s nem sok regényesség kelle annak képzelésére, hogy a középkor valamely titkos itélőszéke rejtélyes hirnökeihez hasonlítnak, kik életre halálra mennek idézni valamely nagy bünöst.

A kitüzött utczában legmélyebb csönd uralkodék, csak a csapszékből hangzott ki néha egy-egy rekedt rikkantás, vagy a földhöz sujtott pohárnak élénk csörrenése.

— Bemenjek? — kérdé Marczi, midőn a csapszékhez érkezénk.

— Nem, — felelém rövid gondolkodás után — belépésed gyanút okozhatna.

— De hátha nincs itt?

— Mindegy, mert úgy különben is hiába jöttünk volna. Tiz óráig mindenesetre várakozni fogunk, egyebet nem tehetünk.

Ezután az átelleni kapú mellé vonultunk, honnan a csapszék ajtaját mindig szemmel tarthattuk, a nélkül, hogy felfödöztetéstől tarthattunk volna. A pillanatok órák lassúságával másztak, s a vihar perczről perczre zordonabbá lett. A szél egyes erős rohanásokban fútt, mintha féken tartatnék, melytől szabadúlni kivánna, a dörgés azonban mindinkább növekedett s a nagy cseppű zápor áthaló finom esővé változott, darával vegyesen, mely tűszúrások gyanánt kinozá arczunkat. Zsebórámat üttetém, s már három negyedet vert kilenczre, és reményem pillanatról-pillanatra inkább csüggedett.

Már tusakodám, hogy nem lenne-e mégis jobb, Marcit a csapszékbe küldeni, mint tovább is sikernélkül daczolni a viharral, midőn a csárda ajtaja megnyilt s egy férfi lépett ki. A szobából pillanatra kiömlő világsugárnál tisztán láthattuk, hogy fejét széles karamú kalap födi, s testét bő szűr takarja.

— Átkozott idő, — dörmögé a szűrös férfi, — kutyát sem kellene kihajtani; ha nem tudnám, hogy jól megfizet a zsidó, bizony nem húztam volna ki lábamat az asztal alól.

E szók bizonyossá tevék sejtésünket, hogy Ferkó áll a csapszék előtt.

— Megragadjam? — suttogá Marczi.

— Csitt, kövessük távolról!

A kalauz a soroksári utczába hajlott, s káromkodva baktatott előre a sötétségben. A szél és eső csapdosása igen kedvezett vállalatunknak, mert lépéseink neszét elnyomá, míg a mély sötétség alakjainkat tökéletesen elrejté; mi ellenben a fehér szűrt mindig szemmel tarthattuk. Óranegyedig haladtunk, midőn rögtön lóhorkanást hallottunk előttünk, s azután elfojtott hangon ejtett ez egyetlen szót:

— Ferkó?

— Igen, az ördögbe, hamar!

— Föl a kocsiba.

Mielőtt nyomát érhettük volna, már megindult a kocsi.

— Bakra ugrom, — mondá Marczi.

— Jól van, szükség esetén jőjj, mi futva követünk.

— Csak vércse sivítása után igazodjék, nagyságos uram, én jól tudom azt utánozni,

E gyorsan mondott szók után Marczi eltűnt, s mi lehetőségig siettünk a kocsizörej után, mely azonban mindinkább növekedő távolból hangzék felénk. Időről-időre azonban mindazáltal éles vércsesivítást hallánk, szinte mindig távolabbról, mi azt reményleté velünk, hogy Marczi szerencsésen följutott a bakra, s legalább szemmel tarthatja a gazemberek minden tettét, minek következtében merényöket mindenesetre kitudhatjuk, ha nem sikerülne is nyomukba jutnunk.

Az eső hidegségét nem éreztük többé, mert homlokunkról nehéz verejtékcsöppek szakadtak; de azért pillanatnyi pihenést sem engedtünk magunknak, s óranegyednyi futás után, mintegy száz lépésnyire a sorompón kívül, úgy tetszett, mintha a vércsehanghoz kissé közelítenénk. Alig tevők ez észrevételt, s hosszú villám surrant végig a fekete felhők közt, melynek fényénél födeles kocsit pillantottunk meg, mintegy ötven lépésnyire az országúttól, s a lovak előtt köpenybe burkolt férfit, ki a megrémült állatokat csöndesítni látszék; még egy villám, s a távol dombon a bitófát pillantottuk meg.

— Uram, szörnyű helyen vagyunk! — rebegé Bertók, s közelebb simult hozzám.

— Feledd, hogy czigány vagy, s ne félj tőle, — suttogám tréfásan, bátorítni akarván őt, (ámbár

nem tagadhatom, hogy magam is némi borzadást érezék.

Azután kikerültük a kocsit, és ismét gyorsan előre haladtunk; kalauzunk folyvást a vércse sivítása volt, mely mindinkább közelebbről hangzott. Most én is lehetőségig híven utánzám azt, tudatni akarván Marczival, mikép már közel vagyunk, s hogy nincs többé mitől félnie, mert szükség esetén hatályos segélyünkre számolhat. Még néhány száz lépésnyire haladtunk, midőn úgy tetszett, mintha lépések közelítenének; már pisztolyaink után nyulánk, de ekkor a vércsehang egészen mellettem hallatszott.

— Marczi, — suttogám alig hallhatólag.

— Az istenért, csöndesen, — lihegé Marczi szintúgy — öten vannak; a zsidó, Ferkón kívül, még két czimborát hozott magával a kocsiban; az pedig, kit kerestek, a bitófa kerítéséből mászott ki hozzájuk, Ferkó jeladására. A zsidó bizonyosan nem hitt neki, azért hozott ki magával gárdát; most a bitófa mellett tanakodnak, ott egy vastag fa mögött elrejtőzhetünk, és mindent hallhatunk. Azért jöttem ide, hogy a sötétben valamikép egyenesen nekik ne menjen a nagyságos úr.

— Fiúk, van-e bátorságtok?

— A poklot is átgázoljuk, ha a nagyságos úr vezet bennünket!

— Előre tehát, isten nevében!

E szók váltására sokkal kevésb idő kelle, mint elmondásukra s kevés percz mulva már a vastag fa mögött állottunk. Alig rejtőztünk el, s széles

Bitófa és gyümölcsei.

villám hasítá a felhőket, mikből ujuló erővel kezde a zápor omlani. Szerencsénk vala, hogy ekkor a fa által már födözve voltunk, mert különben a villám világa bizonyosan elárult volna bennünket. Marczi a bokrok alá lapult, minthogy a fa törzsöke mindhármunkat nem lett volna képes elfödni. Én és Bertók azonban tisztán láthattuk a villám másodperczny fényénél, a bitófa túlérett öt gyümölcsét. Móricz középen állott, baloldalán a szűrös Ferkó, vas csákánynyal, és a bitófa alatt, mint véleménye szerint legbiztosabb helyen, tanyázott a gyilkos, kinek óriási csontos termete rendkívüli erőre mutatott, valamint mogorva közönyös arcza és zsebeibe mélyesztett kezei is tanusítni látszottak, hogy semmi veszélytől nem retteg. Jobb oldalán két idomtalan betyár állott, figyelemmel hallgatva szavaira.

— Tehát megegyeztünk, nemde? — szóla hizelgő hangon Móricz, — száz pengő forint?

— Előre lefizetve, — dörmögé hidegen az óriás.

— Hát nem bizol becsületemben, derék szelindek? — kérdé hízelgve Móricz, nagy bizalmasan szokott gúnynevén szólítva a bitófa irtózatos lakosát.

— Én csak késemben bízom. Fizess előre, vagy ülj pénzedre, és költs ki belőle ördögfiakat, kik pokolra hurczolják pogány lelkedet.

— Na, na, már mire való ez a nagy harag, jó szelindek? Felét előre, felét munka után.

— Ne mondd ki még egyszer ezen bizodalmas nevet, melyen csak érdemes czimborák által ha-

gyom magamat szóllíttatni, kik velem egyenlő születésűek, különben gégéden rágom ki piszkos nyelvedet. Egészen előre!

— Legyen tehát, pedig bizony sok pénz oly könnyű munkáért.

— Hát kiben fordítsam meg késemet? Aztán mondom, hogy rabolni is fogok a tett után, mert csupán aláváló bérgyilkosa nem leszek ily haszontalan semmi embernek. Én e két mesterségem közül egyiket sem gyakorlom a másik nélkül. Mind a kettő együtt, kés és zártörő, így illik ez én hozzám. Mondd hát, kit mentsek meg az orvosok segedelmétől?

— Oh, szót sem érdemel az egész munka; parányi gyermek, alig másfél éves, vagy talán annyi sincs még egészen! De holnap ilyenkorig meg kell történnie, mert pénzem uzsorájára nem szeretek sokáig várakozni.

— Gyermek, kis gyermek! Vén Júdás, azt mondom, hogy használd lábaidat, különben lemetszem inaidat. Ilyen gyalázatos ajánlatot az ördögtől sem fogadnék el.

— De kérlek . . .

— Lódulj, istentelen! Gyermeket ölni, ki még csak nem is védelmezheti magát! Megfojtnálak, ha azután annyira nem kellene kezeimet utálnom, hogy többé kenyérhez sem nyulhatnék keztyű nélkül.

E szók után a szelindek megfordult, mintha rémes tanyájához visszatérni akarna . . .

XXIX.

Borzasztó segély.

Most, vagy soha! gondolám, s társaimat néhány szóval fölbátoritván, a fa mögül kirohanék.

— Rakjátok le fegyvereiteket, vagy halál fiai vagytok, kiálték hatályos hangnyomattal.

Válaszul rögtön egymás után négy lövés dördült el, s csak a sötétségnek köszönhettük, hogy a golyók siker nélkül fütyöltek el mellettünk.

— Ide, emberek, feleljetek! — kiálték ismét, s három lövéssel válaszoltunk.

— El, el, — ordíta most a szelindek, — mert ezen lárma fölriasztja a kutyákat, utánam.

E kiáltás után a zsiványok futásnak eredtek, s mi még kétszer utánok lőttünk, de alkalmasint eredmény nélkül, mert a czimborák léptei mindinkább távolabbról hangzának felénk; nyomukat azonban alkalmasint még sem vesztettük volna el egészen, ha rögtön oly borzasztó segély nem érkezik számukra, mely ellen egyáltalában nem valánk elkészülve. Rögtön tudniillik hátulról földre rántatva érzém magamat, s e véletlen megtámadtatás okát azonnal sejthetém, mert első lövéseink óta mindinkább közeledő kutyaugatást hallék, s e sejtésemet bizonyosságá emelé a lihegő morgás, melyet új ellenségem hallatott, kabátom gallérát szorosan fogai közt tartva. Mozdulni nem merék, mert attól kelle félnem, hogy ruhám helyett testembe mélyeszti fogait a felbőszült állat.

— Marczi, Bertók, segítség! — kiálték kitörő dühösséggel.

— Nem lehet, — felele csekély távolból Bertók, — valaki lerántott hátulról, kutya, farkas, vagy ördög, nem merek mozdulni.

— Segítség! — nyöszörge távolabbról Marczi hangja, — valamely akasztott ember bolygó lelke kutya képében támadott meg. Jaj, megfojt!

Most messzebb a város felől lövés dördült el, mit nyomban fájdalmas kutyavonítás követett, mely azonban csakhamar megszűnt.

Bizonyosan a zsiványok után is futott egy kutya, gondolám, miután köztünk már nem talált munkára; de azok homlokkal fogadák a veszélyt, s megszabadíták magokat a dühös állat üldözésétől és most már bizonyosan kocsijokban ülnek, és tova vágtatnak, mi pedig szerencsének tarthatjuk, ha élve szabadulhatunk ki a kutyák fogai közül. Kezemet megmozdítám, s botomból a tőrt ki akarám vonni, hogy négylábú poroszlómtól megszabadíthassam magamat, és társaimon is segíthessek; de első mozdulatomra tüstént dühösebben morgott a kutya s keményebben galléromba kapaszkodott. Mozdulatlanul kelle maradnom, ha életemet nem akarám koczkáztatni, s fogaimat csikorgatám, midőn meggondolám, hogy a gazság ismét diadalmaskodott, még pedig nem emberi segély által, mit nem csodáltam volna, hanem oktalan állatok közbenjöttével, miket különben nem szokás részrehajlás miatt vádolni. Keserű panaszokra tört ki lelkem a sors ellen, mely ismét meggátlá becsü-

letes szándékom végrehajtását, s egyszersmind önmagamat vádolám, hogy az első villám fényénél tüstént le nem lőttem Móriczot, míg most boszújától kelle rettegnem, miután bizonyosnak tartám, hogy szavamról rám ismert.

— Segítség! Segítség! — kiálték ismét, e gondolattól ujabb indulatos kifakadásra ostoroztatva.

— Meg ne mozdulj, különben széttép a kutya, inte most távolról ismeretlen hang, s gyors lépéseket hallék közelíteni. Bizonyosan több ember jő, gondolám, mert úgy tetszett, mintha parancsokat hallottam volna egyik által osztatni, mire a többi megjegyzéseket tett. Kik lehetnek ezek az emberek? Talán városi őrök? De hiszen ezek, csekély számuk miatt, a városban is alig győzik teljesíteni a szolgálatot, mikép tévedhetnének tehát a mezőre? Vagy talán a mezei rendőrség néhány tagja? Ez valószinű vala, mert ezek csakugyan leginkább a város közel határában járnak, de mégsem hihetém, hogy ily betanult kutyákkal gyakorolják kötelességöket.

Gondolatim más irányt kaptak, hátulról lámpafény sugárai terjedtek el s az előbbi parancsoló hang egészen közelemben megszólalt:

— Kötözzétek meg őket egymásután. Meg ne mozduljatok, gazemberek, ha kedves előttetek az élet. Hamar, legények!

Kezeimre hurok szorult, s a kutya azonnal elbocsátá galléromat. Fölkelék, s magas termetű férfit láték magam előtt, kezében kétcsövű pisztolyt és lámpát tartva; négy társa Bertókot és Marczit

kötözék meg, kiket azonnal hozzánk vezettetett az előttem álló magas férfi, és parancsoló hangon szóla:

— Ma nálam fogtok hálni, holnap reggel pedig a városházára viszlek.

— Uram, — szólék most, türelmemet vesztve, — minő bánásmód ez?

— Talán nemes emberek az urak? Úgy hát majd a megyeházba kisértetem.

— Minek tart ön engem?

— Az majd elválik holnap.

— Ön bizonyosan rablóknak tart bennünket, tudja meg tehát, hogy mi zsiványokat üldöztünk, s ön négylábú poroszlóinak közbenjötte nélkül bizonyosan kézre is kerítettük volna őket.

— Hátha azok is azt mondanák, kik elfutottak s egyik kutyámat alkalmasint agyonlőtték?

— Tud ön olvasni?

— Minő kérdés!

— Itt oldalzsebemben néhány hozzám czimzett levelet fog ön találni, tekintse meg azokat, és szüntesse meg méltatlan bánásmódját, melyre ellenemben egyáltalában nincs ön jogosítva.

— Az tulajdonkép csak az illető tisztviselőkhez tartoznék ugyan, de ám lássuk.

Alig tekinte néhány levélbe, s azonnal egészen megváltozott, és nyájasan szóla:

— Bocsánatot kérek, tekintetes úr, de a külszín annyira ön ellen bizonyított, hogy alkalmasint nem neheztelend ön tévedésemért. Legények, oldozzátok föl a tekintetes úr embereit.

Ezután maga oldá föl kezeimet, s én röviden elmondék neki kalandomból annyit, mennyit fölvilágosítására épen elkerülhetetlenül szükségesnek tarték, a nélkül, hogy őt egészen biztosommá tenném.

— Bitóra való gazemberek! — jegyzé meg előadásom után, — mily kár, hogy megszabadultak; most már mindenesetre hiában keresnők nyomukat, mert az ily madaraknak a város minden részében biztos fészkök van; a bitófa belsejét azonban majd megvizsgáljuk, talán találunk valamit, mi a gyilkos nyomába vezethetne. Méltóztatik velünk visszatérni?

— Nem, azon ember engem nem igen érdekel, s tizenegy óra felé még dolgom van a városban.

— Méltóztatik parancsolni, hogy a városig elkisértessem a tekintetes urat?

— Köszönöm.

— Tehát ajánlom magamat.

— Kérem, még egyet.

— Méltóztassék.

— Tökéletesen meggyőződött ön, hogy nem voltunk rossz járatban?

— Oh igen, tökéletesen!

— Kérem önt tehát, hogy e kaland legalább annyira titok maradjon, hogy nevemről ne tegyen ön említést az illető helyeken.

— De ha a bitó alatt olyasmit lelnénk, a mi az úgynevezett szelindek nyomába vezetne s ez azután szembesítést kivánna?

— Ezt nem szeretném.

— De ha múlhatatlanul megkívántatnék?

— Úgy legalább két napig várakozzék ön, — viszonzám rövid gondolkozás után, mert legalább azt ohajtám, hogy találkozásom a kártyajósnőnél véghez mehessen, mielőtt a mai kalandom zajt támasztana, mely Sobrit ismét kicsúsztathatná kezeim közül, mit lehetőségig gátlani kivántam.

— Azt megigérhetem, s csak lakását kérem a tekintetes úrnak, hogy szükség esetén legalább tanácskozhassunk a teendőkről.

— Az országúton lakom a ... számú házban.

— Köszönöm.

— S szabad ön nevét tudnom?

— Én — a hóhér vagyok! — mondá érczetelen hangon a magas férfi, és segédeivel együtt eltünt....

XXX.

Hölgyrablás.

Meg kell vallanom, hogy e nyilatkozat kissé megrázkódtatott, mi ismét azt bizonyítá, mikép vannak helyzetek és viszonyok, mikben a legelfogulatlanabb embert is ellenállhatatlan varázserővel ragadják meg az előítélet sötét rémei. Mennyiszer s mily hévvel küzdék azok ellen, kik állíták, mikép hóhérnak, habár példányképe is különben a becsületességnek, világért sem tudnának kezet nyujtani; és ime, most akaratlanul borzadály futá végig tagjaimat, midőn meggondolám, hogy kivel beszéltem, még pedig iszonyú mestersége gyaláza-

tos eszközének közelében! Igen, csak való marad az, mikép csupán addig vagyunk erősek, mig kisértetbe nem hozatunk. Örömest dorgáltam volna magamat önkénytelen megborzadásomért, de sürgetőbb érdekek igénylék most egész jelenlétét lelkemnek.

Móricz gyermeket akart meggyilkolni, s eszközt kivánt erre bérleni, mivel maga, elvetemültsége daczára is, irtózott e szörnyű bűnt elkövetni; de mily gyermek lehete az? Kora egészen összeegyezett a szerencsétlen Eszter fiáéval, s így pillanatig sem kételkedhetém, hogy a kis Móricz a kiszemelt áldozat, kinek anyja hűtlenségeért lakolnia kellend. A zsidó alkalmasint meggyőződék, hogy a hatalmas Sobrival boszúját nem éreztetheti, s azért az ártatlan gyermek ellen köszörüli fegyverét, kinek hollétét ég tudja mily uton puhatolá ki. Ha gonosz szándéka sikerülne, Eszter mulhatlanul meghalna, habár mostani mély aléltságából még magához találna is térni. E bűnt meg kelle gátlanom, és ez inkább hatalmamban vala, mint bármi egyéb. Azon gondolattal küzdék tehát leginkább, hogy rögtön hozzá siessek-e s megszabadítsam a gyermeket az őt fenyegető veszélytől, vagy előbb a szándéklott hölgyrablást gátoljam meg? Szerettem volna mindegyiket ugyanazon pillanatban teljesíteni, de ez kivihetlen vala, mert órám már a tizenegyhez közelített, s ennél fogva sietnem kelle a találkozási helyre, ha elkésni nem akartam, vagy pedig erről lemondanom, és a gyermekhez mennem. A véghatárzattal nem lehete so-

káig késnem, meggondolám azonban, mikép azon iszonyú gonosztevő, ki nem irtózott a bitófa kerítését tanyáúl használni, szinte nem akará a borzasztó tettet elkövetni, s hogy megriasztatásuk következtében most bizonyosan mindnyáján csak bíztos rejtekről gondoskodnak, s nem igen érezhetnek magukban kedvet, rögtön új, még pedig véres bűnt elkövetni Ezen okoskodás kissé megnyugtatott s szilárdul elhatározám, hogy mindenek előtt a hölgyrablást gátolom meg, és azután rögtön a gyermek megszabadítására sietek.

A vihar nem tágított, s ha a szél kissé csöndesülni látszék, azonnal annál nagyobb erőszakkal zuhant alá a zápor, mintha egymást kölcsönösen felváltanák, hogy rövid pihenés után, ujult erővel dulakodhassanak. Az egész láthatáron egyetlen csillag sem vala látható, s ha néha egyes villámok nem gyújtanak perczny világítású szövétneket, úgy alig érkezhettünk volna ép tagokkal a kitűzött találkozási helyre.

— Fiúk, — így szólék embereimhez, midőn már közelítének czélunkhoz, — nemde elfáradtatok?

— Ha a nagyságos úr győzi, — felele nyugodtan Marczi, — úgy mi akár újra is elkezdhetjük a tánczot, főkép, ha nem állunk oly közel azon átkozott négylábú palotához, melynek látása bizony megrázza valamennyire a szegény legény belső részét.

— Három a táncz mind halálig! — biztata Bertók — csak a hóhér ne jöjjön ismét komának.

— Azzal nem lesz többé bajunk. De megáll-

junk, itt egy árva lámpa pislog a ház szegletén, töltsétek meg fegyvereiteket.

— Tehát megint nem fogunk tréfálni.

— Hiszen inkább most volt csak tréfa az egész puffogtatás, mert egy gazembernek sem adhattunk emlékeztetőt.

— Most gyorsabban fogunk cselekedni.

— Hol?

— Még azt magam sem tudom.

— A zsidó is ott lesz?

— Nem.

— Már ezt sajnálom, mert szeretném, ha oly sebet ejthetnék ócska testén, mint ő az én uj vörös nadrágomon. Ezt ugyan soha nem feledem el.

— Készen vagytok?

— Igen.

— A pisztolyok bizonyosan nem adnak csütörtököt, csak a szerencse ne legyen ismét ellenünk, úgy bizonyosan megfelelünk magunkért.

— Tehát menjünk:

Tovább haladánk s szándékom végrehajtásának módjáról gondolkozám; úgy látszott, hogy legczélszerűbb lenne mindjárt találkozásunkkor a rablókat egyetlen bátor megrohanással lefegyverzeni, és az illető hatóság kezeibe adni; ezt mindenesetre legkönnyebben lehetett volna végrehajtani, ellene mindazáltal szinte sok ok harczolt, melyek előttem igen fontosaknak tetszettek. Azt nem tudám, hogy ki ellen és ki által volt a merény intézve és törvényszék előtt a rablók mindent ma-

kacsul tagadhatnának, s végre, elegendő bizonyítványok hiánya miatt, még szabadon is bocsátathatnának; sőt mi több, ez alatt a merény indítója még véghez is vitethetné azt, más eszközök által, a nélkül, hogy azt többé gátolhatnám, mert hol négy embert lehet pénzzel ily czélra megvásárlani, ott bizonyosan még más négyet is lehet ugyan e czélra találni. Ezenkívül ellenállhatatlan hatalmú szózat mindig azt súgá füleimbe, hogy fontos felfedezésnek juthatok ez uton nyomába, mely engem mindenek fölött érdeklend. Alig lesz ember, ki életében soha nem tapasztalt ily varázserejű sejtelmet; így én is gyakran érzék ilyesmit, s e sejtelmeimben csak fölötte ritkán csalatkoztam; azért tehát most is csakhamar arra tökélém magamat, hogy e titkos intést követni fogom, származzék belőle bár mi. E szerint szándékom vala a rablókat mindenesetre a helyszinére követni, s ott úgy cselekedni, mikép a kifejlendő körülmények parancsolni fogják, és mindenek előtt a merény indítóját jól szemügyre venni, s kézre keríteni, ha ő is meg találna jelenni. Pillanatra még azon körülmény aggasztott, hogy harmad magammal jelenvén meg, a rablók gyanuval fognak ellenem viseltetni, s szándékukról lemondanak, vagy épen mindjárt találkozásunkkor megküzdenek velünk, de ez iránt is megnyugtatám magamat, s reménylém, hogy mit tőlem nem tagadtak meg, azt két társamtól sem fogják megvonni. És azt annyival is inkább reménylhetém, mivel azon rabló, kivel a császárfürdőben találkozám, s ki ezen merényt

vezérlé, tökéletesen bízhatott bennem, miután a fürdőben nem fogattam őt el, mit minden veszély nélkül könnyen véghez vitethettem volna.

Most a kis mezőutczába kanyarodánk, s annak közepén, miképp előre el vala határozva, csakugyan találkoztunk a rablókkal. A császárfürdői koldus kissé meghökkent, midőn látá, hogy hárman közelítünk, és oldalzsebéhez kapván, kétkedő hangon szóla:

— Mit jelent ez, czimbora?

— Micsoda? — kérdém közönyösen, mintha megütközésének okát nem is gyaníthatám.

— Tudod-e, hogy hivatlan vendégnek ajtó mögött a helye?

— Ah, ez a bajod? Azt gondolod talán, hogy czimboráim kirántják fogaid közül a konczot? Nyugodjál meg, kemény markú ficzkók ezek, s nem szorulnak konczodra, meddig az én zsebeimen likat hasítanak a huszasok. Ők mindig velem szoktak dolgozni, és annálfogva ma sem akartak tőlem elmaradni.

— Jót állasz érettök?

— Mint magamért.

— És nem fognak osztozni?

— Nem.

— Ám maradjanak tehát, hiszen minden munka könnyebben megy, ha többen fogják meg a végét. Ültek-e már valaha?

— Még az akasztófa alatt is voltak már.

— Igazán?

— Becsületemre!

— Már ez derék, úgy hát még ma éjjel kiiszszuk a barátság poharát. Mi az? Tizenegyet üt az óra, itt az idő, induljunk szaporán.

— Hová megyünk tulajdonképen?

— Majd meglátjátok, csak mindenütt az én lábaim nyomaiba lépjetek. Előre!

— Messze megyünk?

— Talán félsz, vagy elfáradtál?

— Nem, de a szél átkozottul fütyörész mindenfelől.

— Az nem baj, legalább elfújja lépéseink kopogását; a szél csak akkor veszedelmes, midőn minden akadály nélkül talpaink alatt szabadon dudálgat. Gyorsabban, fiúk, mert még jó darabig kell talpalnunk.

E szók után a koldus sietteté lépteit, s mi hallgatva követtük őt.

XXXI.

Falu a fővárosban.

A fönebbi czímben első tekintetre alkalmasint sokan ellenmondást fognak látni, biztosítom azonban a kétkedőket, hogy ezen czím s előadásom tartalma közt épen nem lesz oly nagy ellenmondás, mint minő némely más czímek és tartalmuk, vagyis viselőik közt, a mai világban, gyakran uralkodni szokott; mert én be fogom bizonyítani, hogy csakugyan van falu a fővárosban, mig néhány ember alkalmasint nem tudná megmutatni,

miképp valóban volt arra ok, hogy czímének vége nok. —*

Mint már szerencsém vala mondanom, némán haladtunk előre, s ha a nép babonás hite való, hogy lány születik akkor, midőn több ember van együtt, s mégis huzamosb ideig hallgat, úgy azon utczákban, miken végig haladtunk, ezen éjjel bizonyosan csupán lány-gyermekek születtek, kik, ha felnőnek, majd ki fogják hallgatásunkat pótolni. Hogy tulajdonkép mért hallgattunk, azt nehéz megfejtenem, mivel hihetőleg mindnyájunknak különböző okunk volt erre. A zsiványok alkalmasint azon törék fejöket, hogy miképp vihetik véghez legbiztosabban a hölgyrablást, vagy már új merényre koholtak tervet; Marczi soha nem volt barátja a sok beszédnek, s talán azonkívül még aggódott is, hogy mi lesz vége ezen második kalandnak, miután az első oly szerencsétlenül ütött ki; Bertók pedig nem tagadhatá meg czigány természetét, s a széltől rendkívül irtózott. Mi engem illet, én annyira erőtetém szemeimet látásra, és füleimet hallásra, hogy nem igen juthata eszembe, még nyelvemnek is szolgálatot adnom. Majd a zsiványok minden mozdulatára ügyeltem, mennyire azt egyes villámok, vagy függönytelen ablakokból kiható gyertyák és mécsek fénye pillanatra engedé; majd ismét füleimet erőtetém meg, hogy nem

* Ezen czélzás kissé homályos ugyan, azt hiszem azonban mégis, hogy ez alatt oly írnok értetik, kinek haszonvehetlen rosz írása van. Egy olvasó.

hallok-e a zsiványok részéről gyanus suttogást, melynek következtében gyors cselekvésre kellene magamat határoznom. És mennyi tárgy volt még fölöttem, alattam és körülöttem, mely néma figyelmemet folyvást munkásságban tartá!

Az egymásra nehezülő s alig haladó fekete felhők hazánk jelen állapotához látszottak hasonlítani. Termékenyítő jótékony esővel terhelé meg azokat a természet alkotmánya, de a kaján szelek oly oktalanul ostorozák őket jobbra balra, hogy a termékenyítésnek pusztítássá kelle fajúlnia. A villámok úgy követék egymást, mint az üdvös indítványok, s épen oly gyorsan és nyom nélkül tüntek el ismét; vagy ha néha lecsaptak is, a villámhárító fölfogá őket, és hatásukat megsemmíté. És mit használt azután az erős dörgés? Épen annyit, mint a legerősb elégületlen szónoklat, azaz: hatás vagy legalább eredmény nélkül hangzott el, mert nemcsak az épületek tetején vannak roppant vonzóerejű villámhárítók, miknek főalkatrészei vas és arany, hanem a házak belsejében is, hol hasonló hatást gyakorlanak, mióta ezen két ércet nem csupán szántó eszközökre és szekrénybe zárásra szokás használni. És mily különböző hatása van az egyenlő anyagú és erejű eszközöknek! Kívül vész ellen ótalmaznak, belől vészt okoznak ezen villámhárítók; épen mint az ész hatalma, mely fölváltva áldást és átkot idéz elő.

Ez történt fölöttem, s a csillagok annyira búsultak ezen ellenséges elemcsata kártékonysága miatt, hogy egy sem mutatá magát a nagy láthatáron; a

láthatárt képező égboltozat alatt ellenben annál fényesebben tündöklének a csillagok és mulékony ragyogás, minél tüzesebben és kártékonyabban küzdnek egymás ellen a fölkorbácsolt szenvedélyek. És ez így volt mindenkor, és így van mindenütt, hol a szeleket nem lehet korlátozni, és az emberek egymásban csak ellenséget látnak, és a halak példáját követik, melyek közt a nagyobbak mindig elnyelik a kisebbeket, a legnagyobbat pedig szigonynyal teszi martalékává a hatalmas ember, hogy zsirját s csontjait fölhasználhassa!

Alattam nem történtek ily érdekes és megfoghatlan dolgok, s csak az nevezetes, hogy lábaim mindig sziveket tapostak, ámbár sem temetőben, sem holttestekkel födött csatatéren nem jártam. Míg a belvárosi síma járdán haladék, addig azt képzelém, hogy fölületes politikusok szivén járok, melyek sikolt simaságuknál fogva minden állandó behatás elfogadására alkalmatlanok; a külvárosi hegyes kövek ellenben, melyek különben macskafejeknek neveztetnek, uzsorások sziveinek tetszettek, melyek visszataszítnak mindent, s bőrét is lehuzzák az embernek, és — csizmának; midőn végre Pest külvárosából is kiértem, akkor, ámbár még mindig a főváros határi közt valék, kaczér hölgyek szivein jártam, melyek mindenkit befogadnak, kinek kedve van magát ez által bepiszkolni. Úgy van, lábaim mélyen a sárba süppedtek, s valahányszor nagy nehezen kihuzám azokat, mindig oly sajátszerű hangot adának, minőt kenyérdagasztás vége felé a kezek, a tésztából kihuzatván,

okozni, vagyis hallatni szoktak. Van-e a világon bölcsész, természetbuvár, történetíró, vagy jogtudós, ki nekem most be birta volna külső és belső jelekből bizonyítani, hogy még csakugyan Pesten vagyok? Nincs, sőt meg vagyok győződve, hogy roppant törvénykönyvünkből sem lehetne ezt bebizonyítani, ámbár különben annak lapjaiból épen csak a fű növésének hallhatóságát nem lehetne bebizonyitani. Legalább mind az, mi alattam és körülöttem mutatkozott, hathatósan tanusítá, hogy mindenesetre falun vagyok. S mily fonákság az ennél fogva, hogy a pestiek mégis falusi levegőre vágyakoznak, s Fótra, Hidegkútra, és egyéb szomszéd falukra mennek nyaralni, holott ezen helységek kényelmeit saját külvárosaik végén sokkal nagyobb költségkimélettel lelhetnék föl; mert a nagy főváros ezen részei nemcsak faluk, hanem falunál is falubbak. Itt lámpának nyoma sincs, és helyesen, mert ezen szerény lakosok nem vágynak fény után, s csak irtóznának, ha még éjjel is látniok kellene a nagy békanyálas tócsákat, melyek barátságosan házikóikhoz símulnak, és csak akkor száradnak ki, midőn a pesti partról az alsó szigetre sárczipő nélkül is át lehet sétálni. Továbbá, ha ezen utczákban, melyek épen annyira hasonlítnak a belvárosi utczákhoz, mint a hat napos macska a tökéletesen felnőtt oroszlánhoz, lámpák égnének, úgy már messziről megláthatnák a lakosok a rendőrség, vagy éjjeli őrök közelítését, és elrejtőzhetnének, ha történetesen épen ludasoknak érzenék magokat; így azonban éjjeli őrt, vagy rendőrséget soha nem látnak,

és ez igen üdvös, mert a gyarló emberi természet egyik fő jellemvonása, hogy leginkább attól fél, mit nem lát, és nem ismer, mint például az ördögtől. Hah, szinte borsózik bele hátam, hogy ily éjfélnek idején minden himezés hámozás nélkül megnevezni merészlém ő lólábuságát! — Ezenkivül még több haszna is van ezen falusias sötétségnek, így például, a böcsületes ember nem merészli hajlékát elhagyni, mert fél, hogy a posványokban mértékletlen vízivásra kényszeríttetik, ha úszni nem tud, mit csakugyan nem is tudhat, mert régi tapasztalás tanítja, hogy a szegény ember többnyire mindenütt elmerül; sőt attól is tartania kell, hogy kifosztatik, vagy inkább boszúból jól elpáholtatik, mivel semmi elvenni valót nem találhatnának nála, meztelen életén kívül, mit bizonyosan senki nem fog tőle elvenni, mert napjainkban a szegény ember életének semmi becse nincs. A rossz emberek ellenben tudhatják, hogy senkivel nem fognak találkozni, kit megfoszthatnának, s azért szépen otthon maradnak, vagy legalább maradhatnának. Így tehát a sötétség az egész falusi lakosságnak csak üdvösségére válik. De még az előttök nyaraló és telelő posványokról is ugyanazt mondhatni, mert ha most a nyájas olvasó úgy betekinthetne az alacsony ablakokon, mint én, tehát látni fogná, mikép a szűk szobák falait penész és nedvesség zöldre föstek, mely szín a szemnek igen egészséges, s ezenkívül gazdaságos is, mert a szegény emberek legalább nem kénytelenek szobáikat minduntalan meszelgetni.

Ámde nemcsak mocsok és sötétség az, mi által ezen háztömkeleg falu nevezetre érdemesíti magát, mert ezen két kelléket gyakran legnagyobb városokban és legpompásb palotákban is föltalálhatni; hanem van itt még több is, mi mindenkit azon gondolatra hoz, hogy valóságos falusi sár törekszik lábairól csizmáit lelopni. Ime, ezen ház szalmával lehetne födve, ha lakosai a mult télen kályhába nem rakták volna a ház födelét; most azonban csak szeméttel van betakarva, hogy legalább valamennyire daczolhasson az esővel. E másik háznak nincs ajtaja, és az eső kénye kedve szerint árasztja el a földön heverő családot; alkalmasint valamely tartozásukat nem birták megfizetni, s a hitelező ily törvényes úton kivánja őket fizetésre kényszeríteni, s bizonyos is lehet benne, hogy adójukat csakugyan mielőbb le fogják róni, vagy neki, vagy a halálnak. E roskadozó házikóban még mécs pislog, a hosszú használat miatt szecskává törődött szalmán öt vagy hat gyermek hever, kiknek, mint látszik, a ruházat nélkülözhetlenségéről még alig van fogalmuk, mert csaknem paradicsomi állapotban élvezik az álom gyönyöreit, mely által egyszersmind kiáltozó gyomrukat lecsöndesíteni iparkodnak; köztük egy puffadt arczú, vállas, csontos férfi horkol, ki a legszilajabb bikával is bátran farkas-szemet nézhetne, ha mindennap pálinkával nem inná le magát, melyre a szükséges pénzt mindig ki tudja teremteni, ámbár nincs ember a faluban, ki őt valaha dolgozni látta volna. Ezen lebúj közepén két karó van földbe verve, s e karókra két szuette deszkadarab szö-

gezve, melyek tehetségök szerint pótolják az asztal helyét. Előttök egy halálsápadt asszonyi váz görnyedez, testét leirhatlanul rongyos ruha födi, melynek alapszinét, a tömérdek folt miatt, megismerni lehetetlen; galandokkal összekötözött rongyos kosárból mindenféle lomot szedeget elő, üveg, vas- és rongydarabokat, mikért néhány krajczárt, vagy legalább darab száraz kenyeret vél kaphatni; papirdarabokat, mikért néhány garast adnak bizonyos iparűzők, ha történetesen oly nevek is láthatók rajta, miknek utánzásából hasznot várhatnak; kemény kenyérhéjt, mely vízbe áztatva, reggel valamennyire meg fogja az éhező gyermekek gyomrát csalni, s néhány pillanatra elhiteti velök, hogy ők is embermódon reggeliztek; csontdarabokat, miken nagyító üvegével az éhségnek még néhány inacskát, vagy épen húsízecskét vélt látni, s melyeket gondosan törölget le a tisztábbaknak látszó rongydarabokkal, mert ezek még erőteljes levest adhatnak az elkényszeredett gyermekek számára. Ez a rongyszedő asszony sorsa, ki szeretne szorgalmasan dolgozni, de nem kap munkát, mert férje tolvajnak tartatik, s azért ily nyomorú úton kénytelen gyermekeinek táplálékot szerezni, és egyedül azon reménnyel vigasztalni magát, hogy két legidősb fia egy pár hónap múlva már szerencsés sikerrel kezdheti meg az utczai koldulást, és szomorú sorsát ez által némileg enyhítheti. Hogy e koldulás csakhamar lopással fog párosulni, arról az apa jelleme eléggé kezeskedik. Most egy sajátszerű ház mellett haladunk, melyet az árvíz épített, mely

e szerint nemcsak rombolt, hanem alkotott is. Egy házikónak falai tudniillik összedőltek, s el is olvadtak, mivel csak vályogból valának összetákolva; a ház teteje azonban meglehetős épségben maradt meg a pincze fölött, s ennél fogva most valamely előbbkelő czigány putrijához tökéletesen hasonlít. Ezen födeles pinczében egy elsoványodott tehén kérőzik, s körülötte nyolcz vagy kilencz főnyi család hever a földön, távol tartva magát a szalmától, hogy a tehénnek kényelmét ne háborítsa, melynek naponként apadó teje egyetlen keresetforrásukat képezi. Ezek alkalmasint jobb napokat láttak már, de még sokkal roszabbakat fognak érni, ha utolsó élelmi eszközüktől is megfosztja őket a sors, mely gyakran rendkívül emberi természettel bír, és annál fogva ott büntet, hol jutalmaznia kellene, és viszont. Ezen pincze alakú kis szobából is mécs fénylik, ugyan mi történik penészvirágos falai közt? A szoba igen parányi, természetes tehát, hogy a nyomor benne rendkívül nagy. Legalább tizenöt ember alszik a szalmával behintett nedves földön, s néhány feldöntött pálinkás üveg tanusítja, hogy mélyen alusznak; egy közőlök azonban kigyó gyanánt csuszkál köztök végig, és zsebeikben motoz. Ez tehát csak azért mérséklé magát az ivásban, hogy társaitól néhány fillért orozhasson, s bizonyosan nem rendes elveteműltséget tanusít az, midőn tolvaj a tolvajt lopja meg, s ez igen bélyegzőleg jellemzi egyszersmind az embert, mert tudva van, hogy a farkas nem konczolja fel a farkast. Amott egy asszony s két felnőtt

gyermeke holttestet czipelnek földalatti nyomorú tanyájokra; mind a hárman bőrig át voltak ázva s keservesen zokogtak, és én megszólítám őket, s a rablók is némi megilletődéssel hallák a rövid, de szomorú történetet. Szegény favágó volt a halott, ki családját böcsületesen táplálta; nem rég azonban, midőn épen szűk utczában dolgozott, egy lóháton arra tomboló uracs elgázolta őt. A szegény ember egykor több hetet tölte már kórházban el, s most nem engedé magát többé oda vitetni; ezen éjjel azonban oly rosszul kezdé magát érezni, hogy a szegény asszony akarata ellen is kórházba akará őt vinni; ámde útközben kiadá lelkét a szerencsétlen családapa, és az elárvult nő és gyermekei visszahozák a holttestet, és el fogják temettetni, habár mindenöket el kellene is adniok, mert nem akarják, hogy a holttestet a kórházban fölbonczolják. A hidegen okoskodó ész előitéletnek fogja ezt nevezni, de azok, kiknek szivében szelid érzelem uralkodik, bizonyosan méltánylani tudandják ezen «műveletlen» szegény emberek gyöngédségét, mely ily föláldozólag nyilatkozott. Ki pedig kétkednék, hogy ily falu létezhetik a fővárosban, ám méltóztassék azt akár éjjel bejárni, és azután czáfolja meg állításomat, ha — lehet; meg vagyok azonban győződve, hogy czáfolási vágy helyett csak szineim halványságát fogja gáncsolni, mikkel e képecskét föstém, mert tapasztalni fogja, hogy minő mértékben növekszik valahol a pazarlás és fényűzés, épen oly arányban nagyobbul az elvetemültség és nyomor, s azért az, mit

itt előterjeszték, még csak árnyéka annak, mit e tekintetben a mienknél nagyobb fővárosokban tapasztalhatni. Igen, van falu a fővárosban, és e falu csak annyiban különbözik a legszegényebb távol helységektől, hogy itt a nyomor és inség nem tünik föl annyira, mivel mindennapi, mert itt nincs aratás, nincs gyümölcstermés, nincs szüret, mely legalább néhány hétre feledtethetné az inséget; sőt még kutya sincs, mely csaholásával és hűséges ragaszkodása által a szegény embert néha kissé fölvidámítaná, mert azt, mi ezen háziállat éhségének enyhítésére elfogyna, szemeikkel és szájokkal, tehát kétszeresen nyelik el a szűkölködő éhezők!

XXXII.

Meghiusult merény.

Csontjaim velőjeig megrázkódva követém a rablók lépteit, s nem merék többé sem jobbra, sem balra tekinteni, mert féltem, hogy a nyomornak látása száz meg száz alakban fellázítja véremet s más színben fogja velem láttatni azon tetteket, miknek üldözésében jelenleg fáradtam. És ugyan mit láttam tulajdonkép? Valóban, aránylag semmit, mert a házikók és pinczebarlangok legnagyobb részének belseje sötét vala, mint lakosainak multja, jelene és jövendője. És a mit láték is, ugyan mi vala az ahhoz képest, mi ezen szomorú helyzeteket okozta! Merhetjük-e mindig állítani, hogy az éjjel nappal részeg korhelyt saját eredeti vonzalma aljasítá fél-

barommá? Szabad-e hinnünk, hogy minden tolvaj saját romlottságának átkát súlyosítá fejére, s hogy minden erkölcstelenség önmagától születik? Valamint igaz, hogy erre nem felelhetünk igennel, úgy tagadhatlan az is, hogy többnyire sokkal borzasztóbbak azon tettek, melyek a bűnök elkövetésére első ösztönül szolgálnak, mint e bűnök magok. Hány némber tagadja meg örökre az erényt, mivel egykor valamely férfi erényességében bizott; és hány férfi fajul becstelenné, mivel ifjúságában, csekély hiba miatt, durva büntetés által, a böcsület szózatát lelkében elnémíták; s mihelyt ez megtörténik, akkor a rossz úton haladásban többé nincs megállapodás!

Az éji vihar komor föllegei nem lehettek sötétebbek, mint kedélyem mostani hangulata; csaknem enmagam ellen kezdék gyűlölséget érezni, midőn meggondolám: mennyi előnyöm van a jóra, s mégis mily kevéssé töltöm be helyemet; mennyi bajt orvosolhatnék, mennyit előzhetnék meg, és mégis mily keveset cselekszem. De hiában, ki maga soha nem hullatott keserves könyűket, az nem könyörülhet a szerencsétlenség siralmain!

A vihar szabadabb dulása fölébreszte merengésimből, szemeimet körüljártatám, mennyire a sötétség engedé, s meglepetve tapasztalám, hogy egészen szabadban vagyunk, s már a sorompót is elhagytuk, és most teljességgel nem bírám hirtelen meghatározni, hogy hol vagyunk, s mily czél felé haladunk, mert huzamosb ideig, mély gondolatokba merülve, csaknem öntudatlanúl követém a rablókat,

minél fogva e pillanatban nem kis mértékben zavarodtam meg, főkép, miután társaimnál sem kérdezősködhetém, ha a rablókban gyanút nem akartam ébreszteni. Ők hölgyrablásra menének, mint mondák; de ugyan hová, miután már a városi sorompón is átléptünk? Meddig házakat látók, addig nem gyanakodhatám, mert azt lehete gondolnom, hogy a hölgy, talán gyanu kikerülése végett, valamely távol és igen egyszerű gunyhóban tartatik rejtve, s onnan szándék őt elrabolni; de most, midőn már a vámház ablakának rezgő világát sem láthatám, lehetlen vala komolyan nem aggódnom. Hová vezettek ezen emberek? Mi czéljok lehete velünk, vagy különösen velem? Talán gyaníták kilétemet, és ki akartak rabolni? Ezt nem tarthatám valószínűnek, mert erre nem tettek volna oly nagy készületeket, miután tudhaták, hogy a fővárosi lakosok nem igen szoktak zsebeikben ezreket magokkal hurczolni. De hátha életem ellen törnek, s halálomat minden pillanatban várhatom, és az egész hölgyrablási terv csak tőrbe kerítésemre volt kiszámítva? Ez még többi gyanuimnál is képtelenebbnek látszott, vagy látszhatott volna legalább higgadtabb kedély előtt; de a bitó alatti megrázkódtató kaland, s az azóta látott kebellázító jelenetek, párosúlva az éjfél és égiháború izgató hatásával, annyira túlfeszíték egész idegzetemet, hogy e pillanatban még lázasb képzelgéseknek is hitelt adtam volna. De mi bírhatta volna őket ellenem gyilkos szándékra? kérdém magamat tovább, s föltüzelt képzelődésem erre még gyorsabban válaszolt, s valószínűvé tette előt-

tem, hogy talán Móricz, vagy Sobri küldheték ki ellenem a gyilkosokat, s hogy ők is oly éber őrszemmel kisérék minden léptemet, mint én az övéiket. Arra is tüstént tudék magamnak válaszolni, hogy mért vezetnek oly távolra? Ezt bizonyosan azért tevék, mert nem egyedül, hanem harmad magammal jelentem meg, s most nem mernek velem szembe szállani, hanem valamely tanyájokra vezetnek, hol túlnyomó erővel fognak ránk rontani. Ezt meg kell előznöm, suttogám csaknem hallhatólag, és pisztolyaim után nyúltam, midőn a koldus, ki mormogásomat hihetőleg hallá, hirtelen megfordúlt és hangosan szóla:

— Talán fázol?

— Nem, — felelém lehetőségig nyugodtan.

— Vagy fogaid vaczognak?

— Nem.

— Pedig nekem úgy tetszett, mintha efféléť hallottam volna.

— Csalatkoztál.

— Vagy félsz?

— Hagyj föl a faggatással, csak káromkodni akartam, azt hallottad, semmit.

— És ugyan mért?

— Szeretnék már dologhoz látni.

— Olyan tüzes vagy?

— Csak nem szeretek hiában sétálgatni.

— Kivált ily gyönyörű időben, — tevé hozzá megrázkódva Bertók.

— Hiszen haza mehettek, ha czukorból vagytok főzve, senki nem tartóztatott eddig sem.

A beszédnek e fordulata valamennyire ismét megnyugtatott, minél fogva derültebb hangon mondám vezérünkhez:

— Csak azon boszankodom, hogy hiában járunk.

— Hiában?

— Igen ám.

— Mikép érted ezt?

— Mert a zápor mind kizavarja likaikból az ürgéket.

— Ürgéket?

— Igen, és nekünk majd egy sem marad.

— Fiú, félre beszélsz, vagy részeg vagy?

— Alkalmasint te öntöttél többet a garatra, mint kellett volna.

— Micsoda?

— Úgy van, mert különben lányt, vagy kisasszonyt nem keresnél a városon kívül, oly helyen, hol csak ürgék és vakandokok tanyáznak.

— Vagy úgy! Átkozott ficzkó, szinte megijesztettél, mert már azt kellett gondolnom, hogy lepattant az eszed abroncsa, és mindent elrontasz.

— Sok is a sok, czimbora, hiszen úgy tartom, hogy annyira vagyunk már csak a világ végétől, mint homlokodtól az orrod vége.

— Mindjárt ott leszünk.

— De hol?

— A világ végén, ha ha ha!

— Dehogy, csak ott, hol dolgunk lesz.

— És még sem szabad tudnunk.

— Hiszen tudjátok, hogy még most is visszamehettek, ha kedvetek tartja és ezzel beérhetitek;

mert egyetlen hajtófát sem ér az oly vezér, ki mindent kifecseg a közlegények előtt; én pedig most vezéretek vagyok és azért úgy kell tánczolnotok, a mint én fütyülök.

— Furcsa ficzkó vagy!

— Hallgass és parancsolj lábaidnak.

Ismét tovább haladtunk, puha gyepen ugyan, de azért mégis csaknem kellemetlenebbül, mint eddig, mert a folyvást omló eső az egyenetlen pázsiton pocsolyákat képezett, mikbe gyakran bokán fölül, sőt néha térdig is zuhantunk, mi mindenkor részint káromkodást, részint hahotát okozott, ámbár a víz sokszor fejünkig fröcsögött fel.

Most széles villám hasítá a léget s Marczi alig hallhatólag suttogá:

— A savóintézet vidékén vagyunk.

— Mi az? — kiálta a koldus, kinek valódi tolvaj fülei voltak, mert úgy tetszett, hogy minden lélekzetünket tisztán hallja.

— Megijedtem, hogy lecsap a mennykő, — felele nyugodtan Marczi.

— Ne félj attól, elkerüli a mennykő azt, kinek számára minden határban kender terem.

— Mit akarsz ezzel mondani?

— Azt, hogy fölakasztanak, ha nem vagy nemes ember, jó czimbora.

— Hát téged?

— Mi gondod rá! Csak előre, még egy jó kődobásnyira vagyunk és azután majd elválik, hogy tudtok-e oly jól dolgozni, mint beszélni.

— Majd meglátod, fogadom, hogy bámulni fogsz és meghajolsz előttünk!

— Jobb lesz, ha kurtábbra szabod nyelvedet.

— Nem rád bizták.

— Ne kívánd, hogy visszaforduljak.

— Csak tessék.

— Csitt, czimborák, — mondám, félvén, hogy Marczi kitörő hevessége mindent elront, — ugyan minő iskolában tanultátok mesterségteket, hogy munka közben verekedni akartok; az ilyen becsületbeli ügyeket munka után, kancsó mellett szokás ökölre bízni.

— Hiszen csak..,

— Hallgass és azt tedd, mit tőlem látsz.

— Értem.

— Igazad van, czimbora, tapasztalatlan suhancz lehet szűrös társad, hogy így kirug a hámból.

— De bátor.

— Elég.

Erre ismét csönd lett s okoskodni kezdék Marczi fönebbi titkos megjegyzése fölött. A savóintézet vidékén vagyunk, mondá ő; tehát ott, vagy annak vidékén kelle a merénynek véghez menni. De ki ellen lehete az elhatározva? A nevezett intézetben, az év ezen késő szakában, már senki nem szokott tartózkodni s azt csak nem hihetém, hogy a különben igen érdemes, de már meglehetősen koros majorosnő ellen ily merényt kívánna valaki intézni. Közel ezen épülethez a tébolyda állott s azt sem hihetém, hogy onnan kívánna valaki valamely szerencsétlen szép hölgyet erőszakkal kiszabadítani,

mert napjainkban szerelemnek miatta nem igen őrülnek meg a szépek, sőt ellenkezőleg, nagyon is okosak, mert a legnagyobb szerelmi mámorban is többnyire rendkívül jól tudnak számolni. De hah, még egy intézet vala azon tájon, melyre mindenek előtt kellett volna emlékeznem s melynek tőszomszédságában állott azon épület, melyben...

— Megálljunk! — szóla most elfojtott hangon a koldus.

Mindnyájan megállapodtunk.

— Jelt kell adnom.

A koldus füttyentett, oly sajátszerűen, hogy csak tapasztalt fül különböztetheté az: meg a szél átható süvöltésétől.

Ezután előre hajlott fejjel figyelt. Az ég tompán dörge s a szél hosszú hörgésekben fútt; más neszt nem lehete hallani.

— Nem hallottatok semmit?

— Nem.

— Ördögbe! Korán jöttünk, vagy elkéstünk, vagy mi történt?

Most még egyszer, tartósabban és élesebben füttyentett.

A hang távolról viszhangott hozott, mely tökéletesen hasonlított a koldus jeladásához.

— Ah, jól van, felelnek.

— Csak visszhang volt ez, — jegyzém meg némileg ismét aggódva.

— Nem viszhang, hanem oly valóságos fia füttyentésemnek, valamint én apámé vagyok.

— Tehát még többen is leszünk?

— Nem.

— De a füttyentés?

— Tudósított arról, hogy a hintó a kerítés szögleténél áll. Vagy azt hitted, hogy oly kisasszonyt, ki megérdemli, hogy ellopják, ily ördöngős időben gyalog fogunk tüskön bokron keresztül hurczolni, mintha paraszt legényt fikának fognánk ki az uraság óljából?

— Azon úr is a kocsiban van, ki titeket fölbérelt?

— Dehogy van, hiszen nem bolond, hogy pénzt szórjon ki és még veszélybe is rohanjon; csak meghitt czimbora van ott és ő majd akkor megy a leány után, ha hirét kapja, hogy már ott van, hová küldi.

— Ugyan hová küldi őt?

— Azt nem kötötte orromra.

— Mégis gyáva embernek kell lennie, hogy nem mert személyesen megjelenni.

— Oly bátor az, czimbora, hogy a csillagokat is le merné lopni; de épen azért nem akar minden potomsággal személyesen bibelődni, aztán meg azt akarja, hogy nekünk is legyen keresetünk. Lám, a nagyurak is meg tudnák csizmáikat tisztítani, de ugyan mi lenne a sok szegény legényből, ha minden dolgukat magok végeznék a gazdagok?

— Szeretném azon urat ismerni.

— Ajánlani foglak neki, ha becsületesen kitünteted magadat.

— Nem hallhatnám meg nevét?

— Arra előbb tőle magától kell engedelmet kapnom.

— Ez különös.

Ez alatt a ház kerítésfalához érkezém s mihelyt szemeimet fölemelém, azonnal meggyőződém, hogy korábbi sejtésem nem csalt és...

— Czélnál vagyunk. fiúk, — szóla, gondolatimat megszakasztva a koldus, — én ismerem itt a járást, mert már háromszor voltam itt koldulni; szegény kisasszony nem is gyanította, hogy kinek ad alamizsnát; de meg is hálálom most, mert derék szép úrhoz viszem. Én tehát bemegyek és megnyitom az ajtót, azután ti is bejöttök.

E szók után derekáról hosszú, erős kötelet oldott le, mely csomókkal s végén vaskampóval volt ellátva. Ezt átdobá a falon s jól meghuzá, hogy meggyőződjék: valljon megfogta-e erősen a fal párkányát a kampó? Ezután nagy könnyűséggel fölkapaszkodott a csomókon, a kötelet megfordítá és a tulsó oldalon szintúgy leereszkedett s kevés pillanat mulva az ajtót megnyitá, mondván:

— Az emberek zárban hagyják a kulcsot, hogy kívülről ki ne nyithassuk, mi tehát szépen bemászunk és belülről nyitjuk meg, így legalább nem kell méreg drágán lakatost tartanunk.

— Csodálom, hogy kutyák nincsenek itt.

— Van bizony kettő, még pedig olyan, hogy a legnagyobb medvével is megbirkozhatnának.

— Úgy hát vigyáznunk kell.

— Későn vigyáznánk, ha még élnének.

— Hogyan?

— Ma dél felé erre kullogtam és oly darabka szalonát adtam nekik, hogy eddig már örökre jól-

laktak. De most dologra. Ti hárman itt maradtok a kapunál, mert nem ismeritek a belső járást és mindenre vigyáztok s csak akkor siettek segítségünkre, ha füttyentést, vagy lövést találnátok hallani; én pedig régi czimboráimmal a szép galamb fészkét keresem föl. Menjünk, fiúk és mondom, hogy még ruhája végét is tisztelettel érintsétek, mert különben ma este utolsó borotokat ittátok meg ezen árnyékvilágban!

A rablók a ház felé sompolyogtak, azon ház felé, melyben Börger Lenke és anyja lakott és így ezen merényt is egyedül csak a leálorczázott Sobrinak lehete tulajdonítanom, ki rendületlen vala, mint érczszobor, miután még a mai jelenet után is példátlan vakmerőséggel folytatá gyalázatos gazságait, mintha egyáltalában megbukhatlannak tartaná magát. Annál inkább örvendék tehát, hogy szándékom mellett állhatatosan megmaradtam és ezen merényét meggátolhatám.

Most már nem lehete tovább késnem, mert nem akarám, hogy a rablók egészen Lenke szobájába nyomuljanak, mivel ezen ijedelem, főkép mai rendkívüli megrázkódtatása után, ránézve könnyen veszélyes következményű lehetett volna. Bezárám tehát a kaput, a kulcsot zsebembe tevém s pisztolyainkat elkészítvén, mind a hárman csöndesen követtük lépéseiket, miután meghagyám társaimnak, hogy mindegyik egy-egy rablót rántson hátulról földre; magam a koldust vállalám magamra s megkötözésök után a kocsist szándékoztunk hatalmunkba ejteni.

Alig haladánk azonban néhány lépésnyire s lövést hallánk eldördülni előttünk és fegyverre! kiáltást hangzani, mit rögtön jajgatás követe, melyben az egyik rabló hangjára ismertünk. Ugyanazon pillanatban megnyilt a ház ajtaja, lámpavilág omlott ki rajta s több fegyveres katona, kik a két zsiványt rövid küzdés után elnyomták s a harmadikat is megkötözték, ki lábába golyót kapott és alig mozdulhatott. A katonák már minket is megpillantottak s így, hogy kellemetlen bajba ne keveredjünk, gyors elszántsággal előugrám és németül szólítám meg a vasas katonákat, mondván:

— Köszönet, derék katonák, hogy megkíméltek bennünket a munkától, már rég nyomukban vagyunk ezen gazembereknek s csak azért nem támadtunk rájok a szabadban, hogy tetten kaphassuk őket; önök nagy szolgálatot tettek a közbátorságnak ezen gonosztevők elfogása által.

A furfangos koldus saját haszna és gondolkozásmódja szerint magyarázá szavaimat és még inkább elakarván a katonákat ámítani, iszonyuan káromlott engem, azután pedig alig elfojtható örömmel suttogá:

— Derék ficzkó vagy, ezek szót sem tudnak magyarul, jó, hogy kivágtad magadat; add tudtára urunknak, hogy hüvösre jutottam, de három hétig nem vallok; iparkodjék tehát addig mind a hármunkat kiszabadítani. Ha holnap éjfélkor az óbudai kerék tanyára mégysz, hol, mint mondád, járatos vagy, mondd akármelyik czimborának, hogy kilencz meg kilencz csak kilencz és ő vagy más czimbora

tüstént urunkhoz fog vezetni. A kocsi miatt ne busulj, az a lövés után mindenesetre tüstént elvágtatott.

Mind ezt fenyegetőzve és káromkodás közt mondá a rabló, mi a német katonákat tökéletesen meggyőzheté arról, hogy nem vagyok az elfogottak czinkosa. Ők azonban mégis kételkedni látszottak, mert nem épen túlságos jeleivel a tiszteletnek, parancsnokukhoz vezettek.

XXXIII.

Két halott.

Már a folyosón találkoztunk a hadnagygyal, ki félig felöltözve rohant felénk kivont karddal, míg másik oldalról a major tulajdonosa pőrén futott előnkbe gyertyával s nem csekély rémülésben a váratlan zaj miatt.

A katonák őrszobájába lépénk s ha már maga e jelenet rendkívül meglepett, még inkább kelle csodálkoznom, midőn a tisztes Börgerné szobájából látám a hadnagyot kilépni. Mióta lett a ház laktanyává, vagy mikép juthatott a tiszt Börgerné szobájába? E kérdésekre nem tudék magamnak felelni, de nem is lehete időm fejtegetésök megkísértésére, mert a tiszt, mihelyt a káplártól a zaj okát megtudá, azonnal komolyan kezde vallatásomhoz. Szerencsémre a major tulajdonosa meglehetősen ismert engem s így nem nagy munkámba került a tisztet arról meggyőzni, hogy embereimmel együtt a rab-

lókat üldözém, főkép, miután ezek magok is kemény kifakadások közt erősíték ezen állításomat.

— Úgy van, hadnagy úr, mondom, — így szólék, előadásomat végezve, — a vihar elől csapszékbe menekültem inasommal s már épen bérkocsiért akarám őt küldeni, mivel a vihar nem akart szünni, midőn ezen három zsivány suttogva tartott tanácskozásából, hála rendkívül éles hallásomnak, olyasmit véltem kivehetni, hogy e tájon valakit ki akarnak rabolni. Én mindig szerettem a veszélyes kalandokat s annálfogva mellém vevém még ezen becsületes favágót és hárman mindenütt nyomban követtük a rablókat. Ön derék vitézei megmentettek bennünket a veszélyes tusától. De, — itt a major tulajdonosához fordulék, — kedves Weiner úr, Börgerné asszonyság bizonyosan elrémült e zaj miatt, meg kellene őt nyugtatni.

— Oh, az már nincs itt, nagyságos uram, — mondá Weiner.

— Nincs itt? Hiszen ma délben még ide jött a kisasszony a városból, hol vele beszéltem és semmit nem szólt.

— A mint haza jött, félóra mulva saját lovaimon kellett őket délután két óra felé mindenestől városi lakásukba szállíttatnom; nem tudom, mi birhatta őket ezen hirtelen elköltözésre, miután még két hétig akartak itt tartózkodni.

— Szerencse, hogy nincsenek itt, mindenesetre szörnyen megrémültek volna.

Ezután még megtudám, hogy a hadnagy száz lovat szállít ezredéhez és az iszonyú vihar elől

ezen majorban keresett menedéket az éjjelre, minthogy különben is Pesten akará azt eltölteni. Távozásomat épen nem akadályozá s megigéré, hogy másnap az illető hatóság kezeibe fogja a rablókat szolgáltatni. Weiner marasztott ugyan, de ajánlását nem fogadhatám el, mert még Eszter gyermekének életeért reszketék; a jó ember tehát befogatá lovait és a majort, társaimmal együtt, könnyülve hagyám el a kényelmes kocsiban.

Mihelyt a kapun kívül valánk, mely mögöttünk ismét becsukaték, azonnal komoly szemlét tarték elmémben a legközelebb mult események fölött. Mindenek előtt csodálnom kelle a koldus lélekébersége, mely szerint veszélyes helyzete daczára is azonnal engem, vélt czinkosát megmenteni törekvék, hogy szabadságában maradván, hasznára lehessek. Becsületes emberek közt ritkán találhatni ily tettekre, mert tapasztalás tanítja, hogy az emberek többnyire némi vigaszt lelnek abban, ha valamely szerencsétlenségben nem egyedül, hanem többedmagokkal részesülnek. Egyébiránt nem annyira ezen váratlan fordulatnak örvendék, mint inkább annak, hogy ez által kezembe adá a koldus zsivány azon titkot, mely szerint Sobrinak biztosan nyomába juthatnék, az óbudai elhagyatott csárdában, ha a legközelebbi éjjel hálómat ismét kikerülné; mert, hogy ő vala azon úr, kit a koldus említett, arról tökéletesen meg leheték győződve, miután Lenke volt azon hölgy, kinek elrablására a gaz czimborasággal kiindultam. Mért tünt el Lenke oly hirtelen anyjával együtt? Ezt könnyen megfejthetőnek vél-

tem, ha meggondolám, hogy ma délben nemcsak hűtlenségéről győződék meg a gaz csábítónak, hanem egyszersmind oly néven hallá őt szólíttatni, mely néhány év előtt az ország nagy részét rettegésben tartá. Előtte ezen ember, mikép a kerti lugasban tartott párbeszédükből is tudjuk, csábítást és szökést említe s általában úgy nyilatkozott, hogy föl lehete róla tenni, mikép semmiféle eszközöktől nem borzad vissza, mihelyt azok által czélhoz vél juthatni. Igen természetes tehát, mikép Lenke annak puszta meggondolásától is borzadott, hogy ezen emberrel még egyszer találkozhatnék; azért tehát, mihelyt hazaérkezett, bizonyosan tüstént rávevé anyját, hogy rögtön városi szállásukra költözzenek. Kimondá-e valódi okait, melyek őt e határozatra birák, vagy máskép eszközlé ki anyja megegyezését a távozásban, azt nem lehete ezúttal magamban teljes bizonyossággal meghatároznom, de erre tulajdonkép nem is volt szükség, mert előbb-utóbb az anyát különben is mindenesetre értesíteni kellett volna az egész fordulatról. Még magamról kell néhány szót elmondanom, mert lesznek talán, kik gáncsolni fogják, hogy a hadnagy előtt nem adám hiven elő kalandomat. Magamra nézve én ezt minden koczkáztatás nélkül tehettem volna, de részint Lenkét nem akarám az igazság kimondása által hirbe hozni, részint pedig kellemetlen tanuságtételtől kivántam magamat megmenteni, egyszersmind általában minden zajt kerülni óhajtván, mely Sobrit nagyobb vigyázatra figyelmeztetné és a jövő éjféli találkozást ismét meggátolhatá. A kocsit, mely az

elrablandó hölgyre várakozott, azért nem említém a hadnagy előtt, mivel ekkor a szándéklott rablás valódi nemét is ki kellett volna mondanom s mivel különben is méltán következtethetém a koldus megjegyzéséből, hogy az üldözés siker nélkül fogna maradni, miután a lövésre a kocsis bizonyosan azonnal tova vágtatott. Egyébiránt azt is kelle óhajtanom, hogy Sobri e meghiusult merényben befolyásomat ne is gyaníthassa, következéskép egészen nyugodt maradjon, mert csak így remélhetém nagyobb valószinűséggel, hogy a legközelebbi éjfél csakugyan határt tüzend vétkeinek. Móriczra nézve még nyugodtabb valék, mert okom vala hinni, hogy Marczi által Ferkót megnyerem és az úton biztosan nyomába jutok; egyedül az aggasztott, hogy nem vihette-e már véghez véres szándékát Eszter gyermeke ellen? Mert, habár meg kelle is engednem, hogy derekasan megriasztottuk őt társaival együtt s így e pillanatban alkalmasint nem lesz kedvük új merény megkisértéséhez fogni, egyszersmind azt sem tagadhatám, mikép épen azon gondolat, hogy szándékát talán kedvünk lehetne megakadályoztatni, rögtön azon elszánt határozatra birhatá őt, hogy tüstént elégítesse ki boszuszomját s így azon rettegésem talán nem volt épen alaptalan, hogy későn jövök a gyermek megszabadítására. Ha valaki talán kétkednék, hogy ember képes legyen ily iszonyú tettre vetemülni s e véleményét az által is igazoltatni vélné, hogy a megrögzött gonoszságú gyilkos sem akará e véres munkát magára vállalni, annak megnyugtatására csak azt kell mondanunk,

hogy azt, minek kivítelétől minden szenvedély és minden gonosztevő irtózik, a boszuszomj minden tétovázás nélkül végrehajtja: mert ezen egy szenvedély az, melynek ellenében a legszentebb emberi érzelem is elnémul. És hogy Móricznak csakugyan volt oka boszuszomjra, abban alkalmasint senki nem fog kételkedni, ki meggondolja, hogy a zsidót mostani boldogtalan helyzetében csak két érdek csatolja a nyomorú élethez, tudniillik: pénz és családja; az első azért, hogy embertársainak megvetésével daczolhasson, a másik pedig, mert csak övéi értik meg őt s mivel csak ezek simulnak hozzá szeretettel. Ha tehát e két oldalról támadják meg a zsidót, ez annyi, mintha szivvérébe, mintha életébe markolnának. Mórics pedig mind a kettőt elveszté, pénzét, mely élete legjobb részének gyümölcse vala, bármily úton juta is annak birtokába és nejét, ki boldogabbnak hitt jövője legfényesebb reménye vala. És e két kincset ugyanazon egy ember rabolta el tőle, oly ember, ki sokkal rosszabb s mégis sokkal hatalmasabb volt, mint ő; oly ember, ki ellen óriási erővel küzdött s kiről boszunyilai mégis eltompulva pattantak vissza. És ezen ember távozásra készült és magával fogja vinni a kettős kincset és kétségbeesése fölött kaczagni fog a biztos távolságban! Ennek meggondolása tüzes kigyók fulánkja gyanánt mardosá Mórics lelkét s fájdalmát csak az által reménylé enyhíthetni, ha legalább azon ember keblében is szilaj fájdalmat gerjeszthetne, ki egész üdvét semmivé tevé s kit boszuló kezei nem érhetének el. Minden törekvésének, min-

den gondolatának ez volt egyetlen tárgya s lehet-e csodálni, hogy ily hatalmas ösztöntől sarkantyuztatva, kémszemeinek a gyermek nyomait föltalálni sikerült? S ezen siker nem szülhette-e, ily kedélyben, rögtön egyszersmind azon gondolatot, hogy ez azon egyetlen hely, hol a legsajgóbb sebet ejtheti az apa és anya szivén, hogy kincseik daczára is oly szegények legyenek, mint ő, — gyermektelenek, mint ő?? Hogy pedig ezen czélra idegen kart kívánt fölfegyverezni, abban senki nem fog ellenmondást találhatni, mert az elnyomottság rendesen nem szokott anyja lenni a bátorságnak s nem a vakmerőség legnagyobb foka kell-e arra, hogy valaki ártatlan, mosolygó gyermeket gyilkolhasson meg? Ehhez képest a tusa életre halálra, hatalmas ellenséggel, csak gyermekjáték. Ámde mind e mellett alapos aggályt táplálhaték, hogy a bitófa melletti jelenet még inkább fölgerjesztheté boszuvágyát, miután attól lehete tartania, hogy boszujának ezen utolsó tárgya is ki fog kezei közül ragadtatni s hogy ennél fogva a legvégsőre szánhatta el magát s tulajdon kezeivel sietend azt végrehajtani, mire idegen karokat nem csekély pénzmennyiséggel sem birt fölfegyverzeni.

Perczről perczre nyugtalanabb levék tehát s többször sietésre nógatám a kocsist, de a sötétség miatt eleinte csak lassan haladhattunk, míg végre a vihar szünni kezde és a vastag felhőrétegek kissé gyérültek és néhány csillag föltünésének helyet engedtek.

Midőn a város azon részéhez közelíténk, hol

Eszter fia ápoltaték, már egészen megszünt a zápor; megállítám tehát a kocsit, kiszállottunk és a kocsist visszautasítám.

— Jobb lett volna kocsin haza mennünk, — sóhajtá Bertók.

— Kivált a nagyságos urra nézve, — jegyzé meg Marczi.

— Én ugyan jó sort aludtam a kocsiban.

— Úgy tetszik, mintha magam is szundikáltam volna.

— Annál jobb, — mondám nyájasan, — mert hajnal előtt alkalmasint nem fogtok lepihenni.

— Keresünk még valakit?

— Bizony megbetegszik a nagyságos úr.

— Elég ez mára.

— Sok is.

— Tehát haza mehettek és én magam fogok mindent elvégezni.

— De azt ugyan nem tesszük.

— Inkább mindent még egyszer elől kezdünk.

— Jól van, halljátok tehát...

— Mennydörgettét, mi ez? Majd kitörtem nyakamat!

Bertók elesett s midőn Marczi segélyével fölemelkedék, nagy tömeget pillantánk meg, melyben megbotlott s mely mozogni látszott. Lehajolván, közönséges napszámos öltönyű férfit láték a kövezeten heverni s mellette nagy zsákot, mely mint sejtém, súlya által lenyomta őt. A napszámos mozdulatlan vala. Talán ittas, gondolám s nem bir fölállani; de ugyan mit kereshet az utczán ily teher-

rel éjfél után egy órakor? Vagy talán tolvaj? Nem, ezt nem hihetém, mert a tolvaj munka közben, mikép ők nevezik, nem issza le magát annyira, hogy ily gyámoltalan állapotba juthatna, nyilt utczán, ha még úgy bizik is az éjjeli őrség háziassághoz ragaszkodó békés szellemében. Tehát ki lehetett és mi járatban volt?

— Hej, atyafi, keljen föl! — mondám s vállát megrázám.

Az ember mozdulatlan maradt. Kezeit, arczát, homlokát érintém; mind ezek hidegek és meredtek valának. Semmi kétségem nem maradt, ezen ember bizonyosan halva volt. Szélütés vetett-e véget életének, vagy erőszak, nem határozhatám el; az első azonban valószinübb vala, mert a nehéz zsák bizonyosan nem feküdnék mellette, ha halálát erőszak okozta volna. Tusakodásomat Marczi szakasztá meg, mondá:

— Néhány lépésnyire borbélyműhelyt tudok, vigyük oda a szerencsétlent, talán még életre hozhatják.

— Helyes, csak hamar! — szólék biztatólag s embereim fölemelék a halottat és a borbély ajtaja előtt letevék s míg én kopogtam, a zsákot is elhozák.

Hosszú várakozás után végre megnyilt az ajtó, a borbélyok megvizsgálák a halottat, eret vágtak karján s egyéb műtéteket is megkisértettek, de minden siker nélkül maradt. Ekkor úgy tetszett, mintha halotti bűz terjedne a szűk szobában, melynek okát teljességgel nem birtuk megmagyarázni, mert halottunk minden tagja oly hajlékony volt még, mintha

csak néhány óranegyed előtt adta volna ki lelkét, sőt melle és gyomra még meleg vala. Az egyik borbély szemei véletlenül a zsákra esvén, szó nélkűl fölbontá azt és borzadva szemléltük, hogy csinos öltözetű férfi holttestét foglalá magában, melyen kétségbe vonhatlan jelei valának a föloszlásnak. E látvány mindnyájunkat annyira megdöbbentett, hogy több pillanatig némán meredeztünk egymásra, semmikép se birván e rendkívüli eseményt megmagyarázni. A szerencsétlent egyikünk sem ismerte. Utóbb az egyik borbély rendőrökért siete, hogy semmi ne mulasztassék el, mi ezen borzasztó eseményre némi fölvilágosítást vethetne; én pedig, névjegyemet ott hagyván, embereimmel eltávoztam és Eszter fiához siettem.

E közben szabad legyen e két halott történetét röviden elmondanom, mikép az több hét mulva tudomásomra jutott. Egy ismerősöm volt, ki ezen idő előtt hat nappal falura utazott s csak négy hét mulva tért vissza. Ekkor, velem találkozván, megindulással mondá, mikép elutazása után két nap mulva reggel X... barátja szállásáról kisétált s azóta nyom nélkül eltünt. Én elmondám neki a két halott föltalálását s ő leírásomra összeborzadott, mert az egyik halottban — eltünt barátjára vélt ismerni s erről csakhamar meg is győződék, miután a halottnak eltett ruháit az illető helyen megtekinté. Ezen szomorú felfödözés után azonnal X... asszonysághoz siete, kit elhunyt barátja rég remény nélkül szeretett, kiről azonban, elutazása előtt mondá, hogy két nap mulva szerelme viszonzását

véli remélhetni, mert akkor a férj néhány napra el fog utazni, ki száz őrszemmel kisérte nejének minden lépteit. X... asszonyság megdöbbent ismerősöm beléptekor, ki így szóla hozzá:

— * * * barátom halva találtatott, valamint az is, ki holttestét zsákban tova hurczolá.

— Szent ég, ön mindent tud! — sikolta az asszony, és lábaihoz omlott.

Ismerősöm megrettent, ő csak részvétet keresett, és iszonyú vallomást kapott, mely röviden ebből állott: * ur a kitüzött órában csakugyan eltávozék szállásáról, azon állítással, hogy Komáromba utazik. Kevés óra mulva megjelent * * * ur, de alig szólhatott szerelméről, midőn a férj hintaja ismét a ház elébe robogott; az asszony kétségbeesve mutatott egy a sarokban álló nagy ládára, és * * * azonnal bele ugrott, s födelét magára eresztté, az asszonynyal együtt azt vélvén, hogy a férj talán csak valamit feledett, s rögtön ismét távozni fog. Reményökben mindazáltal csalatkoztak, mert a féltékeny férj megbáná könnyelmüségét, s nejét magával jövetelre kényszeríté. A boldogtalan nő nem mert vonakodni, s a férjjel távozott, reménylvén, hogy az ifju alkalmat lelend távozásra. De csalatkozott! Két nap mulva visszatértek, s a nő, mihelyt egyedül vala, remegve nyitá föl a ládát — * * * halva feküdt benne! A láda teteje rácsukódott, s kiáltásit senki nem hallá, mert a férj, midőn távoztak, az ajtókat bezárá, s csak a negyedik szoba kulcsát hagyá a cselédek kezeiben. A nő másnap egy ismeretlen napszámost szólíta

meg, s éjfélre a ház kapujához rendelé, mondván, hogy munkát bizand rá, mit csak akkor végezhetni. A napszámos pontosan megjelent, mert ki munkája után akar élni, az nem válogathatja az időt. A nő csöndesen elsurrant férje oldala mellől, az iszonyu terhet a kapuhoz vonszolá, a napszámosnak pénzt és egy üveg bort nyujtott, s parancsolá, hogy a zsákot vesse a Dunába; a szegény napszámos a pénzt eltevé, a bort megivá, és a zsákot vállára emelé s távozott. Gyanított e valamit, szándéka volt e a zsákot megvizsgálni, és tartalmáról jelentést tenni, azt nem tudhatjuk, mert a szerencsétlen ember a borban halált ivott, s ha a rettegő bűntudat el nem árulja a vétkes nőt, ugy örökös titok maradt volna e szörnyű tény. Büntetés alá azonban nem lehete őt venni, mert még említett ismerősöm jelenlétében méregpoharat üríte, s két óra mulva követte áldozatait.

Ez a két rejtélyes halott valódi története, melyről sokféleképp eltorzított alakban regéltek néhány hétig az emberek, mig végre ezt is feledékenységbe temeték az ujabb napi események, melyek csak azért támasztanak pillanatnyi érdeket, hogy rögtön ismét ujabbaknak helyet adjanak! — —

XXXIV.

A sors keze.

Közelítvén azon házhoz, melyhez oly feszült érdekkel érzém magamat vonzatva, igy szólék embereimhez:

— Most egy házhoz fogunk érkezni, mely előtt virrasztással kell az időt hajnalig eltöltenetek.

— Szivesen, — mondák mindketten legnagyobb készséggel.

— Én haza megyek, s ti mindenre jól figyeltek; ha Móricz, vagy más gyanus ember a házba akarna rontani, fogjátok el.

— Nem szabadul ki körmeink közől, habár csak puskalövésnyire pillanthatjuk is meg.

— Napfeljöttekor te, Bertók, értem fogsz jőni, Marczi pedig itt marad.

— Értem, — viszonzá Marczi.

— És ha valaki jőne, és gyermeket vinne magával, letartóztatod, vagy lármát csapsz, vagy legalább nyomát mindenütt követed.

— Meglesz.

— Őrködjetek legnagyobb figyelemmel, s dús jutalomra számolhattok.

— A nélkül is mindent megteszünk.

— Meg bizony.

— Örömest mellettetek maradtam volna, de nagyon el vagyok lankadva, és jövő éjfélkor még nehéz munka várakozik rám.

— Egyetlen macskát sem bocsátunk a házba.

Most befordulánk az utcza szögletén, s ki képzelheti szörnyü rémülésemet, midőn a kérdéses ház kapuját nyitva láttuk, és előtte embereket szemléltünk csoportozni.

— Mi történik itt? — kiálték magamon kivül, és a kapuhoz rohantam.

Minden oldalról ily zavart hangok hatottak füleimbe:

— Gyilkosság!

— Iszonyu szerencsétlenség!

— Gyermeket öltek meg.

— Egy kis fiut.

— Még alig tudott járni.

— Hallatlan!

— Oly szép fiucska volt.

— Alkalmasint valami gazdag örökös.

— Vagy szerelem gyermeke.

— Mily elfajultság.

— Mégsem jőnek a rendőrök?

— Meg kell a gyilkost ölni.

— Tehát el van fogva?

— El ám.

— Megkötözték?

— Hiszen ugy sem mehet el.

— Ismeri ön?

— Azt mondják, zsidó.

— Szörnyüség!

— Üssük agyon.

— Csitt, helyet ezen urnak.

— Kicsoda ez? Kicsoda ez?

— Alkalmasint hatósági ember, mert erőszakkal

utat tört magának a szobába, és ugyancsak nem kimélte könyökeit.

E szók hangzottak utánam, midőn a tömegen át utat törtem magamnak, és a szobába rohantam. Szent isten, mily vérfagylaló jelenet várakozott rám azon szobában!

Egyik oldalát félig felöltözött emberek foglalák el, mindnyájok arczán legmélyebb iszony halálszíne vonaglott. Az ágyon Eszter gyermekének ápolónője ült, szinéből kikelve, behunyt szemekkel; körülötte két éltes nő sürgött, halántékait eczettel dörzsölve, s a szoba közepén az öreg Móricz a padlózaton ült, körülötte vér folyt, bal kezében véres irást tartott, melyre rémesen meredeztek üregeikből kinyomult szikrázó szemei; jobbjában pedig a kis Móriczot tartá görcsösen kebléhez szorítva, kinek hátra hanyatlott torkán mély és széles seb tátongott, melyből vér szivárgott a zsidó köntösére.

Elkéstem tehát csakugyan, s az iszonyu tett véghez vitetett, még pedig, sejtésem szerint, Móricz maga teljesíté azt, mire más embert nem találhatott, és a végrehajtással sietett, hogy boszujának ártatlan martalékát véres kezeiből ki ne ragadhassam. A mily borzasztó vala e jelenet, oly szivrázó volt egyszersmind annak meggondolása, hogy mit fog a szerencsétlen anya cselekedni, ha még egyszer uj életre találna ébredni, s megnyiló szemei holt gyermekének sápadt arczára esnének! Ez második, valódi halált fogna okozhatni, s ha az bekövetkeznék, csak jótékonyságnak lehetne rá

nézve mondani, mert, legutóbbi szomoru és kétségbeejtő tapasztalásai után, egyedül csak e gyermek alkothatá azon kapcsot, mely őt még az élethez csatolhatná!

A vértett szinhelyén mély csönd uralkodék, csak kivül zajgottak az összetódult szomszédok; a szobában állók ellenben hallgatva oszták meg figyelmöket az asszony és zsidó közt, különösen ez utóbbinak minden legparányibb szemmozdulását figyelemmel őrizvén, hogy valamikép meg ne szökhessék a büntető igazság hatalma elől; megkötözni azonban mégsem merészlék őt, mert testét vér borítá, és arczán oly félre magyarázhatlan jelei vonaglottak a legvadabb kétségbeesésnek és legszilajabb fájdalomnak, hogy ezen embernek érintése e pillanatban valóban nem mindennapi bátorságot igénylett.

Az asszony, kevés percz mulva beléptem után, magához tért, s szemei először is legmélyebb megrázkódást tanusító tekintetembe ütköztek. Ő összeborzadott, kezeivel arczát elfödé, s alig hallhatólag rebegé:

— Nem vagyok oka!

E nyilatkozatra minden szem kiváncsian felém fordult, mintha arczvonásimból akarták volna kiolvasni, hogy mily viszonyban állok ezen elvérzett gyermekhez, s ezen egész szomoru eseményhez? Ugy látszott, hogy az emberi természet gyarlósága itt is megtartá szokott jellemét, s a henye kandiság minden egyébb érzelmet leküzdött, és meg vagyok győződve, hogy e pillanatban ellenszegülésre

találás nélkül megszökhetett volna Móricz, annyira csak személyemben öszpontosult az egész csoportnak osztatlan figyelme. Ámde Móricz távol vala attól, hogy menekülésre gondoljon; ő mozdulatlanul megmaradt előbbi helyzetében, s csak az aszszony fönebbi néhány szavára látszott kissé megrázkódni, és suttogó hangon szóla:

— Csöndesen, nem látjátok, hogy a gyermek alszik? Föl ne ébresszétek!

Ezután szorosabban ölelé magához a gyermeket, és ajkai, alig hallható hangon, bölcsődalt mormogának.

Az iszonyu jelenet ezen ujabb fordulata még mélyebben hatott rám, mert hinnem kelle, hogy ezen ember megőrült. Vagy talán csak tetteté magát, hogy, mint őrült, az igazság fenyítő ostorát kikerülhesse? Jelleméről, mennyire azt eddig ismerhetém, ilyesmit földteheték ugyan; de ezen arcz, és e szemek nem csalhattak, a tettetés ennyire nem terjedhet; e kifejezést csak valódi őrültség ültetheti emberi ábrázatra, mert ha a színlést ennyire lehet vinni, akkor ragadozó, mérges vad állatok közt biztosabban élhetnénk, mint az emberek társaságában. De mikép juthatott ily állapotba ezen ember, kit, csak pár óra előtt, oly hideg számítással hallottam e bűntettről értekezni, mintha legfölebb néhány értéktelen ócska ruhadarab fölött alkudozott volna? Mi rémítheté őt meg oly rövid idő alatt annyira, hogy testi és lelki ereje ily kétségbeesett állapotba roskadott?

Egy tisztes férfihoz fordulék, ki hozzám legközelebb állott, s megszólítám őt:

— Mi történt itt?

E hang görcsös vonaglásba ejté Móriczot, mintha kemény villámcsapás futott volna végig minden tagjain. Arcza ólomszinűvé változott, szemei lángoltak, ajkai mozogtak, a nélkül, hogy egyetlen szót lettek volna képesek kiejteni. Az emberek rémülve nyomultak az ajtó felé, oly dühös kifejezés lepé el e pillanatban a gyilkos ábrázatát. Végre nagy nehezen e szót rebegé:

— Ördögöm!

Keble nehezen emelkedék, és lélekzete tompán hörgött, mintha a halál végső kinaival küzdött volna gyöngülő ereje.

Rövid szünet után ismét megnyiltak ajkai, és e szókat hallaták:

— Nyomorult kontár, mért nem czéloztál jobban? Jer, ülj mellém, és énekelj te is. Vagy nem látod, hogy a gyermek nem alszik? Nem hallod, mily iszonyuan kiált szegénykének vére? De hiszen ez természetes, torka már elfáradt, berekedt, most tehát vére kénytelen kiáltani.

E szók után összegörnyedt, s szemei oly fénytelenek levének rögtön, mintha a halálnak ujai közelítettek volna hozzájok: El kelle szemeimet róla vonnom, s érzém, hogy vannak helyzetek, mikben még gyilkos iránt is szánakozás támadhat az emberi kebelben. Az asszonyhoz fordulék, ki ez alatt egészen magához tért, és fölállott, s e kérdést intézém hozzá:

— Az istenért, szóljon, mikép ment véghez e szörnyü szerencsétlenség?

Az asszony zokogva viszonzá:

— Isten látja lelkemet, én ártatlan vagyok!

— Azt épen nem kétlem, de magyarázza meg ezen ember állapotát, mondjon el mindent, nekem mindent tudnom kell.

Móricz nem is figyelt szavamra, s mély kábultságban ült, az asszony pedig igy szóla:

— Szokás szerint lefekvénk tegnap este, s a gyermek ágyacskája szorosan mellettem volt, mint mindig. A gyermek egészséges, nappal kijátsza magát, és éjjel jól alszik, s a munka után én is mélyen szoktam aludni. Egyszerre azonban ugy tetszett, mintha az ajtón lassu zörrenést hallanék, s szemeimen fájó érzés reszkete át, mintha villám fényétől kápráztak volna. Hirtelen fölnyitám szemeimet, s iszonyu álomrémet véltem látni; ezen ember közelíte lábujhegyen a kárpitfal mögül, mely ágyam végén és az ajtó közt áll, baljában lámpát tartva, melynek fénye szemeimre fájdalmasan hatott, jobbjában pedig kést láték. Künn épen akkor erősen menydörgött. Én kiáltani akarék, de nem birtam, nyelvem ajkaimhoz tapadt, lélekzetem fojtó vala, mint midőn nehéz álommal küzdünk, és lesujtó hatalma alól szabadulni nem birunk. Nem hittem szemeimnek, és csakugyan puszta álomnak tartám az egész jelenetet, mert ugyan ki törhetne be hozzám, szegény asszonyhoz, és ki akarhatna gyermeket gyilkolni!

Az asszony elhallgata, és mély lélekzetet vőn,

A sors keze.

mi alatt Móricz folyvást némán merengett a gyermekre, mintha az egész előadásból szót sem hallana, vagy általa legkevésbé sem érdekeltetnék.

A szobában mély csönd uralkodék, minden szem a halovány asszony remegő ajkain függött.

— Folytassa, — mondám bátorítólag, és az asszony engedelmeskedett.

— Mondom, álomnak hivém a félelmes látványt, s ennél fogva szemeimet ismét behunyám, és arczomat a csöndesen alvó gyermek felé fordítám. Mielőtt azonban a fél szendergésből ismét mélyebb álomba merültem volna, a gyermek gyönge elhaló sikoltása hatott füleimbe, mely azonnal halálos hörgéssé változott. Erre rögtön távozott szemeimről az álom, s hangosan fölkiálték!

— Tovább! Tovább!

— A gyilkos véres késsel állott előttem, lámpáját az ágyacskára tevé és iszonyu káromlások közt fenyegetőzött, hogy tüstént a gyermek véres sorsában osztozom, ha ellenállás nélkül nem hagyom magamat megkötöztetni, s először is számat akará bekötni. Istentelen, mondám ekkor, mit tevél, hiszen nem keresztyén vért ontottál, ezt nem használhatod! Mert azt hittem, hogy a gyermek vérét akarja, mivel nem is képzelhetém, hogy egyébként mért törhetne valaki ily ártatlannak élete ellen; azt pedig már többször hallottam, hogy a zsidóknak ártatlan keresztyén gyermekek vérére szükségök van.

— Ez haszontalan, bűnös rágalom; csak folytassa, mi történt tovább?

Az asszony megrázkódva szóla :

— A mi ezen szavaimra következett, az még sokkal borzasztóbb volt mind annál, mit eddig láttam és hallottam fölébredésem óta, s nem vagyok képes azt oly hiven leirni, mikép véghez ment. Nem keresztyén? kérdé a gyilkos, és a kés kihullott újai közől, s arcza halovány lett, mint a halál, s szemei majd kiugrottak mély gödreikből. Nem, felelém én, hanem zsidó, valamint te. Ekkor mindkét kezével megragadá torkomat a zsidó, fogait csikorgatá, és dühének egész kitörésével mondá: mond, hogy hazudsz, különben torkodba fojtom öldöklő szavaidat! Nem szólhaték, s csak kezemmel az ablak párkányára mutaték, melyen bársony szalagon függő parányi arany szelencze feküvék. Mi az? kérdé a gyilkos, és kezei nyakamról lesimultak. Nyisd föl és olvasd, viszonzám én. A zsidó az ablakhoz ment, engem folyvást szemmel tartva, a szelenczét hozzám hozá, néhány sikertelen kisérlet után fölnyitá, papirost vett ki belőle és olvasá. Oh, uram, mindig, még halálom pillanatában is szemeim előtt fog lebegni azon iszonyu jelenet, mely most következett.

Az asszony keble lázasan emelkedék, s előadását csak hosszabb szünet után folytathatá.

— Mihelyt az irást elolvasá, azonnal vad hahotára fakadt, mit rögtön ismét keserves zokogás válta föl, mintha szive repedt volna meg; a vérző gyermeket ágyából kiragadá, csóközönnel borítá, azután szörnyen átkozódott, fejével a falnak rohant, haját tépte, földhöz veté magát, és mindezt

fölváltva folytatá, a nélkül, hogy engem legparányibb figyelemre is méltatna. A gyermeket legédesb neveken szólítá, ajkait a vérző sebre szorítá, — oh, uram, ezen iszonyu jelenet látása csaknem eszemtől fosztott meg! Nem tudom, mit csináltam, de bizonyos, hogy rémülésemben iszonyuan kiáltoznom kellett, mert kevés pillanat mulva emberekkel tölt meg szobám és én ájultan rogytam jószivű szomszédnőim karjai közé, s csak nagyságod belépte után tértem ismét magamhoz.

— És minő irás volt az, melyet ön említett?

— Tegnap, midőn azon asszonyság, kivel nagyságod nálam beszélt, a gyermeket visszahozá, és távozott, kis arany szelenczét vettem észre nyakán, melyet ezelőtt nem láttam. Este, a gyermeket lefektetvén, a szelenczét nyakáról levevém, hogy alvás közben valamikép meg ne sértse magát vele. Azután kiváncsiságból addig forgatám újaim közt, mig végre fölnyilt, s finom papiros esett ki belőle.

— Elolvasta ön?

— Nem kellett volna ugyan tennem, de nem tagadhatom, hogy csakugyan elolvastam.

— Tudja ön tartalmát?

— Igen.

— Kérem, mondja el.

— A szókra nem emlékszem ugyan tisztán, de tartalma körül-belől ez volt: Lehet, hogy a sors és férjem akarata gyorsan és váratlanul elszakasztnak e gyermektől; szükségesnek tartom tehát, lélekismeretem megnyugtatására, ünnepélyesen nyilvánítani, hogy ezen gyermek, kinek neve Móricz,

Schufterle Móricz, első férjemnek törvényes fia, és nincs megkeresztelve, hanem az izraelita vallás törvényei szerint nyerte nevét. Hogy ez szóról szóra igaz, uj vallásom legszentebb esküivel erősítem. Eszter, előbb Schufterle Móricz törvényes neje. Ezt olvasá el a gyilkos, és ez zavarta meg elméjét.

— Igen, — jegyzém meg nehéz sóhajjal, — mert ő — Schufterle Móricz, ezen fiunak atyja, kit saját kezeivel gyilkolt meg!

— Borzasztó! — hangzott a szobában minden oldalról.

— Ha ha ha! — kaczagott vadul a boldogtalan gyilkos, kit a sors vas keze ily iszonyuan lesujtott, — kaczagjatok, jó emberek, mert ily tréfában nem mindennap részesülhettek. Lehet e mulatságosb, mint midőn az apa gyermekét öli meg, kinek minden hajszálát ezer élettel kész lett volna megváltani, kinek egyetlen mosolyáért a világ minden kincsét legnagyobb örömmel áldozta volna föl! — Mégis itt állasz, te szakállas ember? Szégyeld magadat, még lőni sem tudsz! Vagy azért nem választád czélul szivemet, hogy fiamat öljem meg, és ez által százszoros halált szenvedjek? Emberek, ragadjátok meg őt, ő a gyilkos! Átok fejedre, kegyetlen gyilkos! — — De nem, egyikünk sem gyilkos, hiszen a gyermek csak alszik, és csak azért nyöszörgött, mivel álmában megijedt. Énekeljetek, jó szomszédok, csöndesítsük meg szivecskéjét, hogy álma édesebb legyen!

Igy őrjönge még sokáig a boldogtalan gyilkos, s szivem összeszorult keblemben, mintha érczkap-

csok által ragadtatott volna meg. Nem tarthatám magamat vétkesnek, és mégis oly fájdalom dúlt lelkemen, melyhez hasonlóra még nem emlékezem. Mily kebellázító törpeségben tűnt föl előttem e pillanatban az ember, nagyszerű terveivel és bölcs számításaival! Egyetlen intése a sorsnak mindent elront másodpercz alatt, mit az emberi ész hetek s hónapok alatt építeni törekedett, és egyetlen csapással egészen ellenkező eredményt idéz elő, mely kegyetlenebbül sujt, mint a villám, mert nem tesz semmivé, hanem csak kínokat teremt!

Végre megérkezett a rendőrség, s most rémes tusa támadott; Móricz nem akará karjaiból a holt gyermeket elbocsátani. Sírt, kiáltott, átkozódott, fenyegetett, könyörgött; utóbb pedig óriási erővel védelmezé magát, s alkalmasint véres lett volna a legszilajabb őrjöngés ezen kétségbeesett küzdésének eredménye, de egy rendőr letérdelt, hátulról átkarolá Móricz lábait és leréntá, mire azonnal megkötözék, és tova hurczolták őt. Már távol valának vele, s átkozódásai és vad hahotái még folyvást rémesen viszhangzottak az éji csöndben.

Leveretve, kínos fájdalommal küzdve hagyám el e borzasztó jelenet véres színhelyét, s már hajnali három óra volt, midőn testben és lélekben, csaknem összeroskadásig eltikkadva, szállásomra érkeztem és eszméletlenül ágyamra hanyatlottam.

XXXV.

Zöld és fekete.

Ne kivánja senki, hogy azon kínokat körülményesen leirjam, melyek, eszméletlen állapotomban, lelkemet nevezhetlen fájdalmakkal gyötrék. A közelebbi borzasztó események egész sorozata vérszínben uszott el lelki szemeim előtt, s nem egyszer, hanem tízszer, százszor kelle mind azt ismételve átélnem, minek puszta meggondolása még évek mulva is jéggé fogja ereimben a vért dermeszteni. Ugy tetszett, mintha ezer élettel birnék, csupán azért, hogy ugyan annyiszor, mindig nagyobbuló kínok közt meg kelljen halnom. A bitó alatt legkeresettebb kegyetlenséggel öltek meg a gyilkosok, de csak azért, hogy ismét uj életet nyervén, felbőszült kutyák éles fogai indítsák folyásra szívvéremet, s a mi még megmaradt bennem, azt a hölgyrablók kései, és Móricz görcsösen remegő körmei ontsák ki! Ily képek zaklaták lázas álmomat, s annyira kínozának, hogy végre a képzelődés ereje is elalélt bennem, s elmémre tompa merevültség jótékony fátyola borult. —

Midőn szemeimet fölnyitám, szelid félhomály uralkodék szobámban, a függönyök le valának eresztve, s Bertók és Háni aggódva függeszték rám szemeiket; arczaik azonban csakhamar legkicsapongóbb öröm kifejezésétől sugárzottak, midőn nyugodt hangon kérdém:

— Sokáig aludtam?

— Oh, nem! — mondá Háni, és gyógyszeres üveg után nyult.

— Épen most ütött négy órát, — jegyzé meg Bertók, és közelebb lépett.

— Tehát még csak hajnal van?

— Nem, délutáni négy óra.

— Délután?

— Igen.

— Tehát hamar ruháimat, föl kell kelnem, sok dolgom van.

— De az orvosság —

— Orvosság? Hiszen nem vagyok beteg.

— Hála istennek!

— Minő üveg ez kezedben?

— Nagyságod ivott már belőle.

— Én?

— Igen, reggel felé oly nyugtalan volt a nagyságos ur, hogy orvosért szaladtam.

— Kétszer vett be a nagyságos ur.

— Csodálatos, én tökéletesen jól érzem magamat; ide ruháimat.

— Méltóztassék.

— Az orvos is mondá, hogy ezen csöndesítő szer minden bajt megelőz.

— Tiz óra óta csöndesen aludt, kedves jó uram, és erre mi is megnyugodtunk.

— Háni, láss valami jó reggeli után.

— Tüstént.

A lyány távozott, s én gyorsan felöltözém, s a tegnapi jelenetek lassanként ismét fölmerültek emlékezetemben, és eszembe juttaták egyszersmind,

hogy még sok teendőm van, s hogy a legközelebbi éjfél ismét megrendítő eseményeket szülhet. Most azonban a nap barátságos világánál, a mult éjjeli rémképek sokat vesztettek sötétségökből, s nyugodt elmével gondolhatám meg azok következményit, mikre nézve leginkább csak attól féltem, hogy Sobri, értesülvén a kettős elfogatásról, rögtön elhagyandja Pestet. Ezen azonban teljességgel nem segítheték, s csak azzal vigasztalám magamat, hogy személyes befolyásomat e két eseményre oly gyorsan alkalmasint nem fogja megtudhatni, s ennél fogva a legközelebbi éjszakát még mindenesetre Pesten fogja tölteni, miután Dongainé vagyonát nem akarhatja oly könnyen elszalasztani.

Étel s ital által megfrissítvén magamat, lakásomat elhagyám, s a szabad levegő oly ujító hatással vala rám, hogy alig érzém a mult éj fáradalmai és ijedelmeinek hatását.

Mindenek előtt az orvost akarám meglátogatni, hogy Eszter sorsát megtudhassam, mely iránt azonban most már jóval közönösb valék, legalább anynyiban, hogy a föléбredést ránézve nem igen tarthatám kivánatosnak.

Alig haladék néhány lépést, midőn két fölületes ismerősömmel találkozám; az egyik vidám köpczös emberke, zöld kabátban, a másik mogorva tekintetű sovány alak, fekete frakban.

A zöld vigan siete át hozzám az utcza másik oldaláról, és kaczagva szóla:

— Gondolja csak, barátom, igen jeles lovagművészek érkeztek le Bécsből, azt mondják, hogy

francziák; ezen igen örvendek, mert politikusaink legalább megtanulhatják tőlük a súlyegyent, s nem lesznek többé kénytelenek vaktában bukdácsolni, mint eddig, ha ha ha! Reménylem, látni fogjuk egymást az első előadásban.

Zöld ismerősöm fütyörészve siete el, s a fekete valóságos szomorujátéki lépésekkel közelíte, kezemet indulatosan ragadá meg, és dunai mélységü tompa hangon szóla, mialatt öklét görcsösen gyomrára szorítá, mintha szivét ott fájlalná:

— Gondolja meg, barátom uram, ismét lovagmüvészek érkeztek Bécsből, a valódi müvészet iszonyu kárára, és mily roppant pénzt fognak ezek egyszersmind külföldre hurczolni. Az ily ocsmány külföldieskedő ledérség akadályoztatja haladásunkat. Ajánlom magamat!

Ezen ellentétet talán csodálják némelyek, pedig oly mindennapi ez, hogy nagy városban, rövid idő alatt, tökéletesen megszokja az ember. És ily példánya az ellentétnek igen sok találkozik közöttünk. Lássunk csak néhány példát.

Valamely uj társaság alakul. A zöld helyét sem leli örömében, legvérmesb reményeket táplál az uj egyesület jövendője iránt, s fogadni merne, hogy ez valamennyi már létezőn tul fog tenni; a feketének lelke azonban mély bánatba borul, mert ő ezen uj mozgalomban csak szétágazást lát, ő fél, hogy ez az erők egy nagyobbszerü czélra központosítását ismét továbbra halasztja, vagy végkép megsemmíti, s azért a legfeketébb jövendőt jósol az uj vállalat tagjainak.

A nap melegen süt. A zöld örvend, mert ő abban is örömet lel, ha néhány gyermeket vidorul mulatozni lát a szép napfényben; a fekete ellenben boszankodva dohog, mert véleménye szerint a nap sugarai ki fogják a Dunát szárítani és a halászok mind tönkre jutnak.

A napot felhők rejtik. A zöld mosolyogva dörzsölgeti kezeit, mert hiszi, hogy sok boldog pár igen regényes sétának fog örvendhetni az Orczykertben; a fekete ellenben szörnyen mérgelődik, hogy az idő homályossága miatt a szőrszálat, szemüveg nélkül, nem birja kilenczvenkilencz felé hasítani.

Ebéd ideje van. A zöld becsületesen eszik, iszik, és örvend, hogy annyit bir enni, mennyire költsége van; a fekete ellenben oly vastagokat sóhajt, mint egy gőzhajói árbócz dereka, mert nem ehetik többet, mint mennyit természete kiván.

Mások jókedvüek. A zöld kedvét ez még magosbra lobbantja, a fekete ellenben szinte elsárgul mérgében, mert meg nem foghatja, hogy mikép bir valaki e silány és mulandó életnek örvendeni.

Mások szomoruak és haragosak. A zöld kimondhatlanul örvend, hogy őt könnyü vérrel áldotta meg a természet; a fekete ellenben bőréből szeretne kibúni csupa kedvetlenség miatt, mivel azt hiszi, hogy a harapós mogorvaságra egyedül csak ő bir kizáró szabadítékkal, s e szerint jogai bitoroltatnak.

A zöld örvend, ha beteg, mert érzi, mily derék lesz, ha ismét meggyógyul; a fekete pedig any-

nyira boszankodik, hogy egyszerü fejfájásból epelázba esik. A zöld örvend, ha kitüntetésben részesül; a fekete boszankodik, mert a dicsőségben mások is osztoznak vele; a zöld a szinházban tapsol, a fekete fütyölni szeretne; szóval, a zöld a lesujtó villámot is jótékonyan fölvilágosító fénysugárnak nézi; a fekete pedig még a májusi tiszta napvilágot is rothadásnak indult disznótöknek tekinti.

És ily tulzók nagy számmal léteznek köztünk, s csak az a szerencse, hogy sok olyan higgadt vérü ember is van, kik, bármily nagy is örömük, vagy bánatuk, mindig szépen megmaradnak bőrükben, és középuton járnak, s cselekesznek addig, mig a zöld lelkesült örömét, a fekete pedig szomoru boszuságát mutogatja.

Az orvoshoz érkezvén, nagy megindulással vetém szemeimet arczára, de az oly hivatalos kifejezésü vala, hogy szemüveggel sem lehetett róla olvasni; és ugyan mért is mutatott volna öröm-, vagy fájdalomszülte fölindulást, hiszen az orvos csak tudományát gyakorolja, valamint a sirásó, k oly közönösen szorítja le lábával az ásót, mintha virágot akarna ültetni!

Nem olvashatván semmit az arczból, kérdéshez folyamodtam:

— Mit csinál betegünk?

Az orvos egy szép szekrényen sétáló legyet fogván, madarának nyujtá, azután pedig oly nyugodtan viszonzá, mintha jó estét mondana:

— Már nem beteg.

— Tehát magához tért?

— Nem, — meghalt.

— Meghalt?

— Mindenesetre, testén az enyészet kétségbevonhatlan jelei mutatkoznak.

— Bizonyos ön ebben?

— Tökéletesen.

— És mikor halt meg?

— Azt nem merem meghatározni, lehet, hogy már akkor is halva volt, midőn ide hozta ön.

— Oly korlátolt az orvosi tudomány?

— Legalább kérkedni nem szeret.

— Szerencsétlen asszony!

— Kivánja ön, hogy fölbonczoljuk?

— Az fölösleges.

— Legalább megtudhatnók halálának valódi okát, és ez mindenesetre nyereség.

— Talán csak nem a halottra nézve?

— Ej, ej, ez csipős megjegyzés.

— Kissé szomorunak találom, ha csak a beteg halála után tudhatni meg a betegség valódi okát.

— Nem akarok önnel vitázni.

— Én sem, mert hálával tartozom önnek.

— Kérem, csak kötelesség.

— És most még egy kérésem van.

— Méltóztassék.

— Igen szeretném, ha a temetést holnapra lehetne halasztani.

— Az fölösleges, nálunk gyakran tizenkét óra mulva is eltemetik a halottat, s biztosíthatom önt, hogy ez nem fog többé fölébredni.

— De mégis szeretném —

— A mint tetszik.
— Hová vitetjük?
— A halottat?!
— Igen.
— Kórházba.
— Nem lehetne itt maradnia a temetésig?
— Megvallom, hogy kissé alkalmatlan.
— Igen kérem önt, ha ön e boldogtalan sorsát ismerné, bizonyosan nem tagadná meg tőle a nyugalmat. Legyen ön oly szives.
— Isten neki, ámbár meg lehet ön győződve, hogy a halottnak mindegy, mert az mindenütt nyugszik, mihelyt az élet elhagyja.
— Holnap egészen egyszerü temetést rendezünk.
— Lehetőségig olcsón, ez az én elvem.
— Nem azért, de nem akarom, hogy az emberek sokat beszéljenek.
— Igen helyes, hiszen ugyis eleget beszélnek a gyüléseken, ha ha ha!

E hideg közönösség kimondhatlanul fájt lelkemnek, s ha az orvosi tudomány és gyakorlat ily jégkéreggel veszi körül a szivet, ugy valóban csak sajnálni tudom mindazokat, kik ezen különben oly dicső hatáskörü pályára szentelik életöket, mert azon jó, melyet eszközölhetnek, igen drágán van megvásárolva.

Futó pillantást veték a szerencsétlen Eszter hült tetemeire, s azonnal meggyőződém, hogy az élet e szép testből örökre elköltözött. Az arcznak szépségét nem dúlhatta ugyan még szét a halál, de a vonások merevsége mégis magán viselé már az

enyészet szomoru bélyegét. Nyugodjál csöndesen, kiszenvedett áldozat, meg leendesz boszulva, mielőtt tested utolsó földi szállását föltalálná!

XXXVI.

Hirkovács.

Nyugodtabban hagyám el az orvos lakását, mint képzelém, mert meg kelle vallanom, hogy azok után, mik már történtek, alig lehetett volna kimélőbben elintézni a csábítás e szerencsétlen áldozatának sorsát. Két érzés van, mely az asszonyt mennyei boldogságra emeli: szerelem szivének választottja, és szeretet szivének magzata iránt; és két érzés van, mely az asszonyt a pokoli kínoknál nagyobb fájdalomba sülyeszti: csalatkozás szerelmében, és gyermekének halála. S ha e két érzést egymással össze kivánjuk hasonlítani, akkor legtöbb esetben, öröm és fájdalomra nézve, azon érzés lesz hatalmasabb, mely a gyermeket illeti; a hol pedig ez nem igy áll, ott nem szivből fakadt tiszta érzés, hanem csak beteg érzelgés uralkodik, mely az ember eredeti rendeltetésével merőben ellenkezik, és azért előbb utóbb megboszulja magát. Bár mennyit szenvedett is tehát Eszter, bizonyosan mégis gyermekének gyászos halála lett volna azon csapás, mely a többit szorosan fölülmulandotta.

A halottról jelentést tevék az illető helyeken, s mindent ugy intéztem el, hogy a temetés másnap

zajtalanul véghez mehetett, minden alkalmatlan kérdezősködés nélkül; a halottrendezővel egyszersmind tudattam, hogy az asszony mellé egy kis gyermek is temettetni fog, s a költséget előre letevém kezébe, mondván, hogy becsületességéről tökéletesen meg vagyok győződve, s e szerint részletes számadásra nincs szükségem. Meg lehették tehát nyugodva, hogy minden intézkedésem legpontosabban teljesíttetni fog.

Még a segédszerkesztővel szerettem volna beszélni, részint, mivel annyira, mennyiben kalandimba avatva volt, tudósítni kivántam őt a legujabb eseményekről; részint pedig, mivel igen óhajtám tudni, mily állapotban van Pándy és Lenke. Különösen ezen utóbbit szerettem volna még meginteni, hogy vigyázó legyen, mert nem tudhatám, hogy a mult éjjel meghiusult szöktetési merényt nem kivánja e a gaz csábító még egyszer megujítani, minek kivitelét épen nem számíthatám a lehetlenségek sorába, miután Börgerné oly mellékutczában lakott, hogy vakmerő és ravasz kalandor akár nappal is megkisérthetett volna nála hasonló merényt.

Előbb mindazáltal Rózsához, vagy most már Idához tekinték föl, mert őt sem tarthatám minden veszély ellen biztosítottnak, ámbár oly nagy házban lakott, hogy lakosai akár fél ezreddel is megküzdhettek volna. Itt azonban, mint hivém, Ida részéről sem leheték tökéletesen ment minden aggálytól, mert regényes szellemét igen tudám méltánylani, s jobb társaságban élésének ideje oly

rövig volt még, hogy visszaeséstől is méltán tartanom lehete, ámbár minden ily gyanu ellen hatalmasan küzdött bennem valami, mit megmagyarázni nem tudék, vagy talán nem akarék.

Már közel valék a nevelő-intézethez, midőn mögöttem rögtön e kérdés hangzott:

— Barátom uram, ugyan kérem, várjon csak kissé.

Visszatekinték, s egy urat láték felém sietni, kinek vonásai nem valának ugyan egészen ismeretlenek előttem, de nevére nem emlékeztem.

Hozzám érvén, a nagy sietség miatt csaknem fuldokolva szóla:

— Hallotta e már?

E kérdés után hosszu lélekzetet vőn, és kabátom gombját megragadá, hogy ki ne szabadulhassak körmei közől.

— Ugyan hallotta e már? — ismétlé előbbi kérdését.

— Mit? — kérdém viszont, lehető legnagyobb nyugalommal.

— Tehát nem hallotta még?

— Nem értem önt.

— Elhiszem, de valóban csodálatos, hogy ön még nem hallotta, pedig reggel óta csak erről beszél a két ikerváros.

— De miről?

— Már látom, hogy csakugyan szót sem hallott ön még az egész borzasztó eseményről.

Ah, gondolám, ez bizonyosan rendkivül nagyot akar hazudni, és arról győződik meg előbb, hogy biztosan megereszthetí e nyelvét!

Megnyugtatására tehát, s hogy annál hamarább szabadulhassak alkalmatlan tolakodásától, még egyszer ismétlém:

— Mondom szót sem tudok.

Erre csodálkozva rázá fejét, s ünnepélyes hangnyomattal szóla:

— Borzadni fog ön.

— Kiváncsi vagyok.

— Mult éjjel a .... utczában iszonyu gyilkosság történt.

Azon utczát nevezé, melyben a kis Mórica gyilkoltatott meg.

— Mult éjjel? — kérdém tettetett bámulással, hogy tökéletes bátorságba helyezzem őt.

— Ugy van, én is jelen voltam.

— Ön, uram?

— Igen, kis szerelmi kalandom volt azon vidéken, s haza tértemkor épen jókor érkeztem az iszonyu látványra; mindent tulajdon két szememmel láttam, ugy van.

— Valóban?

— Becsületemre! Bizonyos zsidó, nevét nem tudhattam meg, egy kis fiut gyilkolt meg.

— Gyermeket?

— Igen, bizonyos külföldi herczegnek egyetlen, de törvénytelen magzatát.

— Lehetséges e?

— Ugy van. A rokonok fölkeresték a gyermeket, és eltakaríttaták az utból.

— Zsidó által?

— Hja, ki tudja, hogy valódi zsidó volt e azon

zsidó, vagy csak tettette magát. Én az utóbbit hiszem, sőt meg vagyok felőle győződve.

— Ugyan miért?

— Mert a gyilkos őrültnek tetteti magát, s az ujságokból tudhatjuk, hogy minden rendkivül főranguak személye ellen elkövetett, vagy megkisértett gyilkolás miatt befogott bűnösöket őrülteknek szokás hirdetni.

— De mi czélból?

— Oh, ennek megfejtése igen természetes! Az ily okos bolondokat azután nem akaszthatják föl, hanem tébolydába zárják, rövid idő mulva természetes halálukat hirlik, és — —

— És?

— És dús jutalommal szabadon bocsátják, azon barátságos tanácsadással, hogy más országban üsse fel sátorfáját, s azzal vége az egész komédiának.

— Lehetetlen!

— Becsületemre mondom, ugy van. Egyébiránt ez alkalommal is ilyesmi van a játékban, mert az ápolónő párnái alatt aranyozott szekrénykét leltek, drágaságokkal megrakva, és okiratokkal, melyek a gyermek magas születését világosan tanusítják.

— Valóban?

— Becsületemre mondom, hiszen tulajdon szemeimmel láttam; azonkivül egy igen urias külsejü ur volt ott, ki mindenről nagy részvéttel tudakozódott, s kit mind a gyilkos, mind az ápolónő jól ismerni látszottak.

Ezen urias külsejü ur bizonyosan én voltam, kiváncsian kérdém tehát:

— Látta ön azon urat?

— Hogy láttam e? Hiszen mellette áltam. Igen külföldiesen beszélt németül, nem ám ugy «aufi,» meg «abi» és «auszi,» mint nálunk szokás. Ez bizonyosan a rokonok ügyvivője, mert álruhás kisérői is voltak, kiknek egyike szerecsen volt.

Ezen bók Bertók czigányomat illeté.

— És mi történt a fontos szekrénykével?

— Nem sejti ön?

— Teljességgel nem.

— Az nyom nélkül eltünt.

— Csodálatos!

— Sőt igen természetes, mert azt a magas rokonok titkos ügyviselője bizonyosan elsikkasztotta.

— Hm, hm!

— Ugy van, becsületemre mondom.

— Hát a gyilkos?

— Oly badar beszédeket vitt véghez ma reggel a vallató biróság előtt, és oly iszonyuan dühösködött, hogy kórházi őrültek közé kelle őt vitetni, honnan bizonyosan ki fogja őt annak idejében szabadítani a titkos ügyviselő; de fogadom, hogy szemmel tartom őket, és lármát csapok.

— Helyesen!

— Nemde? Azonban, bocsánat, igen sok dolgom van, még sok barátommal kell e szomoru eseményt tudatnom, mert annyi hazug hirkovács van Budapesten, hogy már csak annak adhatni hitelt, ki mindent a maga saját tulajdon szemeivel látott. Minden szómat bátran ismételheti ön, mert minden nagyításnak ellensége vagyok. Alázatos szolgája!

Ezzel tova robogott, mintha legalább százlovas gőzerőmü hajtaná lábait.

Igen, fővárosunkban igen sok hazug hirkovács van, s az, kivel most találkozni szerencsém vala, bizonyosan nem a legszerényebbek egyike közöttök, és fogadni mernék, hogy, ha ezen eseményt ma még tíz ember előtt fogja elmondani, mindannyiszor jóval megtoldandja minden részletét, mig végre maga sem tudja majd a gyilkosok, halottak és titkos ügyviselők számát voltaképen meghatározni, és utoljára maga is szentül hiszi az egész koholmányt, mintha csakugyan saját tulajdon két élő szemével látta volna.

Az ily hirkovács igen furfangos ember szokott lenni, s hireit rendesen igy nagyítja: mióta valamennyi hirlap nagy dicsőséget helyez annak elősorolásába, hogy X . . utczában hány kő repedt meg a járdán, hány targonczás sóhajtott, hány bérkocsisló csóválta aggályosan fejét, hány vargainas fütyölt különös veszélyes kifejezésü elszántsággal, hány kutya csóválta minden fontos ok nélkül farkát, hány hölgyecske botlott meg, hány arszlán kereste eszét, a nélkül, hogy meglelhette volna, hány vizcsepp csurgott le az ereszről az ujdonságiró tiszteletre méltó orrára, hány légy vakarta bal lábával jobb szárnyát, hány kan veréb csiripolt ugy, mintha nem lett volna csalogány, — azóta a hirkovács csak rendkivüli uton juthat oly ujdonsághoz, melyet elmondhatna, mielőtt az még kinyomatnék, kifordíttatnék, és ujra kinyomatnék. Azonban, ő mégsem esik kétségbe, hanem külföldi

hirlapot vesz kezébe, melyben többi közt például ezt olvassa:

— Párisban a Szajnán egy ladik fölfordult, de e nagy városban oly példásak az elővigyázati intézkedések minden nemei, hogy mind a nyolcz ember szerencsésen kiszabadíttatott, ámbár sűrű köd borítá a folyamot.

Ezen igénytelen kis hirnek ugy örvend a jóravaló hirkovács, mintha egyszerre tíz hazugságát hitte volna el valaki.

Rögtön megrohan tehát valakit az utczán, és élekszakadva szól hozzá:

— Hallotta ön már? Dunakeszi alatt egy ladikot a szél fölfordított, s az emberek mind vizben lelék halálukat!

Más ismerőséhez már így szól:

— Dunakeszinél egy ladikot a Bécsből jövő gőzös felfordítván, hat ember a hullámok áldozata lett.

A harmadikhoz:

— Ó-Budánál a Bécsből jövő «Marianna» gőzös egy ladikot fölfordított, s nyolcz ember munkás életének szomoru véget vetett.

Mert meg kell jegyezni, hogy minél inkább távozik az igazságtól a budapesti hirkovács, annál közelebb történteti szomoru eseményét Budapesthez, miközben ábrázata mindinkább nagyobbuló szomoruságot fejez ki.

Negyedik ismerőse előtt már így nyilatkozik:

— A lánczhid oszlopánál iszonyú szerencsétlenség történt, egy kenyérrel rakott ladik jött ugyanis

Dunakesziből, s a «Marianna» gőzös hatalmas kerekei darabokra morzsolák a töredékeny csónakot. Tíz ember lelte iszonyú halálát a tátongó hullámsírban, s mi még borzasztóbb, mind a tíz családapa volt, kik összesen mintegy harmincznyolcz neveletlen árvát hagytak magok után, kikre nyomor és inség várakozik. És képzelje csak, barátom uram, ezen rémséges szerencsétlenség a két roppant város színe előtt történt, fényes nappal, midőn az ég tiszta volt, s a hullámtükröt egyetlen szellősuhanás sem borítá. Oh, rendőrség!

És ez így megy tovább, és mindig tovább, s ezen hírek mind napvilágot látnak valamelyik ujságban, mert az ujdonságiró gyakran így kiáltana föl az ismeretes angol királylyal: — Királyságot egy lóért, akarám mondani: egy ujdonságért! — ha királysága volna!

De mikép hallja meg e híreket történetesen épen az ujdonságiró? kérdezi talán valaki, és fejét kételkedve csóválja, mintha tamáskodni akarna.

Oh, tisztelt olvasó, önnek fogalma sincs arról, hogy hol fordul meg mindenütt a szegény ujdonságiró!

Figaró itt, Figaró ott! Kire lehetne ezt inkább alkalmazni, mint a boldogtalan ujdonságiróra! Ő mindenütt jelen van, s fogadni mernék, hogy a rendkivül szomorú Hamlet herczeg boldogúlt atyjának szegény lelke is ujdonságirói hivatalt viselt a túlvilágon, és azért volt mindenütt jelen, és azért kiáltá mindenütt oly rémesen:

— Esküdjetek!

A mostani ujdonságirók azonban, fájdalom! ily rémséges eskü nélkül is elhinni kénytelenek a furfangos hírkovácsok ujdonságait, részint azért, mivel a hírkovácsok esküjében sem igen bizhatnának, részint pedig azért, mivel sem czéhben nem állanak, sem kizáró szabadítékkal nem bírnak, az ujdonságok közlésére, és így rendkivül féltékeny vetélytársaik által gyakran megelőztetnének, és végre azon rendkivül vészes következményű ujdonságot kényszerűlnének teljes czímű olvasóik elébe terjeszteni, hogy: nincs többé fogfájás, nincs többé kopaszfej, nincs többé aranyér, nincs többé tüdővész, és — boruljatok el, szemérmes csillagok, és nyőszőrögj kimondhatlanul, oh, földnek vaskos tengelye! — és — és — nincs többé ujdonság!!! —

Hogy tehát ezt elkerülje a szegény ujdonságiró, és a hazát ez által oly leirhatlanul érzékeny csapástól szabadítsa meg, melyhez képest az egyptomi hét csapás csak gyermekjáték, a szabólegények forradalma pedig csupán szakadékony erejű és foszlányos természetű sodratlan czérnaszál, kénytelenek az ily ármányos hirkovácsnak hitelt adni, már csak azért is, mivel különben majd más vetélytárs ad neki hitelt, és ez által leragadja halhatlan halántékairól a hervatag természetű, és mégis hervadhatlan repkény-koszorút, melynek szárított leveleivel keserű életét legalább kissé megsavanyíthatja, ha a búbánat sorvasztó eczetjével föleresztil

A fönebbi négyféle hírkovácsszülte ujdonság tehát négy hirlapban jelenik meg. s a hírkovács minden ismerősét így szólítja meg az utczán:

— Barátom uram, méltóztatott már olvasni a mai ujdonságokat, hírharangot, budapesti szemlét és mi hír Budán? czímű rovatot? Mondhatom, mind igen érdekes, és különösen azon borzasztó szerencsétlenséget ajánlom ön szives figyelmébe, mely Dunánkon történt. Egyszerre négy szerencsétlenség a Dunán! S mind a négy tökéletesen igaz, becsületemre mondom, mert magam saját tulajdon két élő szememmel láttam.

Néhány nap mulva a dunakeszi hites jegyzőtől, az ó-budai tanácstól, a lánczhid-hivataltól, és a gőzhajótársaságtól nyilvános czáfolat jelenik ugyan meg, mely mind a négy ujdonságot rágalomnak nyilatkoztatja; ámde ki tehet erről? Hiszen az emberek is mindennap elmondják: — De szabadíts meg a gonosztól! — akkor tulajdonkép ezt akarják mondani: — De szabadíts meg a hírkovácstól! — és fél óra mulva — ismét hazug torkába rohannak, mert a vaskarú és szíklaszívű sors ezt így, és nem másképp rendelé!

XXXII.

Bűnhődés.

Az alkalmatlan hírkovács előadásából legalább mégis annyit sejtheték, hogy Móricz csakugyan megőrült, és kórházba vitetett, s hogy Eszter irása vagy elveszett, vagy Móricznál rejtve maradt, mert különben nem változott volna egész okiratcsomóvá. Móriczot tehát a legiszonyúbb bün-

tetés éré, ő elméjének világító szövétnekétől fosztatott meg, s habár ily állapotban többé sem örömet, sem fájdalmat nem érez is az ember, a büntetést mégis legiszonyúbbnak mondhatni, mert ez által az ember megszünik ember lenni. S ne tartsa senki valószínűtlennek, hogy ily nagy bűnöst is ennyire megrázkódtathat gyermekének elvesztése! Említém már, mikép a zsidó inkább ragaszkodik családjához, mint bármely más felekezetű ember, mert ő, mostoha állásánál fogva, egyedül csak azon körben tarthat igényt szeretetre, tiszteletre és gyámolíttatásra; a mi e körön kívül van, az ránézve mind idegen, sőt legtöbb esetben ellenséges elem. Családjában pedig a figyermek az, kiben az apa szeretete mindenek fölött összpontosul, mert ez az, ki özvegyének és többi gyermekeinek gondjukat viselendi. Móricz a kétségbeesés legszélső határán állott, midőn embertelen tettét véghezvivé; nejét, pénzét, elveszté, nyomor s boszúvágy által rablóvá lett, és midőn, hosszú fáradozás után, végre azon ponton álla, hogy megboszulva hiheté magát, miután legkedvesb kincsöktől fosztá meg azokat, kik egész lételét megmérgezék, akkor azon irtózatos bizonysághoz jutott, hogy saját vére ellen dühönge, hogy istentelen kezei azon kincset semmiték meg, melynek birtoka nemcsak boldoggá teendé őt, hanem még a multakat is örömmel feledtette volna vele. Ily szörnyű felíödözés, főkép oly borzasztó órák átélése után, melyek azt megelőzték, bármily erős idegzetű és romlott szívű embert is megfoszthatott volna elméjétől, annyival inkább

történhetett ez meg tehát Móriczczal, kinek keleti vérében korlátot nem ismerő heves szenvedélyesség forrongott.

Ida szobáját zárva lelém, s összeborzadék, miután hosszas kopogásra sem nyílt meg az ajtó, mert azt hivém, hogy ujabb szerencsétlenség történt, s a szenvedélyes lány, vagy önkényt, vagy kényszerítés következtében, e házat elhagyá, s jelenleg ifjúsági ábrándai bűnös tárgyának hatalmában van; kiről már csak azért is föltehetém, hogy mindenkép iparkodni fog őt hatalmába ejthetni, mivel méltán félhetett, hogy Ida mint igen nagy súlyú tanú fogna ellene fölléphetni, főkép, miután őt az én társaságomban látta.

Gyanumban mindazáltal ezuttal csalatkoztam. Idát a nevelőné szobájában lelém, s álmélkodva állapodám meg, midőn szemeim arczára esének. Egész lénye nagy változáson látszott áthaladottnak. Színe halványabb vala, tekintete komolyabb kifejezésű, és mégis kimondhatlanul nyájas, szemei szelíd tűzben ragyogtak, legkisebb nyoma nélkül a vad szenvedélyességnek, s minden mozdulata oly öszhangzó finomságot árult el, mintha huszonnégy óra alatt ugyanannyi hónap tapasztalásin ment volna keresztül. E nagy változásnak okát azonban nem vala nehéz megmagyáznom. Őt első ifjúsági éveinek bálványa, mely eddig hatalmas bűvös gyanánt uralkodék minden gondolata fölött, tegnap elhagyá; a valónak ércz veszszeje szétpattantá a varázstükröt, mely az ábrándképet igéző színekben mutatá, és undorgerjesztő meztelenségében tünteté

elő a gaz kalandort, rablót és gyilkost. Az első fájdalom, melyet e szörnyű csalódás Ida keblében fölzaklatott, szilaj vala, mint szabadon kifejlett indulatainak legféktelenebb lázrohama; mennél lesujtóbb azonban az első fájdalom hatalma, annál hamarább következik be a megnyugvás, vagy legalább lecsöndesülés, főkép ha félre magyarázhatlan értelmű titkos szózat azt súgja a szenvedőnek, hogy fájdalmát méltatlan tárgy idézte elő, s hogy e fájdalom nyilvánítását szégyelnie kell. Ily állapotban vala Ida, s ez okozá kedvező átalakulását, mert csak rövid idő óta jutott ugyan közelebb érintkezésbe szelídebb modorral, és műveltebb társasági igényekkel; de jeles és élénk fölfogású lelki tehetségei mégis határozottan tudtak már külömbséget tenni a helyes és helytelen közt; a tegnapi szomorú fordulat pedig végkép megérlelé agyában azt, mit eddig csak sejtésképen ismert, és maradandó életre ébreszté benne azon öntudatot, hogy ifjusági ábrándainak bálványára iszony és pirulás nélkül nem szabad többé visszaemlékeznie. Mihelyt pedig e határzat tisztán állott lelki szemei előtt, igen természetes vala, hogy gondolatival egyszersmind külső magatartásának is meg kelle változnia, mert a testnek minden mozdulata a lelki vezér parancsa szerint szokott idomúlni.

Igy magyarázám meg magamnak a szép hölgy mostani változott állapotát, s szemléléseben néhány másodperczig gyönyörködvén, szelíden szólítám őt meg:

— Szobáját zárva lelém, s csaknem aggódtam, hogy —

A hölgy halvány arczait gyönge pir futotta át, s szavaimat félben szakasztá, mintha nem kivánná többé azon tárgyat érintetni, melyre utolsó megjegyzésem czélzott, és nyájasan szóla:

— Nem szeretem a magányt, azért költözém ide a nevelőné szobájába.

— Ezt igen jól tevé kisasszony.

— Itt legalább gyorsabban múlik az idő, melyet még kedves anyámtól távol kell eltöltenem.

— Azon gondolat némileg vigasztalhatja nagysádat, hogy édes anyja bizonyosan szintoly epedve várja a viszontlátás édes pillanatát.

— Oh, de meddig kell még arra várakoznom!

— Csak holnap reggelig.

— Valóban, neheztelnem kellene önre, ha oly nagy mértékben adósává nem tett volna.

— Kérem —

— Nem, nem, ne szakasszon ön félbe, néhány szót legalább meg kell engednie, hálám kifejezésére.

— De ha épen azt találnám legnagyobb jutalomnak tartani, hogy köztünk háláról említés soha ne történjék? Ha ezt óhajtanám, kérném?

— Ugy engednem kellene ugyan, ha már egészen sajátommá tettem volna a finomabb társalgási modort; de korábbi vadságomból legalább annyi önfejűség mindenesetre megmaradt még, hogy ellenszegülése daczára is nyiltan kimondom önnek, mikép ön örök hálámat köté le magának, mert elő-

ször becsületemet menté meg, midőn az állatszelidítő gyalázatos körmei közől megszabadított; azután az emberi társaságnak adott ön vissza, midőn ezen intézetben menedéket nyitott számomra; utóbb még édes anyját is föltalálá az árva lánynak. És ha mindezt feledni tudnám is, tett ön még valamit, mi mindezekkel fölér, ön — lelkemet adá vissza tegnap, mely addig nem vala tulajdonom, és csak tegnap óta érzem, hogy szemeimet most már pirulás nélkül emelhetem fel önhez és mindenkihez!

Ezen utóbbi megjegyzés alatt annyira elérzékenyült a bájos hölgy, hogy szép szemeibe könyűk tolultak, és szavai alig érthető hangrezgéssé változtak. Ezután kezét nyujtá, forrón szorítá meg jobbomat, s én mégis baloldalamban érzék szúrást, mely egész valómat kimondhatlan kéjjel áraszta el. Szólani akarék, de érzém, hogy mindaz, mit most mondhatnék, csak becsét csökkentené ezen ünnepélyes pillanatnak, melynek szentségét életem egész üdveért sem birtam volna megháborítani.

Némán csókolám meg tehát a remegő kezet, szemeimet elragadtatva függesztém a deli hölgy könyező szemcsillagaira, és e perczben érzém, hogy egyetlen ily tekintet is megérdemli a türelmes küzdést az élet terheivel és bohóságaival.

Ekkor a nevelőné belépett, s már az ajtóban szóla, miután üdvözletemet viszonzá:

— Lenke mégsem jő, pedig órája már rég elmúlt; nem szólott önnek, kisasszony, tegnap, hogy ma nem fog eljőni?

— Nem, — felelte szemeit törölve Ida.

— Alkalmasint beteg, — jegyzém meg én, mit különben valószinünek is tartottam.

— Ah, talán bizonyosan tudja ön, hogy beteg? Kérem, szóljon!

— Nem, de csak sejtem.

— Igen sajnálnám.

— Nem látogathatnám meg?

Ezt nem tartám most czélszerűnek, s azért hirtelen mondám:

— Ah, de épen most jut eszembe; hallottam, hogy városi szállásukra költözött anyjával —

— Bizonyosan tudja ön ezt?

— Bizonyosan!

— Oh, ugy hát a szükséges rendezkedés miatt nem jöhetett.

— Mindenesetre.

— Én mégis nyugtalan vagyok.

— Hiszen oda küldhetnők a szobalányt.

— Oh, kérem!

— Tüstént.

A nevelőné távozott, s én még egyszer ajkaimhoz szorítám a szép kezet, és megindulásomon alig birva uralkodni, bucsúzólag szólék:

— Tehát holnap reggel szerencsém lesz nagysádat édes anyjához vezethetni.

— De kérem, jókor reggel.

— Nyolcz órakor!

Még egy tekintet, s az ajtó elválasztott a bájos tündérnőtől, kinek könyűs szemei oly varázserővel hatottak szivemre és gondolatimra, minőt eddig

Bűnhődés.

még nem ismertem, ámbár sok szép szemmel találkoztak már csodálva tisztelő pillantásaim.

Leérkezvén az utczára, csöndes merengésben haladék előre, agyamban terv tervet űzött, s ugy tetszett, mintha minden tervem oly kimenetet tűzne ki végczélul, mely egész eddigi életmódomat megváltoztatná, jobbra vagy rosszabbra — ki tudná előre meghatározni! Legmeglepőbb vala azonban rám nézve, hogy e pillanatban az éjféli találkozástól, mely eddig legforróbb vágyaimnak gyúlpontja volt, kissé fázni, idegenkedni kezdék. Ugy tetszett, mintha, ég tudja, mily rendkivüli és ismeretlen érdemeim következtében, életemet sokkal többre kezdeném becsülni, s mintha azt hinném, hogy teljes joggal nem birok többé, azt kedvem szerint bárkiért koczkáztatni. E gondolatra kissé megdöbbentem, mert a tökéletesen független szabadság veszélyben forgása mindenkor aggasztó hatású, habár még oly édesen boldogító forrásból származik is.

— Félre! Félre!

— Félre az útból!

— Elgázolják önt!

— Tartóztassák föl.

— Elébe! Elébe!

Ily kiáltások hangzottak felém minden oldalról, és kellemetlenül megzavartatva gondolataimban, boszusan fordulék hátra.

De mit kelle látnom! Egy üres uraság hintó villámgyorsan robogа felém, két tüzes ló szélvész gyanánt száguldott előre, s a kocsis mégis karjá-

nak egész erejével ostorozá a felbőszült tajtékzó állatokat; az emberek boltokba és kapuk alá menekültek, s én is csak boltajtóhoz simulás által szabadultam meg az elgázoltatástól. De mi ez? Nem csalnak-e szemeim?

Valóban nem! Igen, igen, jól látok, a dühösen korbácsoló kocsis nem volt más, mint — Móricz! Az őrült Móricz, kit én kórházban szenvedni hittem. Mennyi szerencsétlenséget fog ez most okozni! Hah, a hintó kereke a sarokkőbe ütközik, a hintó fölfordúl, és néhány bátor férfi a lovakat megállítja. És a kocsis? Ezt a kocsi lezuhanásának ereje oly iszonyúan a sarokházhoz sujtá, hogy fejéből vérpatak özönlött a kövezetre.

— Fiam! Istenem!

E két szót hörgé a bűnös, és élni megszűnt. Utóbb értésemre esett, hogy a kórházban iszonyú dühösséggel szakítá ki magát az ápolók karjaiból, mivel, mint szünet nélkül kiáltozá, fiához kell mennie, és az utczára rohant. Ott azonnal az orvos hintajának kocsisülésére rohant föl, és a lovakat dühösen tova korbácsolá. A kocsis szerencsétlenségre épen a közel csapszék előtt beszélgetett, s így nem lehetett az őrültet föltartóztatni.

XXVIII.

Jótékony szellem.

Így múlt ki a szerencsétlen Móricz, kiben most már csak embertársat bírtam látni, miután vétkeiért ily iszonyúan bűnhödött. És most annál nagyobb elkeseredést érzék az ellen, kinek gazsága volt leginkább oka, hogy ezen ember oly mélységbe sülyedett, mely nejét és gyermekét is elnyelé.

Nem védhetém sem őt, sem nejét, de, tekintvén első helyzetét, mely őt a lélekismeret tiszta ösvényéről eltávolítá, és ravasz uzsorássá tevé, és méltányolván utóbbi körülményeit, mikbe a legszentebb emberi viszonyok galád széttépése után, mintegy erőszakosan taszíttatott, – pirulás nélkül merem kimondani, hogy véres holttestétől szánakozás érzelmével távoztam

A segédszerkesztőt nem lelém honn, az inas mondá, hogy bizonyos nyilvános zeneelőadásra ment, mely jótékony czélra volt szentelve. Minden tétovázás nélkül követtem őt, mert e pillanatban annyi ellenkező érzés küzde egymással keblemben, hogy csak nagy embertömeg közt remény]hetém szórakozást. Jobban legalább nem birám időmet kitölteni, s nyugtalanságomat ez úton némileg lecsöndesíthetni hivém, mert tudám, hogy honn sem érezném magamat jól, a veszélyes találkozás kimenetele előtt; addig tehát legalább csak az időt kivánám fogyasztani és ily érzelmekkel léptem a

nagy tánczterembe, hol az ily nyilvános zenék előadatni szoktak.

Mindenesetre rágalmazók, kik állítják, hogy minden jótékony szellem kihalt közülünk, s minden csak az önzés bálványa előtt hajlong. Sőt igen is nagy még köztünk a jótékony szellem hatása, mert ime, hirdetve volt, hogy a nagy tánczteremben nyilvános gyülde, gyülély, vagy a magyarok istene tudja, miféle szószörnyeteg czímű mulatság fog véghez menni, jótékony czélra, fél huszas beléptidíj mellett és annyi ember jelent meg, mintha a mulatság — jótékony czél nélkül menne véghez. Némely feketevérüek igen szomorúnak tartják azon fonákságot, hogy jótékony czélokat akarván előmozdítani, nem a szívhez, hanem leginkább fülhez kell folyamodnunk; pedig ez nagyon természetes, mert a tizenkilenczedik század művelt divatszelleme sok embernél parányira zsugorítá össze a szivet, a füleket ellenben tetemes hosszúságra nyujtá; ennélfogva tehát igen rendén van, ha nem a kicsinyhez, hanem a nagyhoz folyamodunk, mert a nagyok mindig hatalmasabbak voltak, mint a kicsinyek. De ki tehet erről, miután azt tartja a közmondás, hogy a halál sem jő ingyen, mikép lehetne tehát jótékony szellemet ingyen követelni?

Sok ember tolong a teremben, s büszke öntudattal sétál föl és le, mert hiszen ők most mindnyájan jótékonyságot gyakorlanak; azt pedig egy sem gondolja meg, hogy a csattogó zene nélkül bizony egyetlen réz krajczárt sem tett volna a jótékonyság oltárára, valamint azt sem fontolják meg,

hogy jótékony czél nélkül is eljöttek volna, hogy halljanak, lássanak s láttassanak; mert ugyan ki győzne mindenre gondolni, midőn a tizenkilenczedik század szelleme csak tetteket követel, és ki akarhatna valamit megfontolni, miután senkinek nem lehet kedve, magát fontolva haladónak gúnyoltatni!

És mily dicső érzelmek dagasztják az emberi kebel lágyabb részeit, midőn e népes gyülekezetben a kéjtől remegő lélek a testnek ablakain, vagyis a szemeken át kitekint! Ha éhezők számára adatik a hangverseny, akkor mily jól esik látnunk a sok domború ételtárt és meggyőződnünk arról, hogy nem minden ember éhezik; ha tűz által károsultak fölsegélése vetetik czélba, akkor jól esik látnunk, hogy nemcsak a szegény károsultakat tette tönkre a tűz, hanem a jótékony hallgatók szíveiben is ugyancsak nagy pusztításokat vitt véghez némely szemeknek pusztító tüze; ha végre víz által szerencsétlenültek megvigasztalása szülte a hangversenyt, akkor némi engesztelésül tapasztalhatjuk sok arczon, hogy nemcsak a víz, hanem a bor is romboló erővel bír.

De a zene megharsan, s a gyülekezet nadrágos része a teremben sétálni kezd, és szemlét tart az ülő hölgyek fölött. Ezen lassú mozgás igen hasonlít a «Báléj» czímű daljáték utolsó jelenetéhez, s különösen ennek azon részéhez, melyben a pogány istenek körjárásukat tartják, csakhogy itt minden római és görög istenség többszörösen van személyesítve, kivévén Pallast és Minervát, kik

csak igen gyéren láthatók. Van ellenben sok Jupiter, kik sokat tudnának junoi szeszélyekről regélni, s kikre csak hattyuvá változhatást nem merném fogni, az Európa-féle kalandra alkalmazhatásukat azonban örömest elhiszem, ámbár ezzel épen nem akarom azt mondani, hogy valósággal szarvakat viselnek. Van sok Merkur, kik a kereskedés legjövedelmezőbb részét gyakorolják, mert pénz nélkül vásárolnak, és oly gyorsasággal adnak túl az ekkép szerzett tárgyakon, mintha valóban szárnyakat viselnének lábaikon, és ezen szárnyaknál fogva azt is remenylhetik, hogy idővel magosra emeltetnek. Van sok Amor, kik, hogy fegyverökkel rémülést ne okozzanak, ezüst nyilaikat zsebökben hordozzák magokkal, és ha a fővárosi krónikák szava hiteles, ezekkel épen oly nagy hódításokat visznek véghez, mint az elhíresült kis nyilas, kitől csak annyiban különböznek, hogy szakállosak, és szemök nincs bekötve; e kis különbség azonban épen nem lényeges, mert azért legtöbb esetben mégis csakugyan gyermekek, és nyilt szemekkel sem látnak eléggé világosan. Van igen sok Pluto, kik nem laknak ugyan föld alatt, de roppant kincseiket mégis oly módon szerezgetik, hogy ez által sok becsületes embert idő előtt föld alá juttatnak. Van sok Vulkán, kik nem gyártanak ugyan vészárasztó fegyvereket, de mégis oly ügyekben sántikálnak, hogy sok becsületes embert levernek lábaikról. Van sok Neptum, kik, tengernek hiánya, vagy legalább rendkivüli távolsága miatt, borba fullasztják gondjaikat és szigony helyett

kártyát pörgetnek ujaik közt, melyek a vihart nem csillapítják ugyan, mint a szigony, de sok családban oly iszonyú vihart támasztanak, hogy a házi boldogság bárkája menthetlenül elmerül. Van sok Mars, kik a mostani békés korszakban nem harczolnak ugyan aczél karddal, de bezzeg használják az aczél tollat és oly műbirálatokat írnak, ha valaki ellen agyarkodnak, hogy! Néhány Herkules is kullog, gombos szattyán czipellőben, csikos nadrágban, fecskefarkban, darázsderékkal, és kimondhatlan arczkifejezéssel, de ezeket csak anynyiban nevezhetni Herkuleseknek, mennyiben Augias király istálójára emlékeztetnek, melyben igen nevezetes szerepet játszhatnának, a valódi Herkules seprője alatt.

Ezen csenevész tömeg közt azonban derék ifjakat is láthatni, s szinte jól esik a szemnek, rajtok a sok lelki kín után megnyughatni; ezek közől sokan a tanácsban vének, mig ellenben oly éltes embereket is láthatni, kik tettben valódi ifjak, midőn ember kell a gátra.

E tömeg, a nagy tolongás miatt oly aprókat lépeget, mint a franczia gránátosak az «Ezred lánya» czímű daljátékban, és mégis mennyi hódításokat tesz; pedig meg vagyok győződve, hogy ily haladás mellett a valódi franczia gránátosak egyetlen deszkabódét sem foglaltak volna el Napoleon számára. A hölgyek ellenben szépen ülve maradnak, s ki tehet erről, miután házasulni nem szerető ifjaink magok szoktatták őket erre! Az ülés mellett azonban néznek és nézetnek, és ez már

maga is elég az üdvösségre. E közben a zene folyvást harsog, s most néhány magosb körökhez tartozó úr és hölgy is lép a terembe, kik azzal dicsekednek, hogy elsők a hazában, és azért rendesen mindenütt utolsók szoktak megjelenni; de csakhamar ily megjegyzéseket hallatnak:

— Mily tömeg.

— Kiállhatlan tolongás!

— Mily bűz!

— Ah, egyet sem léphetek!

— Mily surlódás!

— Mindenütt ily emberekkel kell érintkezni!

— Semmi figyelem!

Még több megjegyzés is történik, de ugyan ki tudhatna annyi nyelvet, hogy minden megjegyzést híven lefordíthatna!

Ezek tehát rögtön ismét távoznak, mintha hinnék, hogy nem örömest láttatnak. Ám boldoguljon mindenki hitében!

A keringők nyom nélkül hangzanak el, a magyarok zajosan tapsoltatnak meg és ismételtetésök kivántatik; ki hitte volna ezt tíz év előtt?! Csakhogy aztán oly hamar ne forduljon vissza a koczka, a mily gyorsan megfordult.

Szellemdús politikai megjegyzéseket is hallhatni, minők például:

— Mit tart ön X... szónokról?

— Okai fontosak.

— Melyek?

— Miket elhallgat.

— És előadása?

— Igen érdekes.

— Miért?

— Mert senki nem hallja.

De ime itt hevesen vitatkozik két férfi, ugyan miről beszélnek?

— Lesz e pesti kikötő?

— Bizonyosan.

— Bajosan hiszem.

— Ugyan miért?

— Mert nagy hasznot igér.

— És azért nem sikerülhetne?

— Igen, mert a haszonban nem osztozhatik minden ember, s mivel a nem osztozhatók száma sokkal nagyobb, tehát igen természetes, hogy a többiek bukni fognak, és a kikötő elmarad.

Itt egy vastag úr óraláncát morzsolgatja és komolyan jártatja végig szemeit a hosszú teremben.

— Keresni méltóztatik valamit?

— Nem.

Természetes, hiszen szemeiből is látszik, mikép annyit szerzett már magának, hogy keresettel nem igen fárasztja többé magát.

— Ugyan mennyit jövedelmezhet a mai előadás?

— A költségek levonása nélkül?

— Hiszen ma minden ingyen megy.

— Igen, de mégis vannak apró napi költségek, melyek mintegy száz forintra rughatnak.

— És miből állnak az ily apró napi költségek?

— Azt nem tudom.

Elhiszem, hiszen a drámairó sem tudja azt és azért mégis ugyancsak ráborsolják a szinházi pénz-

tárnál, midőn jövedelmi osztalékának kiadását alázatos tisztelettel szorgalmazza.

Ily, s ezekhez hasonló beszélgetések közt az idő lassanként eltelik, s végre megzendül Rákóczi indulója és a gyülekezet oszladozni kezd azon édes megnyugvással, hogy emberbaráti kötelességét teljesíté, s a jótékonyság szellemének hódolt; egyszersmind pedig a nap óráján kellemesen tuladott, miket nem tudott volna máskép fölhasználni. Azonban, nem kell mindent szigorral birálgatni, a jótékony czélra csakugyan begyül néhány forint, s ezzel be kell érnünk.

Mindjárt a nép oszlásának kezdetekor az ajtó mellett foglalék helyet, gondolván, hogy nem fogja barátom figyelmemet kikerülhetni.

Először a gazdagabbak oszlottak, mert ezek könnyen benn hagyhattak másfél krajczárnyi hangot, a takarékos szegények ellenben utolsó pillanatig késtek, hogy még azon recsegést is meghallhassák jó pénzökért, melyet a mogorva bőgő okozott, midőn szekrényébe záratott.

Hogy barátom is ezen utóbbiak sorába tartozott, azt alkalmasint említnem sem kell, mert a segédszerkesztők többnyire nem legfényesb tartalmú erszénynek vannak birtokában; azonkivül pedig mindenütt elsők és utolsók tartoznak lenni, hogy semmi ne kerülje el figyelmöket, mit hirlapjok számára fölhasználniok lehetne, mert ha ők nem várnák be a hangászok távozását, ugyan ki fogná meg- és leirni, ha valamely rohanva haladó hegedűnek konok húrja lepattanna, vagy valamely fontolva ha-

ladó klarinét a zene után véletlenül még egyet nyikkantana?!

És csakugyan nem csalatkozám, barátom az utolsó ember vala, ki az ajtónál megjelent.

Azonnal megszólítám őt:

— Rég keresem önt.

Ő czélzással felele:

— Nem állottam mindig egy helyen.

— Természetesen, mint hirlapiró!

— Ugy van.

— Szállásán is kerestém önt.

— Sajnálom, Pándyval voltam, mielőtt ide jövék, s így kissé hamarább hagyám el a szerkesztőhivatalt, mint különben szoktam.

— Valóban? Ez igen derék.

— Talán miatta...

— Igen, miatta kivántam leginkább önnel találkozni.

— Megszidtam őt.

— Ugyan miért?

— Nem lett volna szabad szobáját elhagynia, és ő megszegé a tilalmat.

— És hol volt?

— Kocsit hozatott, és Börgernéhez viteté magát, mivel megtudta, hogy már a városba költözött lányostól; pedig megárthatott volna neki.

— És mikép tudta ezt meg?

— Csodálatosan.

— Valóban?

— Lenke kisasszony hozzá küldé cselédét, azaz tulajdonkép inasához, azon meghagyással, hogy

Pándy állapotáról tudakozódjék; de az inasnak jól lelkére kösse, hogy urának erről szót se mondjon.

— És az inas?

— Természetesen mindent kifecsegett. Erre Pándy annyira megörült, hogy sebét feledé, és azonnal a hűtlen kedveshez sietett.

— És miképp fogadtatott?

— Azt nem tudom, de annyit mondhatok, hogy örömében magán kívül van.

— Ennek igen örvendek.

— De hát ön mire ment ügyeiben?

— Holnap számolok.

— És mért nem most?

— Most még csak igen keveset mondhatnék.

— Tehát várni fogok.

— De még egyet. Nem hallott Pándy semmit Lenkénél azon merényről, mely korábbi mezei lakásán a mult éjjel véghez ment?

— Merény?

— Betörés, lopás.

— Ezt nem említé.

— Annál jobb. Igen szeretem, hogy erről még nem értesült Lenke; mert bizonyosan igen megrémült volna, mi ártalmára válhatandott, mostani fölizgatott állapotában.

— Tehát háztörés, lopás? Oh, kérem, szóljon körülményesebben!

— Majd holnap.

— Holnap? Úgy tehát legközelebbi számunkban már nem használhatom föl.

— Hiszen nem késik el!

— De egész általánosságban mégis tehetnék feļőle néhány szóval említést?

— Azt nem ellenzem.

Ezen barátomra nézve rendkívül érdekes és örvendetes engedmény után elváltunk.

XXXIX.

Esti mulatságok.

Lenke és Pándy sorsára nézve tehát tökéletesen megnyugtatva érezhetém magamat, és biztosan reménylém, hogy a korábbi viszony ismét helyre fog köztök rövid idő mulva állani, és a gőgös anya örömest fogja gyermekét boldogítani, kellő fölvilágosíttatása után, melyből átlátandja, hogy kapkodás hiu álfény után gyakran igen keservesen boszúlja meg magát. Elhatározám azonban mégis, hogy a közelgő éj folytában mind Lenke, mind Ida lakása előtt néhány biztos embert őrködtetni fogok, mert tökéletes biztosításomra, legalább most, az utolsó pillanatban, semmit nem akartam elmulasztani, mi által Sobri ármányait megsemmíthetém.

A kártyajósnőnél tizenegy órakor akartam megjelenni mult éjjeli derék kisérőimmel, s addig még sétálásra határozám magamat, mert ezen elhatározó pillanatban oly nyugtalanságot érzék, hogy állandóan sehol nem lelhetém maradásomat. Órámat minduntalan kivonám, s nem győzém lassúságát csodálni, nem hiszem, hogy boldog mátkapár va-

laha ily türhetlenséggel várta volna azon pillanatot, mely őket örökre egyesítendé. Pedig ki tudja, nem várakozott e rám legborzasztóbb alakjában a halál?!

És míg én ily sötét gondolatokkal küzdve jártam végig az utczákon, körülöttem mindenütt szívvidítólag tünedeztek föl azon esti mulatságok, mikben a boldog pestiek mindennap gyönyörködhetnek, ha épen patkószeges eső, vagy csákányos förgeteg nem hull a felhők közül.

Ezen nagy vendégfogadó éttereméből víg zene harsog, mintha valami rendkívűli diadalt ünneplenének a vendégek, ámbár alkalmasint legfölebb csak annak örvendhet nagyobb részök, hogy a dob hangját e mellett megszokja, s nem fog annyira iszonyodni, midőn a csődület megpördülend ajtaja előtt. A ház előtt divatos öltözetű kisasszony áll, s nyugtalanul tekintget a vendéglő ajtajára, mintha valakire várakoznék. Ugyan ki lehet az óhajtva várt imádó?

De íme, nem imádó, hanem egy kis fiú, alig hét esztendős lépett ki, és félve közelített a kisasszonyhoz, ki azonnal rárivalgott:

— Hol voltál oly sokáig, gazember?

A fiú legnagyobb félelem közt rebegi:

— Én — én — az urak — én —

— Mennyit kaptál?

— Öt garast.

— Csak ennyit? De ettél, úgy-e?

— I — i — igen.

— Várj csak, majd kikapsz ezért! Öt garas ily népes vendégfogadóból! Lódulj előre.

E sajátszerű jelenet megfejtése röviden ím ez. Budapesten sok árva gyermek marad el, kiknek szüléi darab ideig fizetik ugyan a kialkudott dajkapénzt, de utóbb ezt megunják, és nyom nélkül hagyják el gyermekeiket. Ezek azután nyomorognak, és nyerészkedési czikké válnak, mert van sok özvegy asszony, ki férje életében csak pazarlással tölté az időt, s most nyomorog, és dolgozni mégsem akar; ezek azután egy pár ily gyermeket ragadnak magokhoz vércsekörmeikkel, s gondos fölvigyázat mellett koldulni járatják; egy ily gyermek, főkép ha igen szánakozásra méltó külseje van, mindennap két váltó forintot koldulhat össze, és így egy özvegy s két kisasszonya, két ily gyermekből igen kényelmesen éldegélhet, mert úgy koplaltatják őket, mint a pályafutó lovakat, csakhogy annál vánnyadtabb kinézésök legyen, és inkább gerjesszenek irgalmat. A nyerészkedés ezen gyalázatos neméből számos henye család él a két fővárosban, s itt még azt is ki kell mondanom, hogy az ily gyermekeket lopásra is tanítják, s ha az ily gyermekek tőlök elszöknek, mint hálátlan kakukfiak nyilvánosan megvesszőztetnek, és ismét visszaadatnak kínzóik hatalmába, mert ugyan ki adhatna hitelt hat vagy hét esztendős gyermek vádjainak, ki bizonyosan csak azért koholta azokat, mivel a példás rendet nem szereti, melyre derék nevelő szüléi által szigorúan szoríttatik! És ezek azután azon iskolák, mikben Budapest leg-

félelmesb zsebmetszői és háztörői növekednek, miképp az már több híres tolvaj vallomásiból kitűnt.

Az apróbb csapházakban a zene is kisebbszerű, ott már csak természetes énekesek gajdolnak, s köztök némberek is, kik mindent igen természetesen énekelnek, mire sok férfi és némber figyel, s az utóbbiak oly jóízűn falatoznak, hogy épen nem csodálhatni, ha a pirulásról egészen megfeledkeznek. A mulatságok ezen neme sok becsületes kézművest és apróbb kalmárt tönkre juttat, mert többnyire feleségestől, és gyakran gyermekeikkel együtt estelizgetnek ily helyeken, és öt forintot is költenek, miből otthon ugyanannyi napig kaphattak volna sokkal ízletesb eledelt. Ezen kis étházak legiszonyúbb következményűek a vagyontalanabb polgárság elszegényülésére nézve, s egyszersmind a nők háziasságának is sírt ásnak, és nem egy titkos bűnnek világítnak a csábító alkalom szövétnekével. Nem állítok sokat, midőn mondom, hogy elégületlen házasság, kicsapongás egyik vagy másik részről, gyermeknevelés elhanyagolása, és tönkre jutás, a polgári osztálybeliek közt, legtöbb esetben ezen apró étházak rendes látogatásából származnak, mert ezek leginkább csak nőtlenek számára léteznek.

Vannak még apróbb borházak, melyekben napszámosak, szolgálat nélküli cselédek, és oly zsebelők gyülnek össze esténként, kik a rendőrség előtt még nem igen ismeretesek, s azért a hivatalos látogatástól nem igen rettegnek. E helyen tiltott játékok gyakoroltatnak, s alig van cseléd, ki

lopáson kapatik, és azt nem vallja, hogy ezen pokol tornáczaiban tapasztalt nagy veszteség miatt kényszerült gazdáját megkárosítani. Itt már csak rossz hangzású hárfa, vagy recsegő kintorna mulattatja a gyülekezetet, s az olcsó ser oly kábító szerekkel van vegyítve, hogy a csalárd játékosok igen könnyen működhetnek. Az utczasarkon pedig mindig egy pinczér ácsorog, kit inkább szolgálat nélküli elrongyollott peczérnek lehetne tartani, s mihelyt rendőrbiztost lát közelítni, azonnal sajátszerűen füttyent, mit társa, ki a borház előtt áll, és hozzá tökéletesen hasonlít, meghallván, tüstént megnyitja az ajtót, és bekiált: «Kopó!» — mire kártya és «Hanzli» azonnal eltűnnek, s a belépő rendőrbiztos kénytelen meggyőződni, hogy itt semmi tiltott játék nem gyakoroltatik, és minden rendén van.

Egy pár nagy kávéházban is oly modorban mulatnak esténként, azon különbséggel mindazáltal, hogy ezekben ezrek harácsoltatnak el, melyek nem ritkán váltóhamisítások, álbukások, és egyéb ily becsületes utakon szereztetnek, s hogy itt a rendőrség nem igen mutathatja magát, mert jól tudja, hogy jobbadán csak olyanokra fogna bukkanni, kik fölött nincs hatalma, mert nálunk soknak szabad az, a mi miatt másokat karpereczczel ajándékoznának meg, miket kovács és lakatos szoktak készíteni, még pedig valóságos honi vasból. Ezen fényes bűnbarlangok csak azon egy érdemmel bírnak, hogy azon esti mulatságok miatt, melyek bennök rendesen tartatnak, sok mulatozó öngyilkossá

lett már, kik különben az emberi társaságra és közbátorságra nézve veszélyesekké válhattak volna.

Ezek azon esti mulatságok, miket meg lehet nevezni, vannak azonban ezenkívül még másneműek is, mikben nem csupán férfiak részesülnek; de ezekről nem kivánom ezuttal a fátyolt föllebbenteni, mert ezek ellen épen nincs gyógyszer, ámbár a fönnebbieknél is kártékonyabb hatásúak.

XL.

Bűnösök díjazása.

Végre tizenegyet kongtak a város tornyainak órái, és én, Bertók és Marczi kiséretében a kártyajósnőhez siettem, hol mindent azon állapotban leltem, mint első ottlétemkor; azon egy különbséggel, hogy most a hárfáslány is jelen volt, ki, az ablak párkányára könyökölve, mozdulatlanul ült, és arczát kezére támasztá.

A jósnő tompa, ércztelen hangon szóla:

— Hiszi ön, hogy el fog jőni?

— Igen, — felelém szilárdan.

— Oh, ön nem ismeri őt, különben nem bírna szavának hitelt adni.

— Legalább okom van reményleni, hogy csakugyan meg fog jelenni.

— Adja a boszuló ég! Azután örömest meghalok.

— Hová rejtsem embereimet?

— A mellékszobába.

— Első jeladásra rohanjatok be, a többit tudjátok.

Embereim az oldalszobába távoztak, mely előtt minden belépőnek el kelle haladnia; a jel kézcsattanás vala, s így a gonosztevőt mindjárt belépte után elfoghaták hátulról, mielőtt fegyverhez foghatna.

Távozásuk után a jósnő aggódva szóla:

— Uram, vérét ne ontsák.

— Semmiesetre.

— Nem szeretném a két város lakosságát nyilvános ünnepélytől megfosztani.

— Én sem.

Ezután elmondám mind azt, mit a gonosztevő életéből tudtam, s minek nem csekély része mind a két hallgatóm előtt még ismeretlen vala, s tetteinek összege oly tartozást képezett, melynek lerovására nem egy emberélet kivántatott. És neki csak egy élete volt!

Az óra három negyedet vert tizenkettőre.

— Nem fog eljőni! — mondá a jósnő, és hangja remegett.

— Még nem késik, — felelém bátorítólag, ámbár reményeim kissé csökkenni kezdének.

— És ha mégis elmaradna?

— Ugy holnap éjfélkor én keresem föl.

— De hol?

— Egyik czimborájától megtudám tegnap éjjel a titkos jelszót, mely biztosan hozzá vezetend, és oly kiséretben fogom őt meglátogatni, hogy ördögei sem lesznek képesek őt megszabadítani.

— És én nem fogom őt bűneinek terhes súlya alatt leroskadva láthatni!

Már csak öt percz hibázott, s mindinkább aggódni kezdék, és a valószinűségek egész tömege villant keresztül agyamon. Talán értesült tegnap éjjeli kalandimról, s rögtön elhagyá Pestet; vagy nem tehette-e ezt tegnapi találkozásunk következtében is? Vagy mostani ittlétem tudomására jutott? És ezt nem tarthatám egészen valószinűtlennek, mert, mint már alkalmam vala tapasztalhatni, gaz czimboráinak szövetkezése igen nagy kiterjedésű volt, és így könnyen minden lépésem tudva lehetett előtte, főkép most, midőn tegnapi találkozásunknál fogva láthatá, hogy ellenemben nem mindennapi elővigyázatra van szüksége, ha üldözésimtől szabadulni kiván. Vagy talán Dongainé szívén erőt vett ismét a szerelem, és ő maga inté meg a rablót, s e pillanatban már távol is vannak Pest sorompóitól? Ezen gondolat ellen föllázadt keblem, ámbár nem tagadhatám, hogy vannak esetek, mikben az anyaszeretet a szerelem által legyőzetik; s nem történt e ez már egyszer így Dongainéval? Sőt nem ment-e még tovább is, és nem ontatta-e ki férjének vérét, ugyanezen okból? Igen, de akkor mocsoktalannak és hűnek hitte azon férfit, ki miatt mindezt elkövette, de most egészen más színben áll ez előtte, s kétségbe kellene esnem az emberiség fölött, ha még most is képes lehetne legszentebb kötelességét áldozni föl, oly emberért, kire iszony és borzadás nélkül nem is gondolhatott, ha csak legpará-

nyibb nyoma létezett is még keblében az emberi érzésnek!

Így törekvém magamat lecsöndesíteni, és vigasztalni, de mindig kisebbülő sikerrel, mert az idő visszatarthatlanul haladott, gyorsan, mint a halál léptei.

— Éjfél!

E szót kétségbeesés hangján hallatá a kártyajósnő, s fátyolát még szorosabban voná össze arcza fölött.

A közel templom tornyáról csakugyan a rémek órája hangzott.

Ekkor minden reményem távozott, s már azon gondolattal kezdék küzdeni: nem kellene-e tüstént kocsin az ó-budai elhagyatott csárdába sietnem, és a titkos jelszó által utat nyitnom a bűnöshöz, kire hiában vártak birái?

De hátha az alatt eljőne, és kezeim közől ismét kisiklanék, épen akkor, midőn már legbiztosabban véltem őt hálóba keríthetni és ha e miatt enmagamat és türelmetlenségemet kellene okoznom?

Nem, gondolám, nem távozom; maradni fogok, történjék bármi.

És ha nem jő? Akkor holnap fölkeresem őt.

De ha ez alatt eltávozik a városból? Akkor nyomdokaihoz lánczolom magamat, és üldözni fogom őt, mint a felébredt lelkiismeret.

És ha soha nem érhetném őt el? Úgy meg kellend abban nyugodnom, hogy mindent megkisérték, mi korlátolt erejű embertől telhetik.

Ez lőn tépelődő gondolatim végső eredménye,

és fölhevült keblem lázas dobogása pillanatról pillanatra csöndesülni kezdett.

A szerencsétlen jósnő, minden további reményről végkép lemondva, keble mélyéből fakadó sóhajtással szóla;

— Minden hasztalan!

Ámbár ellenkezőt hittem, mégis biztatólag jegyzém meg;

— Talán véletlen akadály miatt késtek el, hiszen még nem mult el egészen egy óranegyed a kitűzött időpont eltelése óta.

Erre ismét néhány pillanatnyi mély hallgatás következett.

Most a hárfásleány, ki eddig folyvást mozdulatlan vala, mintha helyzetünk által legparányibb részben sem érdekeltetnék, hirtelen fölemelé fejét kezéről, s teljes bizonyosság hangján szóla:

— El fog jőni!

Mindketten csodálkozva fordultunk a beszélő felé, ki még egyszer ismétlé:

— El fog jőni! Vérem rohanva zúdul keblem felé, és én ezt már évek óta nem tapasztalám. Hajdan — — — mondom, el kell jőnie; e sejtés sokkal hatalmasabb, semhogy csalhatna.

Ezen magasztos ihletséggel kimondott szók után ismét kezébe hajlítá halovány arczát, és egészen korábbi részvétlenségébe mélyedett.

Szegény szerencsétlen, gondolám, sejtéseid csalnak, valamint hajdan bizalmadban is csalatkoztál!

Hah, mi volt ez?

Az ablakon a szokott halk kopogás hangzott.

Mindnyájan összeborzadánk, mintha a halálnak jeladása riasztott volna ránk.

— Jőnek! — mondám elfojtott hangon.

A jósnő föl akart állni, de térdei összeroskadtak alatta.

— Majd meglátjuk! — suttogá remegve, és kezével a fekete függönyre mutatott, mely az ablak tetejéről egészen a padlóig simult alá.

Intését megértém, s azonnal a függöny mögé rejtőzém.

Ereimben lázasan buzgott a vér, s lélekzetem rövid és akadozó vala. Érzém, hogy a bizonytalanság e szörnyű állapotában sokáig nem élhetnék.

A külső szobában férfi lépései hangzottak, és én jeladásra emelém kezeimet.

Az ajtó megnyilt, ismét betétetett, s e szókat hallám ugyanazon pillanatban:

— Ah, mondhatom, a Sibillának elég rémes tanyája van, reménylem, hogy jóslatai nyájasabbak lesznek, ha ha ha!

Hah, ez Sobri hangja volt!

Tenyereim gyorsan összecsattantak, az oldalszoba ajtaja megnyilt, Bertók és Marczi kirohantak, s a rabló karjait erős kötéllel hátra fűzék. Mind ennek elmondására sokkal több idő kivántaték, mint létesítésére.

— Hatalmamban vagy! — szólék minden szenvedélyesség nélkül, és a gonosztevő elébe lépék.

— Gyalázatos árulás! — tombola dühösen a verembe esett farkas, és fogait csikorgatá.

— Íme, a halott föltámadt, és megfizet gyilkosának. A kőfalból rakott sír is megnyílt.

— Ez gyávaság! Előbb kezeimet köttetéd meg, s csak most merészled magadat előttem mutatni!

— Mert tudom, kivel van dolgom; emlékezzél párviadalodra Pándy úrral.

— Ördöge van ezen embernek! — mormogá a rabló, és szemeit csaknem félelem kifejezésével fordítá el rólam.

Embereim által elszedetém fegyvereit. Két pisztolyt és egy hosszú tőrt találtak oldalzsebében. Ezeket az asztalra tetetém, s intésemre ismét az oldalszobába távozának embereim.

Rabunk Dongainéhoz fordúlt, s hangjának leghízelgőbb fokozatával szóla:

— Nagysád, tudom, bízik szívemben, igazolni fogom magamat.

A grófnő mindkét kezével elfödé arczát, mintha félne a rajta függő fekete szemek bűvös hatásától, s csak fejét rázá visszautasítás jeléül.

— Hah, tehát asszony által árultattam el! — dühönge a fogoly, s kezeit oly óriási erővel törekvék kiszabadítani, hogy az erős kötelek vért sajtoltak kezeiből.

— Igen, — mondám ünnepélyesen, — asszony által, vérengző szörnyeteg, mert illő vala, hogy azok büntessenek, kik ellen legtöbbet vétkeztél.

E szók után a hárfáslányt és jósnőt elébe vezetém, s ezen utóbbi fölemelé fátyolát.

— Ismered e két áldozatot?

A rabló összeborzadott.

— Tudod, mivé tetted e harmadikat?

E kérdésnél Dongainéra mutattam, s a fogoly daczosan veté hátra fejét.

— Emlékezel Börger Lenkére? Rablási terved nem sikerült, és e hölgy boldog leend Pándy oldalán.

— Ezért is téged kell átkoznom!

— Esztert se feledd, gonosztevő! E szerencsétlen nőt holnap temetik, és vére fejedre boszút kiált.

— Hah, tehát egy árulóm legalább mégis meghalt!

Most növekedő indulatossággal terjesztém elébe átkos tetteinek egész sorozatát, s a három nő összeborzadott, ámbár egész előadásom csak kevés oly tényt foglalt magában, mely előttök egészen ismeretlen vala, s csak valódi nevének hallása rendítheté meg különösebben Dongainét.

Lesujtó szavaim azonban nem nagy hatást tevének a gonosz lelkű gyilkosra, sőt inkább minden újabb gaztettének hallására büszkébben emelé fejét, mintha dicsérő szónoklatot tartanék tettei fölött.

Végre így nyilatkozám, Dongainéhoz fordúlva:

— Nagysád meg fogja engedni, hogy most hintajában börtönbe kisérhessem ezen gonosztevőt, azután visszajövünk nagysádért, és

— Börtönbe? — ordíta, szemeit vadul forgatva Sobri, — az ördögre esküszöm, hogy akkor a nagyságos asszony is osztozni fog sorsomban; mert oly történetecskét fogok regélni, férjölésről és gyermeksikkasztásról, minők már rég nem hatottak a birák füleibe, és —»

— Nyomorult, — szóla fuldokolva Dongainé, — te azt nem fogod tenni.

E szók után villámgyorsan ragadá meg a két pisztolyt, két lövés dörrent, s Dongainé és Sobri halva rogytak össze lábaink előtt.

*

Csak kevés mondani valóm van. A két halott csöndesen eltakaríttatott, huszonnégy órával Eszter s gyermekének temetése után, s az egész borzasztó történet titok maradt. Sobri pénzét, a titkos jelszó segélyével, föltalálhatni hittem; de csalatkoztam, mert vezérök haláláról kémeik által értesültek a gaz czimboraság tagjai, s az ó-budai elhagyatott csárdában minden nyomozásom siker nélkül maradt. A czimboraság bizonyosan megosztozott az orzott kincseken, és ennélfogva Schufterle hitelezőit nem vigasztalhatám meg. Ida keservesen siratá édes anyját, kinek bűneit előtte soha nem födözém föl, hogy mindig tisztelettel emlékezhessék meg róla, mert a mely gyermeki kebelben a szülék iránti tisztelet elhal, abban az erény szeretetének alapja is megrendül, s különben is elég keservesen bűnhödött a szerencsétlen asszony, és annyi lelkierőt tanusított, hogy készebb volt erőszakos véget vetni életének, mint lányát bélyegző gyalázatnak kitenni. A kártyajósnő és hárfáslány többé nem váltak el egymástól, s kihamvadt kebel lemondó megnyugvásával várták a halálukat. Pándy és Lenke boldog házasságban élnek, s Bertókom és Háni szinte nem panaszkodnak egymásra.

Végre, a nyájas olvasó türelmét illőn megköszönve, azok vigasztalására, kik kalandos titkaim, vagy titkos kalandim miatt, neheztelést, vagy épen boszúvágyat éreznek ellenem, ünnepélyesen kijelenteni van szerencsém, hogy hat hónap múlva meg lesznek boszúlva, mert akkor a szép Ida kisaszszonyt — nőül veendi a szürke zsák.

ZÁRSZÓ.

Előszót nem akarék írni, s ezen elmulasztásomat most zárszóval kell helyre pótolnom, mert néhány oly vád hozatott fel ellenem, jelen munkám első füzeteinek megindulásakor, hogy a tisztelt olvasó közönség, mely engem eddig érdemem fölött kegyeskedett pályámon buzdítani, méltán igényelhet tőlem egy kis fölvilágosítást. Hét bűn hozatott föl ellenem, melyek azonban, mint reménylem, nem halálosak. 1-ső: «Mért adék e munkának vonzó czímet?» Mert minden apa inkább kereszteltetí lányát Arankának, mint Leokádiának. És ha vonzó czím nagy olvasó közönséget szülhet, akkor minden író, ki a nemzeti nyelv és irodalom terjedését szívén viseli, lehetőségig vonzó czímet tartozik munkájának adni. 2-ik: «Azon visszaélések, fonákságok, bűnök, stb., miket megróttam, épen nem titkok.» Ezt kereken tagadom, mert ha eddig nem lettek volna titkok, úgy bizonyosan már rég orvosoltattak volna, mert ugyan ki tűrhetne el efféléket tudva? 3-ik: «Munkám nem bir oly egységgel, mely szabályszerű regénynél megkivántatik.» Ezt én magam is mondám az első füzet kijöttét jelentő hirlapi értesítésben. Szándékom vala

azt folytatni, mit «Torzképek» czímű munkámban megkezdék, t. i. a fővárosi élet balságait és fogyatkozásait törekvém kiemelni, ez által alkalmat akarván adni némely czélszerű javításra és javulásra. Hogy pedig nagyobb terjedelmességre számított munkámat az egyhangúságtól megmentsem, s az olvasási érdeket növeljem, ezen egyes életképeket a regényesség vörös fonalával szőttem át. Úgy hiszem, hogy ezt mulhatlanul tennem kelle, ha akarám, hogy azon érdekből, mely az első füzethez, már csak ujdonság kedveért is, csatlakozott, még a tizenkettedik füzet számára is maradjon valamicske. És e számításomban nem csalatkoztam, mert kiadóm a tizenkettedik füzetből ugyanannyi példányt nyomatott, mennyit az elsőből. 4-ik: «Ellensége vagyok a zsidóknak.» Isten mentsen! Sőt egy pár igen jó barátom van, kik zsidók. Nem olvastam még regényt, melyben gazembereknek is nem jut szerep és ezek aztán majd főranguak, nemesek, polgárok, parasztok, keresztények stb. Mért ne lehetett volna tehát nekem is, a többi közt, egy-két zsidót is árnyék-oldalról megismertetnem, valamint «Tisztujítás» czímű víg-játékomban igen becsületes zsidót jellemzettem. Talán csak nem akarja valaki állítani, hogy épen csupán a zsidók közt nem találhatni rossz embert? 5-ik: «Nem hihetni, hogy oly események, minőket én leirtam, Pesten történhetnének, és oly bűntanyák létezhetnének.» Én 1830 óta folyvást Pesten lakom, s ezen 15 év alatt legfőbb tanulmányom — a pesti élet vala; ezenkívül pedig oly

szerencsés helyzetben valék, hogy számos adatot hitelesnél hitelesebb forrásokból meríthettem; tisztán költött tényeket tehát csak a regényesség fonalának egyes részei foglalnak magokban. 6-ik: «Minden párttekintet nélkül forgatám a szatira csaláncsomóját.» Ennel szebb és hízelgőbb bókot nem is kivánhattam volna, mert a leghíresb szatirairókat iparkodám ebben, csekély tehetségem szerint, utánozni; igen, hogy sok példával ne alkalmatlankodjam, én a rohanva haladót és fontolva haladót mindig egyenlő szigorral fogom ostorozni az emberitatás és vesztegetés gyalázatos bűne miatt; mert erősen hiszem, hogy nincs oly szent czél a világon, melynek elérésére bűnös eszközökkel is szabad legyen küzdeni. 7-ik: «Nincs politikai hitem, mert minden párt ellen szólok.» Ez rokon az előbbi váddal, s erre válaszom röviden így hangzik: a jót nem magasztalom senkiben, mert, ki jót cselekszik, az csak kötelességét teljesíti; a rosszat ellenben testvéremben is pellengére állítom. Ez politikai hitem a szatira mezején, és általában a szépirodalom körében. A mi pedig magány-politikai hitemet illeti, az e mezőn, és e körben nem nyilvánulhat, és annál fogva birálat alá sem tartozhatik, miután én politikai téren eddig nem léptem föl, és ezentúl sem fogok föllépni. — Reménylem tehát, hogy e rövid fölvilágosítás után nyájas olvasóim e hét bűnömet meg fogják bocsátani, mely szives engedékenység illő hálájául

«NAPJAINK»

czímű regényemmel lépendek föl jövő novemberben, mely nyolcz füzetben fog megjelenni, és különösebben a falusi és kisvárosi élet köreiben mozgand, még pedig többnyire lehetőségig víg modorban.

Pesten, május 30-án 1845.

N. I.

TARTALOM.

KÉPJEGYZÉK.

